

**TÜRK BASININDA ALMAN İMPARATORU II. WILHEM'İN
1898 TARİHLİ İSTANBUL VE KUDÜS SEYAHATI**

Hatice ÇELİK

**Tarih Anabilim Dalı
Doç. Dr. Uğur AKBULUT
Erzurum - 2020
Her hakkı saklıdır**

ONAY

Hatice ÇELİK tarafından hazırlanan **Türk Basınında Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 Tarihli İstanbul ve Kudüs Ziyareti** adlı bu çalışma 31.12.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Pof. Dr. Besim ÖZCAN Atatürk Üniversitesi	imza
Danışman	Doç. Dr. Uğur AKBULUT Erzurum Teknik Üniversitesi	imza
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Naim ÜRKMEZ Erzurum Teknik Üniversitesi	imza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 31.12.2020

Prof. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

31/12/2020

Hatice ÇELİK

- Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

T.C.
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**TÜRK BASININDA ALMAN İMPARATORU II. WILHEM'İN 1898
TARİHLİ İSTANBUL VE KUDÜS SEYAHATI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice ÇELİK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Uğur AKBULUT

ERZURUM-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'İN 1898 TARİHLİ ZİYARETİ

1.1. II. WILHELM'İN İSTANBUL ZİYARETİ.....	25
1.1.1. Seyahatin Haber Alınması ve Yapılan Hazırlıklar.....	26
1.1.2. Seyahat Programı	31
1.1.3. Mihmandar Heyeti	35
1.1.4. İmparator ve Maiyetinin Yola Çıkışı	36
1.2. İMPARATOR II. WILHELM'İN KARŞILANMASI	38
1.2.1. Kale-i Sultaniye'de Karşılama Merasimi	38
1.2.2. İstanbul'da Karşılama Merasimi.....	43
1.3. İMPARATOR II. WILHELM'İN İSTANBUL'DAKİ PROGRAMI.....	46
1.3.1. Salı (18 Ekim	46
1.3.2. Çarşamba (19 Ekim).....	55
1.3.3. Perşembe (20 Ekim).....	63
1.3.4. Cuma (21 Ekim).....	72
1.3. 5. Cumartesi (22 Ekim)	77
1. 4. SULTAN ve İMPARATORUN HEDİYELEŞMELERİ	80
1.5. İMPARATOR II. WILHEM MİDİLLİ'DE	84

İKİNCİ BÖLÜM

ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'İN FİLİSTİN SEYAHATI

2.1. İMPARATORUN ZİYARETİ İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR VE SEYAHAT PROGRAMI	86
2.1.1. Yapılan Hazırlıklar.....	86
2.1.2. Seyahat Programı	91
2.2. ALMAN İMPARATORUNUN KUTSAL TOPRAKLARI ZİYARETİ	94
2.2.1. Alman İmparatoru II. Wilhelm Hayfa'da	94

2.2.2.Alman İmparatoru II. Wilhelm Yafa’da	97
2.2.3.Alman İmparatoru II. Wilhelm Kudüs’te	104
2.2.4.Alman İmparatoru II. Wilhelm Beyrut’ta	116
2.2.5.Alman İmparatoru II. Wilhelm Şam’da.....	119
2.3. ALMAN İMPARATORUNUN SEYAHATI SON BULUYOR	120
SONUÇ	134
KAYNAKÇA.....	138
EKLER	144
ÖZ GEÇMİŞ	170

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK BASININDA ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'in 1898 TARİHLİ
İSTANBUL ve KUDÜS ZİYARETİ

Hatice ÇELİK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Uğur AKBULUT

2020, (171) sayfa

Jüri: Doç. Dr. Uğur AKBULUT (Danışman)

Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Üye)

Doç. Dr. Naim ÜRKMEZ (Üye)

Oldukça eskilere uzanan Osmanlı-Alman ilişkileri, Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar zaman zaman dostane bir seyir izlerken, zaman zaman da durma noktasına kadar gelmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı tahtına çıkması ve ardından II. Wilhelm'in Alman imparatoru olması Osmanlı-Alman ilişkilerini canlandırmıştır. Bu dönemde Avrupa devletleri tarafından yalnızlığa mahkûm edilen Sultan II. Abdülhamid, bunu fırsata dönüştürerek, diğerlerine nazaran daha az zararlı olduğuna inandığı Alman devletiyle ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. Bismarck'ın başbakanlığı döneminde temkinli ve bir o kadar yavaş ilerleyen Osmanlı-Alman ilişkileri, İmparator II. Wilhelm'in Alman İmparatoru olmasıyla Bismarck'ın ihtiyatlı politikası tamamen terk edilmiş, Weltpolitik adıyla yeni bir politika uygulamaya konulmuş ve Almanların bu yeni politikasından en çok Osmanlı Devleti payını almıştır.

Osmanlı-Alman ilişkilerini taçlandırان gelişme II. Wilhelm'in ilki 1889, ikincisi 1898 yıllarında yaptığı ziyaretlerdir. II. Wilhelm, Avrupa karşısında yalnız kalan II. Abdülhamid'e bu şekilde manevi destek olup, seyahati boyunca yaptığı söylemlerle Osmanlı vatandaşlarının, bilhassa Müslümanların gönlünü kazanmış, aynı zamanda bu ziyaretler iki ülke arasındaki siyâsî, askerî ve iktisadî etkileşimi artırmıştır.

Bu çalışmada Alman İmparatorunun 1898 tarihli ikinci ziyaretinin hem İstanbul hem de Filistin ayağı, Osmanlı gazetelerine dayanarak izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, II. Wilhelm, İstanbul, Kudüs, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

MASTER OF SCIENCE THESIS

VISITATION OF GERMAN EMPEROR WILHELM II TO ISTANBUL and JERUSALEM in TURKISH PRESS

Hatice ÇELİK

Supervisor: Assoc. Dr. Uğur AKBULUT

2020, (171) pages

Jury: Assoc. Dr. Uğur AKBULUT (Supervisor)

Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Member)

Assoc. Dr. Naim ÜRKMEZ (Member)

Ottoman-German relations which date back to quite ancient times, sometimes followed a friendly until the reign of Sultan Abdulhamid II, and sometimes came to a standstill. Ascension of Sultan Abdulhamid II to the Ottoman throne and becoming of the Wilhelm II as German emperor revived the Ottoman-German relations. Sultan Abdülhamid II who was sentenced to loneliness by European states during this period, turned this into an opportunity and sought to improve his relations with the German state, which he believed was less harmful than others. During Bismarck's premiership, the cautious and slow-going Ottoman-German relations, with Emperor Wilhelm II becoming as German Emperor, Bismarck's cautious policy was completely abandoned, a new policy called Weltpolitik was implemented, and the Ottoman State received the most share of this new German policy.

The development that crowned the Ottoman-German relations was the visits of Wilhelm II in 1889 at first and the second in 1898. In this way, Wilhelm II provided moral support to Abdulhamid II who was alone against the Europe, and won the hearts of Ottoman citizens, especially Muslims, with the discourses he made during his travel, and these visits increased the political, military and economic interaction between the two countries.

In this study, both Istanbul and Palestine legs of the German Emperor's second visit dated 1898 were tried to be explained based on Ottoman newspapers.

Keywords: Abdulhamid II, Wilhelm II, Istanbul, Jerusalem, Ottoman Empire.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Alman İmparatorunun Doğu Seyahati İçin Hazırlanan Program	32
2	Alman İmparatoru için Tayin Olunan Mihmandar Heyeti	36
3	II. Wilhelm ve Augusta Victoria İçin Hazırlanan Yemek Menüsü.....	53
4	Bahriye Nezaretinin II. Wilhelm İçin Hazırladığı Yemek Menüsü	61
5	II. Wilhelm İçin Hereke Fabrikasında Hazırlanan Yemek Menüsü	70
6	II. Wilhelm'e Hereke Fabrikasında Hediye Edilen Ürünler	72
7	Augusta Victoria'ya Hereke Fabrikasında Hediye Edilen Ürünler	72
8	Yıldız Sarayı'ndaki Son Akşam Yemeği	76
9	Dolmabahçe Sarayı'nda Veda Yemeği	79
10	Alman İmparatorunun Kutsal Topraklardaki Seyahat Programı.....	91
11	Şam'da ki Yemek Menüsü.....	122
12	İmparatorun Şam'daki İkinci Gün Menüsü	124
13	İmparatorun Şerefine Şam Belediye Dairesinde Tertiplenen Yemek Menüsü	126
14	Güvenlik Karakollarında Kullanılan Parolalar	130

KISALTMALAR LİSTESİ

Haz.	: Hazırlayan
Ed.	: Editör
TDK	: Türk Dil Kurumu
çev.	: Çeviren
bkz.	: Bakınız
vb.	: ve benzerleri
BOA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
DH. MKT	: Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi
Y. PRK. EŞA	: Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik
Y. PRK. PT	: Posta, Telgraf Nezareti
Y. PRK. ŞH	: Şehremaneti Maruzatı
Y. PRK. HH	: Hazine-i Hassa
OTAM	: Osmanlı Tarihi ve Araştırma Merkezi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
AÜDTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi
SUTAD	: Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
SBF	: Sosyal Bilimler Fakültesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'ne ilk ziyaretini 1889 yılında gerçekleştiren Alman İmparatoru II. Wilhelm, bu ziyareti sonrasında hem Sultan II. Abdülhamid'le ilişkilerini geliştirmiş, hem de ekonomik sahada birçok ayrıcalık elde etmiştir. Ayrıca ziyaret sonrası Almanya dönem itibarıyla, Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasında en çok rağbet ettiği devlet olmuştur. Geçen zaman içerisinde iki devletin ilişkileri daha da gelişmiş ve Alman İmparatoru 1898 yılında Osmanlı Devleti'ni ikinci kez ziyaret etmiştir. Önceki ziyarete oranla daha kapsamlı olan bu ziyaret, yerli ve yabancı basında hayli ses getirmiştir. Biz de bu çalışmamız da Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, İstanbul'dan Filistin'e uzanan 1898 tarihli seyahatini, Osmanlı gazeteleri üzerinden inceleyeceğiz.

Birçok Osmanlı gazetesi incelenerek hazırlanan çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde, Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar olan Osmanlı-Alman ilişkileri incelenmiş, 1898 yılında yapılan seyahate kadar iki ülke arasında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır.

Birinci bölümde, İmparatorun ziyaretinin İstanbul ayağı üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede yapılan hazırlıklar, seyahat programı ve seyahatin İstanbul safhasına yer verilirken, Sultan ve İmparatorun birbirlerine takdim ettikleri hediyeler de ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

İkinci ve son bölümünde ise İmparatorun Filistin ziyaretine yer verilmiştir. Filistin seyahatinin başlangıç noktası olan Hayfa ve sırasıyla Yafa, Kudüs, Beyrut ve Şam şehirlerine gerçekleştirilen ziyaretler ve temaslar tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bu araştırmadaki amaç Alman İmparatorunun Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği 1898 tarihli ikinci doğu seyahatinin, Türk basınında ele alınış şeklini, işlenişini, gazetelerin haber politikalarını ve gazetelerin İmparatora ve Alman Devleti'ne atfettiği değeri ortaya çıkarmaktır.

Genel olarak dönemin gazetelerinde seyahatle ilgili yayınlanan yazı ve haberlerden yararlanılarak hazırladığımız çalışmamızın konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan en büyük farkı diğer çalışmaların dönemin gazetelerinden kısmen ya da çok az yararlanmış olmasıdır. Bu çalışma hazırlanırken farklı birçok Osmanlı gazetesi dışında, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv belgeleri, çeşitli makale ve kitaplardan faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasına yanımda olan ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam ve danışmanım Doç. Dr. UĞUR AKBULUT'a sonsuz teşekkürü borç bilirim. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca her daim yanımda ve arkamda olduğunu bildiğim aileme tüm desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Hatice ÇELİK
Erzurum-2020

GİRİŞ

1. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNE KADAR OSMANLI-ALMAN İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin Almanlarla ilişkisi 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kanunî Sultan Süleyman devrinde, Fransa Kralı I. François'nın 1525'de Kutsal Roma-Germen İmparatoru Şarlken tarafından tutsak edilmesi bu ilişkilerin başlangıç noktasını teşkil eder. Fransa Kralı, Şarlken ile yaptığı savaşta esir edilince, annesi Düşes Dongelem, Sultan Süleyman'dan yardım istemişti. Sultan bu yardım çağrısına kayıtsız kalamayarak François'i esir düştüğü Şarlken'in elinden kurtarmıştır. Bu olayın ardından iki devlet Orta Avrupa'da uzun yıllar devam edecek bir mücadeleye girişmişlerdi. Osmanlı Devleti, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na büyük bir üstünlük kurmuş ve vergiye bağlamıştı

Almanlar, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sınırları içinde yüzlerce prensin idaresinde yaşıyorlardı. 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Luther tarafından başlatılan Reform hareketi Almanya'da büyük destek bulmuş ve yeni oluşan Protestan mezhebine yoğun bir katılım olmuştu. Katolik Kilisesine baş kaldıran Protestanlara karşı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu güç kullanmış ve Alman toprakları uzun süre devam edecek bir mezhep kavgasına sahne olmuşlardır. 1618'de başlayan Otuz Yıl Savaşları Protestanların zaferi ile sonuçlanmışsa da Alman toprakları bu uzun süreli savaş nedeniyle büyük bir tahribata uğramıştır.¹

Uzun süren savaşın ardından 1648'de Vestfalya Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu eski gücünü kaybederken Almanya ise parçalı, dağınık yapısından kurtulamamıştır. Fakat bu anlaşma, ileride Alman birliğini gerçekleştirecek olan Prusya'nın doğuşuna vesile olmuştur. "Avrupa'nın kum havuzu" olarak tanımlanan, kimsenin kolay kolay rağbet etmediği Berlin'de, Hohenzoller Hanedanı tarafından yönetilmeye başlanan Prusya, güçlü bir ordu kurmuş ve bundan sonraki dönemde Avrupa siyasetinin önemli aktörlerinden biri olmuştur.²

Osmanlı Devleti ile Prusya arasındaki ilk temas 1701 yılında gerçekleştirilmiştir. Sultan II. Mustafa, I. Friedrich'in Prusya Kralı olmasını tebrik etmek için, 15 kişiden oluşan heyeti Asım Efendi'nin başkanlığında Prusya'ya göndermiştir. Sultan adına takdim edilen

¹ Mary Fulbrook, **Almanya'nın Kısa Tarihi**, çev. Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2014, 64-65.

² Fulbrook, **Almanya'nın Kısa Tarihi**, 81-89.

hediyeler Berlin’de büyük memnuniyet yaratmışsa da bu temas Osmanlı-Prusya ilişkilerinde önemli bir değişikliğe yol açmamıştır.³ 1718’de Pasarofça Antlaşması’nın imzalandığı dönemde Sadrazam Nişancı Mehmet Paşa, Prusya Kralı I. Friedrich’e bir mektup göndermişti.⁴ Bu mektubun maiyeti tam olarak bilinmemekle birlikte Prusya ile dostane bir ilişki kurulmak istenmiş olabilir. Nişancı Mehmet Paşa’nın başlatmış olduğu mektuplaşma süreci, 1720’de I. Friedrich Wilhelm’in, Sultan III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’ya gönderdiği mektuplarla devam ettirilmiştir.⁵

Bu dönemde ardı ardına yaşanan mektuplaşmalar ve çeşitli amaçlarla elçilerin gönderilmesi dışında ilişkilerde başka bir ilerleme gözlenmemiştir. II. Friedrich’in Prusya kralı olması (1740-1786) ile ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. Çünkü I. Friedrich döneminin sonlarına doğru durağanlaşan Osmanlı-Prusya ilişkileri yeniden canlılık kazanmıştır. II. Friedrich, Rusya ve Avusturya ile olan anlaşmazlığına karşılık, Osmanlı Devleti’ni yanına alarak güçlü bir ittifak oluşturmak istemekteydi. Bu şekilde hem yükünü hafifletmiş hem de iki devlet karşısındaki konumunu güçlendirmiş olacaktı.

II. Friedrich’in ince hesaplar peşinde koştuğu sırada, Prusya’nın Avusturya ile kötü giden ilişkilerini 1742’de ve Rusya ile 1745’de birer antlaşma yaparak düzeltmesi ve Osmanlı Devleti’nin de 1747’de Avusturya ile daha önce imzalamış olduğu Belgrad Antlaşması’nı güncellemesi, iki devleti bir müddet birbirinden uzaklaştırmıştır.⁶

İki devlet ilişkileri 1754 yılında Prusya Elçisi Baron Rexin’in Osmanlı Devleti’ni ziyaretiyle yeniden canlanmıştır.⁷ Sultan III. Osman’ın tahta çıkışını fırsat bilen II. Friedrich, Baron Rexin’i İstanbul’a göndermiştir. Bu elçi gönderilirken kendisine bazı özel görevler verilerek gözlemlerde bulunması istenmiştir. Prusya kralının Osmanlı Devleti’ne gönderdiği elçisine verdiği görevler şöyledir;

- Osmanlı Devleti’nin bürokratik işleyişi hakkında bilgi toplaması
- Osmanlı Devleti’nde yasaların işleyiş şekli, mevcut donanma ve ordunun mevcut durumu ve devlet üzerindeki etkilerinin araştırılması

---

³ Uğur İnan, **Osmanlı Devleti’nde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, 18.

⁴ Kemal Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, (1.Basım), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985, 1.

⁵ Necmettin Alkan, “Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 34, 2008, 39.

⁶ Uğur Kurtaran, “Osmanlı Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Von Rexin’in Faaliyetleri (1755-1561)”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 12 (47), 2015, 117.

⁷ Kemal Beydilli, “Prusya”, **DİA**, 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, 357.

- Sultan III. Osman'ın Avrupa olaylarına karşı tutumu
- Saray ve bürokratlarla yakından ilgisi olan elçilerin öğrenilmesi
- Osmanlı Devleti'nin, Prusya ile ittifak ve dostluk anlaşması yapma ihtimali. Bunlar II. Friedrich'in bilmek istediği konulardı.⁸

Rexin'in, çeşitli görevlerle geldiği Osmanlı Devleti'nde padişah ya da sadrazamla veya bir devlet büyüğüyle birebir görüşmesi mümkün olmamıştır. Padişah III. Osman, Rexin'in çeşitli araçlarla ilettiği dostluk ve ittifak sözleşmesi imzalama fikrine sıcak bakmamakla birlikte, gücendirmemek adına kendisini tatlı sözlerle geçiştirmiştir. İstanbul'dan ayrılan Rexin, Ocak 1757'de aynı görevle yeniden İstanbul'a gönderilmiştir. Her ne kadar açığa vurulmasa da burada II. Friedrich, Sultan III. Mustafa'nın tahta çıkışını fırsat bilerek, yeni padişahın ılımlı yapısından faydalanmak istemiştir. Çünkü Sultan III. Mustafa, Prusya'nın istediği şartları sağlayabilecek düşünce yapısına sahipti. Ancak Sadrazam Ragıp Paşa, Rusya ya da Avusturya'nın aleyhine adım atmak istemiyordu. Bunun için Paşa, Prusya'nın istediği anlaşmanın ancak İngiltere'nin aracı olmasıyla yapılabileceğini ileri sürüyordu.⁹ İngiltere ise böyle bir aracılığa yanaşmıyordu. Sultan III. Mustafa'nın ısrarına karşılık, Ragıp Paşa'nın Prusya ile anlaşma imzalanmasını tamamen engelleyemese de geciktirdiği kesindir.

Prusya'nın ısrarcı olması üzerine yapılan görüşmeler sonucu, 1761 yılında iki devlet arasında "Dostluk ve Ticaret Sözleşmesi" imzalanmıştır. Böylece Rexin, Prusya elçisi olarak resmen tanınmıştır.¹⁰ Bundan böyle iki devlet arasındaki ilişkiler resmî bir zemine oturtulmuştur. 1761'de yapılan anlaşmadan iki yıl sonra Ahmet Resmî Efendi, ilk diplomatik elçi olarak yetmiş kişilik bir heyetle Berlin'e gönderilmiştir.¹¹

1761 sözleşmesinin ardından, 1756'dan beri devam eden Yedi Yıl Savaşlarını kazanan Prusya'nın, Avusturya'yı yenilgiye uğratması, Osmanlı Devleti'nin Prusya'ya olan ilgisinin artmasına sebep olmuştur.¹² 1765 yılına dek ağır ve temkinli, bir o kadar da samimi

---

⁸ Uğur Kurtaran, "Osmanlı Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Von Rexin'in Faaliyetleri (1755-1561)", 119. Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, 26.

⁹ Beydilli, "Prusya", 358.

¹⁰ Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Osmanlı-Alman İlişkileri", 40.

¹¹ Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, 82. Ahmed Resmî Efendi hakkında Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Bekir Kütükoğlu, "Ahmed Resmî Efendi", **DİA**, 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, 121-122.

¹² Ata Atun, Şükrü Server Aya, "Osmanlı-Alman İlişkilerinde Siyasi, Ekonomik ve Askeri Alanlarda Farklı Düşünceler", **Eğitim ve Sosyoloji Dergisi**, 5 (2), 2013, 5. Bazı rivayetlere göre Sultan III. Mustafa elçi göndererek "Prusya'nın savaşı kazanmasını sağlayan müneccimlerden" istemiştir. Friedrich de bu istek

ilişkiler kuran iki devlet bu tarihten sonra Prusya'nın kendisini ağırdan almasıyla birbirinden uzaklaşmıştır. Bu ana kadar Osmanlı Devleti'ni yanına almak için çabalayan Prusya, bu tarihten sonra Yedi Yıl Savaşlarının etkisi ve Osmanlı-Rus Savaşı sonucu aleyhine oluşması muhtemel gelişmelerin önüne geçebilmek için bir müddet Osmanlı Devleti'nden uzak durmuştur.¹³

Bu durum uzun sürmemiş 1787'de patlak veren Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşı iki devleti yeniden bir araya getirmiştir. İki devletin yeniden ilişkilerine hız vermesi sonucu, 31 Ocak 1790'da Prusya ve Osmanlı Devleti arasında bir ittifak anlaşması imzalanmıştır.¹⁴ 1790 tarihli ittifak anlaşması, Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan bir devletle imzalanan ilk ittifak olması bakımından önemlidir.¹⁵ Sultan III. Selim döneminde imzalanmış olan ittifak anlaşmasının bazı önemli maddeleri şunlardır:

- 1761'de imzalanan dostluk ve ticaret sözleşmesi yürürlükte kalıyordu.
- Prusya, Rusya ve Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti tarafında savaşa girmeyi vaat ediyordu.
- Osmanlı Devleti, bu iki devlete karşı Prusya'yı desteklemeyi kabul ediyordu.
- Akdeniz'de diğer devletlere tanınan ticarî imtiyazlar, Prusya'ya da tanınıyordu.¹⁶

1790'da yapılmış olan ittifak anlaşması sonrası Prusya, Osmanlı Devleti'yle savaş halinde olan Avusturya nezdinde arabuluculuk yapmış ve savaşa son veren Zıştovi Antlaşması'nın imzalanmasına önyak olmuştur. Yalnız kalan Rusya ise 1792 yılında Yaş Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmiştir. Görüldüğü üzere Prusya ile imzalanan dostluk sözleşmesi ve akabinde yapılan ittifak antlaşması iki devlet arasındaki ilişkileri oldukça ileri taşımıştır.¹⁷ Bu tarihe kadar inişli çıkışlı bir zeminde ilişkilerini devam ettiren, çeşitli sözleşmelere ve anlaşmalara imza atan iki devletin münasebetlerinde, bu tarihten Bismarck'ın tarih sahnesine çıkışına kadar yeni bir gelişme ve üzerinde durulacak bir olay yaşanmamıştır. Ancak Alman siyasî birliğinin sağlanması ve Bismarck'ın Alman Başbakanı

üzerine yaptığı açıklamada müneccimlerinin olmadığını ve siyasete dair bazı hususlara dikkat ederse başarılar kazanabileceğini kendisine iletmiştir. Prusya Kralının tavsiyede bulunduğu hususlar için Bkz. Alkan, "Hayranlık, Çıkar ve Dostluk üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", 40.

¹³ Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, 138.

¹⁴ Murat Özyüksel, **Osmanlı İmparatorluğunda Nüfuz Mücadelesi**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013, 29.

¹⁵ Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", 40.

¹⁶ Uğur Kurtaran, "Heinrich Friedrich Von Diez'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)", **AÜSBF Dergisi**, 75 (1), 2020, 150-151.

¹⁷ Kurtaran, "Heinrich Friedrich Von Diez'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)", 150-153.

olmasından sonra Osmanlı-Alman ilişkileri kaldığı yerden aynı hızla olmasa da devam etmiştir.¹⁸

1862 yılında Prusya Başbakanı olan Bismarck, Pomeranyalı aristokrat bir ailenin çocuğudur. 1 Nisan 1815'te dünyaya gelen Bismarck'ın babası toprak zengini Ferdinand von Bismarck, annesi de Wilhelmine Mencken'dir. Asıl ismi Otto Eduard Leopold von Bismarck olup tüm asaletini ismine eklenmiş olan "Von" takısından almaktaydı. Çünkü o dönem Alman toplumu von olanlar ve von olmayan diye iki kesime ayrılırken, Von'lar sonsuz bir asalete sahip kesim olarak bilinmekteydi. İşte Bismarck bu asaletin getirdiği tüm yetki ve hakları sonuna kadar kullanmıştır. İlk siyaset hayatına 1847'de Prusya Meclisine üye seçilmesiyle başlamış olup, Eylül 1862'den Mart 1890'a kadar ülkenin en üst kademelerinde görev almıştır. Milliyetçi duyguları ağır basan Bismarck, çeşitli kesimler hatta bazen yakın çevresi tarafından despot, zalim ve çelişkili, hastalık meraklısı olarak tanımlanmıştır. Tüm bu olumsuz özelliklerinin yanı sıra kendisi siyasî zekâsını, belagat ve hitabet yeteneklerini sonuna kadar etkileyici kullanabilen bir şahsiyet olmuştur.¹⁹

Yaşadığı zamana damgasını vurmuş olan Bismarck, hangi işin başına geldiyse onun hakkını vermiştir. Kimi Alman tarihçiler kendisinden bahsederken "İş başına gelir gelmez dünyanın manzarası değişti; iş başından ayrıldığında da dünyanın manzarası değişti" demişlerdir. Alman bağımsızlığı kendisinin en büyük arzusu olmakla birlikte, bu husustaki düşüncelerini "Eğer çekiç olmak için bir şey yapmazsak, örs haline geliriz" diyerek özetlemiştir.²⁰

1870 yılında Prusya, Fransa'ya karşı tüm Alman krallıklarını birleştirerek görkemli bir zafer elde etmiştir. Prusya, Fransa'ya ait olan zengin Alsace-Lorraine bölgesini ele geçirerek uzun yıllar devam edecek olan Fransa-Almanya düşmanlığını başlatmıştır. Avusturya ve Fransa'ya karşı üst üste kazanılan galibiyetler üzerine Prusya, 1871 yılında Alman krallıklarını tek çatı altında toplamıştır.²¹ Alman birliğinin sağlanmasından sonra ilk Başbakan olan Otto von Bismarck, Avrupa siyasetindeki yerini almıştır.

---

¹⁸ İnan, **Osmanlı Devleti'nde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, 19.

¹⁹ Jonathan Steinberg, **Bismarck**, çev. Hakan Abacı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 20015, 1-23.

²⁰ Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)** (16. Basım), Timaş Yayınları, İstanbul 2017, 305-306. Steinberg, **Bismarck**, 1-23.

²¹ Merve Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyaretleri**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi 2018, 4-5.

İlk zamanlar Bismarck, mevcut Avrupa düzenine pek karışmadan, Şark meselesine dâhil olmadan, barış yanlısı politika takip etmiştir. Bu siyasetinin Alman sükûnetine fayda sağlayacağı kanısındaydı. Özellikle Şark meselesi onun için hiçbir şey ifade etmediği gibi, Şark meselesini “Pomeranya askerinin kemiklerine dahi değmeyecek” bir konu olarak değerlendirmekteydi.²² Şark meselesine ve Avrupa siyasetine pek karışmak istemeyen Bismarck’ın asıl endişesi, pek güvenmediği Fransa’ydı. Çünkü Fransa 1870 mağlubiyetinin ve Alsace-Lorraine’i kaybetmenin acısını taze tutmaktaydı. Bunun için Fransa’yı Avrupa da yalnız bırakmak adına 1872 yılında Prusya, Rusya ve Avusturya I. Üç İmparator Ligi adlı anlaşmayı imzalamışlardır. Böylece anlaşma gereği iki devlet de genç Almanya’nın sınırlarını tanımış olurken, Almanya da Fransa karşısındaki yalnızlığından kurtuluyordu.²³

1.1. Askerî İlişkiler

Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan itibaren bazı kurumlarının işleyişinin eskisi gibi olmadığını farkındaydı. Bu durum onu özellikle askeri ıslahatlar yapmaya sevk ettiyse de pek başarılı olamadı. Bu şekilde kendi imkânları doğrultusunda yaptığı ıslahatlarla 18. yüzyıla ulaştı. 18. yüzyılda devlet, Avrupa’nın gerisinde kaldığını fark edip, bozulan kurumları Avrupa kurumlarına göre düzenlemeye karar verdi. Bu kurumların başında da yine bozulan askerî ocaklar ve ordu geliyordu. Bu sebeple Avrupa tarzı bir ordu kurmak için bazı Avrupa devletlerinden, askerî uzmanlar ve subaylar istendi. Yardım istenen Avrupalı devletlerden birisi de Prusya’ydı.²⁴

Orduyu ıslah etme çalışmaları sırasında Prusya’dan ilk kez Sultan III. Selim döneminde uzmanlar istenmiştir. Sultan’ın isteği üzerine Prusyalı subaylar gelip Osmanlı ordusunu denetlemişlerdir. Sultanın isteği üzerine Prusyalı Albay von Goetze, Sultan III. Selim döneminde Osmanlı kara birliklerini denetleme fırsatı bulan isimlerdendir.²⁵

Sultan II. Mahmud devrinde yeniliklerin önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağı’nı 1826 yılında kaldırmıştır. Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasının askerî sahada ciddi bir boşluk yaratmasının yanı sıra Navarin Deniz Savaşı’nda, Osmanlı Devleti’nin, Avrupalı devletler tarafından bozguna uğratılması ve ardından Rusya karşısında alınan ağır yenilgi

²² Muzaffer Tepekaya, “Osmanlı-Alman İlişkileri (1790- 1914)”, **Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji Özel Sayısı**, 44, 2002, 3.

²³ İnan, **Osmanlı Devleti’nde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, 21.

²⁴ Mehmet Beşirli, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 16, 2004, 122.

²⁵ Beşirli, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”, 122.

ordudaki eksikliği iyice gözler önüne sermiştir.²⁶ Yeni kurulan ordu için Prusyalı subayların yardımına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için Sultan II. Mahmud, Hüsrev Paşa'yı, Prusya elçisi Kont von Königsmarck'a göndererek, Prusyalı subayların Osmanlı ordusunu düzenlemek için gönderilmesini rica etmiştir. Elçi buna pek sıcak bakmasa da bu sırada Prusyalı Yüzbaşı von Moltke'nin, Türkiye'ye gelmesi ile maksat hâsıl olmuştur.²⁷

Türkiye'ye kısa bir süreliğine gelmiş olan Moltke'nin Osmanlı ordusunun ıslahı için çalışması için Prusya Hükümetinden gerekli tüm izinler alınmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki çalışma süresi dolan Moltke'den gayet memnun kalan Osmanlı Devleti, Prusya Kralı II. Friedrich'den ek süre almıştır. Moltke, çeşitli uzatmalarla Türkiye'de tam 4 yıl kalarak, bu süre zarfında Osmanlı ordusunu denetleyip, izleme fırsatı bulmuştur. Türk milis kuvvetlerinin kurulması, yanında topografik haritalar hazırlamakla da meşgul olmuştur.²⁸ Bir müddet Tuna, Dobruca, Bulgaristan, Çanakkale ve İzmir'de bulunan Moltke, Garzan askerî harekâtına katılıp, Mehmet Ali Paşa'nın ordusuna karşı Nizip Muharebesi'nde savaşmıştır. Savaş sonrası von Bincke'nin ülkesine yazdığı telgrafta Moltke'ye dair "Moltke her durumda korkusuz ve kusursuz bir şövalye gibi; temkinli, faal, üstün zekâlı bir kurmay subay olarak hareket etti. Hasta, hemen hemen yataktan kalkamayacak haldeyken bile bulunması gereken yerlerden ayrılmadı... Herkes onu çok sayıyor" ifadelerine yer vermiştir.²⁹

Moltke ise yine ülkesine gönderdiği telgrafta "Elde bu kadar önemli bir vazife varken hasta olmaya vakit yok"³⁰ Tüm bu ifadelerden anlaşıldığına göre Moltke vazifesine dört elle sarılıp, devletin bekası için canla başla çalışmıştır. Ancak Moltke'nin Osmanlı ordusunda çalışan kahraman bir subay olarak gösterilmesi bir yana, kendisi İstanbul'da bulunduğu süre zarfında ailesine gönderdiği mektuplarda "Burası tembelliğe en elverişli ülke ve bütün bir ulus terlikle dolaşiyor" diye yazarken, ülkesine gönderdiği raporlarda Osmanlı ordusundaki hiyerarşiyi şu sözlerle özetlemiştir:

Türk ordusunun subayları, kötü giysiler içinde hem dış görünüşleriyle hem de genel kültürlerinin noksanlığıyla bizden farklıdır. Teğmenler ve yüzbaşılar dayak cezasıyla cezalandırılır. Albay atla giderken arkasından bir yüzbaşının çubuğunu, kavuğunu taşıması, çizmelerini çekmesi ve

²⁶ Jehuda Wallach, **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**, çev. Fahri Çeliker, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, 9.

²⁷ Wallach, **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**, 9.

²⁸ Wallach, **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**, 13.

²⁹ Helmuth Von Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, çev. Hayrullah Örs, Remzi Kitapevi, İstanbul 2017, 11.

³⁰ Helmuth Von Moltke, **Moltke'nin Türkiye Mektupları**, 11.

gerektiğinde de parlatması olağandır. Yüzbaşı da aynı şeyleri teğmeninden bekler...³¹

Ülkesine döndükten sonra Moltke, Osmanlı Devleti'ne dair gözlemlerinin yer aldığı raporda fikirlerini şu sözlerle beyan etmiştir, “Türk ordusunun durumu, hükümetin kararsız ve tutarsız önlemleri, memurların cehaleti ve çıkarıcılığı sebebiyle sadece Prusyalı subayların gönderilmesiyle Türkiye'nin askeri sorunlarının iyileşmesinin beklenmesi büyük bir hatadır...”

Sultan II. Mahmud döneminden sonra da Prusyalı subaylar, Osmanlı ordusunda çalışmaya devam etmiştir. Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz dönemlerinde de devam eden orduyu yenileme çabaları nedeniyle birçok Prusyalı subayın geldiği görülmüştür. Albay von Malinowsky, Albay Bluhm, Grünwaldt, Wendt, Lehmann, Lükling bu dönemde Osmanlı ordusunda çalışmış Prusyalı subaylardan sadece bazılarıdır.³²

Ayrıca Osmanlı ordusunda görev alan bu Alman subay ve uzmanlar, ülkelerinden bol miktarda askerî malzeme sipariş vererek ülkelere katkı sağlamayı da ihmal etmemişlerdir. Örneğin; Alman subaylar, Osmanlı ordusunu eğitirken aynı zamanda ülkeleri içinde ekonomik alanda oldukça aktif çalışmışlardır. 1873'de Alfred Krupp ile Osmanlı Devleti arasında yapılan bir anlaşma gereği, batarya topları, ağır savunma topları ve sahra toplarının Osmanlı Devleti'ne satışı yapılmıştır.³³

2. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE OSMANLI-ALMAN İLİŞKİLERİ

1876 yılında Osmanlı tahtına çıkan Sultan II. Abdülhamid, çok geçmeden Rusya karşısında iki cepheli bir savaşa girmişti. İngiltere tarafından bu savaşta yalnız bırakılan Osmanlı Devleti, cephelerde bazı başarılar kazansa da savaşın genel kaderini değiştirememiş ve Rusya karşısında ağır bir hezimete uğramıştır. 1877-78 (93 Harbi) Savaşı sonucunda Avrupalı Devletlerin katılımıyla Berlin Kongresi toplanmıştır. Kongrede;

- Doğuda meydana gelecek herhangi bir sorunda topyekûn hareket edilmesi.
- Kongrede imzası bulunan devletlerin, başka bir devletle ittifak yapmaması.
- Barışı tehlikeye sokacak olaylar karşısında büyük devletlerin birlikte hareket etmesi,³⁴ yönünde ortak kararlar alınmıştır.

³¹ Wallach, **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**, 16.

³² Beşirli, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”, 122-123.

³³ Lothar Ratmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi** (3.Basım), Belge Yayınları, İstanbul 2001, 30.

³⁴ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyaretleri**, 5.

Söz konusu Berlin Konferansına Bismarck başkanlık etmiştir. Bu görev Bismarck'ın pek isteyerek yaptığı bir görev olmasa da o görevini tarafsızlık içinde yapmayı planlamaktaydı.³⁵ Bismarck, başbakan olduktan sonra takip ettiği akılcı ve sistemli denge politikasını konferansta da aynen gösterme taraftarıydı.³⁶ Konferans sırasında tarafsız davrandığını düşünen Bismarck'ın Osmanlı Devleti'nin temsilcilerine karşı davranışları ve tepkileri bunu pek başaramadığı ve konferansın genel havasından etkilendiğinin bir kanıtıdır.³⁷

Aslında bu görev esnasında, Alman başbakanının asıl fikri, Osmanlı Devleti'nin taksimi olmasına rağmen bunu ortaya atan kişinin, kendisi olmamasına çok dikkat etmiştir. Bunu dikkat çekmemek, düşman görünmemek için yaptığı aşikârdır. Tüm bunların yanı sıra Bismarck'ın konferans esnasında açığa vurduğu fikri de şu şekildeydi; İstanbul ve Balkanların büyük bir kısmının, boğazların Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalması, Bosna-Hersek'in Avusturya'ya, Bulgaristan'ın ise Rusya'ya verilmesi taraftarıydı.³⁸ Bismarck o an için Osmanlı'nın tamamen paylaşılması ve parçalanması taraftarı değildi.

Konferans esnasında Bismarck'ın takındığı tavır genel olarak bu şekilde ve kendi lehineydi. Devletlerarasındaki ilişkilere, gerginliklere pek karışmadan işini yol aldırma taraftarı olan Bismarck, bir de Fransa'nın dikkatini olabildiğince Almanya üzerinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Bunun için de İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesine karşılık, Fransa'nın Tunus'u işgaline destek vermiştir. Böylece bir ihtimal Fransa, Almanya'dan almış olduğu darbenin acısını unutabilirdi.³⁹ Tüm bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Berlin Antlaşması, Avrupa'daki dengelerin yeniden oluşmasına neden olmuştur. Devletlerin konferans sırasında daha fazla pay kapma yarışı, Osmanlı Devleti'ni bir kez daha zedelese de o kendince en az zararlı gördüğü Almanya'ya yakınlaşarak, diğer Avrupalı devletlere karşı Almanya'yı tercih edecek ve bu yakınlığı uzun yıllar sürdürecektir.⁴⁰

Berlin Konferansı esnasında, yaşanan bir diğer gelişme de daha önce Avusturya, Rusya ve Prusya arasında kurulmuş olan Üç İmparatorlar Ligi'nin, Avusturya'nın İngiltere

³⁵ François Georgeon, **Sultan Abdülhamid**, çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, 138.

³⁶ İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu** (17. Basım), Kronik, İstanbul 2018, 17.

³⁷ Bismarck'ın kongre sırasında Osmanlı temsilcilerine nasıl davrandığı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Georgeon, **Sultan Abdülhamid**, 140.

³⁸ Bekir Sıtkı Baykal, "Bismarck'ın Osmanlıyı Taksim Fikri", 11. Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü**, AÜSBFY, Ankara 1987, 159.

³⁹ Feroze A.K. Yasamee, **Abdülhamid'in Dış Politikası – Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1878-1888**, Kronik Yayınevi, İstanbul 2018, 115; Murat Özyüksel, **Osmanlı İmparatorluğunda Nüfuz Mücadelesi**, 38-40.

⁴⁰ Özyüksel, **Osmanlı İmparatorluğunda Nüfuz Mücadelesi**, 40.

ile birlikte hareket etmesi sonucu ortadan kalkmasıdır. Bu gelişme Bismarck'ı oldukça endişelendirmiştir. Çünkü bu iki devlet de her an Almanya için tehlikeli olabilirdi. Lakin Avusturya ve Rusya'nın bir araya gelmesi artık pek mümkün değildi. Bunun için Almanya ve Avusturya arasında yeni bir ittifak oluşturulmuştur. Kurulan ikili birliktelik devam ederken, 1881 yılında Bismarck'ın çabaları sonucunda Rusya ikna edilmiş ve Üç İmparator Ligi yeniden kurulmuştur. Uzun ömürlü olmayan yeni ittifaktan sonra, 1887 yılında Almanya ve Rusya arasında yeniden ittifak anlaşmasının imzalanmasıyla, Almanya Fransa'ya karşı istediği gücü yeniden yanına almış oldu.⁴¹

Bismarck, Rusya'yla imzalamış olduğu ittifakla tekrar Fransa'yı kontrol altına aldığı düşünürken, aynı zamanda İngiltere'nin de kendi başına bırakılması taraftarı değildi. Bu sebeple 1889'da İngiltere ile ittifak kurmak istediye de istediği cevabı alamadı. Yavaş yavaş başbakanlıktaki son dönemini yaşayan Bismarck, sömürgecilik için istekliyse de Avrupa meseleleriyle uğraşmaktan, Fransa'yı kontrolü altında tutmaya çalışmaktan buna pek fırsat bulamamıştı.

1888 de ölen Alman İmparatorunun yerine oğlu II. Wilhelm geçti. II. Wilhelm'in Alman İmparatoru olmasıyla Almanya'nın izlediği tüm politikalar bir hayli değişikliğe uğradı.⁴² II. Wilhelm, babası gibi Bismarck'ın etkisi altına girmeyi kesin bir dille reddettiği ve uyguladıkları siyasi politikaların farklılığı nedeniyle ilk iş olarak Bismarck'ın birçok yetkisini elinden aldı. Bismarck'ın, ihtiyatlı politikasının aksine, II Wilhelm, emperyalist ve aktif olan "Weltpolitiği" savunuyordu. Bu sebepledir ki genç İmparator'dan ve onun ortaya attığı dünyaya açılma politikasından faydalanmak isteyen Sultan II. Abdülhamid, zaman kaybetmeden tahta çıkışını tebrik etmek için II. Wilhelm'e bir mektup gönderdi. II. Wilhelm, mektuba karşılık Sultan'a şükranlarını içeren bir mektup göndermiş, aynı zamanda uzun yıllardır süren dostluğun devam etmesi için de temenniler de bulunmuştur. II. Wilhelm'in mektubundan ve genel tavrından anlaşılacağı üzere Bismarck için bir şey ifade etmeyen Avrupa'nın "Hasta Adamı", II. Wilhelm için çok şey ifade ediyordu.⁴³ Almanya, II. Wilhelm'le yeni bir çehreye kavuşurken, Osmanlı Devleti'nde durumların pek iç açıcı olmaması belki de II. Wilhelm'e aradığı fırsatı verecekti.

---

⁴¹ Özyüksel, **Osmanlı İmparatorluğunda Nüfuz Mücadelesi**, 30-31.

⁴² Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", 43.

⁴³ Ö. Kürşad Karacagil, "II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü", **Türkiyat Mecmuası**, 24, 2014, 76.

Almanya'nın, bu şekilde kendi içinde değişikliklere gittiği dönemde Osmanlı Devleti de bir hayli sıkıntılı günler geçirmekteydi. Özellikle 1878 Antlaşması'yla daha fazla su yüzüne çıkan Ermeni meselesiyle meşgul oluyordu. Ermeni Meselesi, sırf Ermenileri heyecanlandırmakla kalmıyor, neredeyse tüm Avrupa'yı hareketlendiriyordu. Bu da devletin Ermeniler karşısında sağlıklı karar almasını bir hayli zorlaştırıyordu. Rusya, Ermenilerin devlete karşı örgütlenmesini ve terör olaylarını desteklerken, İngiltere de vaat edilen reformların yapılması için Sultan II. Abdülhamid'i sıkıştırıyordu. Keza diğer devletler de buldukları her fırsatta, Ermenilerin doğuda katledildiği yalanını yaymaktan çekinmiyordu.⁴⁴

Bir Avrupa devleti olan Almanya'nın Ermeni Meselesindeki tavrı ise diğer devletlere nazaran farklıydı. Aslında II. Wilhelm bu konuda II. Abdülhamid'in yanında olmak istese de annesinin dahi Ermenilerin zulme uğradığını düşünüyor olması, ona geri adım attırmaya yetiyordu. Ancak II. Wilhelm yine de annesi ve bazı Alman ileri gelenlerine karşılık Avrupalı devletlerin tutumunu doğru bulmuyor, özellikle de İngiltere'nin reform isteklerine hiç sıcak bakmıyordu. Ne var ki genç İmparator farklı düşüncelerine rağmen tarafsız kalmayı seçiyordu.⁴⁵ II. Wilhelm'in bu tutumu dahi, Sultan II. Abdülhamid'in Alman sempatisinin artmasına yetmiş, kendisine iyiden iyiye yaklaşmasına sebep olmuştur.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin sempatisini kazanmasına sebep olan gelişme sadece Ermeni meselesindeki tarafsızlığı değildi. Bu yaklaşma için birçok sebep sıralanabilir. Örneğin; bu yüzyılda İngiltere, Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmiş, artık kendisi de "Hasta Adamı" bir an evvel parçalamak istemiştir. Bunun için ilk olarak 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında bir oldubittiye getirerek Kıbrıs'ı almıştır. Aynı zamanda, 1882'de Mısır topraklarını işgal etmiş, Yunanistan'ı Girit meselesinde de cesaretlendirmiştir. Ermeni meselesindeki, tavrı da bilinmektedir. Rusya'nın ise; uzun yıllardan beri Osmanlı Devleti'ne göz açtırmaması, Fransa'nın 1881'de Tunus'u işgal etmesi, Ermeni meselesini körüklemesi, Avusturya-Macaristan'ın yine 1881'de Bosna Hersek'i işgal etmesi⁴⁶ ve Almanya dışında neredeyse tüm Avrupa devletlerinin Ermeni meselesine destek vermesi Sultan II. Abdülhamid'i kendince en az zararlı devlet olan Almanya'ya yakınlaştırmıştır.

---

⁴⁴ H. Bayram Soy, "Almanya'nın Osmanlı Ermenilerine Yönelik Siyaseti", **Yeni Türkiye Dergisi**, 61, 2014 1167-1168.

⁴⁵ Soy, "Almanya'nın Osmanlı Ermenilerine Yönelik Siyaseti", 1167-1169.

⁴⁶ Vahdettin Engin, **Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid** (4. Basım), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017, 200- 207. Orhan Koloğlu, **Avrupa'nın Kısacasında Abdülhamid** (6. Basım), İletişim Yayınları, İstanbul 2017, 31-33.

Tüm bunların dışında Almanya ve Osmanlı Devleti'nin yönetim şekillerindeki benzerlikler nedeniyle Almanya'dan daha fazla yardım sağlanabileceği umudu ve Almanya'nın bu zamana kadar herhangi bir Osmanlı toprağına göz dikmemiş olması etkili olmuştur. Tüm bu sıralanan sebeplerden daha farklı olarak şunu da söyleyebiliriz ki 1888'de İmparator olan II. Wilhelm, henüz çok gençti. Sultan Abdülhamid genç İmparatorun deneyimsizliğinden faydalanmak istemiş, kendine göre şekillendirebileceğine inanmış olmalı ki II. Wilhelm'in de dört gözle beklediği, uzun yıllar sürecektir olan Türk-Alman dostluğunu başlatmıştır.⁴⁷

Sultan II. Abdülhamid, Almanya'ya bu kadar yaklaşırken Almanya'nın da Osmanlı Devleti'ne kayıtsız kalmayıp, dost elini uzatmasında hiç şüphesiz kendi çıkarları etkili olmuştur. Özellikle de Almanya'nın sömürge yarışına diğer Avrupa devletlerinden sonra başlamış olması, Asya ve Afrika'da elde ettiği sömürgelerin çok değerli olmaması, Amerika, Afrika, vb. verimli yerlerin çoktan İngiltere ve Fransa tarafından sömürülmüş olması, Almanya'nın gözünü Osmanlı Devleti'ne çevirmesine sebep olmuştur. Stratejik öneme haiz topraklara sahip olan Osmanlı Devleti'nin, Almanya'nın yanında yer alması demek Almanya için büyük bir başarıydı. Çünkü kendi gözü de Ortadoğu topraklarında olmakla birlikte, buralara sahip olursa İngiltere ve Fransa'nın sömürge yollarını da dilediği gibi kesebilirdi. Osmanlı padişahının aynı zamanda Halife olması da Almanya'yı cezbeden bir başka sebeptir. Çünkü Almanya, Müslüman topraklara yerleşip, Müslüman halkı İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı kışkırtabilirdi. Ayrıca Bismarck'ın dengesi ve Avrupa siyasetinden uzak yürüttüğü politikanın, II. Wilhelm'in Weltpolitik uygulamasıyla uyuşmaması ve Bismarck'ın istifa etmiş olmasını da bu yaklaşmanın sebeplerinden sayabiliriz. II. Wilhelm'in, Osmanlı Devleti'nin demiryolu projelerinden haberdar olması ve son olarak Almanya'nın geliştirmekte olduğu sanayisine ham madde ve pazar bulma arayışı da Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne yaklaşmasına sebep olmuştur.⁴⁸

Görünürde bu sebeplerden dolayı birbirine yaklaşan iki devlet uzun yıllar bu dostluğu sürdürmüştür. Hatta yukarıda izah edilen sebeplerden dolayı bu dostluk II. Wilhelm tarafından farklı zamanlarda yapılan ziyaretlerle taçlandırılmıştır. Ziyaretlerden sonra da

---

⁴⁷ İnan, **Osmanlı Devlet'inde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, 24-25.

⁴⁸ Mustafa Albayrak, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolunun Yapımı", **OTAM**, 6 (6), 4. İnan, **Osmanlı Devlet'inde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, 24-25.

görüşmeye devam eden iki dost hükümdar, Sultan II. Abdülhamit tahttan indirildikten sonra dahi münasebetlerini devam ettirmiştir.⁴⁹

2.1. Askerî İlişkiler

Sultan II. Abdülhamid, 1876'da tahta çıktıktan bu yana türlü oyunlarına maruz kaldığı İngiliz ve Fransız devletlerinin gerçek yüzünü Berlin Konferansı sırasında açıkça görmüş ve artık Avrupa'nın bu iki büyük devletinin sömürgeleri uğruna kendisini parçalamaktan geri durmayacağını çok iyi anlamıştı. Bu sebeptendir ki Sultan, siyasî alanda tercih ettiği Almanya'yı askerî alanda da tercih etmiş ve Almanyalı subaylar Sultan II. Abdülhamid döneminde de Türk ordusunda görev almaya devam etmişlerdir.

Sultan II. Abdülhamid 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ordusunun durumunu tüm çıplaklığıyla görmüş, Tunus'un Almanya tarafından Fransa'ya peşkeş çekildiğine şahit olmuş ve yaşanan tüm olumsuzlukların tamamen Almanya ile rayına oturtulamayan diplomatik ilişkilerin sonucu olduğu kanısına varmıştı. Bu nedenle 1881'de askerî öğretmen talebiyle, Ali Nizami Paşa'yı Berlin'e gönderdi. Ancak Bismarck'ın, Sultan'ın bu arzusuna sıcak bakmaması nedeniyle bu girişimden sonuç alınamasa da⁵⁰ Sultan'ın ısrarları üzerine Bismarck, II. Abdülhamid'in bu isteğinde bir sakınca görmeyerek, 14 Temmuz 1882'de imzalanan sözleşmeyle, Osmanlı Devleti'ne askerî uzman göndermeyi kabul etmiştir.⁵¹ Bu sözleşmeyle Osmanlı Devleti, Almanya'nın sunduğu aşağıdaki şu şartları kabul etmiştir:

- Gelecek uzmanların Osmanlı üniforması giyip, Osmanlı rütbesi taşıması kabul edilmiş, ancak ülkelerinin ceza kanununa, memurlarsa ilgili Alman hukukuna bağlı kalmaları şart koşulmuştur. Osmanlı Devleti'nin bunlar üzerinde yaptırım gücü olmayacaktı.

⁴⁹ Sultan II. Abdülhamid döneminde zirveye ulaşan Osmanlı-Alman ilişkileri İttihad Terakki zamanında yeniden ivme kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri tarafından çeşitli sözleşme ve anlaşmalarla paylaşıldığı bu dönemde, Almanya'nın herhangi bir paylaşım planına dahil olmaması Osmanlı Devleti'nde Alman sempatisinin daha da artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle İttihad Terakki'nin isteği üzerine Goltz Paşa, yeniden Osmanlı ordusunda görev almak üzere İstanbul'a gelmiştir. Kısa bir süre sonra patlak veren I. Dünya Savaşı sırasında tercihini yine Almanya'dan yana kullanarak, 1914'de imzaladığı İttifak Anlaşmasıyla Almanya'nın yanında yer almıştır. Karacagil, "Alman İmparatoru İstanbul'da (1917)", 115. Yine bu dönemde Alman İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u üçüncü ve son kez Sultan Mehmed Reşad döneminde ziyaret etti. Bu ziyaretten kısa süre sonra (1918) Alman İmparatorluğundan ayrılmıştır. Ayrıntılı Bilgi için Bkz. (Anna Grosser Rilke, **Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Hoş Bir Sada**, çev. Deniz Banoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, 279).

⁵⁰ Feroze A.K. Yasamee, **Abdülhamid'in Dış Politikası- Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1878-1888**, 115-121.

⁵¹ Yavuz Özgüldür, "Yüzbaşı von Helmuth Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Alman Askeri Heyetleri", **OTAM**, 6, 1993, , 301.

- Alman subayların, Osmanlı Devlet düzenini tehlikeye sokup, zedeleyici davranış ve eylemlerinde, memur ya da subaylara herhangi bir ceza uygulanmayıp en fazla görevleri sonlandırılacaktı.
- Gelen uzmanların maaşlarının, Osmanlı Bankası tarafından garantiye alınması şartı kabul edilmişti.
- Türk ordusunda görevlendirilecek subayların, Almanya'daki görevlerin aksine bir üst rütbeden göreve başlatılacak olması da bu şartların sonucusudur.⁵²

Askerî heyet İstanbul'a gelmeden önce Genelkurmay Başkanı Helmuth von Moltke, daha önceki tecrübelerinden hareketle subayların, "Alman ordusuyla olan ilişkilerini kesmemelerini" söyleyerek, Alman elçiliğine bağlı kalarak çalışmalarını yürütmelerini istemiştir. Moltke'nin vermiş olduğu talimattan da anlaşıldığı üzere gelecek olan subaylar Almanya'daki görevlerinden istifa etmeden, Osmanlı ordusunda göreve başlamışlardır. 11 Nisan 1882'de Albay Kaehler, Yüzbaşı Von Hobe, Yüzbaşı Komphoevener, Yüzbaşı Rüstow Almanya'dan gelen uzmanlardan bazılarıdır. Albay Kaehler, bilgi ve tecrübesine güvenilen bir subay olduğundan heyet başkanlığı görevi kendisine verilmiştir.⁵³

Kaehler, ölümüne kadar üç yıl İstanbul'da kalmış, kaldığı süre zarfında da Alman silahlarından siparişler vermek için yoğun çaba sarf etmiştir. Kaehler, Osmanlı ordusunda görev aldığı süre zarfında Osmanlı subaylarını pek ciddiye almamış, onları küçümsemiştir. Bunu Berlin'e gönderdiği raporlardan da anlamak mümkündür. Raporlarda göze çarpan bir diğer önemli noktaysa Osmanlı ordusu için hazırlanan reform programının uygulanmaktan ziyade göz ardı edildiğidir.⁵⁴ Kaehler heyetine Almanya'dan, sürekli subaylar gelerek katılmış ve Kaehler bunu Türkiye'deki Alman subaylarının bir başarısı olarak adlandırmıştır.⁵⁵

1883 yılında ülkesinden sürgün edilerek İstanbul'a gönderilen Colmar Von der Goltz da bu tarihten sonra Osmanlı ordusunda görev almak üzere Kaehler heyetine katılmıştır.⁵⁶ Von der Goltz, İstanbul'a gelişinden üç yıl sonra, Kaehler'in ölümüyle heyetin başına geçirilmiştir. Türkiye'de on iki yıl kalmış ve bu süre zarfında askerî okullar müfettişliği,

---

⁵² Özgüldür, "Yüzbaşı von Helmuth Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Alman Askeri Heyetleri", 302.

⁵³ Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, 95.

⁵⁴ Özgüldür, "Yüzbaşı von Helmuth Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Alman Askeri Heyetleri", 302.

⁵⁵ Fahri Türk, **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914 Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012, 92.

⁵⁶ Colmar Von Der Goltz, **Yirminci Yüzyıl Başlarında Osmanlı-Alman İlişkileri "Golç Paşa'nın Hatıratı"**, çev. Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, 9-10; Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, 99.

genelkurmay ikinci başkanlığı gibi görevleri yerine getirmiştir. Von der Goltz'un Türkiye'de kaldığı süre zarfında yapılmasına öncülük ettiği bazı reformları şu şekilde sıralamak mümkündür. Sultan III. Selim döneminden beri okullarda yabancı dil olarak okutulan Fransızcanın yerine Rusça ve Almanca konulmuştur. Hali hazırdaki subay sayısını yetersiz bulan Goltz, askerî okul sayısını ve kadrosunu artırmıştır. Harbiye Mektebi ve Harp Akademisi gibi yüksek okulların müfredatını Alman modeline göre yeniden düzenlemiştir. Öğrencilerin modern askerlikle ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlamış ve bu amaçla yabancı dil öğrenimine önem vermiştir.⁵⁷ Çok sayıda kitabı Almandan tercüme ettirerek okunmasını sağlamıştır. Onlarca ders kitabı, onun sayesinde Türkçe yayımlanmıştır. Üç kez belirli aralıklarla sözleşme süresi uzatılmış, Korgeneral olarak 1 Kasım 1895'te İstanbul'dan ayrılarak Berlin'e geri dönmüştür. Askerî eğitim veren kurumlarda falaka, dayak gibi cezaların ortadan kalkması için çaba sarf etmiş olması ve bu gibi birçok girişimi kendisinin genç askerler, subaylar, eğitimciler tarafından sevilmesine sebep olmuş ve özellikle Jön Türkler döneminde yeniden Türkiye'ye çağırılmıştır.⁵⁸ Sultan II. Abdülhamid döneminden sonra da Almanya ile ilişkilerin devamında başrol oynamıştır.

Goltz ülkesine döndükten sonra da Prusyalı subaylar, Osmanlı ordusunda görev almaya devam etmiştir. Özellikle Komphoevener Paşa, Osmanlı ordusunu ıslah etmek amacıyla yeni bir program hazırlamış ancak program uygulamaya konulmamıştır. Hatta kendisi "Türk ordusunda hizmet verdiği on yılda hiçbir şeyin değiştirilemediğini" söylemiştir.⁵⁹ Burada bilinmesi gereken bir diğer konu ise Almanya'dan gelen askerî uzman ve memurlara tanınan ayrıcalıklardır. Çünkü Alman eğitimcilerle tanınan maddi, manevi ayrıcalıklar onları Osmanlı asker ve memurlarının önüne geçirmiştir. Aynı zamanda, daha önce de bahsedildiği üzere Alman çalışanlar, kendi ülkelerindeki görevlerinden istifa etmedikleri için hem oradan maaş alırken hem de Osmanlı Devleti'nden, hayli kabarık maaşlar almışlardır.⁶⁰ Böylece Osmanlı Devleti Alman eğitimcileri, yerli memur ve askerlerin önüne geçirirken, ülkelerine döndüklerinde ciddi bir servet sahibi olmalarına yardım etmiştir.

⁵⁷ Erol Akcan, "Colmar Vonder Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker Sivil Aydınlar Üzerinde Etkisi", *Atatürk Dergisi*, 4 (1), 2015, 16-17.

⁵⁸ Türk, *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914 Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları*, 93.

⁵⁹ Türk, *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914 Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları*, 94.

⁶⁰ Özgüldür, "Yüzbaşı von Helmuth Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Alman Askeri Heyetleri, 301-302.

Alman subaylar, Osmanlı ordusunu eğitirken aynı zamanda ülkeleri için de ekonomik alanda oldukça aktif çalışmışlardır. Kaehler, ölümüne kadar üç yıl İstanbul'da kalmış, bu süre zarfında da Alman silahlarından siparişler vermek için yoğun çaba sarf etmiştir.⁶¹ Yine Goltz Paşa'nın zamanında, kendisinin çabaları sonucunda Krupp topları devlete satılmıştır. 1886'da Osmanlı Devleti, Krupp firmasından büyük çaplı mühimmat satın almıştır. 1886'da Almanların Osmanlı Devleti'ni silah ve torpido ihtiyacı olduğuna ikna etmesi sonucunda, Elbing Schichau tersanesine yeni siparişler verilmiştir. Akabinde yarım milyon tüfek ve elli bin modern karabinayı 1887'de Mauser ve Loewe isimli fabrikalar Osmanlı Devleti'ne satmıştır.⁶² Yine Goltz Paşa döneminde 100 milyon franklık askerî malzeme Almanya'dan sipariş verilmiştir. II. Wilhelm'in, İstanbul'a ilk ziyareti sırasında, hisse senetlerinin büyük kısmına sahip olduğu Krupp firmasından yeni siparişlerin verilmesine önayak olduğu da bir gerçektir.⁶³

Sultan II. Abdülhamid döneminde, Almanya'dan subaylar gelirken, bazı Osmanlı subayları da eğitim için Almanya'ya gönderilmişti.⁶⁴ Von der Goltz, 1898'de ülkesine gönderdiği bir telgrafta Almanya'ya gönderilecek olan Osmanlı subaylarının haşmetli İmparator hazretlerine olan sadakatlerine göre mi yoksa öğrendikleri ile kendisine yardıma hazır ve fikren mutabık olanlar arasından mı seçilmesi gerektiğini sormuş ancak herhangi bir yanıt alabilmiş midir bilemiyoruz. Almanya'ya eğitime gönderilen subaylar Bismarck'ın isteği üzerine Alman üniformasıyla eğitim görmüşlerdir. Almanya'da eğitim gören gençler ülkelere döndüklerinde, yalnızca Almanya'nın eğitimini, modernliğini değil aynı zamanda Alman hayranlığını da ülkelere getirmişlerdir.⁶⁵

Görüldüğü üzere Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne bu kadar yakınlık göstermesi sebepsiz değildi. Ekonomik, askerî ve siyasî alanlarda Osmanlı Devleti'ne hissettirmeden istediği sömürüyü gerçekleştirmiştir. İşte bu da diğer Avrupa devletlerinin yapmış olduğu sömürgeciliğin farklı bir boyutuydu.

---

⁶¹ Özgüldür, "Yüzbaşı von Helmuth Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Alman Askeri Heyetleri, 302.

⁶² Wallach, **Bir Askerî Yardımın Anatomisi**, 90; Murat Özyüksel, "II. Meşrutiyet ve Osmanlı İmparatorluğunda Alman-İngiliz Nüfuz Mücadelesi", **İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi**, 38, 2008, 244.

⁶³ Ratmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi** (3.Basım) Belge Yayınları, İstanbul 2001, 32-33.

⁶⁴ Akcan, "Colmar Vonder Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker Sivil Aydınlar Üzerinde Etkisi", 18.

⁶⁵ Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, 105.

2.2. Alman İmparatorunun İstanbul’u İlk Ziyareti (1889)

II. Wilhelm 1888’de Alman İmparatoru olduktan sonra, Bismarck tarafından dünyaya kapatılan kapıları yeniden açan Weltpolitik siyaseti gereği, birçok ülkeyi ziyaret etmiştir. Bu politika uğruna ziyaret edilen ülkelerin başında yukarıda da izah edilen sebeplerden ötürü Osmanlı Devleti gelmektedir. Osmanlı Devleti, II. Wilhelm’in saltanat yılları içerisinde üç kez ziyaret edilmiş ve özellikle Sultan II. Abdülhamid dönemine denk gelen ilk iki ziyaret II. Wilhelm açısından tam bir gövde gösterisi şeklinde olmuştur.

1889 tarihli ilk ziyaret, II. Wilhelm’in İmparator olmasından bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Bazı rivayetlerde Sultan II. Abdülhamid’e göre bu geç kalınmış bir ziyarettir. Çünkü 1877-1878 Savaşı sırasında II. Abdülhamid ile mektuplaşan İmparatoriçe, kendilerini ziyaret edeceklerini haber vermiş ancak o sıralar böyle bir ziyaret gerçekleşmemiştir.⁶⁶ II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ne böyle bir ziyaret yapmasının görünürdeki sebebi; kız kardeşi Prenses Sophia’nın Yunan prensiyle evleniyor olmasıdır. Düğün için eşi Augusta Victoria ile beraber Yunanistan’a gelecek olan İmparator bunu fırsata dönüştürerek İstanbul ve Sultan II. Abdülhamid’i de ziyaret etmek istemiştir.⁶⁷

II. Wilhelm tarafından planlanan ziyaretin Osmanlı yönetimine haber verilmesi üzerine Sultan II. Abdülhamid elçi Radowitz’e İmparatorun bu ince davranışına karşılık iade-i ziyaret yapamayacağını haber vermiş ve bu konuyu garanti altına aldıktan sonra İmparator ve Augusta Victoria’yı misafir etmekten şeref duyduklarını belirten bir telgrafın çekilmesini emretmiştir. İmparatorun geleceğinin haber alınması üzerine geçeceği güzergâh üzerindeki şehirlerde ve İstanbul’da hummalı bir hazırlık başlamıştır. Belediye çevre planlamasına çok dikkat edip hiçbir ayrıntıyı atlamamıştır. Yollar tamir edilmiş, yeni yollar yapılmıştır. Sultan II. Abdülhamid bu tamir, onarım vs. için yüz bin kuruş masraf etmiştir. İmparatoru ağırlamakla görevlendirilen kişilerin görevlerini layıkıyla icra etmesi adına ihsanlarda bulunmuştur. Aynı şekilde asker, memur ve hizmetlilere de fazladan maaş verilmiştir.⁶⁸

⁶⁶ Sibel Orhan, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Weltpolitik Siyaseti Çerçevesinde Osmanlı Topraklarını İkinci Ziyareti (1898)”, **Tarih-Kültür-Sanat Araştırmaları Dergisi**, 7 (5), 2018, 653.

⁶⁷ Ö. Kürşad Karacagil, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Hereke Fabrikasını Ziyareti”, **Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu-II**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2015, 914.

⁶⁸ Gökçe Demiray, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri”, **Kültür-Sanat-Tarih Dergisi**, 6, 2010, 125.

Sultan II. Abdülhamid seyahati haber alınca, Alman İmparatoruna ve beraberindeki Alman memur ve askerlerine hatıra olması adına çeşitli madalyalar hazırlatmıştır. Bu madyalardan büyük ve altın olanlar, bizzat İmparator ve İmparatoriçeye takdim edilecek olup dört adettir. Küçük altın madyalardan on iki adet, küçük gümüş madyalardan yüz yirmi adet ve küçük bakır madyalardan beş yüz adet darp edilmiştir.⁶⁹ Bunun dışında İmparator, İmparatoriçe ve hizmetkârlarının kalmaları için Yıldız Sarayındaki Şale Kasrı'na ek olarak baş mimar Serkis Balyan'a yeni bir köşk inşa ettirilmiştir. Köşk on dört odadan oluşmakla birlikte İmparator için yazı odası, yemek odası, yatak odası, dinlenme odası ayrı ayrı hazırlanmıştır.⁷⁰ İçerisi özenle döşenmiş, oda ve salonların zeminleri parke kaplı olup tavan ve duvarlar altın varaklarla bezetilmiştir.

Duvarlara önde gelen ressamın tabloları asılmıştır. Odalar ve salonları değerli avize ve şamdanlar aydınlatmaktaydı. Parkelerin üzerine Hereke fabrikasına ait olan büyükçe kıymetli halılar serilmişti. Salona kenarları kapalı koltuk takımları yerleştirilmiştir. Tüm perdeler beyaz ipek kumaştan yapılmıştır. Altın yıldızlı masalar, paha biçilmez altın kaplama vazolar odaları süslemiştir. Ayrıca İmparator için hazırlanan odalara barometre, termometre ve dürbün konulmuştu.⁷¹ İmparator ve İmparatoriçe hazretlerine sabahları çay, sütlü kahve, çikolata, tereyağı, yumurta ve soğuk et ikram edilecekti. Ayrıca misafirlerin su, sigara, kahve vs. ihtiyaçları için köşkte dört kilerci daima hazır bulunacaktı.

1 Kasım 1889 Cumartesi günü İstanbul'a gelecek olan II. Wilhelm, eşi Augusta Victoria ve maiyetlerini karşılayıp kendilerine eşlik etmek üzere Fuad Paşa ve Müşir Ali Nizami Paşa Berlin'e gönderilmişti. Ancak İmparator ve İmparatoriçe ilk önce Yunanistan'a gitmek istediklerinden deniz yoluyla gelmeyi tercih etmişlerdi. Bu seyahatte İmparatora Başbakan Bismarck, II. Wilhelm'in kardeşi Prens Henry, Mecklenburg Dükası ve birçok Alman askerî ve sivil memur eşlik ediyordu. İmparator Kaiser zırhlısında, İmparatoriçe ve maiyeti Hohenzoller Vapuru'nda olacak şekilde yola çıktılar. Çanakkale'ye gelince İmparator ve İmparatoriçeyi Asar-ı Tefik Zırhlısı ve Fethi Bülent Korveti karşılamıştır.⁷²

⁶⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Meşihat Dairesi Maruzatı (Y. PRK MŞ)**, 7/84, H-30-12-1320 (1903).

⁷⁰ Feryal İrez, **Yıldız Sarayı Şale Köşkü Hümayunu**. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, İstanbul 1993, 19-20.

⁷¹ Haluk Y. Şahsuvaroğlu, **Tarihi Odalar**. İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1954, 82-83.

⁷² Demiray, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri", 128.

İmparator ve İmparatoriçeyi Çanakkale’de karşılama vazifesi Arifi Paşa’ya verilmiş ancak Paşa’nın hastalığından dolayı bu görevi Hariciye Nazırı Said Paşa ifa etmişti. Said Paşa’nın dışında eski sadrazam Ethem Paşa, Berlin sefiri Tevfik Paşa, Teşrifatçı İbrahim Paşa karşılama heyetinde bulunan isimlerdi. İmparatorun mihmandarlığını Ferik Von Der Goltz, Ahmet Ali ve Ali Nizami Paşa ifa ederken, İmparatoriçenin mihmandarlığını Muzurus Paşa ve Ferik Raşid Paşa üstlenmişti. Prens Henry’nin mihmandarlığına ise Amiral Hakkı Paşa ve Miralay İzzet Bey verilmiştir.⁷³

İmparator ve İmparatoriçe hazretlerini taşıyan Alman gemileri Çanakkale Boğazı’nda görüldüğü anda eşine pek az rastlanmış bir karşılama merasimi icra edilmeye başlandı. Boğazdaki tüm gemilere alay sancağı çekilirken, asker, sivil, halk hep bir ağızdan “Yaşa”, “Hurra” ya da “İmparator çok yaşa” diye bağırıp, sevinç naraları atmaya, bağırmaya başlamıştı. Kumkale, Seddülbahir kalelerinin önüne gelince kalelerden yirmi birer pare top atışı gerçekleşti. Top seslerine çaldığı Alman ve Osmanlı havalarıyla mızıka eşlik ediyordu. Sultan II. Abdülhamid ise kıymetli misafirlerini Dolmabahçe Sarayı rıhtımında karşılamış, küçük kızı Naile Sultan İmparatoriçeye çiçek takdim etmiştir. Sultan Abdülhamid misafirlerini karşıladığı sırada kendilerini, bizzat gemiye giderek karşılayamamasından duyduğu elemi izah ederken bir yandan da etraftaki hazırlıkları, kalabalığı, yerlere serilmiş halıları göstererek bunların çok hafif kaldığını, aceleye geldiği için bu kadar hazırlık yapabildiklerini izah etmiştir.⁷⁴ II. Wilhelm ise tüm bu açıklamalardan, karşılamadan duyduğu memnuniyetle, Sultan’ın elini tutmuş, kol kola bir vaziyette saraya girmişlerdir.

İmparatorun geldiği gün akşam yemeği Dolmabahçe Sarayı’ndaki muayede salonunda yenilmişti. 400 kişilik bu yemek esnasında her şey ince ayrıntısına kadar düşünülp hazırlanmıştı. Altın sofrta takımları, şamdanlar adeta göz kamaştırıyordu. Yemeğe İtalyan sanatkârların besteleri eşlik etmiştir. Salondaki envai çeşit çiçek ortama farklı bir hava katarken, uşakların sınır tanımayan hizmetlerinin II. Wilhelm ve Augusta Victoria’yı son derece memnun ettiği her hallerinden belliydi.⁷⁵ Yemekler yenildikten sonra kahveler içilmiş ve artık İmparator ve İmparatoriçe kendileri için hazırlanan Şale Köşkü’ne çekilmişlerdi. İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu hemen her gün Şale Köşkü önünde

⁷³ Nigâr Ayyıldız, **II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2008, 171. Demiray, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatoru’nun Ziyafetleri”, 128.

⁷⁴ Ayşe Osmanoglu, **Babam Sultan Abdülhamid** (14. Basım), Timaş Yayınları, İstanbul 2019, 53.

⁷⁵ Ayyıldız, **II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri**, 171.

mızıka isteğe göre çeşitli havalar çalmış, misafirlerin odalarına günlük gazeteler ve taze çiçekler konulmuştur.⁷⁶

İmparatorun seyahat programında ilk gün Ayasofya, Sultan Ahmet ve çevresi yer alıyordu. Gezi sırasında kendilerine tayin olunan mihmandar heyeti dışında, asker, sivil birçok görevli eşlik etmişti. İstanbul'a gelişlerinin ikinci günü (Pazar) ise Protestan Kilisesi'ni ziyaret ettikten sonra, Alman sefarethanesine gidip öğlen yemeğini burada yemişlerdir. İmparator sefarethaneden çıktıktan sonra Topkapı Sarayı'nı ziyaret etmiş ve akşam olmadan Yıldız Sarayı'na dönmüştür.⁷⁷

Pazartesi günü İstanbul gezisine devam eden İmparator ve İmparatoriçe ilk olarak Harbiye Mektebi ve İstanbul çarşılarını gezmişlerdi. Akşam olunca Yıldız Sarayı'nda adlarına tertip edilen ziyafete katılmış, ziyafet esnasında Sultan II. Abdülhamid'e bir kolye hediye etmişlerdir. Salı günü Boğaziçi'ni gezmiş, havai fişek gösterisini seyretmişlerdi. Buradaki temaşanın ardından çocukların düzenlediği opera gösterisine katılmışlardı. Çarşamba günü ise Yıldız Sarayı'ndaki silahhaneyi gezmiş, beğendikleri murassa kılıç kendilerine hediye edilmişti. Akşam üzeri yine Dolmabahçe Sarayı'na geçilmiş, akşam yemeklerini burada yemiş ve adlarına tertip olunan uğurlama merasiminin ardından Çanakkale'ye oradan da ülkelerine dönmüşlerdi.⁷⁸

İmparator ve İmparatoriçenin bu ziyaretleri sırasında kendilerine ve maiyetlerine Sultan II. Abdülhamid tarafından çeşitli hediyeler takdim edilmişti. II. Wilhelm için elmaslarla süslenmiş altın bir kutu, Augusta Victoria için değerli taşlarla süslenmiş, işlemeli bir broş, II. Wilhelm'in maiyeti için tuğrası yine değerli taşlarla işlenmiş sigara tabakaları, kravat iğneleri, çerçeveler takdim olunan hediyelerden sadece bazılarıdır.⁷⁹

Alman İmparatorunun bu ziyareti siyasî olarak iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmanın yanı sıra Almanya'ya verilen ticarî ve ekonomik ayrıcalıklara da vesile olmuştur. Bu seyahatin Almanya için en büyük getirilerinden birisi II. Wilhelm'in ön ayak olmasıyla 1890 yılında imzalanan ticaret antlaşmasıdır. Dönemin gazetelerinin verdiği bilgiye göre bu antlaşma 21 yıllığına imzalanmış olup, 7. ve 21. yılında tarafların isteği üzerine istenilen

⁷⁶ Şahsuvaroğlu, **Tarihi Odalar**, 82.

⁷⁷ Demiray, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri", 128.

⁷⁸ Demiray, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri", 128.

⁷⁹ Ayyıldız, **II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri**, 171.

maddelerin yenilenmesiyle güncellenebilecekti. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi giderek artmıştır. İlerleyen yıllarda Almanya gümrük vergilerinden dahi muaf tutulur olmuştur. Osmanlı Devleti, Almanya'dan mamul mallar alırken karşı tarafa hammadde satması Almanya'nın hammadde ve pazar açığını Osmanlı Devleti'ni kullanarak kapatmaya çalıştığını göstermesi açısından önemlidir.⁸⁰ Bu seyahat esnasında II. Wilhelm'in, Sultan II. Abdülhamid'den kopardığı bir diğer ayrıcalıkta demiryolu imtiyazı olmuştur. Bağdat Demiryolu'nun Konya'ya kadar uzatılmasının yanı sıra Haydarpaşa'da bir liman ve Konstanz-İstanbul arası telgraf hattını inşa ayrıcalığını da almıştır.⁸¹

2.3. Anadolu ve Bağdat Demiryolu İmtiyazları

Demiryolu ulaşımı, Osmanlı Devleti'nde her zaman önem verilen konuların başında gelmiştir. Özellikle Tanzimat döneminde ve sonrasında tahta çıkan padişahların öncelikleri arasına girmiştir. Sultan Abdülmecid zamanında başlatılan girişimler Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid dönemlerinde de geliştirilerek devam ettirilmiştir.

Demiryolu yapımına önem veren Sultan Abdülaziz, büyük bir proje için 1871'de Alman mühendis Wilhelm von Pressel'i getirtmiştir. Söz konusu demiryolunun kilit noktalarının İstanbul-Bağdat olması planlanmaktaydı. Pressel'in hazırladığı projeye Bağdat ve Basra'ya uzatılacak olan hat, Akdeniz ve Karadeniz'e çeşitli kollarla bağlanacaktı. Proje kapsamında Haydarpaşa-İzmit ve Mudanya-Bursa hattının yapımına devlet desteğiyle başlanmıştır.⁸²

Sultan Abdülaziz'den sonra Sultan II. Abdülhamid de demiryolu yapımında oldukça istekliydi. Sultan, kısa mesafelerden ziyade uzun mesafeleri birbirine bağlayan demiryolu taraftarıydı. Bunun için de Asya'yı kaplayan, Anadolu'yla da Arap bölgelerini birbirine bağlayan bir hattın yapılmasını istemekteydi. Çünkü böyle bir hat uzak eyaletlerde zayıflamış olan padişahın otoritesini yeniden buralarda hissettirebilirdi.⁸³ Ancak bunu kendi sermayesiyle yapamayacağını bildiği için Avrupalı devletlerden, bu konuda yardım istenmeliydi. Bunun için Sultan II. Abdülhamid, Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı tutum ve duruşundan memnun olduğu için yapılması planlanan demiryolunun imtiyazını

⁸⁰ Önder Deniz ve Vehbi İmamoğlu, "Osmanlı- Alman Ticari İlişkilerinin Niteliksel Analizi: 1890 Ticaret Antlaşmasının Öncesi ve Sonrası", **Akademik Sosyal Bilimler Dergisi**, 30, 2014, 339-340.

⁸¹ Albayrak, "Osmanlı- Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", **OTAM**, 6, 2015, 7.

⁸² Vahdettin Engin, **Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid**, 233.

⁸³ Lothar Rathmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi**, 36.

Almanya'ya vermeye karar verdi. Çünkü bu konuda İngilizlere hiç güvenmiyordu. Onun için imtiyaza en layık en az zararlı olan Almanya bu işi üstlenmeliydi.⁸⁴ Sultan II. Abdülhamid'in Almanya konusundaki tavrı, Almanya'nın gözüne kestirdiği Ortadoğu hâkimiyetini elde edip ardından İngiliz sömürgesi olan Hindistan'a ulaşması için büyük fırsatı sağlayabilirdi.

Sultan II. Abdülhamid döneminde yapılması planlanan demiryolları için Osmanlı yetkilileri, 1887'de Alfred von Kaulla ile temasa geçti. Kaulla daha önce Alman tüfekleri ve savunma topları için yüklü miktarda silah siparişi aldığı için Osmanlı Devleti'ne yabancı değildi. Bunun için Kaulla ve nazırlar arasında yapılan görüşmeler kısa sürede olumlu sonuç verdi. Ancak yapılması planlanan demiryolu için ihtiyaç olan sermayeye Kaulla tek başına sahip değildi. Bunun için herhangi bir Avrupa devletini bu işe karıştırmadan Deutsche Bank'ın genel müdürü Siemens'le görüştü.⁸⁵ Bu dönemde Bismarck'ın uyguladığı politika gereği Almanya, Osmanlı Devleti'ne karşı temkinli davranıyordu. Bundan etkilenen Siemens de teklife başlangıçta pek sıcak bakmadı. Hatta gönderdiği bir mektupta "Bu tür yatırımların bankanın ilgi alanına girmediğini" belirtmiştir. Sonradan neler yaşandığı pek bilinmemekle birlikte Siemens'in fikrinin olumlu yönde değişmesinde Kaulla'nın Siemens'le yaptığı konuşma etkili olmuştur. Konuşmanın genel içeriğinde padişahın demiryolu konusunda vaat ettiği ayrıcalıklardan ve Duyun-ı Umumiye'nin demiryolunun yapımı için kilometre garantisi sağlayacağını söylemesi yeterli olmuştur.⁸⁶

Osmanlı Devleti tarafından Zihni Paşa, Almanya tarafından da Alfred Kaulla 4 Ekim 1888'de sözleşmeyi imzaladı. Sözleşmede bulunun önemli noktalar şöyledir: Söz konusu demiryolunun dört kısım halinde aşamalı yapılacağı, şirketin, demiryolunun geçtiği yerlerde kum, taş ocağı ve tuğla ocağı açıp işletebileceği, yol yapım süresince alımı yapılan malzemelerin ülkeye getirilmesinde gümrük vergisi ödenmeyeceği, şirketin inşaat yakınındaki ormanları kullanabileceği, söz konusu demiryolunun iki tarafında da arkeolojik kazı ve maden araması yapılabileceği, demiryolu boyunca telgraf hattı oluşturabilecekleri yönünde teminatlar veriliyordu. Bu sözleşmeye sonradan İzmit, Ankara, Kütahya ve Eskişehir sancaklarının aşarının şirkete tahsis edildiği maddesi de eklemiştir.⁸⁷ Sözleşmenin

⁸⁴ Ali Gözeller, **Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansıması: Sabah Gazetesi Örneği (1888-1895)**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 2005, 75.

⁸⁵ Rathmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi**, 38.

⁸⁶ Özyüksel, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfuz Mücadelesi**, 53-54.

⁸⁷ Albayrak, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", 14-15.

muhtevasına bakılınca Almanya'nın söz konusu imtiyazdan ne kadar kazanç elde ettiği gözler önüne serilmiş oluyor.⁸⁸

İmzalanan sözleşmeyle Alman imtiyazı garanti edildikten sonra, demiryolu konusunda tecrübesiz olan Alman Demiryolu Şirketi, Alman Holzerman Şirketi ve Fransız firması (Kont Vitali) birleşerek Anadolu Demiryolu Şirketini oluşturmuşlardır.⁸⁹ 1890 yılına gelindiğinde İzmit-Adapazarı hattı kısa sürede tamamlanmıştır. 1892 yılında ise demiryolunun İzmit-Ankara hattı tamamlanmış olacaktır. Pek bir sorunla karşılaşılmadan hızlı bir şekilde yürütülen çalışmalardan Sultan II. Abdülhamid gayet memnun kalmıştır. Memnuniyetinin göstergesi olarak da Eskişehir-Konya hattının imtiyazını aynı şirkete vermiştir.⁹⁰ Yeni hattın kilometre garantisi 15.000 frank olarak tespit edilerek Duyun-ı Umumiye garantisi altına alınmıştır. Eskişehir-Konya hattının yapımına Sultan II. Abdülhamid oldukça önem vermiştir. Hızla başlanan çalışmalar 1896 yılında tamamlanmıştır. Hattın tamamlanmasıyla Alman sermayesinin yapmış olduğu yolun tamamı 1.20 kilometreye ulaşmıştır.⁹¹

Her ne kadar Sultan II. Abdülhamid Osmanlı sınırları içinde demiryolu yapımına hız vermiş yeni hatlar açmış olsa da onun hedefi bu kadarıyla sınırlı değildi. Sultana göre Konya'dan Basra'ya uzanan demiryolu hattı devlet içinde ekonomik ve siyasî anlamda bir iyileşmeyi de beraberinde getirebilirdi. Bunun için Alman İmparatoru II. Wilhelm 1898 yılındaki ziyareti esnasında Sultan II. Abdülhamid'e bu konuyu açmış ve düşünülen demiryolu için imtiyazın yeniden Almanlara verilmesi gerektiğini hissettirmiştir. Projenin, Meclis-i Vükelada görüşüldüğünü öğrenen Wilhelm buna pek memnun olmuştur.

1899 yılının ilk aylarında Konya-Bağdat hattını incelemek üzere Almanya'dan bir komisyon gelmiştir. Bu komisyona Osmanlı yetkilileri eşlik ederek hattın geçeceği yerler gezilip tespit edilmiş ve sonra Anadolu Demiryolu Şirketi genel müdürü Kurt Zander ve Nafia Nazırı Zihni Paşa'nın hazırladığı, kesin ayrıcalık anlaşması imzalanmıştır.⁹²

---

⁸⁸ Soy, "Anadolu ve Bağdat Demiryolu Çerçevesinde Osmanlı-Alman Yakınlaşması", **Yeni Türkiye Dergisi**, 31, 2000, 312.

⁸⁹ Soy, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", 12.

⁹⁰ Engin, **Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid**, 236.

⁹¹ Rathmann, **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi**, 48.

⁹² Albayrak, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolunun Yapımı", 18.

Osmanlı topraklarında Almanların bu kadar faal bir rol üstlenmesi Avrupa devletlerinin canını sıkmaya başlamış, özellikle muhtemel bir büyük çaplı demiryolu projesini engellemek için ellerinden gelen çabayı sarf etmişlerdir.⁹³

---

⁹³ Mustafa Gencer, **Jöntürk Modernizmi ve Alman Ruhu**, (3. Basım), İstanbul 2015, 293.

I. BÖLÜM

ALMAN İMPARATOR’U II. WILHELM’İN 1898 TARİHLİ ZİYARETİ

1.1. II. WILHELM’İN İSTANBUL ZİYARETİ

Alman İmparatoru II. Wilhelm’in, Osmanlı Devleti’ni ziyaretinin üzerinden dokuz yıl gibi kısa bir süre geçmesinin ardından, 1898 yılında yeniden Osmanlı Devleti’ni ziyaret etmiştir. II. Wilhelm’in yaptığı seyahatlerin ikincisi olarak anılan 1898 tarihli bu ziyaret, bir önceki ziyarete nazaran amacı ve kapsamı bakımından oldukça farklıdır. Osmanlı-Alman ilişkilerini zirveye taşıyan, seyahatin görünürdeki sebebi Kudüs’te inşasına başlanmış Alman Protestan Kilisesinin tamamlanacak olması ve resmî açılışı bizzat kendisinin yapmak istemesidir.

Seyahate sebep olan ve Kudüs’te inşa edilen bu kilisenin bir zamanlar kutsal sayılan arsası Sultan Abdülaziz döneminde, Almanya Devleti’yle olan dostluklarının bir nişanesi olarak II. Wilhelm’in babası Friedrich’e takdim edilmiştir.⁹⁴ O dönemler arsaya inşa edilen Alman kilisesi zamanla tahrip olup, yıkılmaya yüz tuttuğundan yeni bir kilise İnşasına 1885 yılında başlanmış ve tam olarak 1898 yılının Ekim ayında inşaat tamamlanmıştır. Kudüs gibi birçok din tarafından kutsal kabul edilen bu şehirde, Almanya’nın böyle bir girişimde bulunması hafife alınır bir davranış olmamakla birlikte sonuna kadar değerlendirilmeye pek müsaitti. İmparator II. Wilhelm de bu fırsatı kaçırmamış ve açılışı bizzat yapmak için Osmanlı topraklarını ikinci defa ziyaret etmiştir.⁹⁵

Alman İmparatorunun ziyaretinin sebebi kadar tarihi de pek manidardır. Çünkü 1898 Eylül ayında İngiltere ve Fransa arasında “Faşoda Meselesi”⁹⁶ patlak vermişti. İngiltere ve Fransa gibi Ortadoğu’ya hâkim, iki büyük devletin kendi problemleriyle meşgul oldukları bir tarih aralığı, Almanya’nın bu coğrafyadaki işini kolaylaştıracağından özellikle bu zaman diliminin seçildiği düşünülmektedir. Bu konuya Osmanlı Devleti cihetinden de bakacak olursak onun için de durum pek farklı değildir. Çünkü Ermeni olaylarının şiddetini artırarak

⁹⁴ Erdem Demirkol, **Kudüs ve II. Abdülhamid**, Taşmek Yayın Atölyesi, İstanbul 2017, 144.

⁹⁵ Necmettin Alkan, “Kaiser II. Wilhelm’in Şark Seyahati”, **Osmanlı Araştırmalar Dergisi**, 31, 2008, 34.

⁹⁶ 1898’de Afrika’da İngiltere ve Fransa arasında yaşanan bunalımdır. İngiltere 1894’de Kongo Devleti’yle imzaladığı anlaşmayla Faşoda’nın güneyindeki toprakların büyük bir kısmını bu devlete kiralamıştı. Ancak İngiltere’nin bu hareketi Almanya ve Fransa tarafından tepkiyle karşılanmış ve sonuç olarak anlaşma feshedilmiştir. Fransa’nın giderek Afrika kıtasına yayılması İngiliz sömürgelerini tehlikeye sokacağından, özellikle Mısır’ın güvenliği için İngiliz kuvvetleri harekete geçerek 2 Eylül’de Faşoda’ya ulaştı. İngiliz kuvvetleri bölgede Fransız bayrağıyla karşılaşmış ve İngiliz bayrağı da buraya dikilmiştir. Bölgede giderek artan İngiliz baskısı karşısında savaşı göze alamayan Fransa dayanamayarak bölgeden çekilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Armaoğlu, **19. Yüzyıl Avrupa Tarihi (1789-1914)**, 420-421.

devam ediyor olması Sultan II. Abdülhamid'i ciddi sıkıntılara sevk ederken, bir de Girit olaylarının patlak vermesi ve dış güçlerin Osmanlı Devleti'ni iyiden iyiye bunalttığı bir döneme denk gelmesi Sultan II. Abdülhamid için beklenmedik fakat aynı zamanda sevindirici bir gelişme olmuştur.⁹⁷

1.1.1. Seyahatin Haber Alınması ve Yapılan Hazırlıklar

İmparator II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarına yeniden seyahat etmek istediğine dair ilk izahat, Büyükelçi Freiherr von Marshall vasıtasıyla Sultan Abdülhamid'e neredeyse bir yıl önce, bir cuma selamlığı sonrasında yapılmıştı. Marshall, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in önümüzdeki sene Kudüs'te inşası tamamlanacak olan Alman Kilisesi'nin açılış törenini bizzat yapmak istediğini ve bu yönde çalışmalar başlattığını Sultan'a bildirmişti. Sultan II. Abdülhamid bu habere çok sevinmiş, İmparatoru yeniden ağırlamaktan şeref duyacaklarını ifade ettikten sonra, seyahat programının belirlenip kendisine bir an evvel bildirilmesini istemiştir.⁹⁸

Sultan II. Abdülhamid ara ara seyahatin ayrıntıları belli oldukça bilgilendirilmiş ve artık seyahatin yapılacağı kesinleşince İstanbul ve çevresinde, Kudüs ve çevresinde hummalı bir çalışma başlatılmıştı. Sultana göre bu kez, ilk seyahatin çok üstünde, onu gölgede bırakacak ve şanına yaraşır bir ev sahipliği olmalıydı. Öyle güzel misafirperverlik gösterilip, öyle güzel karşılama, ağırlama yapılmalıydı ki Sultan II. Abdülhamid'in şanını tüm dünya duymalıydı. İşte bunun en kolay yolu da yerli basının seyahate dair her şeyden haberdar edilmesiyle mümkün olabileceğinden, seyahatin ayrıntıları kesinleştikçe Sultan II. Abdülhamid basının haberdar edilmesini istemiştir. Sultan seyahati basın aracılığıyla tüm dünyaya duyurmak, Osmanlı'nın gücünü göstermek ve kısacası seyahat üzerinden dünyaya tam bir gövde gösterisi yapmak için Osmanlı gazetelerini görevlendirmiştir. Seyahate dair her şeyin, tüm ayrıntıların, bilhassa yapılan hazırlıkların günü gününe gazetelerde yayınlanabilmesi için İkdam, Servet, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Tarik gibi birçok Osmanlı gazetesine seyahati yakından takip edebilmeleri adına kolaylık sağlanmıştır.

Hazırlıklar kapsamında Sultan II. Abdülhamid ilk olarak, Alman İmparatoru Wilhelm'in İstanbul'u ikinci defa ziyaretinin hatırası olması adına üç farklı büyüklükte madalya hazırlanmasını Darphane-i Amire'ye emretmişti. En büyüğü altından hazırlanacak

⁹⁷ Georgeon François, **Sultan Abdülhamid**, 472.

⁹⁸ Karacagil, "II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü (1898)", 78.

olan madalyalar bizzat İmparator ve İmparatoriçeye hediye edilecekti. Bir küçüğü gümüş ve bakırdan olan madalyalar ise İmparator ve İmparatoriçenin maiyetine hediye edilmek üzere hazırlanmıştır. Madalyaların bir yüzüne Osmanlı arması resmedilmiş olup etrafına “Mülakat-ı Sultan Abdülhamid Han-ı Sani Bâ İmparator Almanya Wilhelm-i Sani Der Kostantiniyye” yazısı sülüs hattıyla yazılmıştır. Bu yazının sonuna da İmparator’un geliş tarihi olan Cemaziyelahir 1316(1898) tarihi not düşülmüştür. Madalyaların ikinci yüzüne ise Alman Devleti’ne ait olan nişan resmedilmiş olup, etrafına ön yüzdeki yazının Almancası olan “Zum Erinnerung An Den Besuch Seiner Majest at Des Deutschen Kaiser Wilhelm II. Del Seiner Majest at Dem Kaiser Der Osmanen Abdülhamid Khan in Constantinopel” yazı yazılmıştır.⁹⁹ Bunların dışında yine İmparatorun maiyeti için nikelden, madalyalar da hazırlanmıştır. Nikel madeninden hazırlatılan madalyaların ön yüzünde tuğra-i hümayun, arka yüzünde ise defne dallarından yapılmış daire ve kurdele vardır. Kurdelenin üzerine ise “Nişane-i Şefkat ve İnsaniyet” yazılmıştır.¹⁰⁰

İmparator II. Wilhelm’in söz konusu olan ziyareti, birçok kesim gibi şehremaneti tarafından da bir hayli önemsenmiş Sultan ve hükümet tarafından verilen talimatların hepsi istisnasız yerine getirilmiştir. Emirler içerisinden İmparatora İstanbul ahali adına armağan edilmek üzere Şehremaneti tarafından gümüşten bir vazoz hazırlanmıştır. Vazonun üzerine yine gümüş işlemeyle Hattat Şehrî İzzet Efendi tarafından “Hatıra-yı Seyahat” yazısı yazılmıştı. Hediye Şehremini Rıdvan Paşa tarafından takdim edilecekti.¹⁰¹ Vazonun yanı sıra yine İmparatorun maiyetine hediye edilmek üzere madalyalar hazırlanmıştır. Madalyaların üzerine yazılan yazının Türkçesi

Metbu-i Manzum ve Mefhumumuz Şevketli Padişahımız Efendimiz Hazretlerine Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin fart-ı meveddetleri hasebiyle ikinci defa olmak üzere Pay-ı Taht-ı Saltanat-ı Seniyye ziyaretlerinden mütevellid, sürur-ı iftihar-ı muhtır olarak umum-ı İstanbul ahali namına şehremaneti tarafından takdim kılınmıştır.¹⁰²

Yazısı Türkçe ve Almanca olarak yazılmıştır.

İmparatorun ziyareti için Alman tebaa da oldukça heyecanlı bir şekilde hazırlıklara başlamıştı. İstanbul’da bulunan Alman ileri gelenlerinden Teutonia’nın¹⁰³ Müdürü Mösyö

⁹⁹ İkdâm, No: 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁰⁰ Servet, No: 124, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰¹ İkdâm, No: 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰² Servet, No: 126, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰³ 1847 yılında, İstanbul’da bir grup Alman tarafından kurulan; Alman kültür ve sosyal yaşamını temsil eden çok kapsamlı bir kulüp. Burası insanların vakitlerini geçirdiği günlük eğlence mekânı olmanın yanı sıra, konser ve tiyatro oyunlarının sergilendiği, çeşitli karnavalların düzenlenip, dans gösterilerinin yapıldığı

Otto von Kap, Bank-ı Osmanî Müdürü Mösyö Volfinig ve Alman Esnaf Cemiyeti Reisi Mösyö Volmen'in katılımıyla bir kurul oluşturulmuştur.¹⁰⁴ Bu kurul Alman İmparatorunun huzuruna çıkarak Alman tebaası tarafından kaleme alınacak olan teşekkürnâmeyi okuyacaklardı. Söz konusu teşekkürnâme, gümüşlerle ve kartal tasvirleriyle süslü bir albümün içine konulacaktı. Albüm mavi kadifeden yapılmış olup, üzerinde hilal ve İmparator hazretlerinin arması konulmuştu. Albümün birinci sayfasında İstanbul'un uzaktan görünümünü tasvir edilmiş, ikinci sayfasının tam ortasına teşekkürnâme yerleştirilmiş olup üst kısmına yine kartal motifi, alt kısmına da Galata Kulesi'nin tasvir hali yerleştirilmişti. Üçüncü ve son sayfasına da Alman tebaasının imzaları yerleştirilmişti.¹⁰⁵

Osmanlı Devleti'nin başkentinde, Avrupa siyasetinin önemli isimlerinden biri olan II. Wilhelm'in ağırLANacak olması, İstanbul genelinde ve yakın çevresinde geniş çaplı güvenlik tedbirleri almayı gerektirmiştir. Özellikle İmparatorun gelmesine çok az bir zaman kala Alman polis teşkilatı İstanbul'a gelerek, Beyoğlu Mutasarrıfı Enver Bey'le hazırlanan güvenlik tedbirlerini sıkı sıkıya ayarlayıp kontrol etmiştir.¹⁰⁶ İkdam ve diğer Osmanlı gazetelerinin okuyucularına aktardığı bu bilgi, İmparatorun seyahati hususunda Osmanlı ve Alman memurlarının ortak hareket ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bölgeye Alman polis teşkilatı dışında İzmir'den de polis memurları görevlendirilmiştir. Yerli polislerin aldığı önlemler sayesinde birçok ülkeden gelen seyyah ve Avrupa vatandaşlarının çarşı, pazar gezmelerinde meydana gelebilecek hırsızlık gibi can sıkıcı olayların önüne geçilmiştir.¹⁰⁷ Güvenlik tedbirleri kapsamında, İmparator'un İstanbul'da bulunduğu sürece hizmetinde olacak iki bölük Mızraklı Ertuğrul Süvari Alayı ve diğer askerlerin talimlerini yaptırmak üzere Hassa Ordu-yı Hümayunu Müşir Rauf Paşa ve Yaver Yüzbaşı Mahmud Ali Bey görevlendirilmiştir.¹⁰⁸

Osmanlı Devleti için güvenlik önlemleri kadar önem arz eden bir diğer husus da şehrin imar ve düzeniydi. Bu görev için Şehremini Rıdvan Paşa, şehirde kötü durumda olan yolların tamamını elden geçirip, kaldırımlar inşa ettirmiştir. Şehir planlamasına, sokak lambalarına ayrıca özen gösterilmiş, bu uğurda hiçbir masraftan kaçınılmamıştır. İmparator ve İmparatoriçe ile onların maiyetinin ikamet etmeleri için Yıldız Sarayı Şale Köşkü yanına

kültürel bir cemiyet olma özelliğine sahiptir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Rilke, **Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Hoş Bir Sada**, 147-220.

¹⁰⁴ Servet, No: 124, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰⁵ Sabah, No: 3199, 14 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰⁶ İkdam, No: 1533, 16 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰⁷ Sabah, No: 3199, 14 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁰⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6274, 14 Teşrinievvel 1898, 1.

bir Merasim Dairesi inşa edilmiştir. Köşk şeklindeki bu yapı İstanbul'un en iyi mimarlarından olan Riamond d'Aranca tarafından inşa edilmiş olup Sultan II. Abdülhamid'in şanına yaraşır şekilde oldukça gösterişlidir. Ayrıca köşkün en büyük özelliği o dönemde eşine çok az rastlanan bir şekilde elektrik tesisatıyla aydınlatılıyor olmasıdır. Köşkün merdivenlerinde Avrupa'dan getirtilen mermerler kullanılmış, İngiliz avizeleri, değerli madenlerden yapılmış yemek takımları ve şık kadehler köşkün mimarî üslubundaki gösterişi iç mekâna da taşımıştır.¹⁰⁹

Köşkün iç mimarisi ve dizaynı için Padişah tarafından Fausto Zanaro, görevlendirilmiş olup, kendisine bu görev Mabeyinci Emin Bey tarafından tebliğ edildiği sırada Emin Bey şunları söylemiştir:

Alman İmparatoru'nun yakınlarda bir ziyareti dolayısıyla, Padişah Hazretleri salondaki bütün tabloları gözden geçirmenizi ve değerlerine göre İmparator ve İmparatoriçe için hazırlanacak dairelere dağıtıp yerleştirmenizi buyuruyor. Hemen benimle gelin ki, size yüzlerce tablonun bulunduğu çatı katını göstereyim. Ne varsa elden geçireceksiniz. Zat-ı Şahane, tabloların seçiminde konuları da göz önünde tutarak odalara, salonlara dağıtıp konulmasında size büyük güven duyuyor.¹¹⁰

Bu cümlelerden anlaşıldığı kadarıyla Sultan, kıymetli misafirlerini dört dörtlük ağırlamak için maddi, manevi hiçbir şeyden kaçınmazken, mekânların göze hitap edecek şekilde dizayn edilmesine de ayrıca önem vermiştir. Fousto Zanaro aldığı tebliğ üzerine vakit kaybetmeden, hemen ertesi sabah görevine başlamıştır. Köşkün duvarlarındaki tablolar baştan aşağı yerlerinden indirilirken, yerlerine çatı katındaki kıymetli resimler, tablolar asmış hatta kendi yaptığı resimlere de yer vermeyi ihmal etmemiştir.¹¹¹

Merasim Dairesinin bir tarafı tamamen İmparatora ayrılmış olup bu bölümde bir yatak odası, bir tuvalet, iki salon bulunmaktadır. İmparatoriçe için de tam kendilerine yakışır bir daire hazırlanmıştır. Bu daire gri renkli halılar ile döşenmiş, koltukları sarı kadife ve saf ipekten tercih edilmiştir. Mobilyaların üzerinde Hohenzoller hanedanının simgesi olan kartal tasvir edilmiştir.¹¹² İmparator hazretlerinin bu seyahatleri için bir köşk de Hereke

¹⁰⁹ Georgeon, **Sultan Abdülhamid**, 473. İkdâm, No 1537, 20 Teşrinievvel 1898, 3.

¹¹⁰ Fausto Zanaro, **Abdülhamid'in Hükümdarlığında Yirmi Yıl Fausto Zonaro'nun Hatıraları ve Eserleri**, çev. Turan Alptekin, İstanbul, 2008, 183-184.

¹¹¹ Fausto Zanaro, **Abdülhamid'in Hükümdarlığında Yirmi Yıl Fausto Zonaro'nun Hatıraları ve Eserleri**, 183-184.

¹¹² İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

Fabrikasının yakınında, sahile inşa edilmiştir. Köşkün denize bakan kapısından çıkınca manzarasıyla insanı tesiri altına alan İzmit Körfezi temaşa edilebilmektedir.¹¹³

Osmanlı Devleti, Alman İmparatoru II. Wilhelm'i ikinci kez ağırlayacak olmanın vermiş olduğu gururla hazırlıklarına tüm hızıyla devam ederken, İkdam gazetesinin Avrupa gazetelerinden edindiği bilgiye göre II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria da Berlin'de hazırlıklarına çoktan başlamışlardır. Postdam'daki eski sarayda, günlerdir hummalı çalışmalar sürmekle birlikte, bazı dairelerde marangozlar gece gündüz seyahat için lazım olan sandıkları yapmakla meşgullerdir. Gazetelerin aktardığına göre sırf İmparator ve İmparatoriçenin hususî eşyaları için dört yüz on sandık hazırlanmış olup diğer kişiler için hazırlanan sandıklarla birlikte iki bin beş yüze yakın sandık imal edilmiştir.¹¹⁴

İmparatoriçe, seyahate yaklaşık iki ay kala Berlin'in en meşhur mağazalarına elbise siparişleri vermişti. Elbiselerin çoğunluğu İngiliz Kraliyet ailesine mensup kadınların kıyafetleriyle benzerlik göstermekteydi. Özellikle seyahatin ikinci ayağını oluşturan kutsal topraklar için yüze yakın kıyafet diktirildiği haberi ciddi yankı uyandırmıştır. Hazırlanan kıyafetler, mücevherler ve diğer hediye edilecek değerli eşyalar için özel sandıklar yapılmıştı.¹¹⁵

İkdam gazetesinin 16 Ekim tarihli sayısından edinilen bilgiye göre, İmparator kutsal topraklar ziyaretinde işine yarayacağını düşündüğü hususî atlarını günler öncesinden İstanbul'a göndermiştir. Yine seyahat esnasında ihtiyaç duyacakları her şeyi Hohenzoller yatına stoklamışlardı. Buz kamelyalarına binlerce konserve, sekiz bin dört yüz adet İspanyol birası, dört bin yedi yüz şişe şampanya, beş yüz şişe beyaz ve siyah şarap, üç bin beş yüz şişe gazoz ve limonata stoklanan ürünlerden sadece bazılarıdır.¹¹⁶

Osmanlı tarafında yapılan hazırlıkları, bir Avusturya askerî ataşesi hazırladığı raporunda şöyle özetlemiştir.

Buradaki birlikler, yıllardır unutulmuş olan Prusya merasim geçişini büyük bir gayretle talim ediyorlar. Yeni üniformaları ve İstanbul'daki birliklerin selâmlık merasimi için iyi bir terbiye edilmiş olmaları nedeniyle gösterileri görkemli oluyor; ama Türk ordusunun savaş yeteneğini de tamamen yanlış yansıtıyor... Padişahın Alman olan her şeye karşı sevgisi de zaten subayların çoğunluğu tarafından paylaşılmıyor. Bu ziyaretin ülkeye çok pahalıya mal olacağını (5-10 milyon frank olacağı tahmin ediliyor) ve bu yüzden subay ve

¹¹³ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 3.

¹¹⁴ İkdam, No: 1534, 17 Teşrinievvel, 1.

¹¹⁵ İkdam, No: 1534, 17 Teşrinievvel, 1.

¹¹⁶ İkdam, No: 1533, 16 Teşrinievvel 1898, 1.

memurların yine maaş alamayacaklarını bilmesine rağmen malî bakımdan çökmüş bir ülkeye misafir olarak gelecek ve birçok hediyelerle geri dönecek olan hükümdar hakkında çok sert sözler duyuluyor. Bu yıl anca iki aylık maaşını almış olan ordu, İmparatorun ziyareti dolayısıyla harcanan büyük paralardan çok az memnun. Donanmada ise açıkça küfür ediliyor. İmparator ve İmparatoriçe ve onların yakınları için saptanan hediyelerin tutarı, şimdiden 180.000 liraya (2 Milyon Gulden) varıyor. Suriye ve Filistin’de birkaç cadde ve kışla yeniden yapılıyor veya onarılıyor ve İstanbul sokaklarından çamur, geçici olarak uzaklaştırılıyor.¹¹⁷

Bu rapordaki birkaç satır, seyahatin getirdiği aşırı harcama ve müsrifliğin ne basına, nede başka bir kaynağa yansımaya yüzünü oluşturmaktadır.

1.1.2. Seyahat Programı

Alman İmparatoru II. Wilhelm’in, Osmanlı topraklarına gerçekleştireceği seyahatten tam bir yıl önce haberdar edilen Osmanlı Devleti, artık seyahat zamanının iyiden iyiye yaklaştığını düşünerek çalışmalarına hız vermiştir. Ancak bu çalışmaların daha kapsamlı ve planlı yürütülebilmesi için seyahat programının artık belli olması gerekmektedir. Bunun için Askerî Ateşemiliteri Sami Bey, kendisine verilen görevle Alman Hükümetiyle gerekli yazışmaları yaptıktan sonra, seyahatin son baharda yapılacağını hükümete bildirmiştir. Seyahatin zamanı da belli olduğuna göre, seyahat programı hazırlanabilirdi. İşte bunun için Berlin’deki Osmanlı Elçisi Tefvik Bey ve Osmanlı Hariciye Nazırı, Alman İmparatorunun müşiri ve Alman Hariciye Nazırıyla yaptıkları yoğun bir yazışma ve çalışma trafiğinden sonra seyahatin ayrıntılarını öğrenmiş ve sonrasında da Alman İmparatorunun Doğu seyahati için gerekli program hazırlanmıştır.¹¹⁸

Seyahatten takriben iki buçuk, üç ay önce Yıldız Sarayı Teşrifât-ı Umûmiye Dairesi tarafından seyahat programı tamamlanarak, 28 Temmuz 1898’de Sultan II. Abdülhamid’in onayına sunulmuştur. Bu program, yapılan birçok hazırlıkta olduğu gibi Osmanlı topraklarını ziyaret edecek olan bir devlet adamı için, detaylıca hazırlanan ilk program olması nedeniyle önem arz etmektedir. Program, genel seyahat programı ve Alman İmparatorunun, İstanbul ziyareti sırasında adım adım uygulanacak teşrifat programı olmak üzere iki farklı kısımdan oluşmuştur.¹¹⁹ Genel seyahat programı II. Wilhelm ve Augusta Victoria’nın 13 Ekim 1898’de, Postdam şehrinden hareket etmesiyle başlamış olup, kutsal

¹¹⁷ Jehuda L. Wallach, **Bir Askerî Yardımın Anatomisi**, 76-77.

¹¹⁸ İkdâm, No: 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹¹⁹ Mercan, Mehmet, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifât Programı”, **Günay Çağlar Armağanı**, Mehmet İnbaşı (Ed.), Erzurum Yayınevi, Erzurum 2004, 122.

topraklar seyahatinin son bulduğu Beyrut'a kadar devam etmiştir.¹²⁰ Genel programının ayrıntıları aşağıdaki gibidir.

Tablo 1
Alman İmparatoru'nun Doğu seyahati için Hazırlanan Program

Tarih	Mevki
12 Ekim Çarşamba	Berlin'den Hareket
13 Ekim Perşembe	Venedik'e Varış ve Ayrılış
14-16 Ekim Cuma, Cumartesi, Pazar	Deniz Yolculuğu
17 Ekim Pazartesi	İstanbul'a Varış
18-19-20-21 Ekim	İstanbul'da İkamet ve Ziyaret
22 Ekim Cumartesi	İstanbul'dan Ayrılma
23-24 Ekim Pazar, Pazartesi	Deniz Yolculuğu
25 Ekim Salı	Hayfa'ya Varış
26 Ekim Çarşamba	Hayfa'dan Kayseriye'ye Varış
27 Ekim Perşembe	Yafa'ya Varış
28 Ekim Cuma	Laturin'e Hareket
29 Ekim Cumartesi	Kudüs'e Varış
30 Ekim- 4 Kasım	Kudüs'te İkamet ve Ziyaret
5 Kasım Cumartesi	Kudüs'ten Yafa'ya, Yafa'dan Hayfa'ya Varış
6 Kasım	Nasıra ve Taberiye Ziyareti
11 Kasım Cuma	Beyrut'a Varış
12-15 Kasım	Şam ve Baalbek Ziyaretleri
16 Kasım	Beyrut'a dönüş ve Berlin'e Hareket

Kaynak: Mercan, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifat Programı", 123-124.

*İmparator ve İmparatoriçenin seyahat programları.

~~**İmparator ve İmparatoriçenin Berlin'den hareketiyle başlayıp, Beyrut'ta son bulan genel seyahat programları.~~

¹²⁰ Alkan, "Kaiser II. Wilhelm'in Şark Seyahatleri", 28.

Hazırlanan programın, ikinci kısmını oluşturan teşrifat programı ise 17 Ekim 1898 Pazartesi günü Alman İmparatorunun İstanbul'a varmasıyla başlamaktadır. Alman İmparatoru İstanbul'a varmadan evvel Kale-i Sultaniye'de icra edilecek karşılamayla ilgili bazı hususlar belirtilmiştir. Kale-i Sultaniye'deki karşılama merasiminde görevli olan mihmandar heyeti, daha önce İzzeddin Vapuru'yla bölgeye giderek hazır bekleyeceklerdir. İzzeddin Vapuru dışında, Alman sefarethanesisinin memurlarının bulunduğu Loreley Vapuru da karşılama merasiminde hazır bulunacaktır.¹²¹

İmparatoru taşıyan Hohenzoller Vapuru'nun bölgeye varmasıyla mihmandar heyeti, resmî üniformalarını giyinmiş halde Alman Sefiri Marshall rehberliğinde İmparatorun huzuruna çıkarak "Hoş geldiniz" deyip, Padişahın selamını ilettikten sonra hep birlikte İstanbul'a doğru yola çıkacaklardır. Kale-i Sultaniye'de kalelerin önünden geçildiği sırada top atışı gerçekleşecektir.¹²²

İstanbul sınırına dâhil olununca, Tophane ve Karakol Sefine-i Hümayunundan top atışı yapıp, Karakol Sefine-i Hümayunu bayraklarla donatılıp, askerler "Yaşa" diye bağıracaktır. İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu Hohenzoller Vapuru, Dolmabahçe rıhtımında kendileri için hazırlanan şamandıralara çekilecektir. Bu sırada Osmanlı yetkililerinden Sadrazam Halil Paşa, Gazi Osman Paşa, Tophane-i Amire Müşiri ve Galip Bey Hohenzoller Vapuru'na giderek İmparator ve İmparatoriçeye bizzat hoş geldiniz diyeceklerdir. Havanın bozulma ihtimaline karşılık, Dolmabahçe rıhtımında planlanan karşılama merasimi Tophane veya Bebek'te yapılacaktır.

Dolmabahçe rıhtımına küçük bir tekneyle çıkacak olan İmparator ve İmparatoriçeyi burada bizzat Sultan II. Abdülhamid karşılayacaktır. Karşılama merasiminin son bulmasının ardından Dolmabahçe Sarayı teşrifat salonuna geçilerek bir müddet istirahat edildikten sonra arabalara binerek Yıldız Sarayı'na gidilecektir. Yine burada da bir müddet istirahat ettikten sonra, Mabeyn-i Hümayûn'da Sultan'a iade-i ziyaret yapılmasının akabinde merasim dairelerine geçip istirahat edeceklerdir. Pazartesi akşamı ise kendileri için hazırlanan ziyafete iştirak ettikten sonra Kasr-ı Âli'den şenlikleri temaşa edeceklerdir.¹²³ 17 Ekim Pazartesi günü programı aynen bu şekilde icra edilecek olup diğer günlerin programı aşağıda ki gibidir.

---

¹²¹ İkdâm, No: 1535, 18 Teşrinievvel, 1898, 4. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Y.PRK. Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (PT.)**, 18/15, H-30-05-1316 (1898).

¹²² İkdâm, No: 1535, 18 Teşrinievvel, 1898, 4. BOA, **Y.PRK. PT.** 18/15, H-30-05-1316 (1898).

¹²³ İkdâm, No: 1535, 18 Teşrinievvel, 1898, 4; BOA, **Y.PRK. PT.** 18/15, 18/15, H-30-05-1316 (1898).

18 Ekim Salı: İmparator ve İmparatoriçe maiyetleri ve mihmandarları eşliğinde dört atlı bir arabaya binerek Alman sefarethanesine gideceklerdir. Burada Alman halkından bazı kişileri kabul ettikten sonra sabah kahvaltılarını yapacaklardır. Daha sonra büyük salona geçerek sefarethanenin misafir defterine imzalarını atacaklar ve Alman Mektebini ziyaret ettikten sonra, Yıldız Sarayı'na döneceklerdir. Akşam yemeğini Yıldız Sarayı'nda yedikten sonra İmparatoriçe damdonörleriyle Harem-i Hümayunu ziyaret edecek ve sonrasında hep birlikte tiyatro izleyeceklerdir.¹²⁴

19 Ekim Çarşamba: İmparator ve İmparatoriçe kahvaltılarını Yıldız Sarayı merasim dairelerinde yaptıktan sonra II. Wilhelm, Dolmabahçe rıhtımına giderek orada teşrifat vapuruyla Kariye Köyüne giderek, Kariye Camii'ni ziyaret edecektir. Eğer hava müsait olmazsa Eyüp'e kadar gidip orada yaya olarak Eyüp Sultan'ı ziyaret edip civarını gezeceklerdir. İmparatoriçe ise II. Wilhelm'den ayrı olarak Beylerbeyi Sarayı'nı ve Çamlıca'yı ziyaret edecektir.¹²⁵ Öğlen yemeklerini merasim dairelerinde yedikten sonra Bahriye Nezaretinin Sultaniye vapurunda tertip edilen ziyafete iştirak etmek üzere Yıldız Sarayı'ndan ayrılacaklardır. Akşam olmadan önce vapurlarla denizde ufak bir gezinti yapıp, Karadeniz sınırına kadar gidilecektir. Akabinde yemeğe katılıp denizden şehirdeki şenlikleri temaşa edeceklerdir.¹²⁶

20 Ekim Perşembe: Yıldız Sarayı'ndan maiyetleri ve mihmandarlarıyla birlikte çıkan İmparator ve İmparatoriçe Hereke fabrikasına gitmek üzere Haydarpaşa tren istasyonuna geleceklerdir. Burada icra edilen karşılama merasiminin ardından hazır bekleyen trene binerek İzmit'e Hereke fabrikasına gideceklerdir. Demiryoluyla gidilen İzmit'ten Alman sefareatine ait Loreley Vapuru'yla, denizyoluyla geri dönelecektir.¹²⁷

21 Ekim Cuma: İmparator ve İmparatoriçe bugün Sultan II. Abdülhamid'in selamlık törenine katılmak için Hamidiye Camii'ne gidecek, ardından kendileri için hazırlanmış olan geçit törenini temaşa etmek üzere Malta Köşkü'ne geleceklerdir. Aynı gün akşamı ise Mabeyn-i Hümayunda yine kendileri için hazırlanmış olan akşam yemeğinde hazır bulunacaklardır.¹²⁸

¹²⁴ Mercan, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifat Programı", 129.

¹²⁵ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel, 1898, 1.

¹²⁶ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel, 1898, 1.

¹²⁷ Mercan, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifat Programı", 131.

¹²⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6277, 17 Teşrinievvel, 1898, 2.

22 Ekim Cumartesi: İmparator ve İmparatoriçe bugün İstanbul'dan ayrılacaklardır. Aynı zamanda İmparatoriçenin de doğum günü olması nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'nda öğlen yemeği yenildikten sonra, Sultan II. Abdülhamid tarafından İmparatoriçeye çiçek takdim edilecektir. Bu sırada hem II. Wilhelm'in hem de Sultan II. Abdülhamid'in üzerinde resmî üniformaları olacaktır. İstanbul'dan ayrılan İmparator ve İmparatoriçenin Kale-i Sultaniye'ye vardığı sırada tıpkı karşılamada olduğu gibi şimdi de uğurlama töreni yapılacak, toplar atılacak ve asker resmî selam duracaktır.¹²⁹

Hazırlanan programın genel taslağı bu şekilde olmakla birlikte küçük çaplı değişiklikler olmuştur. İmparator ve maiyetinin Zenta Adası civarında şiddetli lodos nedeniyle yolculuğa ara vermesi, İstanbul'a bir gün gecikmeli ulaşmalarına sebep olurken, doğal olarak seyahat programında da bir günlük aksama olmuştur. Bunların dışında Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul ve çevresinde yapacağı ziyaretlerde alınması gereken tüm tedbirler Tahsin Paşa'nın sorumluluğuna bırakılmış olup, gün sonu II. Wilhelm'in başkâtibi bir sonraki gün ziyaret edilecek yerlerin adlarını Tahsin Paşa'ya bildirecek o da ilgili memurlara, zabitalara gerekli emirleri verecekti.¹³⁰

1.1.3. Mihmandar Heyeti

II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın İstanbul'a geldikleri güne kadar Osmanlı Devleti hız kesmeden hazırlıklarına devam etmiştir. Sultan her şeyin şanına yaraşır şekilde olması arzusundadır. Bu hususta hazırlıkların genel olarak tamamlanması, seyahat ayrıntılarının belli olması sonucu seyahat programı da hazırlanmış ve artık geriye II. Wilhelm'i karşılayacak, onları ağırlayacak heyetin; bir mihmandar heyetinin belirlenmesi hususu kalmıştır. Bunun için de Sultan, kıymetli misafirlerini endişe etmeden emanet edebileceği, en güvendiği adamlarından bir karşılama heyeti ve İstanbul seyahatleri boyunca kendilerine birçok hususta yardımcı olacak bir mihmandar heyeti tayin etmiştir.

Seyahati yakından takip eden Osmanlı gazetelerinin hepsi aynı hassasiyetle okuyucularına İmparator ve maiyetini Kale-i Sultaniye'de karşılayıp, beş gün boyunca mihmandarlık vazifesini ifa edecek olan heyetin isimlerini tek tek okuyucularına aktarmışlardır. İşte İmparatorun mihmandar heyetinin listesi:

¹²⁹ Mercan, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifat Programı", 132.

¹³⁰ Tahsin Paşa, **Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıraları**, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2019, 64.

Tablo 2
Alman İmparatoru için Tayin Olunan Mihmandar Heyeti

Vazife	İsim	Vazife	İsim
Binbaşı	Fuad Paşa	Binbaşı	Şakir Paşa
Adliye Nazırı	Abdurrahman Paşa	Kaymakam	Cevad Rıza
Şura-yı Devlet Reisi	Said Paşa	Yaver	Ferik Sadık Paşa
Orman ve Maden N.	Selim Melhame	Yaver	Ahmed Ali
Erkân-ı Harbiye Nazırı	Şakir Paşa	Yaver	Mustafa Natık
Berlin Sefiri	Tevfik Paşa	Yaver	Zekai Paşa
Yaver	Komphoevener Paşa	Binbaşı	İsak Paşa
Yaver	Mirliva Nasır Paşa	Binbaşı	Ahmed Paşa
Kaymakam	Mahmud Ali	Kaymakam	Faik Bey

Kaynak: İkdâm, No: 1533, 16 Teşrinievvel 1898, 1.

* İmparatoru karşılayacak olan Mihmandar Heyeti.

** İmparator ve İmparatoriçeyi karşılayıp Kudüs'e kadar kendilerine eşlik edecek olan Osmanlı memurları.

Sabah, İkdâm, Tercüman-ı Hakikat ve Servet gibi birçok Osmanlı gazetesinde listede ismi anılan kişiler İmparator ve maiyetini Kale-i Sultaniye'de karşılayıp, Kudüs seyahatinin sonuna kadar mihmandarlık vazifesini ifa edeceklerdir. Ayrıca İmparatorun Kale-i Sultaniye'de karşılandığı anı ölümsüzleştirmek isteyen Sultan, bahriye baş fotoğrafçısı ve Mekteb-i Bahriye-i Şahane fotoğrafçısı Ali Sami Bey'i de karşılama heyetine dâhil etmiştir.¹³¹ Ayrıca mihmandar heyetinde bulunan kişilerin Almanca biliyor olmasına özellikle dikkat edilmiştir.¹³²

1.1.4. İmparator ve Maiyetinin Yola Çıkışı

Yerli basın, Alman gazetelerinde yayınlanan haberlerden derleyerek okuyucularına aktardığı haberlere göre II. Wilhelm, Osmanlı topraklarında ciddi heyecan ve coşku

¹³¹ Sabah, No: 3201, 16 Teşrinievvel 1898, 2.

¹³² Sabah, No: 3184, 29 Eylül 1898, 1.

uyandıran o meşhur seyahatinin hemen öncesi 11 Ekim’de eşi Augusta Victoria ile birlikte gecenin geç saatlerinde, öldürülen Prusya Prensesi Albrecht’in cenaze merasimine katılmak üzere Postdam’a doğru yola çıkmıştır. Cenaze merasiminden sonra İmparator II. Wilhelm Postdam’da kendisini bekleyen general ve miralaylarla, seyahat öncesi son kez görüştüğünden sonra o akşam saat dokuz civarında Mermer Saray’da tüm prens ve prenseslerin katıldığı büyük bir ziyafete katılmışlardır. Yaklaşık bir saat süren yemeğin ardından, saat onu çeyrek geçe Postdam’dan İtalya’ya gitmek üzere ayrılmışlardır. İmparatoriçe Augusta Victoria saraydan çıkmadan evvel tam bir anne şefkatiyle çocuklarını öpmüş, yoklukları sırasında uslu olmalarını, derslerine dikkat etmelerini sıkı sıkıya tembihlemiştir.¹³³ Mermer Saray’dan çıktıktan sonra kendileri için özel olarak hazırlanmış trene binmişlerdir. Tren son teknoloji ile aydınlatılmış olup, on bir vagonun oluşmasıyla birlikte iki lokomotif tarafından çekilmiştir.¹³⁴

Alman İmparatorunun İtalya’da nasıl karşılandığını, burada neler yaptıklarını, kimlerle temasta bulduklarını Alman ve İtalyan gazetelerinde çıkan haberlerin Osmanlı gazetelerine yansımalarıyla öğrenmekteyiz. 13 Ekim Perşembe günü saat on ikiyi kırk beş geçe Venedik’e varan İmparator ve İmparatoriçe burada bizzat kral ve kraliçe tarafından karşılandıktan sonra kendileri için hazırlanan kayığa binerek saraya gelmişlerdir.¹³⁵ Saray önünde kendilerini sevinç ve alkışlar eşliğinde karşılayan Venedik ahalisini, II. Wilhelm sarayın balkonuna çıkarak selamladıktan sonra hazırlanan yemek salonuna geçerek adlarına tertiplenmiş ziyafete iştirak etmişlerdir.¹³⁶ Yemekler yenildikten sonra II. Wilhelm’in İtalya Başvekili ve Hariciye Nazırıyla ufak bir görüşme yaptığı sıralarda, İtalya Kralı da aynı şekilde Alman Hariciye Nazırı Bülow ile görüşmüştür. İmparator hazretleri her fırsatta yaptıkları bu görüşmelerin siyasetten uzak, tamamen dostane bir sohbet olduğunu ileri sürmüştür. II. Wilhelm ve Augusta Victoria Venedik’te kendilerine ayrılan sürenin sonuna gelerek saat üç buçuk gibi kral ve kraliçeyle birlikte Hohenzoller yatına geçmişlerdir. Saat dört sıraların da Hohenzoller yatının çalışmasından hemen önce kral ve kraliçe misafirleriyle vedalaşarak, yattan ayrılmışlardır. Böylece İmparator ve İmparatoriçe de Venedik limanında tıpkı karşılandıkları gibi alkışlar içinde İstanbul’a doğru uğurlanmışlardır.¹³⁷

¹³³ İkdam, No: 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹³⁴ Halim Demiryürek ve İsmail Ediz, “II. Wilhelm’in Osmanlı Devletini Ziyaretinin İngiliz Basınındaki Yansımaları”, **I. Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman Sempozyumu**, 2009, 195.

¹³⁵ Sabah, No: 3200, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

¹³⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6277, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹³⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6277, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu Hohenzoller yatını, Berlin’den gelmiş olan Hela ve Herta vapurlarında bulunan maiyetleri takip etmiştir. Doğu seyahatinde İmparator II. Wilhelm’in maiyetinde Maarif Nazırı Dr. Bosse, Hariciye Nazırı Bülow, Din İşleri Yüksek Konsülü Başkanı Dr. Barkhausen, Erkân-ı Harbiye baş doktoru, İmparator’un Umum Nazırı, Baş Doktoru, Generallerinden Mirliva von Kessel, Mülkiye Müdürü, Bahriye Nazırı ve daha birçok Alman ileri geleni bulunmaktadır. İmparatoriçenin maiyetinde ise Umum Nazırı Kontes Von Brokdorof, Saray Umum Nazırı Baron Von Mirbağ, Teşrifat Müdürü ve yardımcısı ve Damdönerleri bulunmaktadır. Daha sonra Osmanlı-Alman Bankası Müdürü Siemens de İmparatorun maiyetine dâhil olmuştur.¹³⁸

İmparator ve İmparatoriçenin maiyetinde bulunarak doğu seyahati müddetince fotoğraflarını almak, beğenilen yerleri kaydetmek üzere Slezmann, Krakifus, Kenç ve Robs isimli dört fotoğrafçı da hazır bulunmuştur.¹³⁹ İlk seyahate nazaran oldukça kalabalık olan İmparator ve İmparatoriçenin maiyeti hakkında yerli basında yaklaşık yüz kişilik bir heyetten söz edilmiştir.

1.2. İMPARATOR II. WILHELM’İN KARŞILANMASI

1.2.1. Kale-i Sultaniye’de Karşılama Töreni

Alman İmparatoru II. Wilhelm ve eşi, 13 Ekim Perşembe günü saat dörtte Venedik’ten İstanbul’a gelmek üzere hareket etmiştir. Hazırlanan programa göre Pazar günü Kale-i Sultaniye’de olmaları beklendiğinden, burada onları karşılamakla görevli Asar-ı Tevfik ve İclaliye zırlılarının Kale-i Sultaniye’ye gitmesi için, 14 Ekim Cuma akşamı saat on sularında köprü açılmıştır. Önde Miralay Rüstem Paşa’nın emrindeki Asar-ı Tevfik Zırlısı hemen arkasında da Binbaşı Mustafa Bey’in emrindeki İclaliye Zırlısı Kale-i Sultaniye’ye doğru yol almıştır. Boğazın o anki manzarası dönemin birçok gazetesine yansımakla birlikte, ilk sayfaları bu haber için ayrılmıştır. İkdam ve Sabah gazetelerinden edinilen bilgilere göre Osmanlı bayraklarıyla süslü zırlıların boğazdan geçişini temaşa etmek isteyen ahali sandallarla boğaza akın etmiştir, mızıkça Hamidiye marşını çalarken, bir yandan da askerler “Padişahım çok yaşa” duasıyla adeta boğazı inletmiştir.¹⁴⁰

İmparator ve maiyetini karşılamakla görevli bir diğer vapur da İzzeddin Vapuru’ydu. Vapurun içinde karşılama merasiminde görevli olan Said Paşa, Turhan Paşa, Tefvik Paşa,

---

¹³⁸ Servet, No: 127, 18 Teşrinievvel 1898, 3.

¹³⁹ Sabah, No: 3196, 11 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁴⁰ Sabah, No: 3200, 15 Teşrinievvel 1898, 1. İkdam, No: 1532, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Selim Melhame Paşa, İbrahim Bey, Ahmed Ali Paşa, Nasır Paşa, İsak Paşa, fotoğrafçılar ve seyahatin sıkı takipçisi olan basın mensupları bulunmaktadır.¹⁴¹ Yine aynı şekilde İmparator II. Wilhelm için icra edilecek karşılama merasiminde hazır bulunmak üzere Alman sefaretine ait Loreley Vapuru, içinde İstanbul Alman Sefiri Baron Marshall, Sefaret Tercümanı ve Sefaret Ateşemiliteri Yüzbaşı Morgan olduğu halde 15 Ekim Cumartesi günü İstanbul'dan ayrılmıştır.¹⁴²

Karşılama merasimi için Kale-i Sultaniye ve İstanbul'da hareketli saatler yaşanırken II. Wilhelm tarafında, küçük bir aksilik vuku bulmuştur.¹⁴³ Hohenzoller Vapuru'nun yoluna devam ettiği bir sırada Zenta Adası'nda şiddetli lodos nedeniyle yolculuklarına ara verme kararı almışlardı. Bu nedenle İstanbul'a pazartesi günü varmaları beklenirken, ancak salı günü İstanbul'a ulaşacaklardı. Zenta Adası'ndaki aksaklık tüm Osmanlı gazetelerine yansımış olup, İzzettin Vapuru'nda bulunan İkdam gazetesi yazarı İsmail Zühtü Bey, o günkü sayısında şu bilgilere yer vermiştir "Zenta Adası'na sığınan Alman İmparatoru II. Wilhelm, İstanbul'a ancak Salı günü varacaktır. Maiyetinde bulunan kişilerse saat üçte İstanbul'da olacaklardır."¹⁴⁴ O gün yaşanan bu aksilik Herta Vapuru'nun Çanakkale'ye gelip ilgili kişilere malumat vermesiyle öğrenilmiştir.

Lodos sebebiyle yaşanan aksilik sonucunda gecikmenin İstanbul'a telgrafla haber verilmesi, seyahat süresince kullanılacak en mühim araçlardan birinin telgraf olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Osmanlı Devleti seyahat süresince bu hususta sıkıntı yaşamamak adına bazı önlemler almıştır. İlk olarak Almanya tarafından gönderilen telgraflara mühür basılıp ve pul konulmasının önemi ilgili kişilere bildirilmişti. Bunun dışında telgraflar için başvurulacak kurumun Telgraflar İdaresi Nazırlığı olduğu hatırlatılmış, kurum memuru Hüseyin Hasip Efendi'nin bilgilendirilmesi istenmiştir. Osmanlı Devleti'nin yine bu konuda aldığı en önemli önlemlerden biri de yapılacak olan tüm yazışmaların kayıt altına alınmasıdır. Alman Büyükelçiliğinin de fikri alınarak seyahat süresince gönderilen tüm telgrafların defterlere kaydedilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴⁵

İmparator ve maiyetini karşılamak için Kale-i Sultaniye'ye giden Osmanlı memurları ve Loreley Vapuru'ndaki Alman tebaa o geceyi Narya Limanı'nda geçirmiştir. Ertesi 17

¹⁴¹ Sabah, No: 3200, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴² Tercüman-ı Hakikat, No: 6277, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴³ Tercüman-ı Hakikat, No: 6277, 15 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴⁴ İkdam, No: 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴⁵ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1898)**, 31.

Ekim sabahı Kale-i Sultaniye Limanı'na ilk Herta Vapuru gelmiştir. Sabah gazetesinin o gün yaptığı habere göre Alman vapuru Herta'yı gören Osmanlı erkânı onu İmparatorun bulunduğu vapur sanarak alkışlar tutulmuş, sevinç çığlıkları atılıp büyük bir heyecan yaşamış ancak sonradan yanlışlık anlaşılmıştır.¹⁴⁶ Sabah gazetesinin bu haberinin aksine diğer Osmanlı gazetelerinde böyle bir ayrıntıya tesadüf edilmemektedir.

Alman İmparatorunun Osmanlı topraklarına varması münasebetiyle o gün neredeyse tüm Osmanlı gazetelerinin ilk sayfasında bu konu yer almış, her yönüyle uzun uzadıya sayfalarca, hiçbir ayrıntı atlanmadan izahat yapılmış, hatta karşılama anına ait muhtelif fotoğrafları yayınlamaktan geri durmamışlardır. 17 Ekim Pazartesi sabah beş, altı sularında İzzettin Vapuru önde, Loreley Vapuru arkada olmak üzere Narya Limanı'ndan hareket edilmiştir. İzzettin Vapuru'nda bulunan mihmandar heyetine Narya Limanı'ndan sonra Bahr-ı Sefid Boğazı muhafız vekilleri Ferik Abdurrahman, Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı Cemil Paşa katılmıştır.¹⁴⁷

Saat dokuz gibi Bozcaada yakınlarına gelince, Hohenzoller Vapuru tüm görkemiyle ufukta görünmüştür. İşte o an İzzettin Vapuru alay sancaklarıyla donatılırken, orta direğine de Alman bayrağı çekilmiş, mihmandar heyeti resmî uniformalarını giyinmiş, hazır ol vaziyeti alarak tek sıra halinde güverteye dizilmiştir. Mızıka selam havası çalarken üç kere “Yaşa, yaşa, yaşa” diye bağırılmıştır. Hohenzoller ve Loreley vapurunun pruva direğine Osmanlı bayrağı çekilirken, Hela Vapuru'nun da grandı direğine Osmanlı bayrağı çekilmiştir. Bu sırada İmparator ve İmparatoriçe güverteye çıkarak ellerini sallamak suretiyle iade-i selam vermişlerdir. Loreley Vapuru, Hohenzoller Vapuru'na yanaşarak Alman Sefiri Marshall resmî üniformasını giyinmiş, nişanlarını takmış vaziyette Hohenzoller Vapuru'na geçerek, İmparator II. Wilhelm'in huzuruna kabul edilmiştir.¹⁴⁸

Huzura kabul edilen Marshall, bir konuşma yaparak İmparator ve İmparatoriçeye iyi dileklerini sunduktan sonra verilen işaret üzerine İzzettin Vapuru'nda hazır bekleyen Osmanlı erkânı, Said Paşa'nın öncülüğünde, Turhan Paşa, Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Selim Melhame Paşa, İbrahim Bey, Tevfik ve Ahmed Beyler ve Nazır Paşa resmî uniformalarını giyinmiş, nişanlarını takmış bir vaziyette Hohenzoller Vapuru'na çıkmışlardır. Marshall'ın rehberliğinde ilk olarak II. Wilhelm'in huzuruna kabul

¹⁴⁶ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴⁷ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁴⁸ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1. Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1. Servet, No: 127, 18 Teşrinievvel 1898, 1.

edilmişlerdir. İmparator üzerinde beyaz bahriye kıyafeti olduğu halde güvertenin ortasına kadar gelerek Osmanlı heyetini karşılamıştır.¹⁴⁹ Bu sırada İmparatora teşrifatçıları, mabeyincisi ve yaverleri eşlik etmekteydi. Marshall, Osmanlı erkânını tek tek İmparator hazretlerine takdim etmiştir. Takdim merasimi bittikten sonra Said Paşa II. Wilhelm'e "Hoş geldiniz" diyerek iyi niyetlerini, kendilerini karşılamaktan duydukları şeref ve sevinci dile getirip, Sultan II. Abdülhamid'in selam ve muhabbetlerini iletmişlerdir. II. Wilhelm Sultan Abdülhamid'in selam ve iyi dileklerine karşılık bil mukabele de bulunup, karşılama merasiminin Said Paşa gibi böylesi bir zat önderliğinde icra ediliyor olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmeden geçmemiştir.¹⁵⁰ II. Wilhelm Osmanlı memurlarıyla tek tek konuşmuş hatta sohbet sırasında kendilerine kahve ikramında dahi bulunulmuştur.¹⁵¹

Kahveler içildikten sonra İmparator huzurundan ayrılan Osmanlı erkânı, yine Marshall'ın rehberliğinde İmparatoriçenin huzuruna kabul edilmişlerdir. Marshall, Augusta Victoria'ya Osmanlı memurlarını takdim etmiştir. Bu sırada İmparatoriçe hazretlerinin üzerinde kum rengi bir elbise, başlarında şapka vardır. Kendilerine bu görüşme sırasında Matmazel Keller, Matmazel Kesderof ve başmabeyincisi Konet Mirbağ eşlik etmekteydi. Yine Said Paşa, Sultan II. Abdülhamid'in selam ve muhabbetlerini İmparatoriçeye tebliğ ettikten sonra, Augusta Victoria Sultan'ın inceliğinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş, teşekkürlerinin arz etmiştir. İmparatoriçe de tıpkı II. Wilhelm gibi Said Paşa'nın önderliğince icra edilen karşılama merasiminden duyduğu memnuniyeti dile getirerek, kendisine iltifatlarda bulunmuştur. Hatta Said Paşa'ya hala iyi gördüğünü söyleyerek, yaşlanmamış olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.¹⁵²

Bu konu Sabah gazetesinin 19 Ekim tarihli sayısında yayınladığı haberde İmparatoriçenin iltifatta bulunduğu kişinin Tefik Paşa olduğu bilgisine yer verilmiştir. Ancak hem İmparatorla hem de İmparatoriçeyle Osmanlı erkânının sözcüsü olarak mülakatta bulunan kişinin Said Paşa olması ve Sabah dışında seyahat hakkında bilgi veren gazetelerde ve diğer kaynaklar da Said Paşa'dan bahsedilmesi, Sabah gazetesinin bu hususta yanlış olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sabah gazetesinin yanlışlığı bir diğer konu ise Osmanlı erkânının Hohenzoller Vapuru'nda bulunduğu sırada İmparatoriçeye Osmanlı erkânını,

¹⁴⁹ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵⁰ İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1. Tercüman-ı Hakikat, No 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵¹ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵² İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

Baron Mirbağ'ın takdim ettiği'dir. Oysa İmparator ve İmparatoriçenin her ikisine de Osmanlı erkânını Marshall takdim etmiştir.¹⁵³

İmparator ve İmparatoriçe, Sultanın misafirperverliğinden duydukları memnuniyeti, Said Paşa'ya dile getirerek teşekkürlerini Sultan'a iletmesini kendisine rica etmişlerdir. Osmanlı erkânı Hohenzoller Vapuru'ndan ayrılarak İzzeddin Vapuru'na döndükleri sırada Teşrifatçı İbrahim Bey, seyahat programını II. Wilhelm'e arz ettikten sonra İmparatorun teşrifatçısına teslim etmiştir. Böylece karşılama merasiminin ilk ayağı tamamlanmış bir vaziyette İzzettin Vapuru önde, arkada Loreley, Hohenzoller ve Herta vapuru olacak şekilde sırayla Kale-i Sultaniye'ye doğru hareket etmişlerdir. Kale-i Sultaniye'ye varınca Hohenzoller Vapuru kısa bir mola vermiş, II. Wilhelm de bu sırada Sultan II. Abdülhamid'e bir telgraf çekerek Kale-i Sultaniye'ye vardıklarını, sağlık durumlarının gayet iyi olduğunu ve haklarında icra edilen karşılama merasimini çok beğendiklerini, bu nedenle teşekkür ettiklerini yazmıştır. Bir başka telgraf da Berlin'e yine Kale-i Sultaniye'ye vardıklarını haber vermek için çekilmiştir.¹⁵⁴

Kısa süreli dinlenmenin ardından tekrardan yolculuğa devam edilerek takriben yirmi dakika sonra Kumkale pişgahına varılmıştır. Burada ayrı ayrı her bir noktaya yerleştirilmiş olan topçu askeri birlikleri resmî selam durup, Alman ve Osmanlı bayraklarını çekmişlerdir. Osmaniye ve Orhaniye zırhlılarından ve kaleden yirmi bir pare top atışı yapılarak İmparatorun buraya gelişi kutlanmıştır. Osmanlı tarafından atılan toplara, Hela vapurundan yanıt gecikmemiştir. Etrafta yankılanan top seslerine, Mızıkâ-i Hümayunun çaldığı Osmanlı ve Alman marşları eşlik etmekte, eşine çok nadir rastlanabilecek bir karşılama merasimi gerçekleştirilmiştir. Hohenzoller önde diğer vapurlar arkada olarak bu şekilde Çanakkale'ye varılmış ve tam o sırada Hamidiye, Kilidbahir, Seddülbahir ve Mecidiye Kalesi taraflarından toplar atılmış, askerler resmî selam durmuştur. Etraf rengârenk Osmanlı ve Alman bayraklarıyla donatılmış, deniz çeşit çeşit kayık, sandal, vapur, istimbotlarla dolmuştur.¹⁵⁵ Bunların hepsi İmparator'u, Sultan'ın kıymetli misafirini, gazetelerin aylardır anlatmaktan usanmadığı II. Wilhelm'i görebilmek içindi.

¹⁵³ Osmanlı erkânının Alman İmparator ve İmparatoriçesine takdimini yapan asıl kişi Alman Sefiri Marshall'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1; Servet, No: 127, 18 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵⁴ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁵⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

Boğazda bulunan Donanma-yı Hümayundan Hamidiye, Mesudiye, Necim Şevket, Hafizulrahman zırhlılarından siren sesleri yükselirken, orta direklerine Alman bayrağı çekilmiştir. Askerler üç kere “Yaşa, yaşa, yaşa” diye seslenip İmparator ve İmparatoriçeyi alkışlarken, bir yandan da yine toplar atılmaya devam etmiştir. II. Wilhelm’in verdiği emir üzerine Hela Vapuru’ndan da top atışı yapılırken, Çanakkale’de bulunan Alman vapuru Herta da karşılama merasimine dâhil olarak top atışı yapmıştır. Yoluna kaldığı yerden devam eden Hohenzoller Vapuru saat birde Kumkapı’ya varmış ve burada Prusya milli marşı çalınarak II. Wilhelm ve Augusta Victoria alkışlarla karşılanmıştır. Dört bir yandan “Yaşa” ve “Hurra” seslerinin yükseldiği sırada önde aheste aheste ilerleyen Hohenzoller’i Hela ve Herta vapurları takip etmiştir. Karşılama merasimine Kumkapı’dan sonra dâhil olan Şirket-i Hayriye’nin 17 ve 18 numaralı vapurlarında bulunan öğrenciler Alman milli marşını çalarak İmparator’un ziyaretinden duydukları sevinci dile getirmişlerdir.¹⁵⁶

Karşılama esnasında Bohemya vapurları dahi Alman milli marşını çalmıştır. Alman öğrenciler, sevinç çılgınlıkları atıp alkışlamış ya da “Yaşa”, “Hurra” diye bağırılmışlardır.¹⁵⁷ İmparator ve İmparatoriçe adlarına tertiplenmiş bu karşılama merasiminin başrolü oldukları için göğüsleri kabarırcasına Hohenzoller’in güvertesinden, coşkulu kalabalığı selamlamışlardır.

1.2.2. İstanbul’da Karşılama Merasimi

Hohenzoller Vapuru beraberindeki Hela, Herta, İzzeddin ve diğer vapurlarla birlikte saat üç buçuk gibi Selimiye açıklarında görünüp, limana doğru yaklaşırken Selimiye Kışlasından yirmi bir pare top atışı gerçekleştirilmiştir. En önde ilerleyen Hohenzoller’in orta direğinde Osmanlı bayrağı dalgalanmaktaydı. Arkadaki Hela ve Herta vapurlarında da aynı görüntü mevcuttu. Limanda bulunan büyük küçük gemilerin tümüne Alman bayrağı çekilmiş, her yer rengârenk bayraklarla donatılmıştır. Herta ve Hela vapurları sırayla Dolmabahçe pişgahında kendileri için hazırlanmış şamandıralara yerleştirildiği sırada deniz o denli kalabalıktı ki neredeyse suyun rengini görmek zorlaşmıştı.¹⁵⁸

Hohenzoller Vapuru da demir attıktan sonra II. Wilhelm Hussar Alayı üniforması giyinmiş, Hanedan-ı Âlî Osman nişanlarını takmış oldukları halde ve Augusta Victoria leylak rengi şık bir elbise ile güvertede görünmüşlerdi. İmparator ve İmparatoriçeyi gören

¹⁵⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, s.1. İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵⁶ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵⁷ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁵⁸ İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

ahali eşine rastlanması pek mümkün olmayan bir sevinçle sevgi gösterilerine başlamıştır. Bir yandan alkış tutarken diğer yandan “Yaşa” ya da “Hurra” diye bağırıyorlardı. Coşkulu kalabalığın çıkardığı uğultulu seslere, Mızıka-i Hümayun çaldığı ezgilerle eşlik etmiştir.¹⁵⁹

İmparatorun bulunduğu Hohenzoller Vapuru kendileri için hazırlanmış şamandıralara raptedildiği sırada, teşrifat istimbotuna binmiş olan Bahriye Nazırı Hasan Paşa, Padişah Müşiri Fuad Paşa, Tophane-i Amire Müşiri Galip Bey ve Sadrazam Halil Rıfat Paşa Hohenzoller Vapuru'na giderek İmparator ve İmparatoriçenin huzuruna çıkıp kendilerine iyi dileklerini sunup “Hoş geldiniz” demişlerdir. Daha sonra fazla vakit kaybetmeden, İmparator ve eşinin karaya çıkması için Hohenzoller Vapuru'na hemen bir filika yanaştırılmıştır.¹⁶⁰ Filikaya binmek için önce İmparatoriçe arkasından da İmparator merdivenlerden inmiştir. Filika efradı İmparator ve İmparatoriçeyi saygıyla karşılandıktan sonra harekete geçmiştir. Diğer Osmanlı vapur ve gemilerinde olduğu gibi filikanın da önüne Alman bayrağı asılmıştır.¹⁶¹ Bir yanda İstanbul'un derinliklerinden işitilen top sesleri, bir yan da Dolmabahçe rıhtımında mızıkanın çaldığı Osmanlı ve Alman havaları, diğer bir yanda genç, yaşlı, kadın, erkek binlerce kişinin sevinç çığlıkları arasında Sultan II. Abdülhamid'in kıymetli misafirleri rıhtıma yanaşmışlardır.

Sultan II. Abdülhamid, misafirlerini bizzat karşılayacağından Yıldız Sarayı'ndan çıkıp dört atlı bir arabaya binerek, coşkulu insanların doldurduğu yollardan geçip Dolmabahçe Sarayı'na gelmiştir. Sultan, misafirlerini yanında bulunan Sadrazam, Serasker Rıza Paşa, Mabeyn-i Hümayun Müşiri Gazi Osman Paşa, Bahriye Nazırı Hasan Paşa, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa, Tophane-i Amire Müşiri Zekayi Paşa ve Yaveri Fuat Paşa ile birlikte saray rıhtımında karşılayacaktır.¹⁶² Saray kapısından rıhtıma kadar olan yol kırmızı halılarla döşenmiştir. İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu filika rıhtıma yanaşır yanaşmaz, Sultan gayet nazik bir hamleyle İmparatoriçe'ye elini uzatarak rıhtıma çıkmasına yardımcı olmuş, hemen akabinde de İmparator rıhtıma çıkmıştır. Rıhtımda yapılan kısa sohbetten sonra derhal Dolmabahçe Sarayı teşrifat salonuna geçmişlerdir. Burada bir müddet istirahat edip, yine sohbet ettikten sonra Yıldız Sarayı'na gitmek üzere Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılmışlardır.¹⁶³

¹⁵⁹ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁶⁰ İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁶¹ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁶² Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁶³ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 1. Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

II. Wilhelm'in doğu seyahatini yakından takip eden Alman gazetelerinin verdiği bilgilere göre İmparator İstanbul'a beklenenden erken gelmiş ve bu durum Osmanlı Devleti'nin hazırlıksız yakalanmasına sebep olmuştur. Karşılamaı yapacak olan askerî grup yerlerinde olması gerekirken hala kışlarındaıydı ve anlamsız bir karışıklık söz konusuydu. Öyle ki İmparator ve İmparatoriçenin rıhtıma çıkacakları filika dahi ortada olmadığından Hohenzoller'in küçük teknesiyle rıhtıma çıkıldığı yazılmıştır.¹⁶⁴ Ancak seyahati yakından takip eden yerli basında böyle bir gecikmeden bahsedilmediği için bu husus, Alman basınının yanlış yansıması mıdır yoksa gerçek midir bilemiyoruz.

Sabah gazetesi 19 Ekim tarihli sayısında, İmparator II. Wilhelm'in karşılama merasiminde bulunan vapurların listesine yer vermiştir. Listede isimleri olan vapurlar şöyledir. Romanya'nın Kral Krel Vapuru, Lolyd Şirketinin Vesta Vapuru, Şirket-i Hayriyye'nin 17 ve 18 numaralı vapurları, Avusturya'nın Bohemya Vapuru, Almanya bayraklı bir vapur, İstanbul limanına ait bir vapur, İtalya, İngiltere, Yunanistan, Osmanlı bayraklı birer römork ve birçok istimbot. Bunların birçoğu Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenmiş olmanın yanı sıra, yine birçoğunda bando ve mızıkacı takımları bulunmaktaydı. Özellikle Şirket-i Hayriye'ye ait vapurlarda Alman Okulu öğrencileri, Alman milli marşını aralıksız çalmıştır.¹⁶⁵

II. Wilhelm'in İstanbul'a geldiği gün gazetelere yansıyan önemli bir diğer konu da İstanbul'un o günkü görüntüsü olmuştur. Çünkü gerek Müslüman gerek Alman tebaa ve gerekse Avrupa'nın birçok ülkesinden sırf bu seyahat için gelen seyyahlar İstanbul'un çehresini değiştirerek, eşine az rastlanır bir karşılama merasimi gerçekleşmiştir. 18 Ekim sabahı erken saatlerde, İstanbul ahalisinin ve Avrupa'dan gelen vatandaşlar, seyyahlar, evlerinden, otellerinden çıkarak Hohenzoller Vapuru'nu, İmparator ve İmparatoriçeyi görebilmek için sokaklara akın etmiştir. Şehirdeki tramvay ve araba gibi motorlu araçlar yeterli olmadığından Beyoğlu ve civarındaki bilet satan yerlerin önünde uzun kuyruklar oluşmuştur. Tramvay ve arabalar normal kapasitelerinin çok üzerinde yolcu almışlardır. Bilet bekleyenlerin sayısı azalması gerekirken git gide artmış, bilet kuyruğuna girmek istemeyenlerse gitmek istedikleri yöne doğru yaya yürümüşlerdir. Karaköy, Sarayburnu, Yenikapı, Beyoğlu, Fındıklı, Üsküdar gibi mahallerin sokakları hınca hınç insanla dolup taşmıştır. Köprü üzerinde bekleyen insanların oluşturduğu kalabalığı gazeteciler adeta akıp

---

¹⁶⁴ Halim Demiryürek ve İsmail Ediz, "II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti'ni Ziyaretinin İngiliz Basınındaki Yansımaları", 196.

¹⁶⁵ Sabah, No 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

gelen nehre benzetmiştir. Yoğun kalabalığın doldurduğu yollarda tek bir trafik kazası dahi olmazken, maalesef müstehcen sapıklık vakaları da basına yansıyan ayrı bir gerçek olmuştur.¹⁶⁶

Her taraf başka türlü, her taraf başka renk arz etmiştir. Özellikle Dolmabahçe Sarayı'nın çevresi dolup dolup taşmıştır. Sadece yerli ahali değil İmparatorun seyahati boyunca, ta Kudüs'e kadar kendisini takip edecek seyyahlar da bu kalabalık içinde yerlerinin almışlardır. Deniz de kalabalıktan payına düşeni almış, sandallar, kayıklar, vapurlar, istimbotlar ve daha birçok deniz taşıtı denizin yüzeyinin görünmesini engellerken aynı zamanda rengârenk görünmesine de sebep olmuştur.¹⁶⁷ Bu kalabalığın içinde kadınlar da yerlerini almıştır. Özellikle Müslüman kadınlar siyah ve beyaz çarşaflarından ayırt edilmekle birlikte İmparatorun karşılama merasimini görebilmek adına yüksek ve tenha sayılabilecek yerleri tercih etmişlerdir.¹⁶⁸

1.3. İMPARATOR II. WILHELM'İN İSTANBUL'DAKİ PROGRAMI

1.3.1. Salı Günü (18 Ekim)

Sultan, İmparator ve İmparatoriçeyi Dolmabahçe Saray rıhtımında bizzat misafirperver bir şekilde karşılayıp ellerini sıktıktan sonra İmparator II. Wilhelm tarafından Alman Hariciye Nazırı Bülow ve Alman ricalinin önemli isimlerinden olan kişiler Sultan'a takdim edilmiş ve akabinde Sultan İmparatoriçenin koluna girerek sarayın içine geçmişlerdir. II. Wilhelm, bir tarafında Osmanlı Hariciye Nazırı Tevfik Paşa diğer tarafında ise Alman Sefiri Marshall olduğu halde, etraftaki kalabalığı selamlayarak içeri girmişlerdir. Dolmabahçe Sarayı'nın teşrifat salonu kısa sürede Osmanlı ve Alman birçok devlet adamıyla dolmuştur. Sultan II. Abdülhamid ise kıymetli misafirleriyle çoktan sohbet etmeye başlamıştır. II. Wilhelm bir müddet sonra sohbe kendisini karşılayan devlet adamlarıyla devam ederken, Augusta Victoria ise Tevfik Paşa'yla sohbet etmiştir. Teşrifat salonunda bu şekilde kısa süre de olsa hem dinlenip hem sohbet ettikten sonra Sultan yine İmparatoriçenin koluna girerek salonun karaya bakan kapısından çıkıp, hazır olan arabalara binerek Yıldız Sarayı'na gitmek üzere yola çıkmışlardır.¹⁶⁹

¹⁶⁶ İkdâm, No 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁶⁷ Sabah, No 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁶⁸ Halim Demiryürek ve İsmail Ediz, "II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti'ni Ziyaretinin İngiliz Basınındaki Yansımaları", 197.

¹⁶⁹ Necmettin Alkan, "Kaiser II. Wilhelm'in Şark Seyahati, 19-20.

Kapıda bekleyen ilk dört atlı arabaya Sultan II. Abdülhamid, Augusta Victoria ve Münir Paşa binerken, ikinci dört atlı arabaya da II. Wilhelm, Sadrazam Halil Paşa ve Müşir Fuat Paşa binerek Yıldız Sarayı'na gitmişlerdir.¹⁷⁰ O gün Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı'na gitmek üzere yola çıkan arabaların sayısı adeta bir konvoydan daha fazlasıdır. Osmanlı gazeteleri arabaların sayısını on yedi olarak okuyucularına bildirirken konuyu ele alan bazı kaynaklarda arabaların sayısı on üç olarak verilmiştir. Ancak Alman İmparatorunun bu ziyaretine atfedilen değere bakınca, gazetelerin tamamı da bu konuda hem fikir olunca on yedi sayısı daha mantıklı gelmektedir.¹⁷¹ Arabaların geçtiği yolların iki tarafı da tüm önlemler alınarak korunaklı hale getirilirken arabaları Ertuğrul Süvari Alayları takip etmiştir. Yıldız Sarayı'na kadar olan tüm güzergâhlarda etraftan "Padişahım çok yaşa" sesleri yükselmiştir. İmparator ve İmparatoriçe hazretleri Yıldız Sarayı'na varınca, Sultan II. Abdülhamid kendileri için hazırlanan Merasim Dairesine kadar misafirlerine eşlik etmiştir.¹⁷²

Merasim Dairesinde, kısa bir süre dinlendikten sonra İmparator ve İmparatoriçe kendilerine eşlik eden Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Selim Melhame Paşa, Nasır Paşa, Tevfik Paşa, Ahmed Ali Paşa, İmparatorun teşrifatçısı Konet Eulenburg, İmparatoriçenin damdonörlerinden Kontes Birokdorof, Blöw, Matmazel Keller, Matmazel Kesderof ve Başmabeynci Baron Mirbağ eşliğinde¹⁷³ Mabeyn-i Hümayun dairesine giderek Sultan II. Abdülhamid'e iade-i ziyarette bulunmuşlardır. Sultan II. Abdülhamid'e, II. Wilhelm tarafından maiyetleri takdim olunduğu sırada Müşir Paşa da tercümanlık görevini ifa etmiştir. Ziyaret esnasında mızıka Alman marşını çalmıştır. Mabeyn-i Hümayundaki kısa süren ziyaretin ardından tekrar Merasim Dairelerine dönüp dinlenen İmparator ve İmparatoriçe bir müddet sonra, yine beraberlerindeki mihmandar heyetinden Şakir, Komphoevener, Ahmed Ali, Yakup, Miralay Şakir, Mustafa Natık, Kaymakam Cevad, Mahmud Ali, Rıza, İsak, Ahmed, Fuad Paşalar ve maiyeti seniyye çavuşlarından Fuad, Selahaddin, Muğdat ve Mahmud Beyler ve bir bölük mızraklı Ertuğrul süvari askerleri ile birlikte, kendilerine tahsis edilen arabalara binerek Ayas Paşa'daki Alman sefarethanesine gitmişlerdir.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Servet, No 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁷¹ Bu Konu hakkında Ayrıntılı Bilgi için Bakınız: İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Servet Gazeteleri 19 Teşrinievvel 1898.

¹⁷² İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁷³ İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁷⁴ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

Sefarethanenin kapısında Marshall tarafından karşılanan İmparator ve İmparatoriçeye Alman memurları ve eşleri Marshall tarafından takdim olunmuştur. Askerler sefarethanenin önünde resmî selam ifa ederken, hazır bekleyen mızıka tarafından hoş ezgiler çalınmıştır. Sefarethanede o gün II. Wilhelm ve eşinin ikinci kez İstanbul'da olmaları şerefine yalnızca sefarethane ahalisinin katılacağı, otuz kişilik bir ziyafet tertip edilmiştir. II. Wilhelm ve Augusta Victoria bir süre dinlendikten sonra kendileri için hazırlanmış olan yemek salonuna geçmişlerdir.¹⁷⁵ Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 19 Ekim tarihli sayısında okuyucularına aktardığı malumata göre oturma düzeni aynen şöyledir: hazırlanan sofradaki yerlerini alan II. Wilhelm'in sağında Vun Brokdorof, Komphoevener Paşa, Doktor Von Lokarus, İmparatorun kabine müdürü, İmparatorun saray muhafızı, Mabeyncisi Şolezar oturmuştur. Sol tarafında da yine Marshall'ın eşi, Bülow, Tevfik Paşa ve sırayla Alman Generaller oturmuştur. İmparatoriçe de II. Wilhelm'in hemen karşısına oturmuş olmakla beraber onun da sağında Şakir Paşa, Kontes Keller, General Von Honkr, Baron Mirbağ, Mösyö vun Sandra, sefarethane baş tercümanı, İmparator baş vaizi, sol tarafında ise Marshall, Konet Eulenburg, General Von, General Kessel oturmuştur.¹⁷⁶

Ziyafet için hazırlanmış olan yemekler gayet mahirane şekilde Makosriyanes tarafından hazırlanmıştır. Yemekler yenildikten sonra II. Wilhelm bahçede kendisi için hazırlanmış şenlikleri izlemek üzere sefarethanenin balkonuna çıkmıştır. Bu sırada karşıdaki bahçede Alman cemiyetinin üyelerinden biri olan Mösyö Lanke'nin öncülüğünde İmparator için bir sürpriz yapılarak ard arda üç şiir okunmuştur. Okunan üç şiirden birisi II. Wilhelm'in bizzat bestelediği şiir olup, oldukça beğenilmiştir. II. Wilhelm, balkondan beğenisini belli etmek adına Lanke'yi üç kere selamlamış ve ardından kendisini huzuruna kabul ettiği sırada "Sizden pek memnunum" demiştir.¹⁷⁷ Osmanlı basınında sefarethanedeki bu ziyaretle ilgili sık sık yer verilen bir diğer bilgi de Baron Marshall'ın Kale-i Sultaniye'den, İmparator II. Wilhelm'e İstanbul'de bulunan Alman halkı adına bir telgraf çekerek, bir heyet oluşturduklarını ve bu heyetin İmparator'un sefarethaneyi ziyaret ettiği sırada huzuruna çakarak kendisiyle görüşmek istediklerini bildirmesi olmuştur.

İmparator ve İmparatoriçenin sefarethaneyi ziyaretleri sırasında tıpkı Marshall'ın mektubunda dile getirdiği gibi olmuş ve Alman tebaası adına oluşturulmuş dokuz kişilik heyet, İmparator huzuruna kabul edildikten sonra Marshall tarafından takdim edilmişlerdir.

---

¹⁷⁵ İkdam, No: 1536, 19 Teşrin Evvel 1898, 1.

¹⁷⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁷⁷ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

Bu heyette öne çıkan isimler Şark Şimendifer Direktörü, Osmanlı Bankası Direktörlerinden Volfiniğ, Anadolu İnşaat Müdürü Kap, Herais, Mösyö Raup olmuştur. Grushulç ilk söze başlayıp İmparator II. Wilhelm “Hoş geldiniz” dedikten sonra bir teşekkürname metni okumuş ve bu teşekkürnameyi kendisine hediye etmişlerdir.¹⁷⁸ Teşekkürnamenin üzerinde Alman Hastanesinin resmî tasvir edilmiş olmakla birlikte “*Haşmetpenah İmparator ve Kral Hazretleri*” yazısı yazılmıştır.¹⁷⁹

İmparator II. Wilhelm’in huzuruna kabul edilen bu heyetteki en dikkat çeken kişiler Doğu Anadolu Demiryolları ve Anadolu Demiryolları müdürleri olmuştur. Bu isimlerle yapılmış olan görüşme belki de ilerde karşımıza çıkacak olan Osmanlı-Alman Demiryolları Projesinin kaldırım taşlarını oluşturacaktır. II. Wilhelm ve Augusta Victoria sefarethaneden çıkmadan evvel diğer devletlerin elçileri de II. Wilhelm’i görmek için buraya gelmişlerdir. Çok kısa görüşülen yabancı devlet elçilerinin¹⁸⁰ listesi şöyledir: İran Sefiri Mirza Mahmut Han, Romanya Sefiri, Belçika Maslahatgüzarı, Karadağ Orta Elçisi, Belçika sefaretinin tercümanları, Yunan Sefiri, İspanya Sefiri, Bulgar Emaneti Kapı Kethüdası, İtalya Sefiri, İngiltere Sefareti Ateşemiliteri, İsveç-Norveç Sefiri, Avusturya Sefiri, Fransa Sefareti ikinci Kâtibi, Sırbistan Ateşemiliteri, Fransa Sefaret Müsteşarı, Fransa Sefiri, İtalya’nın İstanbul vekilidir. Yabancı devlet adamları dışında II. Wilhelm, yerli basın mensuplarından Servet ve Malumat gazetelerinin sahibi Tahir Bey’le de görüşmüştür.¹⁸¹

II. Wilhelm ve eşi sefarethanedeki görüşmelerini bitirdikten sonra, beraberlerinde maiyetleriyle beraber, askerî birlikler eşliğinde Alman Okuluna doğru Beyoğlu tarafından hareket etmişlerdir. İmparator ve İmparatoriçenin bindiği arabanın önü sıra sefarethaneden dört araba Alman Okuluna doğru hızla hareket etmiştir.¹⁸² Toplamda Alman Sefaretinden, Alman Okuluna tıpkı karşılamada olduğu gibi kalabalık bir araba konvoyu yol almıştır. Servet gazetesi bu arabaların sayısını on üç olarak belirtmektedir.¹⁸³ Alman Mektebine varan İmparator ve İmparatoriçeyi büyük bir kalabalık karşılamıştır. Okul talebelerinin tamamı beyaz kıyafetler giyinmiş vaziyette İmparatoru karşılamışlardır. Karşılama merasiminin ardından, İmparator ve beraberinde ki tüm herkes kıymetli halılarla döşenmiş, göz alıcı büyük bir salona girmişlerdir. Burada okul öğrencilerini huzuruna kabul eden II. Wilhelm

¹⁷⁸ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁷⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸⁰ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸¹ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸² İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸³ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

için Alman ve Hamidiye marşları çalınmıştır.¹⁸⁴ Çaldıkları hoş ezgilerle İmparatoru memnun eden öğrencilere, II. Wilhelm ve Augusta Victoria iltifatta bulunmuşlardır.

Okul müdürünün küçük kızı İmparatoriçeye bir demet çiçek takdim edip bir de şiir okumuştur. Küçük kızın bu nazik tavrı İmparatoriçeyi o kadar hoşnut kılmıştır ki çocukla bizzat ilgilenmiştir. II. Wilhelm büyük salonda buldukları süre zarfında, okul müdürüne, okulun mevcut durumundan, öğrencilerin terbiye ve saygılarından kısacası gördükleri güzelliklere karşı duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.¹⁸⁵ II. Wilhelm, büyük salondan çıkarak okul içindeki müzeyi, derslikleri, yemekhaneyi ve yatakhaneleri gezmiş, gördüğü düzenden duyduğu memnuniyeti dile getirmeden edememiştir. Küçük çocukların bulunduğu bölüm de ziyaret edilirken çocuklar Alman milli marşını, yaşlarına nazaran hatasız çalmaları II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın çok hoşuna gitmiştir. Artık yavaş yavaş okuldan ayrılırken, okul müdürü İmparator İstanbul'daki ilk günlerinde, kendilerini ziyaret ettiği için teşekkür etmiş ve bu sırada İmparatoriçenin koluna girerek merdivenlerden inmesine yardımcı olmuştur.¹⁸⁶

Bahçeye inince Okul Müdürü Volfiniğ, İmparator ve İmparatoriçenin ellerini sıkarak bir kere daha teşekkür ettiği sırada, etrafa yığılmış olan Alman ahali "Hurraa" sesleriyle sevinçlerini göstermeye çalışmışlardır.¹⁸⁷ Alman Okulundan ayrılan İmparator ve İmparatoriçe, İstanbul'da ki Almanların kurmuş olduğu Teutonia Kulübünü de ziyaret etmişlerdir. Kulüpte İmparator II. Wilhelm adına, günler öncesinden Alman tebaa tarafından hazırlanan ve onlar adına takdim edilecek olan, tüm Osmanlı gazetelerinde bahsi geçen, "Teşekkürname" kendilerine hediye edilmiştir.¹⁸⁸ İmparator ve İmparatoriçe Totanya Kulübünden çıktktan sonra Yıldız Sarayı'na dönmüşlerdir.

II. Wilhelm Yıldız Sarayı Merasim Dairelerinde bir müddet dinlendikten sonra, daha önce görüşmek üzere randevu verdiği Theodor Herzl'i huzuruna kabul etmiştir. Şüphesiz II. Wilhelm'in bu ilk gününde yapmış olduğu görüşmelerin en çarpıcısı Herzl ile olandır. II. Wilhelm'in, Siyonizm'in en ateşli savunucusu olan bu isimle yaptığı görüşme, seyahati tüm ayrıntılarıyla yakından takip eden Osmanlı gazetelerine yansıtılmadığından görüşmeye dair bilgileri yalnızca Herzl'in hatıralarından öğrenmekteyiz.

¹⁸⁴ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁸⁶ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

¹⁸⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁸⁸ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

Theodor Herzl, II. Wilhelm'in yakın zamanda Doğu seyahatine çıkacağını yine II. Wilhelm'in amcası sayesinde öğrendikten sonra hemen harekete geçip vakit kaybetmeden İstanbul'a gelmek için yola çıkmıştır. Trenle yolculuğuna başlayan Herzl, aynı trende yolculuk ettiği Ahmet Tevfik Paşa ve Mahmud Nedim Paşa'yla sohbet etme fırsatı bulmuştur. Herzl'in Ahmed Tevfik Paşa'ya Sultan II. Abdülhamid ile II. Wilhelm'in ilişkilerinin ne boyutta ve şuanki durumunu sorması üzerine Mahmud Nedim Paşa söze dâhil olarak, Girit olaylarında Almanya'nın Osmanlı lehine bir duruş sergilemediğini, Avusturya gibi tarafsızlığı seçtiğini söylerken, Tevfik Paşa tam aksi yönde söylemde bulunarak, Sultan ve Osmanlı halkının İmparator'a hayran olduğunu ve Almanya'dan çokça destek gördüklerini bu sebeple de Türk halkının daha fazla takdirini kazandığını izah etmiştir.¹⁸⁹Aslında Tevfik Paşa yaptığı bu açıklamayla farkında olmadan Herzl'in aradığı yanıtı vermiştir.

Kafasındaki sorusuna istediği yanıtı bulan Herzl kendi kompartımanına geçmiş, burada yakın çevresinden kişilerle yaptığı konuşmaların anlaşılmasını için konuşmalarına şifrelerle devam etmiştir. Konuşma sırasında II. Wilhelm için "Yeğen", Baden Grandükü için "İhtiyar Beyefendi", şifreleri kullanılırken Herzl'in hazırlamış olduğu "Yahudi Devleti Broşürü" için de "J.S" şifresi kullanılmıştır. Konuşmalar sırasında şifrelerden faydalanılması Herzl'in baş koyduğu yolda çok temkinli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İstanbul'a gelen Herzl bir otele yerleştikten sonra II. Wilhelm'le bizzat görüşebilmek adına gerek II. Wilhelm'e gerek Bülow'a sürekli birçok telgraf göndermiştir.¹⁹⁰ Çabaları sonucunda aldığı haberde II. Wilhelm'in 18 Ekim Salı günü sefarethane ve Alman Okullarını ziyaret ettikten sonra Yıldız Sarayı Merasim Dairesinde kendisiyle görüşeceğini öğrenmiş ve kendisine verilen saatten çok daha önce Yıldız Sarayı'nda olmuştur.¹⁹¹

İmparator II. Wilhelm'in Herzl'e vaat ettiği saatten daha geç Yıldız Sarayı'na dönmesi başlangıçta kendisini endişeye sevk etse de İmparator, Alman Okulundan döndükten sonra Bülow eşliğinde Herzl'i huzuruna kabul etmiştir. II. Wilhelm Herzl ile uzun uzadıya sohbet etmiştir. Sohbet sırasında İmparator'un Yahudileri tefeciye benzetmesi Herzl'i kızdırırken yine Yahudilerden söz ederken "Sizin Vatandaşlarınız" ve "Şüphe yok ki sahip olduğunuz finans gücü ve kaynaklarınızla Filistin'de koloni kurabilirsiniz" demesi

¹⁸⁹ Ergün Göze, **Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar** (4. Basım), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2017, 148-49.

¹⁹⁰ Göze, **Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar**, 151-53.

¹⁹¹ Alkan, "Kaiser II. Wilhelm'in Şark Seyahati", 2- 3.

tüm kızgınlığını unutturup onu memnun etmeye yetmiştir.¹⁹² Bunlar gibi Herzl ve II. Wilhelm arasında birçok konu müzakere edilerek görüşülmüştür.

Görüşmenin sonunda artık II. Wilhelm oturduğu yerden kalkarak “*Başka bir sualiniz var mı?*” diye sorması üzerine Theodore Herzl’de, Arz-ı Filistin seyahatinde Herzl önderliğinde bir Yahudi kurulun bulunmasını ve kendisinin orada bir konuşma yapmasına müsaade vermesini istemiştir. Filistin seyahatinde Herzl’i kabul eden II. Wilhelm, Herzl’e yapmayı planladığı konuşmanın metnini hazırlayıp Bülow’a teslim etmesini söyledikten sonra¹⁹³ yine Herzl’e dönerek “*Şimdi bana bir kelimeyle Sultan’a ne söylememi istiyorsunuz*” demesi üzerine Herzl “*Almanya’nın himayesinde bir Yahudi şirketine müsaade etmesi*” cevabını verdikten sonra İmparator, Herzl’in elini sıkarak görüşmeyi sonlandırmıştır. Görüşmenin gidişatından da anlaşıldığı üzere İmparator bu konuya çok sıcak bakmamıştır. Bu sebeptendir ki görüşme sonrası bu konu II. Wilhelm’in planladığı kendi çıkarlarının gölgesinde kalacak ve Herzl umduğunu bulamayacaktır.¹⁹⁴

İmparator II. Wilhelm, Merasim Dairelerinde Theodor Herzl ile görüştüğten sonra Osmanlı devlet adamları ve bazı devletlerin elçileriyle değişik zaman aralıklarında görüşme yapmıştır. Görüşülen kişilerin bazıları şunlardır: Dâhiliye Nazırı, Nafia Nazırı, İsviçre Sefiri, Sadrazam Müsteşarı, Sadrazam Halil Rıfat Paşa, Maliye Nazırı, Evkaf Nazırı, Şura-yı Devlet Nazırı, Rusya Sefiri, Bahriye Nazırı, Bank-ı Osmanî Müdürü ve Hariciye Nazırı Tevfik Paşa’dır.¹⁹⁵ II. Wilhelm ilk günden kaynaklı olarak yoğun bir görüşme trafiği yaşadıkten sonra, Sultan tarafından Yıldız Sarayı Mabeyn-i Hümayunda adlarına tertiplenmiş olan ziyafete iştirak etmişlerdir. Tüm Osmanlı gazetelerinde yer alan bu ziyafette her şey Sultan’ın şanına yaraşır şekilde icra edilmiş, tüm Osmanlı gazeteleri yemek listesine kadar her ayrıntıyı sayfalarına taşımıştır.

İmparator II. Wilhelm, İmparatoriçe, Alman maiyeti ve Osmanlı mihmandar heyetinin, Osmanlı erkânının ve Alman sefarethanesi memurlarının katıldığı yüz elli kişilik, bir hayli kalabalık bir ziyafet icra edilmiştir. Sultan II. Abdülhamid’in de bizzat katıldığı bu ziyafette üç masa hazırlanmıştır. Birinci masada Sultan, II. Wilhelm, Augusta Victoria, Kontes Brokdorof, Bülow, Kontes Keller, Marshall, Matmazel Kesderof, Alman Adliye Nazırı, Madam Sekruz, Serasker Rıza Paşa, Madam Testa, Generaller, Madam Morgin, Kont

¹⁹² Göze, **Siyonizm’in ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar**, 162-63.

¹⁹³ Göze, **Siyonizm’in ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar**, 164.

¹⁹⁴ Vahdettin Engin, **Pazarlık** (21. Basım), Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2017, 88.

¹⁹⁵ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Filistin ve Suriye Ziyareti**, 4.

Eulenburg, Madam Muslih, Gazi Osman Paşa, Komphoevener Paşa, Tefvik Paşa, Baron Mirbağ, Mösyö de Kons ve Şakir Paşa kendileri için belirlenmiş yerlere oturmuşlardır. İkinci ve üçüncü masada da Osmanlı ve Alman memurları oturmuştur.¹⁹⁶

İkdam gazetesi 19 Ekim tarihli sayısında, sofraya düzeniyle ilgili okuyucularına güzel bilgiler sunmakla birlikte, kimin nereye, kimin yanına oturduğu hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Birinci masada bulunan Sultan II. Abdülhamid'in sağında Augusta Victoria, sol tarafında II. Wilhelm oturmuştur. Yine sağ tarafta Sadrazam Halil Rıfat Paşa, İmparatoriçenin Damdonörleri, Rıza Paşa, Madam Testa, İmparator'un Teşrifat Nazırı, Hasan Paşa, İmparatoriçenin başmabeyincisi Baron Mirbağ, Hariciye Nazırı Tefvik Paşa, Zeki Paşa, Baron Dolinger oturmuştur. Sol tarafta ise Marshall ve eşi, Bülow, Kontes Keller, Abdurrahman Paşa, Madam Kesderof, Madam Morgan, Gazi Osman Paşa, Komphoevener Paşa, Said Paşa, Memduh Paşa, Galib Paşa, İbrahim Paşa, Galib Bey ve bazı Osmanlı, Alman memurları oturmuştur.¹⁹⁷ Sultan II. Abdülhamid'in kıymetli misafirleri adına düzenlediği ziyafet için hazırlanan yemeklerin listesi:

Tablo 3

II. Wilhelm ve Augusta Victoria İçin Hazırlanan Yemek Menüsü

Yumurtalı ve Bezelyeli Boulliyon Çorbası	Trüflü ve Mantarlı Hindi Dolması
Soğuk Av Eti Ezmesi	Punç
İki Çeşit Börek	Pilav
Salçalı Levrek Filesi	Sebzeli Gigot
Sülün ve Bildircin Kebabı	Yemişli Pirpuz Tatlısı
Salçalı Karaca	Bademli Krema ve Dondurma

Kaynak: Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

*İmparator ve İmparatoriçenin gelişi şerefine düzenlenmiş olan ziyafetin menüsü.

** Yıldız Sarayı'nda düzenlenen ziyafetin Sabah gazetesine yansıyan menüsü.

Yaklaşık bir, bir buçuk saat süren yemekten sonra II. Wilhelm, Augusta Victoria ve Sultan II. Abdülhamid hep birlikte Kasr-ı Âliye geçerek Yıldız Sarayı ve civarındaki şenlikleri izlemişlerdir. Yıldız Sarayı'ndan Mabeyn-i Hümayuna giden tüm yollar kaliteli halılarla donatılmış ve aydınlatılmıştır. Bu aydınlatma işlemi saray çevresinde ki tüm kuytu köşeler için gerçekleştirilmiştir. Yıldız Sarayı'na giden yolun her iki tarafı da fenerlerle

¹⁹⁶ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

¹⁹⁷ İkdam, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

donatılmış ve bu da rengârenk bir görüntü ortaya çıkarmıştır. Sergi dairesi pişgahındaki meydan, Şişli tarafına giden cadde ve yollar fevkalade surette bayraklarla donatılmıştır. Yine pişgahdaki büyük meydanda bir zafer takı yapılmış ve bir yüzüne “Padişahım çok yaşa” yazılırken diğer bir yüzüne de “Yaşasın İmparator Wilhelm Hazretleri” yazılı bir levha asılmıştır.¹⁹⁸

Bu aydınlatma ve süsleme işleminde Topkapı Sarayı da ihmal edilmemiş, o da görenleri hayran bırakacak bir surette aydınlatılmıştır. Serasker Rıza ve Ethem paşaların, II. Fırka Komutanı Şevket Paşa, İbrahim Ethem Bey, Ragıp Bey ve Bab-ı Serasker Erzak Müteahhiti Beyefendi'nin konakları ve Beşiktaş Karakolu, 4. Daire Belediyesi, Beşiktaş Posta ve Telgraf Şubesi güzel bir şekilde elektrikle aydınlatılmıştır. Dolmabahçe rıhtımında bulunan Hohenzoller Vapuru ile birlikte, Hela ve Herta vapurları da aynı işleme tabi tutulmak suretiyle donatılmışlardır.¹⁹⁹ Nişantaşı, Beşiktaş, Tophane, Yeni Mahalle, Üsküdar, Kız Kulesi, Saray Burnu da yine aynı şekilde aydınlatılan yerler arasındadır.²⁰⁰

Şehrin aydınlatmasının temaşa edilmesi sona erdikten sonra, sıra İmparatoriçenin seyahat programında bahsi geçen harem ziyaretine gelmiştir. İmparatoriçenin harem ziyaretine dair Osmanlı gazetelerinde herhangi bilgiye rastlanmazken sadece Servet gazetesinin 19 Ekim tarihli sayısında yayınlanan haberde İmparatoriçenin damdonörleriyle birlikte haremi ziyaret ettikleri okuyucularıyla paylaşmış ancak herhangi bir ayrıntıya yer vermemiştir²⁰¹. Bu nedenle harem ziyaretine ayrıntılı bilgileri hatıralardan edinmekteyiz.

İmparatoriçe Augusta Victoria, Sultan II. Abdülhamid'in koluna girerek Şale Köşkü'nden hareme geçmişlerdir. Burada kendilerini harem ağaları ve musahipler kendilerine özgü kıyafetler giyinmiş halde karşılamışlardır. Hünkâr sofrasındaki büyük salona geçen İmparatoriçeyi burada Bidar Kadın Efendi, Seniha ve Mediha Sultanlar, Valide Sultan ve Sultan Murad'ın kızları karşılamıştır. Şamdan ve avizelerin tamamının yakıldığı salonun dış kapısında kâtibeler ve Haznedar Usta beklemiştir. Tercümanlık vazifesi Artin Paşa'nın kızı tarafından ifa edilmiştir. Büyük salonda bulunan tüm herkesin İmparatoriçe'ye takdiminden sonra İmparatoriçe sağında Valide Sultan, solunda Sultan Abdülhamid olduğu halde büyükçe bir koltuğa oturmuştur.²⁰²

¹⁹⁸ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 3.

¹⁹⁹ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁰⁰ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁰¹ Servet, No: 128, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁰² Osmanoğlu, **Ayşe Babam Sultan Abdülhamid**, 54.

İmparatoriçeyi karşılayan, huzurunda bulunan sultanların tamamı beyaz elbiseler giyinip, nişanlarını takmış ve hatta bazı Sultanlar taçlarını dahi takmışlardır.²⁰³ İmparatoriçe, haremdeki sultanların giyim kuşamlarını pek beğenmiş hatta inceleme fırsatı bile bulmuştur. Ayrıca İmparatoriçe kendisine kahve ikramı yapılan tepsileri de pek beğenmiştir. İmparatoriçe, haremde ki kadınlardan müteşekkil saz takımının şanını çok duyduğunu ve görmek istediğini Sultan'a söyleyince II. Abdülhamid de "Kraliçelerin gördüğü o saz takımı şimdi kalmamıştır. Kızların hepsi saraydan çıkıp evlenmişler, yerine de başkası hazırlanmamıştır. Bu arzunuzu yerine getiremeyeceğimden dolayı teessüf ederim" diyerek cevaplamışlardır.

Sultan II. Abdülhamid bu ziyaret sırasında, kız kardeşlerinin yüksek sesle gülmelerinden rahatsız olmuş ve İmparatoriçe'ye dönüp "Hemşirelerimin kusurunu affediniz, biraz sinirlidirler" demeyi gerekli görmüştür. İmparatoriçe haremde yaklaşık bir buçuk saat kaldıktan sonra geldiği gibi Sultan II. Abdülhamid'in kolunda Merasim Dairelerine dönmüşlerdir.²⁰⁴ Sabah gazetesinin 20 Ekim tarihli sayısında okuyucularına aktardığı bilgiye göre Sultan II. Abdülhamid haremde konuk ettiği misafiri Augusta Victoria'ya, o günün anısına hayli kıymetli bir gerdanlık hediye etmiştir.²⁰⁵

İmparatoriçenin harem ziyareti, yalnızca Osmanlı basınında değil Alman basınında da bir hayli ses getirmiş, İmparatoriçenin harem ziyaretini II. Wilhelm'in isteği üzerine, istemeyerek gerçekleştirdiği yazılmıştır. Ziyaret sonrasında Bülow'un "Harem nasıldı?" sorusuna verdiği yanıt "Aman Allah'ım! Kendilerine yakışmayan Paris tuvaletleri içinde reçel, çikolata ve şekerleme yiyen; canları korkunç şekilde sıkkin görünen bir sürü çok şişman kadın" diyerek cevap vermiştir.²⁰⁶ Alman kaynaklarından aktarılan bu bilgilerin gerçeği ne kadar yansıtıp yansıtmadığını bilemesek de Osmanlı kaynaklarındaki bilgilerle uyuşmadığı açıktır.

1.3.2. Çarşamba (19 Ekim)

İstanbul'da çok yoğun geçen ilk günün ardından, İmparator ve İmparatoriçenin seyahatlerinden aralıksız bahseden gazetelerden edindiğimiz bilgiler ve hazırlanan seyahat programı doğrultusunda, çarşamba gününün de çok dolu olduğu göze çarpmaktadır. İmparator çarşamba günü kendileri için hazırlanmış olan programa uyararak erkenden

²⁰³ Ayyıldız, Nigar, **II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri**, 179.

²⁰⁴ Osmanoğlu, **Ayşe Babam Sultan Abdülhamid**, 55.

²⁰⁵ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁰⁶ Alkan, "Kaiser II. Wilhelm'in Şark Seyahati", 23.

mihmandarlarından Şakir Paşa, Ahmed Ali Paşa, Tevfik Paşa ve maiyetinden birkaç kişiyle birlikte, altı arabadan oluşan konvoyla Yıldız Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na doğru yola çıkmıştır. Arkalarında üç bölük mızraklı süvari askerleri olduğu gibi önlerinde de Tüfengi Bölüğü ve Mabeyn-i Hümayun çavuşlarından bazıları ve bir bölük de süvari polisi bulunmuştur.²⁰⁷

İmparator II. Wilhelm Dolmabahçe rıhtımına varınca beklemekte olan askerler tarafından selam durulmuş, mızıka çaldığı eşsiz ezgilerle ortama renk katmıştır. İmparator II. Wilhelm kendisi için hazırlanmış saltanat kayığına, diğer kişiler de çeşitli kayıklara binerek Eyüp Sultan'a gitmek üzere boğaza çıkmışlardır. Saltanat kayığının baş tarafına Alman bayrağı asılmıştır. Haliç'e doğru ilerleyen saltanat kayığını gören, denizdeki tüm vapur ve kayıklar bayraklarla donatılmış, grandi direklerine de Alman bayrağı çekilmiştir. Denizdeki tüm gemilerden hep bir ağızdan "Hurra" sesleri yükselmiştir. Cısr-i Atik ve Cısr-i Cedid'den geçilirken köprü üzerinde hazır bekleyen ahali ve sahile yığılmış insan kalabalığı "Çok yaşa" diye bağırırken, bir yandan da alkış tutmuşlardır. İmparator II. Wilhelm gördüğü ilgi, alaka karşısında ellerini sallamak suretiyle karşılık vermiştir. Saltanat kayığı, fabrikalar yakınına geldiği sırada fabrikalara iyice yaklaşarak bir müddet seyretmiştir. Fener pişgâhında, Nizamiye karakolundan bir bölük asker ve Musevi Okulu öğrencileri sahilde hoş nağmeler çaldıkları gibi Mühendishane-i Berri Hümayun rıhtımında dahi askerler selam durmuşlardır.²⁰⁸

İmparatorun Dolmabahçe sahilinden Haliç'e uzanan gezisi, oldukça gösterişli olmakla birlikte eşine kolay rastlanamayacak görüntülerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. O civardaki tüm sahiller hınca hınç dolmuştur. İmparator, bu hareketlilikten son derece memnun olmuş, el sallamak suretiyle memnuniyetini her fırsatta belli etmiştir. Haliç'ten sonra Eyüp'e geçen İmparator ve maiyetini Eyüp iskelesinde, Zaptiye Nazırı Şefik Bey ve beraberindeki Osmanlı memurları karşılamıştır. Mızıka-ı Hümayun Alman marşını çalarken, askerler tarafından selam durulmuştur.²⁰⁹

Eyüp İskelesi'ndeki karşılama merasiminin ardından kendileri için hazırlanmış at arabalarına binerek ilk önce Eyüp el-Ensari'nin türbesi ziyaret edilmiş sonra Edirne Kapısı ve ardından Yedi Kule'ye giderek surları incelemişlerdir. Surlar ve çevresi gezildikten sonra

²⁰⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6280, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁰⁸ Sabah, No 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁰⁹ İkdâm, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898), 1.

tekrar Edirne Kapısı'na dönülmüştür. Edirne Kapısı'nda II. Wilhelm'i İstanbul Jandarma Alay Komutanı Miralay Hasan Bey ve Fatih Karakol Kumandanı Kadri Bey karşılandıktan sonra sırasıyla Fatih Camii, Saraçhane, Şehzadebaşı, Vezneciler, Sultan Beyazıt, Divan Yolu, Sultan Mahmud türbesinden, Bâbiâli Caddesi yoluyla Sirkeci İskelesi'ne gelmişlerdir. Buradan yine geldikleri gibi saltanat kayığına binerek önce Dolmabahçe rıhtımına çıkılmış ve buradan da kendilerini hazır bekleyen arabalara binerek Yıldız Sarayı merasim dairelerine geri dönülmüştür.²¹⁰

İmparator II. Wilhelm'in sabah başlayıp öğlen son bulan gezilerinde uğramış oldukları her yerde halk tarafından alkışlarla karşılanmışlardır. Bu durumdan II. Wilhelm son derece mesut olarak, tebessümle verdiği selamlarla memnuniyetini dile getirmiştir. Her şey çok güzel devam ederken II. Wilhelm Dolmabahçe rıhtımından, Yıldız Sarayı'na döndüğü sırada Osmanlı basınına yansımayan bir aksilik yaşanmıştır. İmparator'un maiyetine eşlik eden Alman askerinin birisi, açılmış olan bir çukura yuvarlanmıştır. Bunu fark eden Osmanlı asker ve memurları tarafından gerekli tedavi yapılmıştır.²¹¹ Seyahati yakından takip edip yaşanan her şeyi gazetelerinde yer veren Osmanlı basınının bu olaya yer vermemiş olması, bulduğu her fırsatı değerlendiren Avrupa basınının bu durumu kullanmasına imkân vermemek için üzerinin kapatıldığı düşünülmektedir.

İmparator ve İmparatoriçenin sabahki programları farklı hazırlandığı için İmparatoriçe de sabahın erken saatlerinde Yıldız Sarayı Merasim Dairesinden çıkarak, Kontes Brokdorof ve Komphoevener Paşa ile birlikte dört atlı bir arabaya binerek maiyetindeki bazı kişiler de ikinci bir arabaya binerek Dolmabahçe rıhtımına gelmişlerdir. İmparatoriçenin arabasının önünde güvenlik önlemleri kapsamında Tüfengi Bölüğü ve Mabeyn çavuşları, yan tarafında Mızraklı Süvari Ertuğrul Alayı ve Süvari Polisi bulunmuştur. Dolmabahçe rıhtımına vardıkları sırada askerler selamlama merasimini gerçekleştirmiş ve etraftaki halkın alkış sesleri "Çok yaşa" diye ettikleri dua seslerine karışmıştır.

İmparatoriçe rıhtımdaki karşılama merasiminden sonra kendisi için hazırlanan kayığa binerek maiyetindekilerle birlikte Beylerbeyi Sarayı'nı ziyaret etmiştir.²¹² İmparatoriçeyi rıhtımda Üsküdar Mutasarrıfı Sabri Bey, 9. Daire Belediye Müdürü ve

²¹⁰ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²¹¹ Savaş, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1898)", 44.

²¹² İkdâm, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

beraberindeki Osmanlı memurları karşılamıştır. Karşılamanın akabinde sarayın bahçesini gezip, temaşa eden İmparatoriçe, saraya geçerek bir müddet dinlenmiştir. Kısa süren dinlenmeden sonra, hazırlanan arabaya binerek Çamlıca'ya gitmiştir. Burada Üsküdar Kumandanı Mahmud Paşa, Mirliya Said Paşa, Miralay Ethem Paşa ve Üçüncü Alayın İkinci Taburunun emir ve zabitanları tarafından törenle karşılanmışlardır.²¹³

Yine burada İmparatoriçe adına karşılama merasimine dâhil edilen Ermeni, Rum, Yahudi mektebi öğrencileri tarafından karşılama yapılmıştır. Karşılama merasimi tümüyle sonlandıktan sonra İmparatoriçe Çamlıca Suyu'nun hemen yanı başında dinlenerek çay içmiş daha sonra suyun kaynağına doğru bir gezinti yapmıştır. Gezintinin akabinde kayıklarına binerek önce Dolmabahçe rıhtımına, oradan da kendilerini bekleyen arabaya binerek doğruca Yıldız Sarayı merasim dairelerine dönmüşlerdir.²¹⁴ İmparatoriçe İstanbul'un görülmeye değer yerlerini gezdiği esnada yolların her iki tarafında duran askerler tarafından selam töreni ifa edilmiş, ahalinin sevgi ve saygı dolu karşılamasından son derece memnun olarak mukabelede bulunmuştur.

İmparator ve İmparatoriçe ayrı ayrı yaptıkları ziyaretler sonrasında günün yarısını geride bırakmış olarak döndükleri Yıldız Sarayı merasim dairelerinde öğle yemeklerini yedikten sonra II. Wilhelm, dairesinde Rusya, Fransa, Avusturya, İngiltere, İtalya ve İran devletlerinin İstanbul sefirleri ve eşleriyle bir görüşme gerçekleştirmiştir. II. Wilhelm, birer birer huzuruna çıkan sefirlerle uzun uzadıya sohbet edip kendilerine iltifatlarda bulunmuştur.²¹⁵ II. Wilhelm'in sefirlerle olan görüşmesini yerli basınla birlikte neredeyse tüm Avrupa gazeteleri de ertesi gün ilk sayfadan yayınlamıştır.

II. Wilhelm'in merasim dairesinde bulunduğu sıra, saat üç civarında Şehremini Rıdvan Paşa, Emanet Mektupçusu Emrullah Efendi ve Meclis Reisi Halil Bey'den oluşan bir grup İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu daireye gelerek, İmparator tarafından huzura kabul edilmişlerdir. İstanbul ahali adına hazırlanmış olan gümüş vazo ve bir buket çiçek takdim etmişlerdir. İmparator hediye kabul ederek kendilerine iltifatlarda bulunmuştur.²¹⁶ Merasim dairesindeki tüm görüşmelerinin artık son bulmasının ardından bir müddet istirahat ettikten sonra Bahriye Nezaretinin, Sultaniye Vapurunda adlarına tertipleği ziyafete iştirak etmek üzere, merasim dairesinden çıkmışlardır. Yıldız Sarayı

²¹³ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²¹⁴ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²¹⁵ İkdâm, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²¹⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6280, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

önünde kendilerini bekleyen arabalara binerek Dolmabahçe rıhtımına gitmek üzere yola çıkmışlardır. Arabaların önü sıra ilerleyen Mızraklı Ertuğrul Alayından birer bölük ve süvari polisleri her zamanki gibi görevlerini layıkıyla yerine getirmek için canla başla çalışmışlardır.²¹⁷ Bu yolculuk sırasında II. Wilhelm ve eşine mihmandarlarından Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Tevfik Paşa, Ahmed Ali Paşa, Nasır Paşa, Kaymakam Rıza Bey, Binbaşı İsak, Çavuşlardan Selahaddin, Mustafa ve Mahmud Beyler eşlik etmişlerdir.²¹⁸

II. Wilhelm ve maiyeti Dolmabahçe rıhtımına varınca öncekiler gibi askerler selam töreni ifa etmiş, etrafa yığılmış olan Alman ahali “Hurra” diye seslenmeye başlamıştır. Karşılamanın akabinde İmparator ve İmparatoriçe Hohenzoller’e ait bir istimbota, maiyeti de başka bir istimbota binerek kendilerini boğazda bekleyen Loreley Vapuru’na geçmişlerdir. Loreley, Alman bayrağını orta direğine çekmiş olarak boğaza doğru hareket etmiştir. Loreley Vapuru önde, Abdi Bey’in kontrolünde ki Teşrifiye istimbotu arkada olmak üzere Boğaziçi’nden Karadeniz sınırına kadar bir gezinti yapılmış, hava karardıktan sonra da Tarabya’daki Alman Sefarethanesine geçilmiştir.²¹⁹ Dönüşte tüm Boğaziçi, Büyükdere, Tarabya, Beykoz sahilleri ve civarı, Karakol Sefinesi Osmanlı ve Alman bayraklarıyla donatılarak her taraftan havi fişekler atılmış, maytaplar, fenerler yakılmış ve şenlikler icra edilmeye başlanmıştır.²²⁰

Alman Sefarethanenin aydınlatılmış hali, görenleri hayran bırakacak türdendir. İmparator ve İmparatoriçe sefarethaneye varınca Baron Marshall ve eşi tarafından karşılandıkları sırada askerler her zamanki selamlarını icra etmişlerdir. Sefarethanede bir müddet dinlendikten sonra bahçeye inerek çaylarını burada içmişlerdir.²²¹ II. Wilhelm çayını yudumlarken bir yandan da Müze Müdürü Osman Hamdi Bey’le eski eserler hakkındaki çalışmalarına ilgili konuşmuştur.²²² Bu sırada Tarabya koyundaki şenlikler hız kesmeden devam etmiş, bando ve mızıkacı çaldığı eşsiz ezgilerle ortama farklı bir hava katmıştır. II. Wilhelm görüşmesinden sonra, akşam yemeği için sefarethaneden ayrılarak davetli oldukları Sultaniye Vapuru’na geçmişlerdir.²²³

---

²¹⁷ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²¹⁸ İkdam, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²¹⁹ İkdam, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²²⁰ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²²¹ Servet, No: 129, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²²² İkdam, No: 1528, 21 Teşrinievvel 1898, 3.

²²³ Servet, No: 129, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

Akşam yemeğinin yenileceği Sultaniye Vapuru, elektrikle aydınlatılarak fevkalade bir görüntü kazanmıştır. İmparator ve İmparatoriçe Sultaniye vapuruna varınca vapurun grandi direğine İmparatorlara mahsus flama ve dokuz adet fener çekilmiştir. Vapura ilk olarak İmparatoriçe, ardı sıra da İmparator dâhil olmuştur. Tam bu sırada Binbaşı Lombard'ın idaresindeki mızıkacı Alman marşını çalmaya başlamıştır. Vapur kumandanı Mahmud Paşa, Bahriye Nazırı Hasan Paşa ve vapurda bulunan emir ve zabitanlar ilk karşılamayı gerçekleştirmiştir. Bu sırada vapura daha önce gelmiş olan Turhan Paşa ve İbrahim Paşa da karşılama merasiminde hazır bulunmuştur. Karşılama merasimi son bulunca İmparator ve İmparatoriçe bir müddet istirahat etmişlerdir.²²⁴ O gün ki yemekleri baş kilerci Osman Bey ve Tefvik Bey hazırlamış olup, onların emrinde de altı kişilik sofracı grubu yer almıştır.

Sofracılardan dördü masadakilerin hizmetinde olacak olup, sırmalı, kırmızı üniforma giyinmişlerdir. Diğer iki kişi ise sivil olarak çalışmakla görevlendirilmiştir. Yemek masasındaki yerler, Alman Teşrifat Nazırı Konet tarafından belirlenmiştir. Konet'in hazırladığı düzene göre İmparatoriçe sofranın sağ tarafına ikamet edecek olup karşısına İmparator oturacaktı.²²⁵ İmparatorun bir tarafına Turhan Paşa diğer taraflarına da Alman Sefirinin eşi Madam Marshall'ın oturması planlanmıştır. İmparatoriçenin ise bir tarafına Tefvik Paşa, diğer taraflarına da Marshall oturmuştur.

İsmi zikredilen kişilerin dışında o günkü yemek masasında Kontes Brokdorof, Matmazel Kesdorof, Şakir Paşa, Hohenzoller, Hela ve Herta vapurlarının kumandanları, Komphoevener Paşa, Bülow, Konet Olenburg, Baron Mirbağ, Teşrifatçı İbrahim Bey ve Galip Bey hazır bulunmuştur. Yemek otuz kişilik hazırlanmış olup gece boyunca Sultaniye Vapuru'nun mızıkası, çaldığı Alman ve Osmanlı marşlarıyla geceye renk katmıştır.²²⁶

Hazırlanan sofraların tertibi oldukça mükemmel olup kusursuzca hazırlanmıştır. Her görende aynı hisleri uyandıran sofraya, yemeğe katılan herkes tarafından takdir edilmiştir. Sofranın düzeni dışında herkesi etkileyen bir diğer mevzu da yemeklerin çok lezzetli olması olmuştur. O geceki yemek listesi şu şekildeydi:

---

²²⁴ İkdâm, No: 1527, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²²⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6280, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²²⁶ İkdâm, No:1527, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

Tablo 4

Bahriye Nezaretinin II. Wilhelm İçin Hazırladığı Yemek Menüsü

Çorba	Enginarlı Koyun Filesi
Alaturka Bildircinli Pilav	Trüflü Soğuk Çulluk
Sülün Keklik Kebabı	Salata
Salçalı Kuşkonmaz	Punç
Salçalı Börek	Elmasiye
Nemçe Böreği	Kaymaklı Tatlı, Dondurma

Kaynak: Tercüman-ı Hakikat, No: 6280, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

*İmparator için Sultaniye Vapuru'nda verilen ziyafetin Menüsü.

**Sultaniye Vapuru'nda düzenlenmiş olan ziyafetin Tercüman-ı Hakikat gazetesine yansıyan menüsü.

Yemeklerini yiyen İmparator ve İmparatoriçe vapurun güvertesine geçerek geldikleri sırada, Beykoz sahilinde ateşler, maytaplar yakılarak göz alıcı görüntüler ortaya çıkmıştır. Osmanlı basını mensupları dahi kayıklara, sandallara binerek Sultaniye vapurunu yakından izlemişlerdir. Yine Alman tebaa, Boğaziçi ahalisi, Şirket-i Hayriye'nin 17 ve 18 numaralı vapurları dahi çaldıkları müziklerle "Hurra" sesleriyle, tuttıkları alkışlarla, Sultan II. Abdülhamid'in kıymetli misafirlerine unutulmayacak bir gece yaşatmışlardır. Gördükleri ilgi ve adlarına icra olunan tüm bu hazırlıklardan son derece mesut olan II. Wilhelm "Her gün gördüğüm şeyler tecdit ettiği için, memnuniyetim de tecdit ediyor" diyerek memnuniyetini dile getirmiştir.²²⁷

O gece Boğaziçi'nin görüntüsünü, seyahatin yakın takipçisi gazeteler şu şekilde betimlemiştir: "Boğaziçi halkı tarafından icra edilen şehir ayini pek parlaktır. Hemen her taraf aydınlatılmıştır. Sahildeki köşkler, göz alıcı bir parlaklık arz etmektedir. Turhan Paşa'nın İstinye'deki ve Şerif Hasan Bey'in o civardaki konakları pek güzel şekilde süslenip, elektrikle donatılmıştır"²²⁸.

Said Paşa ve Nazir Bey'in konaklarının önüne İmparator ve İmparatoriçenin isimlerinin baş harfleri yerleştirilmişti. Üzerine kandiller ve Almanya Devleti'ne ait taç konulmuştu. Eski Berlin Sefiri Galip Bey'in de konağının önüne iki taraflı bir taç yerleştirilerek, İmparator ve İmparatoriçenin baş harfleri olan A ve V harfleri rengârenk

²²⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6280, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

²²⁸ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

kandillerle süslenmişti. Bu aydınlatma ve süsleme işlemi Bebek ve Anadolu yakasında da icra edilmiştir. İmparator ve İmparatoriçe, o gece geç saatte Sultaniye Vapuru'nun güvertesinde, Loreley Vapuru'ndan ve etraftaki birçok istimbotlardan atılan havai fişekleri izlemişlerdir. Gösteriler, şenlikler izlendikten sonra ilk olarak Beşiktaş'a, oradan da Dolmabahçe rıhtımına geçilmiştir. Rıhtımda hazır bekleyen arabalarla Yıldız Sarayı merasim dairelerine gelerek İstanbul'daki ikinci günlerini de bir hayli yoğun bir şekilde geçirmiş oldular.²²⁹

Çarşamba günü II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın Kapalıçarşı'yı ziyaret etme ihtimalleri olduğu için çarşıda yaşanan hareketlilik Osmanlı gazetelerinin gözünden kaçmamış ve o günkü sayılarında çarşıda yapılan hazırlıklara genişçe yer vermişlerdir. Sabah gazetesi 20 Ekim tarihli nüshasında bu hazırlıkları okuyucularına aktarmıştır. Büyük çarşıdaki halıcılar, kilimciler başı Nuruosmaniye Kapısı'ndan başlayarak, Bat Pazarı Kapısı'na kadar olan büyük caddenin tamamını sergi haline getirtmişti. Küçük dükkânlardan büyük mağazalara kadar olan tüm işletmelerin kıymetli ve nadide eşyalar vitrinlere ve dükkânların önüne serilmiş vaziyette, hepsi birbirinden özel olan bu parçalar adeta birbiriyle yarışırasına sergilenmişti. Caddede bulunan en eski dükkânlardan biri olan Pirinçzâde İsmail Efendi'nin dükkânının önüne pek eski ve sırf ipekten dokunmuş üç halı konulmuştu. Halıcı ve kilimciler dışında yazmacıların da envai çeşit yazmalarını bu ziyaret için gösteriye açmışlardır. İşletmecilerin de aynı şekilde ipekli, sırmalı işlemelerini açığa çıkardıklarını yazılmıştır.²³⁰

Yine Kapalıçarşı'da bulunan Antikacı Hacı Osman Bey, dükkânının önüne oldukça eski bir Hint şalı asarken, kapısına da som sırmadan yapılmış ve ayetler yazılı bir perde takmıştır. Hatta İmparatora hediye edilmek üzere oldukça kıymetli bir kılıç hazırlanmış olup, kabzası yeşim taşından imal olunmuştur.²³¹ Üzeri yakut, elmas, zümrüt gibi değerli taşlarla, çiçek şeklinde işlenmiştir. Kılıcın kını altın ve elmaslarla işlenmiş olup, oldukça kıymetli ve süslüdür. Kılıcın üzerine ayetler yazılmıştır.²³² Sabah gazetesi çarşıdaki hazırlıkların yanı sıra İmparator II. Wilhelm'e hediye edilecek kılıçtan dahi söz ederken sonrasında İmparator'un ziyareti ne şekilde gerçekleştirdiğine dair herhangi bir bilgi vermemiştir.

²²⁹ İkdâm, No: 1537, 20 Teşrinievvel 1898, 3.

²³⁰ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 3. Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²³¹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²³² Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 3.

1.3.3. Perşembe (20 Ekim)

İmparator ve İmparatoriçe için hazırlanan programda 20 Ekim Perşembe günü İzmit Hereke fabrikasının ziyaret edilmesi yer almaktaydı. Bu ziyaretin öncesinde ilgili makamlar haberdar edildiği için gerek Haydarpaşa tren istasyonunda gerek Hereke fabrikasında ve gerekse ikisi arasındaki istasyonlarda olağanüstü bir hazırlık günler öncesinden yapılmıştır. Bu nedenle gazeteler bu konuyu büyük bir ciddiyetle ele alırken, yapılan hazırlıkları eksiksiz olarak kamuoyuna duyurmayı amaç edinmişlerdi.

Alman İmparator ve İmparatoriçesi Hereke fabrikasına trenle gitmeyi tercih etmişti. Yolculuk Haydarpaşa tren istasyonundan başlayacaktı. İstasyonun o gün çok kalabalık olması beklendiğinden, herhangi bir kazaya mahal vermemek adına İmparator ve İmparatoriçe için yeni bir yol açılmıştır. Yolun iki yanına da birer tabur piyade ve itfaiye eri yerleştirilmişti. İmparator II. Wilhelm'in geçeceği yollara, Hereke fabrikasına ait halılar serilirken, rihtıma da oldukça gösterişli bir zafer takı inşa edilmişti. Takın üst tarafına Osmanlı bayrağı asılırken, Alman bayrağı da unutulmamıştı. Tak defne dalları ve envai çeşit çiçeklerle olağanüstü güzellikte süslenmişti. Takın alt kısmında Selimiye Kışlası'na ait bir mızıka takımı yerleştirilmişti. Alman mektebi ve sıbyan mektebi öğrencileri de orada bulunacaktı. Kız öğrencilerin tamamı beyaz giyinmiş halde, ellerinde İmparatoriçeye takdim edilmek üzere hazırlanmış çiçek buketleri bulunmaktaydı. Protestan mezarlığı yakınına, otuz metre uzunluğunda ikinci bir tak daha inşa edilmişti.²³³

Haydarpaşa İstasyonunun bahçesi çeşit çeşit çiçeklerle donatılmış, belirli aralıklarla direkler dikilip üzerlerine Osmanlı ve Alman bayrakları çekilmiştir. İstasyonun etrafı ve civardaki yüksek tepeler erkek, kadın, genç, yaşlı binlerce insanın oluşturduğu kalabalıkla hınca hınç dolmuş, herkes İmparator ve İmparatoriçe için icra edilecek karşılama merasimini sabırsızlıkla beklemeye başlamıştı.²³⁴ Demiryolu şirketi, İmparator, İmparatoriçe ve maiyetleri için sekiz vagonun oluşmuş bir tren hazırlamıştı.²³⁵

İzmirli Ahmet Efendi'nin makinist olduğu trenin, ilk iki vagonu İmparator ve İmparatoriçe için hazırlanmıştı. İlk vagondaki salon gümüş işlemeli mavi ipeklerle döşenmişti. İkiye bölünmüş salonun orta kısmına gül ağacından yapılmış bir masa yerleştirilmişti. İkinci vagon da en az birinci vagon kadar özenle hazırlanmış, altın işlemeli

²³³ İkdâm, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²³⁴ Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²³⁵ Servet, No: 130, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

siyah kadifelerle döşenmişti. Üçüncü vagon ise İmparator ve İmparatoriçenin maiyeti ve mihmandarlarına tahsis edilmişti. Dördüncü vagon lokanta şeklinde hazırlanmış, yolculuk sırasında ihtiyaç duyulabilecek envai çeşit yiyecek, içecek bu bölümdeki büfede hazır bulundurulmuştu.²³⁶ Trende yerli ve yabancı basın için de bir vagon ayrılmıştı. Trenin idaresi Siemens'e, sevk ve tüm mesuliyetler ise Umur-ı Fenniye Müdürüne verilmişti.²³⁷

Sabah saat dokuz civarında İmparator II. Wilhelm, üzerinde Hussar Alayı üniforması ve Osmanlı Hanedanı imtiyaz nişanlarını takmış vaziyette, İmparatoriçe Augusta Victoria ise dantelli krem rengi kıyafetini giyinmiş olarak merasim dairelerinden çıkmışlardır. Beraberinde Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Ahmed Ali Paşa, Tevfik Paşa, Nasır Paşa, Mehmed Ali Bey ve maiyetinde bazı kişilerle birlikte arabalara binerek Dolmabahçe rıhtımına varmışlardır. İşte tam bu sırada askerler de mesaisine başlayarak bir kere daha selamlama görevini yerine getirmiştir. Rıhtımın çevresinde kalabalık oluşturan ahali her zamanki gibi sevinçli hallerle “Yaşa” diye bağirmiştir. II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın saltanat kayığına bindiği sırada denizdeki tüm vapur, gemi ve sandalların tamamına alay bayrakları çekilmişti.²³⁸

II. Wilhelm ve maiyetinin rıhtımdan ayrılarak Haydarpaşa Tren İstasyonuna doğru yol aldığı sıralarda, Haydarpaşa İstasyonu iğne atsan yere düşmeyecek bir kalabalığa sahne olmuştu. Her taraf Osmanlı ve Alman bayraklarıyla rengârenk bir hale getirilmişti. Saltanat kayıklarının ufukta gören kalabalık hep bir ağızdan “Çok yaşa”, “Hurra” diye bağırmaya başlamıştı. İnşa edilen takın önünde bekleyen Selimiye Kışlası mızıka takımı, Alman marşını çalmaya başlamıştı. İstasyona yanaşan birinci kayıkta, İmparator, İmparatoriçe ve Marshall'ın kız kardeşi bulunurken, ikinci kayıkta mihmandarlardan Şakir Paşa ve Nasır Paşa, üçüncü kayıkta, Bülow ve Marshall, dört ve beşinci kayıklarda da İmparator ve İmparatoriçenin maiyetinden bazı kişiler bulunduğu halde, Haydarpaşa iskelesine varmışlardır.²³⁹

Kendilerini burada Meclis İdaresi Reisi Doktor Siemens, karşılamıştı. II. Wilhelm, daha iskeleye adım atar atmaz görmüş olduğu bu ilgiden duyduğu memnuniyeti dile getirirken edememiştir.²⁴⁰ Hemen akabinde Üsküdar Mutasarrıfı Sabri Bey ve Selimiye

²³⁶ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 1

²³⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²³⁸ Sabah, No: 3205, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²³⁹ Sabah, No: 3205, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁴⁰ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

Kışlası Komutanı Lütfi Paşa misafirlerini tekrar karşılayıp “Hoş geldiniz” dedikten sonra hep birlikte istasyona doğru ilerlemişlerdi. İstasyona gelince orada hazır bekleyen öğrenciler Alman milli marşını çalmaya başlamışlardı. Yine burada Anadolu Şimendifer İdaresi Reisi Almanca bir konuşma yapmıştır. Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 21 Ekim tarihli sayısında yayınladığı konuşma şöyledir:

Anadolu-ı Şahane Şimendifer İdaresi saye-i şahanede ve himaye-i müffahama-i tacidarlarında Alman sermayedarlarıyla mühendisleri tarafından vücuda getirilen hat üzerinde haşmetpenahları tarafından icra edilen seyahatten dolayı memnun ve mutluyuz. Samimi münasebetlerle birbirlerine bağlı ve birlik olan iki hükümet-i muazzama tebaa-i dostanenin menfaati için bundan daha ala, büyük bir delil olamayacağı ümidindeyiz. Memleketin refah ve saadet halinin devamı maksadıyla, meydana gelen birtakım münasebetler kolaylaştırılarak, garantiye alınmış olduğundan, Alman namı memleket-i ecnebide dahi baştanbaşa münasebet-i ticaret ve ziraat sayesinde yücelmektedir. Buna bir delil ise bugünkü yükselmedir. Bundan dolayı zat-ı haşmetpenahlarına takdim-i teşekkür ediyoruz.²⁴¹

Konuşmanın ardından İmparator ve İmparatoriçeye Marshall aracılığıyla, demiryolu üyeleri takdim edilmiştir. İmparator “Pek ziyadesiyle memnun oldum, teşekkür ediyorum” diyerek İmparatoriçeyi koluna takarak trene doğru ilerlemiştir. Kısa bir müddet yürüdüktan sonra, kendileri için tahsis edilmiş olan 77 numaralı trenin önüne gelmişlerdi. Burada Siemens ve Doktor Zander ile sohbet ettikten sonra Hereke’ye gitmek üzere trene binmişlerdi. Trenin hareketinden önce II. Wilhelm bir sigara içmiş, ardından pencereden etraftaki coşkulu kalabalığı izledikleri sırada tren hareket etmiştir. Trenin hareketini gören ahali yeniden coşkuyla “Çok yaşa” diye bağırmaya başlamıştır. İşte bu sırada II. Wilhelm trenin arkasındaki köprüye çıkarak, kendilerini Hereke’ye uğurlayan kalabalığa el sallayarak, memnuniyetini bir kere daha belli etmiştir.²⁴²

Yolculuk sırasında herhangi bir aksilik yaşanmaması için, demiryolu şirketinin çalışmaları sonucu yolların düzeni ve güvenliği kat kat artırılmıştır. Trenin geçtiği istasyonlarda, köylerde ahali tren geçtikçe ayaklanıp, coşkuyla İmparatoru selamlamıştır. Kartal istasyonu geçilip, Pendik istasyonuna gelindiğinde tren kısa bir mola vermiştir. İmparator ve İmparatoriçe trenden çıkmasalar da İmparatoriçenin vagon kapısında ayakta durduğu bir sırada, kalabalığı yarıp gelen on beş yaşlarındaki bir kız çocuğuyla arasında

²⁴¹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁴² Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

geçen konuşmayı İkdam gazetesi 22 Ekim tarihli sayısında okuyucularıyla paylaşmıştır.

Konuşma şu şekildedir:

- Haşmetpenahları, buralara teşrifinizden dolayı heyecan ve sevinç içinde kalben hürmetimin bir nişanesi olarak, bu çiçek demetini size vermeme müsaade etmenizi ihtiram ederim.
- Bu köyden misin aziz çocuğum?
- Hayır, yalnız yaz mevsiminde buraya gelerek büyük babamın hanesinde oturuyoruz.
- Fakat siz bu memlekettensiniz, Beyoğlu’ndansınız değil mi?
- Evet Efendim.
- İsminiz nedir?
- Sofi
- Hangi memleket mensubusunuz?
- Rum
- Gayet memnun oldum aziz çocuğum, nezaketinizden dolayı teşekkür ederim.
- Konuşmanın son bulmasıyla İmparatoriçe küçük kızın saçını okşamış, o da İmparatoriçenin elini öperek, sevinç içinde uzaklaşmıştır.²⁴³

İmparator ve İmparatoriçe yol boyunca kendileri için sergilenen saban, el orakları ve bu türden birçok şark usulü tarım aletlerini seyretmişlerdir. Tren yolu üzerindeki Tavşancıl köyü ahalisi, köylerinin yüksek bir tepeye kurulu olması nedeniyle, köyün demiryoluna bakan eteğinde İmparator ve İmparatoriçenin trenini beklemekteydiler. Tren yanaşınca hepsi ayaklanıp kıymetli misafirlerini selamlamak istemişlerdir.²⁴⁴ II. Wilhelm ve Augusta Victoria Hereke’ye doğru yol alırken, Hereke’de de hareketli dakikalar yaşanmıştır. Günler öncesinden başlayan hazırlıklar son hızla devam etmektedir. Öncelikli olarak II. Wilhelm ve Augusta Victoria’nın rahatı düşünüldüğünden Hereke’ye kendileri için bir köşk inşa edilmiştir.²⁴⁵

Denize karşı inşa edilmiş olan bu köşk birçok kapıdan müteşekkildir. Denize açılan kapısından girince on metre boy ve yedi metre eninde bir salonu bulunmaktadır. Salonun orta kısmında değişik bir tarzda kanepeler bulunmakla birlikte, köşkteki koltuklar Hereke’ye ait ipek kumaşlarla kaplanmıştır. Salonun sağ ve sol taraflarında birer kapı bulunup, sağdaki kapıdan İmparator ve İmparatoriçe için özenle hazırlanan dinlenme odasına girilmektedir.²⁴⁶ Karşı tarafında da bunun bir benzeri oda bulunmakta olup her iki oda da batı usulü işlenmiş kumaşlarla donatılmıştır. Odaların uygun yerlerine zarif sehpa konulmuştur. Sol taraftaki

²⁴³ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁴⁴ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁴⁵ Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁴⁶ Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

odanın diğerkapısı açılınca büyük bir yemek salonu görülmektedir. İstirahat odasının, salonun ve yemek odasının denize bakan pencereleri olduğu gibi yemek salonunun denize ve bahçeye açılan farklı kapıları da bulunmaktadır. Köşkün yemek salonunda bugünkü ziyaret için 70 kişilik bir ziyafet hazırlığı yapılmıştır. Yemek masası mükemmel denilecek türden hazırlanmış olup masa etrafına sıralanmış sandalyeler en kaliteli kumaşlarla kaplanmıştır.²⁴⁷

Köşkte, her odanın üstü kubbe şeklinde inşa edilmiştir. Eşyaların tamamı Hereke fabrikasının ürünüdür. Salon eşyası kırmızımsı bir renk olup diğer odaların eşyalarının etrafı yeşil, ortalarıysa benekli kumaşlardandır. Duvar, çatı her taraf kumaşlarla kaplanmıştır. Salonun her iki penceresine de çeşit çeşit kumaşlardan şık perdeler asılmıştır. Dış kapının her iki tarafı da boyanarak etrafı çiçeklerle süslenmiştir. Köşkün bahçesine yapay şelaleler hazırlanmıştır.²⁴⁸ Kısacası bu köşk hem mimarisi hem döşemesiyle insanı ferahlatan, herkesin beğenebileceği bir yapıya sahiptir. İstasyondan köşke, köşkten fabrikalara kadar olan birçok noktaya, defne dallarının kullanıldığı taklar yapılmıştır.

Her takım üzerine Osmanlı ve Alman bayrağı asılmıştır. Tren istasyonun her iki tarafına yine büyüklü küçüklü bayraklar asılmıştır. Takların altına sıra halinde bahriye mızıka takımı yerleştirilmiştir. İstasyon kapısından, fabrikalara kadar olan yola kırmızı halı döşenmiştir. İmparator ve eşinin beğenisine sunulmak üzere Hereke ürünlerinden oluşan bir sergi de hazırlanmıştır. Tüm bu hazırlıkları bizzat Hazine-i Hassa Müdürü Ohannes Efendi ve Hereke Fabrikasının Müdürü Akif Bey takip etmiştir.²⁴⁹

İmparatorun bu ziyareti için en çok üzerinde durulan konulardan birisi de güvenlik olmuştur. Bölgeye güvenlik tedbirleri kapsamında Çarşamba günü üç komiser ve otuz kadar polis gönderilmiştir. İmparator ve maiyetinin geçeceği tren hattı çevresindeki inşaat çalışmalarında görevli olan yabancı işçiler bir, iki günlüğüne bölgeden uzaklaştırılmıştır.²⁵⁰ Ayrıca trenin hareketinden önce iki lokomotif görevlendirilerek raylar kontrol ettirilmiştir. Hereke'deki hazırlıkları ve alınan önlemleri yerinde incelemek üzere çarşamba günü İdare-i Mahsusenin bir vapuruyla Akif Bey ve Mahzar Bey Hereke'ye gelmişlerdir. Kendileriyle

²⁴⁷ Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁴⁸ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁴⁹ İkdam, No: 1538, Teşrinievvel 1898), 1.

²⁵⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Y. PRK. Şehremaneti Maruzatı (ŞH.)**, 8/48, H-06-06-1316 (1898).

birlikte, Perşembe günü icra edilecek karşılama merasiminde bulunmak üzere, Tersane-i Amire mızıkası ve yine Tersane-i Amireden bir bölük asker de gelmiştir.²⁵¹

II. Wilhelm, Augusta Victoria ve maiyetlerini taşıyan tren saat 12’de Hereke istasyonuna varmıştır. Treni dört gözle bekleyen itfaiye ve bahriyeli askerler selam dururken, mızıka da çaldığı marşlarla bu tarihî ana güzellik katmıştır. İmparator ve İmparatoriçenin trenden ineceği kapının hemen önüne Hereke’ye ait bir halı serilmiştir. Trenin kapıları açılınca Ohannes Efendi centilmence bir harekette bulunarak, İmparatoriçenin inmesine yardımda bulunduktan sonra İmparator ve en son da maiyetleri trenden inmiştir. Anadolu Demiryolu Şirketi Müdürü tarafından, Ohannes ve Akif efendiler İmparator ve eşine takdim edilmiş ve bu kişilerle yapılan kısa bir sohbetin ardından hep beraber hazırlanan köşke geçilmiştir. Köşkte kısa bir müddet dinlendikten sonra kendilerine ikram edilen içecekleri içerek fabrikaları gezmeye çıkmışlardır.²⁵²

İlk başta dokuma tezgâhlarının bulunduğu daireye girerek burada hemen her tezgâhın önünde durmuş, dikkatle izlemiş, ilgilerini çeken noktalarda tıpkı bir çocuk edasıyla her şeyi sorarak öğrenmişlerdir. İmparatoriçe, birçok tezgâhın işleyişini durdurarak nasıl çalışmaya başladığını görmek istemiştir. Kumaşların bulunduğu bölüm İmparatoriçenin çok dikkatini çeken bölüm olması nedeniyle, o kısım la ayrıca ilgilenmiştir. Beğendiği kumaşları açtırarak, haklarında iyice bilgi sahibi olmanın yanı sıra bu kumaşları övmeden edememiştir. Birkaç daire daha gezildikten sonra küçük kız çocuklarının çalıştığı, halıcı dairesine geçmişlerdir. Küçük çocukların bedenlerinin aksine, büyük maharet ve ustalık gerektiren, böylesi büyük işçiliği ortaya çıkarıyor olmaları karşısında uğradıkları şaşkınlığı gizleyememişlerdir. Tavana kadar uzayan tezgâhların önlerinde sıra sıra duran çocuklar önlerindeki iplik yumaklarıyla, modelleri, hızlı hızlı dokumaktaydılar. İmparator ve İmparatoriçe bir müddet çocukları izledikten sonra onlara sevgi ve şefkate bulunmuş ve bazı sorular sormuşlardır. Gazete yazarlarının aktardığı malumata göre kimi kız çocuğu açık seçik, özgüvenle soruları cevaplarırken, bazılarıysa çekingen davranmışlardı.²⁵³

Ziyaret sırasında Osmanlı gazetelerinin sayfalarında yer verdiği konulardan birisi de II. Wilhelm’in, halıcı dairesini gezdiği sırada, henüz yeni tamamlanmış olan bir halıya dikkat etmesiydi. Üzerindeki nottan anlaşıldığına göre bu halı Şah İsmail tarafından hazırlanmış

²⁵¹ Servet, No: 130, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁵² Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁵³ İkdâm, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 1.

olan bir halıdan örnek alınarak tam üç yılda dokunmuştur. Halı 40 metre eninde, 18 metre boyunda olmakla birlikte, ancak 20 kişinin bir araya gelerek taşıyabileceği bir ağırlığa sahiptir. II. Wilhelm'in, halıyı çok beğenmesi nedeniyle bu halı kendisine hediye edilmiştir.

254

II. Wilhelm, kızların bulunduğu daireden ayrılacakken kızların hepsi tek sıra halinde, ip gibi dizilmişlerdir. Hepsinin üzerinde aynı kıyafetler, göğüslerinde de Hereke Fabrika-i Hümayununa ait yazı vardır. Tezgâhların birinin önünde duran İmparator, Faika isimli takriben 15, 16 yaşlarındaki bir kızın göğsüne takmış olduğu madalyayı eliyle tutup, Tevfik Paşa aracılığıyla onun ne olduğunu sormuştur. Faika, Sanayi-i Nefise madalyası olduğunu söyleyince, bu kez onu almasına sebep olan şeyin ne olduğunu merak ederek sormuştur. Faika, Sultan II. Abdülhamid'e güzel bir halı dokuduğunu ve Sultan'ın çok beğendiği için kendisini bu madalyayla ödüllendirdiğini izah etmiştir.²⁵⁵ Aldığı cevaptan hayli memnun olan İmparator, kızın parmağındaki yüzükten nişanlı olduğunu anlayarak, kendisine çeyizinde kullanılmak üzere ihsanlarda bulunmuştur.²⁵⁶

İmparator ve İmparatoriçeye burada birçok çiçek takdim edilmiştir. Çiçeklerden ilki biri Müslüman, diğeri Hıristiyan olan iki kız çocuğu tarafından takdim edilmiştir. Yine benzer bir buket de Münire, Binnaz ve Emine isimli üç genç kız tarafından takdim edilmiştir. İmparatoriçe, genç kızların bu inceliğinden dolayı, onlara da ilerde çeyizlerinde kullanılmak üzere bir miktar para ihsanda bulunmuştur. Fabrikalardan çıkarak, bahçede Hereke ürünlerinin sergilendiği sergiyi gezen İmparator ve İmparatoriçeye beğendikleri birçok şey, Sultan II. Abdülhamid'in emri üzerine hediye edilmiştir. Aynı şekilde kumaşlardan da İmparatoriçenin en çok sevdiği parçalar burada kendisine hediye edilmiştir. Tüm fabrika ve bahçedeki sergi gezildikten sonra sıra köşkte kendileri için hazırlanmış ziyafete iştirak etmeye gelmişti.²⁵⁷

Ziyafet için çok güzel hazırlanılmış olup, Sabah gazetesi bu ziyafetin 70 kişilik olduğunu söylerken, aynı ziyafetten bahseden Tercüman-ı Hakikat gazetesi 40 kişilik diye belirtmektedir. Hazırlanan masanın her iki baş tarafına konulan, yaldızlı kumaşlarla kaplanmış sandalyelerin İmparator ve İmparatoriçe için hazırlandığı her halinden belli

²⁵⁴ İkdâm, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2. Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 2. İkdâm gazetesinde bu halının üç yılda dokunmuş olduğu yazılırken, Servet gazetesi aynı halıdan bahsederken üç buçuk yılda tamamlandığı yönünde okuyucularına bilgi vermiştir.

²⁵⁵ BOA, Y. PRK. ŞH, 8/48, H-06-06-1316 (1898).

²⁵⁶ İkdâm, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁵⁷ BOA, Y. PRK. ŞH, 8/48, H-06-06-1316 (1898).

olmaktaydı. Masanın denize bakan taraflarına İmparator ve İmparatoriçe oturmuş olup sağ tarafta Şakir Paşa, sol taraflarındaysa Tevfik Paşa oturmakla birlikte, diğer herkes masaya gelişi güzel oturmuştu. O günkü yemekler Baş Kilerci Osman Bey ve beraberindeki Tevfik Bey tarafından hazırlanmıştır. Tüm her şey fevkalade olup, hiçbir eksiğe mahal verilmemiştir. Tevfik Bey ve yardımcılarında Hasan, Fazıl, Aziz ve Numan efendiler giyindikleri resmî kıyafetleriyle misafirlere hizmet sunmuşlardır.²⁵⁸ Hereke'deki köşkte verilen ziyafetin yemek menüsü şu şekildedir:

Tablo 5

II. Wilhelm İçin Hereke Fabrikasında Hazırlanan Yemek Menüsü

Bulyon Çorbası	Salçalı Punç
Börek	Salçalı Kereviz
Balık	Domatesli İki Çeşit Pilav
Sebzeli Kotlet	Hindi Kebabı
Sebzeli Sığır Filosu	Sarmalı Ekmek Kadayıfı ve Yemişli Elmasiye

Kaynak: Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

* İmparator ve İmparatoriçenin Perşembe günü Hereke fabrikasını ziyaretleri için hazırlanan yemeklerin menüsü.

** Hereke Fabrikasında İmparator ve İmparatoriçe için hazırlanmış olan ziyafetin Tercüman-ı Hakikat gazetesine yansıyan menüsü.

Yemek tahminen bir saat on beş dakika sürdükten sonra, İmparator ve İmparatoriçe dinlenmek için odalarına geçmişlerdir. Bu sırada hem dinlenmiş hem de fabrikanın işleyişindeki olağanüstü düzen ve kendileri adına hazırlanmış olan her şeyden duydukları memnuniyeti Ohannes Efendi ve Akif Efendi'ye izah etmişlerdir. Sohbet ederken bir de kahve içmişlerdir.²⁵⁹ Servet gazetesi yazarı İmparatorun kahvesine, sigarasının da eşlik ettiğini yazmıştır. Sigara eşliğinde kahveler içildikten sonra İmparator ve İmparatoriçe Hereke'den ayrılmak üzere köşkten çıkmışlardır. Dönüş Loreley Vapuru ile denizden olmuştur.²⁶⁰

II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria'yı tıpkı karşılamada olduğu gibi Akif ve Ohannes beyler, misafirlerini bizzat vapura kadar götürerek, vedalaşmak için ellerinin sıktıkları esnada haklarında icra olunan karşılama ve ağırlamadan son derece memnun

²⁵⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁵⁹ Sabah, No: 3206, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁶⁰ Servet, No: 130, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

kaldıklarını söyleyen İmparator ve İmparatoriçe teşekkür etmişlerdi. Loreley Vapuru'nun hareket anında bahriye mızıkası çalmaya başlamış, fabrikanın karadan sağ tarafı bambaşka bir görüntü arz etmiştir. Erkekler bir yana, kızlar bir diğer yana dizilmiş bekledikleri sırada, İkdam gazetesi, Müslüman kız çocuklarının giyinişleri sebebiyle ayrı bir güzellik teşkil ettiğini yazmıştır. İmparatoriçe ise görülmeye değer bu manzaraların fotoğraflarını bizzat almıştır. Mızıkanın müziğine, toplanmış olan fabrika ahalisinin tuttuğu alkış sesleri ve “Yaşa” diye bağırış sesleri eşlik etmiştir. Ağır ağır Hereke'den ayrılan Loreley Vapuru Büyükada ve Heybeliada arasından geçerek İstanbul'a varmıştır.²⁶¹

Günlerdir devam eden gösterişli karşılamalara bir yenisi daha eklenerek İmparatoriçe ve İmparator İstanbul'da havai fişekler, maytaplar ve fenerlerin aydınlattığı denizde ilerlemişlerdir. Selimiye Kışlası ve Topkapı Sarayı elektrikle aydınlatılmış, Kız Kulesi önünden geçilirken yakılan maytaplarla sanki İmparatorun geldiğinin sinyali verilmiştir. Hohenzoller istimbotu, Loreley Vapuru'na yanaştığı sırada, Alman İmparatoru ve eşi ona geçmişlerdir. Peş peşe Loreley vapuru ve istimbotlar Dolmabahçe rıhtımına gelmişlerdir. Burada kendilerini bekleyen arabalara binerek başladıkları yere, Yıldız Sarayı'na dönmüşlerdir.²⁶²

II. Wilhelm, gerek Hereke'ye gidiş, dönüş yolunda alınan tedbirler sayesinde bir aksilik yaşanmamış olmasından, gerek karşılama ve uğurlama merasimlerinin çok güzel bir şekilde icra edilmiş olmasından duyduğu memnuniyeti Sultan II. Abdülhamid'e telgraf çekerek bildirmiş ve teşekkürlerini sunmuştur.²⁶³ Hatta dönüş yolunda Sultan II. Abdülhamid'in memurlarına ve İstanbul halkına duyduğu sonsuz şükran ve sevgilerini Tevfik Bey'e arz ederek, asla unutmayacaklarını dile getirmiştir.

İmparator II. Wilhelm ve İmparatoriçe Augusta Victoria'nın Hereke Fabrikasını ziyaretleri sırasında beğendikleri mamullerin kendilerine hediye edilmesi hususunda Sultan II. Abdülhamid tüm ilgililere beyanda bulunmuştur.²⁶⁴ Sultan II. Abdülhamid tarafından II. Wilhelm ve Augusta Victoria'ya, İstanbul'u ikinci defa ziyaret ediyor olmalarının anısına takdim edilen hediyelerin listesi şöyledir:

²⁶¹ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁶² İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁶³ BOA, Y. PRK. ŞH, 8/48, H-06-06-1316 (1898).

²⁶⁴ BAO, Y. PRK. Hazine-i Hassa Nezareti (H.H), 30/70.

Tablo 6

II. Wilhelm'e Hereke Fabrikasından Hediye Edilen Ürünler

Hediye Edilen Ürünün Cinsi	Adedi
Yün Seccade Halı	2 Adet
İpek Seccade Halı	2 Adet
Küçük Halı	1 Adet
İpek Karışık Büyük Halı	1 Adet
Yün Büyük Halı	1 Adet

Kaynak: Karacagil, “Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Hereke Fabrikasını Ziyareti”, 919.

- * İmparator II. Wilhelm'e Hereke Fabrikasının kendi ürünlerinden sunulan hediyeler.
- * Hereke Fabrikasında İmparator II. Wilhelm'e hediye edilen ürünlerin adedi ve türü.

Tablo 7

Agusta Victoria'ya Hereke Fabrikasından Hediye Edilen Ürünler

Hediye Edilen Ürünün Cinsi	Adedi
Çiçekli Hediye Kumaş	21 Top
Çatma Kadife Döşemelik Kumaş	7 Top
Bürümcük Elbiselik Kumaş	4 Top
Kadınlar İçin İşlemeli Başörtü	12 Adet
Yün Halı	1 Adet
Diğer Halılar	1 Adet

Kaynak: Karacagil, “Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Hereke Fabrikasını Ziyareti”, 919.

- * İmparatoriçe Augusto Victoria'ya Hereke Fabrikasının kendi ürünlerinden sunulan hediyeler.
- ** Hereke Fabrikasında İmparatoriçe Augusto Victoria'ya hediye edilen ürünlerin adedi ve cinsi.

1.3.4 Cuma Günü (21 Ekim)

İmparator ve İmparatoriçe bugüne kadar birçok görüşmelerde bulunmuş, şehrin görülmeye değer birçok yerini ziyaret etmişlerdir. Bugün ise seyahatin yakın takipçisi olan Osmanlı gazetelerinin sayfalarında genişçe yer verdiği seyahat programı kapsamında Sultan'ın misafirleri için hazırlattığı geçit törenine katılmadan önce sabah erken saatte Topkapı Sarayı ve Ayasofya Camii ziyaret ettikten sonra geçit törenini izleyeceklerdir.²⁶⁵

²⁶⁵ Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

Günün ilk ışıklarıyla birlikte geçit töreni için hazırlıklar başlamıştır. Yıldız Sarayı'nda hareketli saatlerin yaşandığı sırada, İmparator ve İmparatoriçe erkenden uyanarak, merasim dairelerinden çıkıp arabalara binmiş, mihmandarları ve kendilerini takip eden Ertuğrul Mızraklı alaylarıyla birlikte Dolmabahçe rıhtımına gelmişlerdi. Burada kayıklara binerek, önce Saray Burnu rıhtımına gelinmiş ve Hazine-ı Hümayun Kethüdası Hasan Şevki Bey ve Topkapı Saray Muhafızı Rıza Paşa tarafından karşılanmışlardır. Karşılama merasiminden sonra kendilerini bekleyen arabalara binerek Topkapı Sarayı'na geçmişlerdir. Burada askerler tarafından selam töreni ifa edilirken, karşılamayı Topkapı Saray Muhafızlarından Hasan Paşa ve Rıza Paşa yapmış, ardından saraya geçip bir müddet dinlendikten sonra, bir rehber eşliğinde sarayı gezip bilgi edinmişlerdir. Topkapı Sarayı'ndaki ziyaretlerini tamamladıktan sonra, yine arabalarına binerek maiyetleriyle beraber Ayasofya Camii'ne varmışlardı. Camiyi gezmeleri için kendilerine yeni terlikler takdim edildikten sonra caminin içerisini gezip ve yine geldikleri güzergâh üzerinden Yıldız Sarayı'na dönmüşlerdir.²⁶⁶ Bu iki ziyaretle ilgili gazetelerde ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır.

Geçit töreninin yapılacağı tören alanına direkler dikilerek, Osmanlı ve Alman bayrakları asılmış, Mabeyn-i Hümayun bando takımı tören alanındaki yerini almıştır. Geçit için programın bulunduğu broşürler hazırlatılarak, Osmanlı ve Alman dilleriyle Matbaa-ı Amire'de bastırılmıştır.²⁶⁷ Program kâğıtları canlı çizgili, sarı bir hatla bezetilerek, ay yıldız tasvirleriyle süslenmiş kapların içine konulmuştur. Bunlar İmparator, İmparatoriçe ve maiyetine dağıtılmıştır. Aynı zamanda törenin yapılacağı yerin sağ tarafındaki direğe padişah tuğrası asılmıştır. Hazırlıkların artık hızlıca tamamlandığı sıralarda Sultan II. Abdülhamid de Cuma selamlığı için askerler eşliğinde Hamidiye Camii'ne gelmiştir. Sultan'dan sonra misafirleri de Yıldız Sarayı'ndan çıkarak, selamlık töreninin yapılacağı alana gelmişlerdir. Hamidiye Camii'ndeki selamlık törenini büyük ilgiyle izleyen İmparator ve İmparatoriçe, törenin son bulmasıyla buradan hareketle, geçit töreninin yapılacağı Malta Köşkü'ne gelmişlerdir.²⁶⁸

II. Wilhelm ve Augusta Victoria Malta Köşkü'nde Osmanlı erkânı tarafından karşılandıktan sonra, kendileri için ayrılan salona geçmişlerdir. Bu sırada İmparatorun üzerinde yine Hussar Alayı üniforması bulunurken, İmparatoriçede açık renkli bir elbise

²⁶⁶ Sabah, No: 3207, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁶⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6282, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁶⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6282, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

giyinmiştir. Tören alanındaki tüm eksikler tamamlanınca artık resmigeçidin icrasına geçilmiştir. İmparator ve İmparatoriçe, resmigeçidi köşkün içinde ve ayrı ayrı bölümlerde ayakta izlemişlerdir. İmparator ve İmparatoriçenin maiyetine Hohenzoller, Hela ve Herta vapurlarının kumandanları da dâhil olarak, onlar da töreni içerde izlemişlerdir. Alman askerleriyse köşkün hemen önünde kendileri için hazırlanan bölümde geçidi izlemişlerdir.²⁶⁹

Sultan II. Abdülhamid'in işareti üzerine, II. Fırka Komutanı Şevket Paşa'nın "Selam dur" emriyle geçit töreni başlamıştır.²⁷⁰ Törenin başlamasını müteakip Mabeyn-i Hümayun Mızıkası tarafından, Alman marşı ve arkasından da Hamidiye marşı çalınmıştır. Bu sırada yirmi, yirmi beş bin Osmanlı askeri aynı anda üç kez "Padişahım çok yaşa", "İmparator çok yaşa" diye bağırmağa başlamıştır. Askerlerin o anki düzeni, giyindikleri üniformaları, letafet ve nezaketleri II. Wilhelm başta olmak üzere oradaki yerli, yabancı binlerce kişiyi etkisi altına alarak, takdirini kazanmıştır. Özellikle Sarıklı Zihaf Alayının mavi kumaştan yapılmış elbiseleri, Fesli Zihaf Alayının kıyafetleri ve İstihkâm Taburlarının devetüyü rengindeki elbise, çanta ve su kapları II. Wilhelm'in dikkatini çekmiştir.²⁷¹

Topçu birliklerinin geçişiyle birlikte geçit töreni son bulmuştur.²⁷² Törenin kusursuzca ortaya konulması, askerlerin yetenekleri II. Wilhelm'i etkilemiş olmalı ki Sultan'a dönerek beğeni ve memnuniyetini dile getirmiştir. Bu sırada İmparator ve Sultan arasındaki tercümanlık vazifesini Münir Paşa yerine getirmiştir. Tören tam II. Abdülhamid'in istediği gibi olmuş, yerli ve yabancı basın aracılığıyla tüm dünyaya duyurulmuştur. Böylece Sultan, kendini dünyaya kanıtlamış ve planladığı gövde gösterisini gerçekleştirmiştir. Bu tarihî anı ölümsüzleştirmek isteyen Sultan II. Abdülhamid, Zeki Bey ve Rafet Bey'i törenin fotoğraflarını almakla görevlendirirken, Almaya tarafından da görevlendirilen kişiler tören boyunca fotoğraflar çekmişlerdir. Geçit sırasında Münir Paşa, Komphoevener Paşa, Tefvik Paşa, İbrahim Bey, Galip Bey de Malta Köşkünde bulunarak töreni seyretmiş, II. Wilhelm'i burada da yalnız bırakmamışlardır.²⁷³

Tören son bulduktan sonra öğle yemeği burada yenileceğinden, İmparator ve İmparatoriçe bir müddet istirahat etmişlerdir. Dinlendikleri sırada duvardaki bir tablo II. Wilhelm'in dikkatini çekmiştir. Bu tabloda bir Osmanlı ve bir Alman askerinin birlikte

²⁶⁹ İkdâm, No: 1529, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁷⁰ Geçit programında yer alan askeri birlikler ve komutanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 1. Tercüman-ı Hakikat, No: 6282, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁷¹ Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁷² Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁷³ İkdâm, No: 1539, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

resmedilmiş olması bir hayli dikkat çekicidir. Bu tablo Osmanlı-Alman yakınlaşmasını farklı bir boyutta ele almış olması bakımından önemlidir. Dinlendikten sonra hazırlanan yemekleri yemek için salona geçmişlerdir. II. Wilhelm ve Augusta Victoria için yemeğin en güzel yanı, Sultan Abdülhamid'in isteği üzerine yemeğe eşlik eden, saz takımı olmuştur. Sultan'ın bu jestine İmparator ve İmparatoriçenin çok memnun olduğu gözlemlenmiştir.²⁷⁴

İmparator II. Wilhelm, yemekten sonra geçit töreninde görev alan asker ve kumandanlara bizzat çeşitli nişanlar vereceken daha sonra bundan vazgeçerek, nişanlar Harbiye Müşiri Şakir Paşa vasıtasıyla, Kumandan Şevket Paşa'ya gönderilmiş ve kumandan tarafından da bizzat gerekli kişilerin göğüslerine takılmıştır.²⁷⁵ Günün ilk yarısını bu şekilde tamamlayan II. Wilhelm ve Augusta Victoria Yıldız Sarayı'na geçerek bir müddet dinlenmişlerdir. Augusta Victoria akşam üzeri, Yıldız Saray'ından beraberindeki Kontes Brokdorof ve mihmandarlarından Ahmed Ali Paşa ve Komphoevener Paşa ile birlikte arabalara binerek Alman sefarethanesine gitmiştir.²⁷⁶

İmparatoriçe yol üzerinde bulunan, Alman evlerinin bayraklarla donatıldığını görünce çok daha mutlu olmuştur. Sefarethaneye varınca kendilerini burada, Marshall ve eşi karşılamıştır. İmparatoriçe bir müddet sonra çarşıya gitmek istemiş ancak gidemediği için, çarşının en essiz ürünleri getirilerek sefarethanenin üst katında kendisi için sergilenmiştir. Sergiyi gezip, ilgisini çeken birçok ürün hakkında bilgi aldıktan sonra, Alman Hastanesine gitmek üzere sefarethaneden ayrılmıştır.²⁷⁷

Alman Hastanesine gelen İmparatoriçe ve maiyeti, hastane müdürü ve Alman rahipler tarafından karşılanmıştır. Karşılama ve kısa süren sohbetten sonra, hastanenin büyük salonuna çıkarak bir müddet dinlenmiştir. Daha sonra hastaneyi gezmeye çıkan İmparatoriçe, dokuz yıl önceki ilk ziyaretinden sonra, buranın daha geliştiğini, olumlu yönde değiştiğini hastane müdürüne söyleyerek kendisine bizzat teşekkür etmiştir. Hastane adına İmparatoriçeye bir teşekkürnâme hediye edilmiştir. Yine burada İbrahim isimli bir çocuk, İmparatoriçeye çiçek takdim etmiştir. Hastaneden çıkarken İmparatoriçenin dikkatini hemen yan taraftaki levha çekmiştir. Bu levhada İmparatoriçenin hastaneyi ikinci kez ziyaret ediyor

²⁷⁴ İkdâm, No: 1539, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁷⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6282, 22 Teşrinievvel 189; Takdim edilen Alman nişanları hakkında ayrıntılı bilgi bkz. Sabah, İkdâm ve Servet gazetelerinin (22 Teşrinievvel 1898) tarihli sayıları.

²⁷⁶ Sabah, No: 3207, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁷⁷ Sabah, No: 3207, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

olmasından dolayı, kendisine teşekkür edilmiştir. Hastaneden çıkan İmparatoriçe tekrardan Yıldız Sarayı merasim dairelerine dönmüştür.²⁷⁸

Yıldız Sarayı'na dönen Augusta Victoria, Sultan II. Abdülhamid tarafından, kendileri için tertiplenen ziyafete katılmak için hazırlanmaya başlamıştır. Bu ziyafet şimdiye kadar düzenlenen ziyafetlerin en kalabalıklarından biri olmuştur. Ziyafete iştirak edenlerin isimlerine Tercüman-ı Hakikat gazetesinin, 21 Ekim tarihli sayısında tek tek yer verilmiştir. İmparator ve İmparatoriçenin dışında bu isimlerden bazıları şunlardır, Bülow, Marshall, İmparatoriçenin domdönorleri, Madam Marshall, Kontes Keller, Madam Testa, Flemenk Sefiri, Gazi Osman Paşa, Madam Morkof, Madam Dulofanuz, Zeki Paşa, Yunan Sefiri, Fuad Paşa, Bulgar Kapı Kethüdası, Selim Melhame Paşa, Tercüman Ohannes Efendi, Hazine-i Hassa Müdürü Ohannes Efendi, Nureddin Paşa, Kemaleddin Paşa, Nasır Paşa, Galip Paşa, Hilmi Bey, Fransa Sefiri, Kontes Brokdorof, İran Sefiri, İtalya Sefiri, Madmazel Kesderof, Rusya Sefiri, İngiltere Sefiri, Hasan Paşa, Madam Şuleuzer, Tevfik Paşa, Madam Morgan, Karadağ Sefiri, Amerika Sefiri, Şakir Paşa, Mösyö Deryandr, Tahsin Bey, Herta vapuru kumandanı, Mehmed Paşa, Berlin Sefiri Tevfik Paşa, İsviçre Sefiri, Baron Mirbağ, Turhan Paşa, Belçika Maslahatgüzarı, Komphoevener Paşa, Almanya Sefareti baş tercümanı, İzzet Bey, Hela Vapuru kumandanı, Ahmet Paşa, Faik Paşa, Hohenzoller vapurunun Kumandanları Ahmed Ali Paşa, Nuri Paşa, Hacı Ali Bey ve daha bir çok isim o gece bu ziyafete iştirak etmek için Mabeyn-i Hümayunda bir araya gelmişlerdi.²⁷⁹

Ziyafete toplam 120 kişi katılmış olup hazırlanan yemeklerin listesi şu şekildedir:

Tablo 8

Yıldız Saray'ında ki Son Akşam Yemeğinin Menüsü

Dana başı Çorbası	Hindi Pilazı
Börek	Çulluk Kebabı
Salçalı Lüfer Balığı	Kuşkonmaz
Sebzeli Sığır Filesı	Pilav

²⁷⁸ İkdam, No: 1539, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁷⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

Tablo 8 (Devamı)

Trüflü Mantarlı Tavuk Filesi	Şeftali Tatlısı
Soğuk Kaz Ciğeri Ezmesi	Kahveli Krema ve Dondurma

Kaynak: Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

* Sultanın misafirleri için Yıldız Sarayı'nda tertiplenen son akşam yemeğinin menüsü.

** Cuma akşamı Yıldız Sarayı'nda tertiplenen veda yemeğinin, Tercüman-ı Hakikat gazetesine yansıyan menüsü.

Yemekler yendikten sonra, Sultan II. Abdülhamid tarafından Hohenzoller, Hela ve Herta vapurlarının komutan ve askerlerine nişanlar takdim edilmiştir.²⁸⁰

1.3.5.Cumartesi (22 Ekim)

Bugün İmparator ve İmparatoriçenin, Doğu seyahatlerinin ilk ayağı olan İstanbul'u ziyaretlerinin son günü ve Augusta Victoria'nın doğum günü olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Yine sabahın erken saatlerinde, İmparator ve İmparatoriçe Yıldız Sarayı'ndan çıkarak önce Dolmabahçe rıhtımına oradan da teşrifat istimbotuna binerek Tarabya'daki Alman sefarethanesine gitmişlerdir. İmparator II. Wilhelm'in Dolmabahçe rıhtımında bulunduğu sırada Teşrifat istimbotu ve diğer vapurlar Alman bayraklarıyla donatılmıştır. Sefarethaneye varan İmparator II. Wilhelm'in üzerinde general üniforması, İmparatoriçenin ise her zamanki gibi beyaz bir elbise bulunmaktaydı. Kendilerini sefarethanenin kapısında Baron Marshall, eşi ve Sekizinci Belediye Dairesi Müdürü Mahmud Ali Efendi karşılamıştır.²⁸¹

Karşılamadan sonra hep birlikte sefarethanenin bahçesine geçtikleri esnada, sefarethane mızıkası Alman marşını çalmaya başlamıştır. Sefarethanenin içerisine geçerek bir müddet istirahat ettikten sonra, bahçede yapılmış olan heykeli görmek için tekrar bahçeye inmişlerdir. Heykeli inceledikleri sırada, yanındaki bir taşa "İmparator Hazretleri 1889 senesinde burada oturmuştur" yazısının yazılmış olduğunu görerek pek memnun olmuşlardır. Sefarethanenin bahçesindeki kısa gezintiden sonra mızıkadın özel parça isteğinde bulunarak, tekrar içeri geçmiş balkondan dinledikten hemen sonra öğlen yemeği için yemek salonuna geçmişlerdir. Yemekler yenilip, salondan çıkacakları esnada İmparator ve İmparatoriçeye Alman Okulu öğrencileri, çiçek takdiminde bulunmuşlardır.²⁸² II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın sefarethanede buldukları sırada İmparatoriçenin doğum

²⁸⁰ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁸¹ Sabah, No: 3208, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁸² İkdâm, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

günü olması münasebetiyle, Sadrazam Halil Paşa, Nafia ve Maarif Nazırları ve Tophane-i Amire Müşiri kendisine çiçek buketleri takdim etmişlerdir. Çiçek buketlerinin üzerindeki kurdele Alman bayrağında bulunan renklerden müteşekkildir. Sefarethanede İmparatoriçeye takdim olunan çiçeklerden bir diğeri de Harem-i Hümayundan gönderilen buketir.²⁸³ Sefarethane ziyaretleri sonrasında tekrar iskeleden Teşrifat İstimbotuna binerek aynı güzergâhla Yıldız Sarayı'na dönmüşlerdir.

Merasim dairelerinde bir müddet dinlendikten sonra, Sultan II. Abdülhamid'in kendileri için hazırlattığı akşam yemeğine katılmak üzere, Yıldız Sarayı merasim dairelerinden son kez çıkarak, kendilerini hazır bekleyen saltanat arabasına binmişlerdir. İlk arabaya, İmparatoriçe Augusta Victoria, Sultan II. Abdülhamid ve Münir Paşa binerken, İkinci arabaya da İmparator II. Wilhelm, Halil Paşa ve Fuat Paşa binmişlerdir. Diğer maiyet ve mihmandar heyeti arkadaki arabalara binerek toplamda 17 araba Yıldız Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na doğru hareket etmiştir.²⁸⁴ Yol boyunca mızıka Alman ve Osmanlı havalarını çalarken, etrafa toplanmış ahali hep bir ağızdan "Yaşa" ve "Hurra" diye bağırılmışlardır. Sokak ve yollardaki coşkulu kabalığın arasından sıyrılarak, Dolmabahçe Sarayı'na gelinmiş ve Sultan II. Abdülhamid aynı arabada buldukları Augusta Victoria'nın elini tutarak inmesine yardımcı olmuştur.²⁸⁵

Dolmabahçe Sarayı'na giren İmparator, İmparatoriçe ve Sultan sarayın teşrifat salonuna geçmişlerdi. Onları takiben mihmandar heyeti de teşrifat salonuna gelmiştir. Yemeğe geçilmeden önce İmparator II. Wilhelm, Ethem Paşa'yla bir müddet sohbet edip kendisine iltifatlarda bulunmuştur. Yemek salonuna geçen Sultan'ın kıymetli misafirlerinin, İstanbul'daki son saatleri olması münasebetiyle hazırlanan yemek masası fevkalade bir görüntü arz etmektedir. Yemek masasında herkes kendisi için belirlenen yere oturmuştur. İmparator II. Wilhelm ve İmparatoriçe Augusta Victoria için hazırlanan yemeklerin listesi şu şekildedir:

---

²⁸³ Servet, No: 132, 23 Teşrinievvel 1898, 1. İmparatoriçenin doğum günü olması sebebiyle Sabah gazetesi tarafından 22 Teşrinievvel 1898 tarihli sayısının 1. sayfasında İmparatoriçeye ithafen yazılmış Almanca bir şiir yayımlanmıştır.

²⁸⁴ Servet, No: 132, 23 Teşrinievvel 1898, 1. Sabah, No 3208, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁸⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6283, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

Tablo 9

Dolmabahçe Sarayı'ndaki Veda Yemeğinin Menüsü

Bulyon Çorbası	Hindi Kebabı
Börek	Kuşkonmaz
Salçalı Levrek Balığı	Pilav
Sebzeli Sığır Filesi	Punç
Trüflü Mantarlı Tavuk	Ananas Tatlısı
Soğuk Mayonezli İstakoz	Vanilyalı Krema, Dondurma

Kaynak: İkdam, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

* Dolmabahçe Sarayı'nda tertiplenen veda yemeği.

** İmparator ve İmparatoriçe adına İstanbul'da düzenlenen son ziyafetin menüsü.

Yemek salonunda toplam üç masa hazırlanmış olup, Sultan II. Abdülhamid, bir yanında İmparator diğer yanında İmparatoriçe ile kendileri için hazırlanmış ilk masaya oturmuşlardır. Yemek tahminen yaklaşık bir saat sürdükten sonra tekrar teşrifat salonuna geçilerek kahvelerini burada içmişlerdir. İmparatoriçenin doğum günü olması münasebetiyle Sultan tarafından kendisine oldukça zarif bir çiçek takdim edilmiştir.²⁸⁶ Teşrifat salonunda kısa bir dinlenme ve ardı sıra yapılan sohbetlerin ardından, II. Wilhelm ve Augusta Victoria için İstanbul'dan ayrılma vakti gelmiştir.

Yeni yolculuklara açılmak üzere hep birlikte Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkılarak rıhtıma geçilmiştir. Bu sırada II. Wilhelm ve Augusta Victoria'yı bekleyen kalabalık her zamankinden daha coşkulu bir şekilde "Padişahım çok yaşa", "Çok yaşa" diye bağırmaya başlamışlardır. Padişah'ın müsaadesiyle, Abdülkadir Bey, Necip Bey ve Ahmet Bey İmparatorun huzuruna kabul edilerek kısa bir veda görüşmesi yapmış ve sonrasında elini sıkarak vedalaşmışlardır. Bunu müteakip Sultan, ilk olarak İmparatoriçenin, ardından İmparator'un ellerini sıkarak vedalaşmıştır.²⁸⁷ İmparatoriçenin doğum günü olması sebebiyle, Hohenzoller, Hela, Herta ve Osmanlı Devleti'ne ait tüm vapur ve gemiler Alman bayrağıyla donatılmıştır. İmparatoriçenin saltanat kayığına bindiği sırada, Karakol Gemisinden 21 pare top atışı gerçekleşmiştir. Böylesi tarihi bir güne, İmparatoriçenin doğum gününün eşlik etmesi, Osmanlı ve Almanların sevincini ikiye katlamıştır.²⁸⁸

²⁸⁶ Servet, No: 134, 25 Teşrinievvel, 1898, 1. İkdam, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁸⁷ Sabah, No: 3208, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁸⁸ Servet, No: 132, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

İmparator ve İmparatoriçenin bindiği saltanat kayığı Hohenzoller Vapuru'na yanaşarak, Hohenzoller'e geçtikleri sırada Hela ve Herta vapurlarının pruva direğine Alman bayrağı çekilmiştir. Osmanlı surlarından atılan toplara, Herta Vapuru'ndan top atılmak suretiyle cevap verilmiştir. Alman vapurlarındaki askerler, rıhtımdan ve etraftan "Hurra" diye yükselen sevinç seslerine, aynen karşılık vermiştir.²⁸⁹ Sultan II. Abdülhamid, İstanbul'da beş gün boyunca misafir ettiği Alman dostlarını bizzat uğurladıktan sonra önce rıhtımdan, sonra saray penceresinden onlar gözden kaybolana kadar seyretmişlerdir. İmparator ve İmparatoriçe denizde ağır ağır yol alırken, tekrar tekrar el sallayarak veda etmişlerdir.²⁹⁰

Hohenzoller limandan ayrılmasından bir müddet sonra, İmparatorun Filistin seyahatinde yanında olacak mihmandarlarının ve Osmanlı gazetecilerinin bulunduğu İzmir Vapuru da limandan hareket etmiştir. İzmir Vapuru'nda bulunan, yerli basın mensuplarının aktardıklarına göre Hohenzoller Vapuru Çanakkale Boğazı'ndan geçtiği sırada top atışı gerçekleşmiş, askerler selam durmuştur. Hohenzoller'in ardı sıra Hela ve Herta vapurları, bir müddet sonrada İzmir Vapuru'nun boğaza dâhil olduğu sırada kale istihkamları, Seddülbahir, Mecidiye, Anadolu, Biga, Orhaniye, Ertuğrul, Namazgah, Çimenkale istihkâmlarından toplar atılıp, askerin yine selam durduğu yazılmıştır. Aynı zamanda maytaplar, havai fişekler atılarak deniz aydınlık bir görüntüye kavuşturulmuştur.²⁹¹

1.4. SULTAN ve İMPARATOR'UN HEDİYELEŞMELERİ

Sultan II. Abdülhamid, İstanbul'da beş gün boyunca misafir ettiği Alman İmparator II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria'ya birçok değerli hediye takdim etmiş ve II. Wilhelm de mukabelede bulunmuştur. Hem Sultan hem İmparator her ikisi de karşılıklı hediyeleşirken Alman ve Osmanlı memurları, asker ve generalleri de unutulmamıştır. Ayrıca bu hediyelerin değeri de hediye eden kişinin şanını, büyüklüğünü ortaya koymasından oldukça önemlidir. Dönemin gazeteleri seyahat boyunca İmparator'un her adımını yakından takip ederken, verilen ve alınan hediyeleri tüm ayrıntısına kadar sayfalarına taşıyıp okuyucularını bilgilendirmiştir.

Sultan II. Abdülhamid'in seyahati haber alınca, hemen imalatını emrettiği ve hazırlıklar kısmında değindiğimiz madalyalar, Osmanlı Devleti tarafından seyahatin hatırası

²⁸⁹ Servet, No: 132, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

²⁹⁰ İkdam, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹¹ Servet, No: 132, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

olması için hazırlanan ilk hediyelerdir. Madalyalar altın, gümüş ve bakır olarak üç kıta üzerine darp edildiğini İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat ve Servet gazetelerinden öğrenmek mümkündür. Arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre, büyük ve küçük kıta altın madalyonlar bizzat İmparator, İmparatoriçe ve ileri gelen Alman memurlarına takdim edilecek olup 300 adet, büyük ve küçük kıta gümüş madalyonlardan ise 1200 adet darp edilmiştir. Bu madalyonların ilk ziyaret için hazırlanan madalyonlardan ayırt edilebilmesi içinde üzerine “*Mülakat-ı Abdülhamid Han-ı Sani ve Almanya İmparatoru II. Wilhelm Sani der Konstantiniye*” yazısı yazılmıştır. Bunların dışında II. Wilhelm’e yine Sultan tarafından Hanedan-ı Âli Osman ve İmparatoriçeye de Murassa Şefkat Nişanı takdim olunmuştur.²⁹²

Yine Sultan tarafından İmparatorun maiyetinden General Funksel’e altın ve gümüş imtiyaz madalyası, İmparator’un teşrifatçısı ve General Hange’ye, Mösyö Von Lofans’a iftihar madalyası verilirken, Bülow ve Baron Marshall’a da Mecidî nişanları hediye edilmiştir. İmparatoriçenin maiyetinde bulunan kadınlar da unutulmayarak tamamına Şefkat Nişanı verilmiştir. İmparator II. Wilhelm, Sultan’ın verdiği nişanlara karşılık Sultan II. Abdülhamid’e, Alman Devletine ait en büyük nişanları takdim etmiştir.²⁹³ Yine II. Wilhelm tarafından mihmandarlarına, Cuma günü geçit töreninde görev alan asker ve komutanların tamamına ve İzzeddin Vapuru’nun efradına çeşitli muhtelif nişanlar hediye etmiştir.²⁹⁴

II. Wilhelm İstanbul’a geldiği ilk günlerde Sultan II. Abdülhamid’e, babası I. Fredrick’in ve Augusta Victoria’nın değerli taşlarla, elmaslarla süslenmiş birer heykellerini hediye etmiştir. Bu heykellerin dışında 94 cm’lik bir heykel daha General Von Kassıl aracılığıyla Sultan’a takdim edilmiştir.²⁹⁵ Çarşamba günü yine hazırlıklar kısmında bahsedilmiş olan İstanbul ahali adına İmparator II. Wilhelm’e bir hediye takdim edilmiştir. Bu hediyeden Osmanlı gazetelerinin birçoğu “*İstanbul Ahalisi Namına Hediye*” başlığı adı altında yer vermiştir. Hediyeyi Yıldız Sarayı merasim dairelerinde buldukları sıra Şehremini Rıdvan Paşa ve mektupçusu Emrullah Bey tarafından, gümüş bir vazo ve çiçek hediye edilmiştir. Hediyein takdimi sırasında Rıdvan Paşa bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın muhtevası aşağıdadır.

Haşmetpenah; Zat-ı Âli İmparatorlarının İstanbul’a vuku bulan ikinci seyahatleri, Padişah Efendimiz Hazretleri Hak-ı âlilerinden derkâr olan kemal-i teveccüh muhabbet-i İmparatorlarının ve Saltanat-ı Seniyye ile

²⁹² Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, 180

²⁹³ Servet, No: 129, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹⁴ Tercüman-ı Hakikat, No: 6282, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹⁵ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898), 1

Almanya yekdiğerlerine rapteden münasebeti dostanenin bir nişane-i ceditidir. Muvasalat-i âli münakkıbet İmparatorlarına bütün sekine-i pay-ı taht-ı saltanat-ı seniyyece mevcub şeref ve surûr olmuştur. Bendeniz pay-ı tahtı Saltanat-ı Seniyye ahalisi namına zat-ı haşmetpenahlarına arz-ı teşekkürat eylerim. Zat-ı meali-i sami-i Hazreti İmparator Cenab-ı âlisinden müttebu-ı müfahhamımız Şevketli Padişahımız Efendimiz Hazretleri haklarında ibraz buyrulan masr-ı mesaffat-ı kemale bilcümle Osmanlılar'ın kalbini his-i takdir ve mahmidet ile imal eyledi... Ahalimizin hak-ı Ali-i İmparatorlarından muhafaza ettikleri hiss-i ihtiram ve meserretin hâk pay-ı cenab-ı İmparatorlarına arz ve beyanına taraf-ı eşref-i Hazret-i padişahî tarafından memur buyrulmuş olmak kullarınca medar-ı mefharet-ı azimedir.²⁹⁶

Konuşmayı dikkatle dinleyen II. Wilhelm hediye kabul ederek bütün İstanbul ahalisine memnun olduklarını iletmesini Rıdvan Paşa'dan istemiştir.

Aynı şekilde birçok Osmanlı gazetesinde bahsedilen, özellikle İkdam ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde “Bir Hediye Nadide” başlığıyla yer verilen, İmparatoriçe Hazretleri için özenle hazırlanmış bir diğer hediye de Kaşot Adası Kaymakamı Ali Nasip Bey'in kızı ve Şûrâ-yı Devlet Evrak Odası Halifesi İbrahim Resmî Bey'in kızı Behire Hanım tarafından Sanayi-i Nefise kadınlarınca, ustaca ve çok şık işlenen bir yastıktır. Mavi kumaş üzerine kıvrıcık iğne ile işlenerek hazırlanan bu yastığın üzerinde II. Wilhelm'in bir yağlı boya resmî örnek alınarak, renk renk ipliklerle vücuda getirilen bu el emeğinin eşine çok kolay kolay rastlanamayacağı kesindir.²⁹⁷ Yastığın üzerine “*Haşmetli Almanya İmparatoriçesi Hazretlerinin İstanbul'a teşriflerinin bir hatırası olmak üzere İmparatoriçe Hazretlerine bir yadigâr-ı naçizanedir. (1313 Behire Cariyeleri)*” yazısı yazılarak Alman sefarethanesi aracılığıyla İmparatoriçeye takdim edilmiştir.²⁹⁸ Yine İmparatoriçenin Harem-ı Hümayun ziyaretleri sırasında, Sultan II. Abdülhamid tarafından kendisine oldukça kıymetli bir gerdanlık hediye edilmiştir. İmparator ve İmparatoriçenin İstanbul'u ikinci kere ziyaretinin hatırası olarak Robert tarafından Alman ve Osmanlı bayrakları şeklinde gayet şık boyun iğneleri hazırlanarak, Alman ve Osmanlı memurlarına hediye edilmiştir.²⁹⁹

II. Wilhelm tarafından Sultan II. Abdülhamid'e Prusya Kralı, Büyük Fredrick'e ait olduğu düşünülen, maddi ve manevi değere sahip bir baston hediye edilmiştir. Prusya Kraliyet ailesi için önem taşıyan böylesi kıymetli bir eşya ilk kez birisine hediye edilmesi bakımından önemlidir. İmparatoriçe Augusta Victoria ise yine Sultan II. Abdülhamid'e

²⁹⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6281, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹⁷ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹⁸ İkdam, No: 1538, 21 Teşrinievvel 1898, 2.

²⁹⁹ Sabah, No: 3205, 20 Teşrinievvel 1898, 2.

Berlin Porselen Fabrikasında imal edilmiş, kıymetli bir çay takımı hediye etmiştir. Sultan II. Abdülhamid ise bu kıymetli hediyelerin altında kalmayarak İmparator Hazretlerine iki adet kayık hediye etmiştir. Büyük ustalıkla imal edilmiş olan kayıklardan ilki alüminyum madeninden üretilmiş olup, ikincisi ahşaptan imal edilmiştir. Yine aynı şekilde Sultan tarafından, İmparatoriçe Hazretlerine pırlantalarla süslü bir çengelli iğne ve Hereke fabrikasına ait porselen fabrikasından ürünler hediye edilmiştir.³⁰⁰ Hereke fabrikasını ziyaret sırasında Alman Hariciye Nazırı Bülow fabrikanın kendi imalatı olan halıları çok beğendiği için bu halılardan kendilerine de hediye edilmiştir.³⁰¹

Cuma günü Sultan II. Abdülhamid tarafından, kıymetli misafirleri için tertiplenen geçit töreninden sonra, bugünün anısına İmparator Hazretlerine kıymetli bir kutu hediye edilmiştir. Kutunun içine talik hattıyla “Sultan Abdülhamid Han-ı Sani ile Haşmetli Almanya İmparatorunun ikinci mülakatlarında Malta Köşkü önünde Asker-i Osmaniye'nin icra ettiği resmigeçidin hatırası, fi 5 Cemaziyelahir Sene 1316 (1898), yevm Cuma” yazısı yazılarak tarih not düşülmüştür. Lacivert camla süslenmiş kutunun üzerine bir piyade askeri ve süngüsünde pırlantadan yapılmış bir hilal bulunmaktaydı. Bu kutu, İmparator II. Wilhelm'e kadifeden yapılmış bir kese içerisinde verilirken, kesenin üzerine Sultanın isminin harfleri olan A ve H harfleri işlenmiştir.³⁰² Sultan II. Abdülhamid, II. Wilhelm'in İstanbul'da bulunduğu süre zarfında yine kendisine iki değerli tablo da hediye etmiştir. Tablolardan birinde Dömeke Meydan Muharebesi tasvir edilirken diğesinde Milano Muharebesi tasvir edilmiştir.³⁰³

İmparator II. Wilhelm'in İstanbul'da bulunduğu müddetçe sırf Sultan II. Abdülhamid'e değil, kendine mihmandar olarak atanan kişilere de birçok hediyeler vermiştir. Dönemin gazetelerinde en çok rastladığımız hediye, II. Wilhelm tarafından Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya verilen altından yapılmış sigara kutusudur. Bu kutunun üzeri mücevherlerle süslenmiş olup Alman İmparatorunun minyatürü ve arması işlenmiştir. II. Wilhelm yine Alman sefareti baş tercümanına elmaslarla süslenmiş bir tütün kutusu hediye etmiştir.³⁰⁴ Baş Kilerci Osman Bey'e de altından yapılmış yine bir tütün kutusu hediye edilmiştir. Kutunun üç bir etrafında İmparatorun imzası ve resimleri bulunmaktadır. Osmanlı gazeteleri, İmparator İstanbul'da bulunduğu müddetçe Osmanlı memurlarına, askerlerine

³⁰⁰ İkdam, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁰¹ Tarik, 8 Teşrinisani 1898, 2.

³⁰² İkdam, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

³⁰³ Sabah, No: 3205, 28 Teşrinievvel 1898, 2.

³⁰⁴ Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

verdiği nişanların toplamının iki yüz elli olarak belirtilmiştir. Sultan II. Abdülhamid de II. Wilhelm de birçok kimseye hediyeler dağıtıp nişanlar vermişlerdir. Hatta İmparatoriçenin daire müdiresi ve damdönörlerinden bazılarına altından, elmastan bilezikler, broşlar hediye edilmiştir. Hereke fabrikasının ziyareti sırasında İmparator ve İmparatoriçenin beğendiği birçok ürün de kendilerine hediye edilmiş olup, ilgili bölümde hediyelerin listesine yer verilmiştir.³⁰⁵ İmparator ve İmparatoriçeye takdim edilen, yukarda ayrıntılı şekilde bilgisi verilen hediyelerin tamamı bir Alman vapuruyla Berlin'e gönderilmiştir.³⁰⁶

İmparator İstanbul'dan ayrılmadan önce, Osmanlı gazetelerinde ciddi ses getiren ve sayılarında "Hatıra-ı Ziyaret" başlıklarıyla yer verdikleri bir hediye söz konusu olmuştur. II. Wilhelm Hazretleri İstanbul'u ikinci kez ziyaret ediyor olmasının bir hatırası olarak burada bir çeşme yaptırmak istediğini Sultan'a arz etmişlerdir. Yapılması düşünülen çeşmenin planını bizzat kendisi hazırlamıştır. Sultan II. Abdülhamid'e sunulan bu düşünce ve plan kabul edilmiş olup nerede yapılacağı kesinleştikten sonra Berlin'den gelen mühendisler ve mimarlar çeşmenin inşaatına başlayacaklardır.³⁰⁷

1.5. İMPARATOR II. WILHELM MİDİLLİ'DE

İmparator ve İmparatoriçe, Filistin seyahatleri için İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, seyahatin ikinci ve üçüncü kısımları olan Kudüs ve Şam ziyaretlerini yakından takip etmek amacıyla görevlendirilen, İkdam gazetesi yazarı İsmail Zühtü Bey'in yazdıklarına göre Sakız, Midilli ve Rodos adalarında da sevinçle kucaklanırken, tıpkı İstanbul'da, Çanakkale'de olduğu gibi top atışlarıyla karşılanmışlardır. Midilli'de yolculuğa kısa bir süre mola verilmiştir. İkdam gazetesinin 27 Ekim tarihli sayısında, okuyucularına Midilli Adası'nda ki bu mola ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Sabahın ilk ışıklarıyla Midilli Limanı, İmparator II. Wilhelm'in geleceğini haber olarak, buraya akın eden insanların oluşturduğu kalabalıkla dolup taşmıştır. Her tarafa Alman ve Osmanlı bayrakları asılmıştır. Midilli Mutasarrıfı Hafız Paşa dahi bir vapurla limandan açılarak, İmparator ve İmparatoriçeyi karşılamıştır. Ayrıca Alman Viskonsolosu dahi başka bir vapurla karşılamaya katılmıştır. Sahildeki insan kalabalığı dışında bir müfreze

³⁰⁵ Servet, No: 134, 25 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁰⁶ Sabah, No: 3218, 2 Teşrinisani 1898, 1.

³⁰⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6283, 23 Teşrinievvel 1898, 2. İstanbul'da inşa edilen Alman Çeşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Alman Çeşmesi", **DİA**, 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s.383-387; Nurcan Yazıcı, "Türk-Alman Dostluğunun Hatırası/'Nişanesi' Sultanahmet'teki Alman Çeşmesi'nin İnşa Süreci ve Bir Çizimin Düşündürdükleri", **İki Dost Hükümdar**, İlon Baytar (Ed.), TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 2009, 173-194.

piyade, bir bölük süvari askeri intizamlı bir şekilde beklemeye geçmiştir. Aynı şekilde beklemekte olan bir mızıka takımı, Alman vapurlarını görünce Alman milli marşını çalmaya başlarken, karşılama yapmak için bekleyen vapurlar ise Hohenzoller'in görüldüğü tarafa doğru hareket etmiştir. Viskonsolosunun bulunduğu vapur, Hohenzoller'e yaklaşıncaya Alman konsolos birçok hediyeye ve balık, üzüm, nar ve daha envari çeşit meyveden müteşekkil bir sepeti, bir demet çiçeği ve belediye doktoru ile birlikte Hohenzoller yatına çıkmışlardır. İmparator üzerinde beyaz bir bahriye elbisesi olduğu halde ziyaretçilerini huzuruna kabul etmiştir.³⁰⁸

İmparator II. Wilhelm, misafirleriyle uzun uzun sohbet ettikten sonra, hediyeleri için kendilerine teşekkür etmiştir. Bu sırada İmparatoriçe vapurun güvertesine çıkarak, meyvelerden oluşan sepeti kontrol ettikten sonra, nar kesmek için bir bıçak istemiştir. Hohenzoller'de bulunan bir fotoğrafçı İmparatoriçenin bu şekilde, nar keserken birçok fotoğrafını çekmiştir. İmparator ziyaretçileriyle vedalaştıktan sonra, Midilli Mutasarrıfı Hafız Paşa İmparatorun huzuruna çıkarak ilk önce iyi dileklerini sunduktan sonra, İstanbul'dan gönderilen bir telgrafi kendilerine takdim etmiştir.³⁰⁹ Zühtü Bey, mektubun muhtevasıyla ilgili bu sayısında malumat vermezken, yine İkdâm gazetesini 3 Kasım tarihli sayısında, bu telgrafın Sultan II. Abdülhamid tarafından gönderildiğini ve İmparatorun, kötü hava şartlarından dolayı yolda herhangi bir sıkıntı yaşayıp, yaşamadığını sormuştur. II. Wilhelm, cevap olarak gönderdiği telgrafında Midilli ve civarında havanın iyi olduğunu ve nezaketinden dolayı kendisine teşekkür ettiğini yazmıştır. Midilli'de bir saatlik aradan sonra tekrar yola devam ettiklerini yazmıştır.³¹⁰

---

³⁰⁸ İkdâm, No: 1544, 27 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁰⁹ İkdâm, No: 1544, 27 Teşrinievvel 1898, 1.

³¹⁰ İkdâm, No: 1550, 2 Teşrinisani 1898, 1. Sabah, No 3219, 2 Teşrinisani 1898, 1.

II. BÖLÜM

ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'İN FİLİSTİN SEYAHATI

2.1. İMPARATORUN ZİYARETİ İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR ve SEYAHAT PROGRAMI

2.1.1.Yapılan Hazırlıklar

Alman İmparatoru II. Wilhelm ve İmparatoriçe Augusta Victoria'nın Doğu seyahatlerinin asıl kısmı oluşturan Filistin ziyaretleri için Hayfa, Yafa, Kudüs, Beyrut, Şam ve çevrelerinde bulunan birçok yerde geniş çaplı hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. Bu hazırlıkların büyük bir kısmı, Osmanlı gazeteleri vasıtasıyla birçok kesime duyurulmuştur. Bu hazırlıklardan ilki Servet gazetesinin 21 Ekim tarihli sayısında yayınlanan Cook şirketine dair malumatlardır. Habere göre İmparatorun Kudüs ziyaretlerinde kendisine eşlik edecek kişilerin ve gerekli olan tüm malzeme ve eşyaların nakli için Cook şirketiyle anlaşılmıştır.³¹¹ Yine seyahat sırasında İmparator ve İmparatoriçenin istirahat ve ikamet edecekleri çadırlar, eşyalar Hayfa'dan Yafa'ya gönderilmiş olup bu işlemi Cook şirketi gerçekleştirmiştir. Şirket, taşıma ve nakliye işlemlerinde kullanılmak üzere yüz vagon ve birçok arabayı bu işe sevk etmiştir.³¹²

İmparator maiyetinin bizzat kalacağı çadırlar Cook şirketi tarafından hazırlanmış olup 173 adettir. Her çadırın içinde bir veya iki yatak, bir çalışma odası, banyo, birkaç koltuk, bir ayna, halı ve kilimler bulunmaktadır. İmparator ve İmparatoriçenin bizzat kalacağı çadırlar Berlin'den gönderilmiş olup, diğerlerine nazaran daha büyük ve gösterişlidir. Aynı şekilde İmparator ve İmparatoriçenin şahsına ait olarak Sultan II. Abdülhamid tarafından da üç adet büyük ve süslü çadır bölgeye gönderilmiştir. İkdâm gazetesinin 5 Ekim tarihli sayısında verdiği malumata göre; buraya malzeme ve çadırları taşımak için gönderilen hayvanların sayısı 700 olarak verilirken, kumpanya tarafından ayarlanmış olan at ve eşeklerin sayısını da 1.584 olarak okuyuculara aktarılmıştır. İstanbul'dan İmparator ve İmparatoriçeye hizmet etmek üzere gönderilen insanların sayısı ise, 800 olarak belirtilmiştir.³¹³ Seyahatte 27 Osmanlı memuru, 111 işçi ve en önemlisi 600 Osmanlı askeri

³¹¹ Servet, No: 130, 21 Teşrinievvel 1989, 2.

³¹² Sabah, No: 3208, 23 Teşrinievvel 1989, 2.

³¹³ İkdâm, No: 1553, 5 Teşrinievvel 1898, 1.

görev almıştır. Almanlar tarafından ise yüz yirmi dört Alman memuru, 1.200 at, 75 uyku çadırı, altı salon çadırı ve 800 katır bölgeye gönderilmiştir.³¹⁴

Çadırların dışında, II. Wilhelm'in maiyetinde bulunanların kullanacağı binek hayvanlarının ayarlanması da yine Cook şirketine bırakılmıştı. Yiyecek, içecek gibi gıda gereksinimleri de yine kumpanya tarafından üstlenildiğinden, Osmanlı Devleti'nin bu konuda emek sarf etmemesi, 3 Ağustos tarihinde Alman hükümeti tarafından kendisine bildirilmişti. Berlin elçiliği 13 Eylül'de Osmanlı Sefaret İkinci Ateşemiliteri Enver Bey'e bir telgraf çekerek, Kudüs'e gidecek Alman askerleri için büyük ve güçlü birkaç atın Kudüs civarındaki iskelelerde hazır bekletilmesini istemiştir.³¹⁵ Bunlar dışında II. Wilhelm'in Kudüs ziyaretinde de tıpkı İstanbul ziyaretinde olduğu gibi en çok önem verilen konu güvenlik hususu olmuştur.

Güvenlik önlemleri kapsamında, 3 Ekim tarihinde Ferik Abdüh Paşa beraberindeki 600 süvari askeri, iki adet london ve 26 atla birlikte, Mekke ve Medine vapuruyla Hayfa'ya gönderilmiştir. Mekke ve Medine vapurunda bulunan askerlerin toplam sayısı 600 kişidir.³¹⁶ Osmanlı Devleti tarafından İmparator ve İmparatoriçenin güvenliğine o kadar fazla ehemmiyet verilmiş ki, İstanbul'dan ayrılan Hohenzoller Vapuru'na dahi İmparatorun emrinde bulunmak üzere Tüfengi ve Sarıklı zihaf askerlerinden birer bölük yerleştirilmiştir. Ayrıca Kudüs ziyareti boyunca şehrin içinde ve dışında bulunarak güvenliği sağlayacak birer polis komiseriyle, onar bölük polisin bölgeye sevk edilmesi söz konusu olmuştur. Anadolu'dan Kudüs'e sevk edilecek polislerin Arapça bilmesine dikkat edildiği gibi, ihtiyaç durumunda Aydın, Adana, Halep vilayetlerinden yeni polis birliklerinin bölgeye sevki için hazırlıklar yapılmıştır.³¹⁷

Hazırlıklar kapsamında girilen bir başka çalışma da imar ve tamir işlemleridir. Alman İmparatorunun kutsal topraklara gerçekleştireceği ziyaret nedeniyle birçok imar ve tamir çalışmaları başlatılmıştır. İlk olarak İmparator ve eşinin Yafa'ya deniz yoluyla gitme ihtimali göz önünde bulundurulmuş ve bunun için Yafa'da acil olarak iskele inşasına başlanmıştır. Yapılan iskele için tahmini bir fiyat belirlenerek, 20.050 kuruşluk ödenek sırf

³¹⁴ Alkan, "Kaiser II. Wilhelm'in Şark Seyahatleri", 29.

³¹⁵ Bostancı, "Almanya'nın Filistin Bölgesine Yönelik Politikası ve Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Bölgeye Ziyareti", 559.

³¹⁶ Sabah, No: 3217, 1 Teşrinisani 1898, 1.

³¹⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH. MKT.)**, 2109/121, H-08-051316 (1898).

bunun için ayrılmıştır.³¹⁸ Yafa şehriyle ilgili detaylıca bilgi almak isteyen Kudüs Mutasarrıflığı, bu hususta bir rapor hazırlanmasını istemiştir. Hazırlanan raporda Yafa iskelesinin demiryolu bağlantısı bulunmadığı saptanmış olup, hemen demir yolu için çalışmalara başlanmıştır. Yine raporda değinilen başka bir husus da İmparator ve İmparatoriçenin Yafa şehrinde ikamet edebileceği yerlerin yeterli olup olmadığı ve şehir içinden dışına uzanan yolların hali hazırdaki kullanılabilirliği olmuştur.³¹⁹ Bu rapor kapsamında, Kaymakam Zühtü Bey ve hazırlanmış olan komisyonun reisi Hafız Bey'in gayretleri sayesinde Yafa şehri adeta yeni bir görünüm kazanmıştır.

İmparator ve maiyetinin kalması için Yafa'nın merkezinde bulunan Otel Du Park hazırlanmıştır. Otelde kendileri için 20 oda kapatılmasının dışında, II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın rahatı için ne gerekiyorsa, hiçbir şeyden kaçınmadan hazırlanmıştır.³²⁰ Otelin iç döşemesi için Avrupa'dan gayet şık döşemeler getirilmiştir.³²¹ Yafa'da yapılan bir diğer hazırlık da hükümet konağının tamiridir. Tamirata tabi tutulan konak adeta baştan sona elden geçirilmiş ve son hali herkesi etkilemiştir.³²² İmparatorun Yafa'da bulunduğu süre zarfında kendisine gelecek ya da kendisinin göndereceği telgraflarda sıkıntı yaşanmaması adına buraya geçici bir Alman postanesi de açılmıştır.³²³

Yafa'da tren istasyonuna kadar uzanan büyük caddenin düzenlenmesi adına 29 dükkânın yeniden inşa edilmesi için belediye emir vermiştir. İç ve dış caddelerin, çarşıların düzenlenip yenilenmesi sonucu Yafa görenleri hayran bırakmıştır. Umuma ait dükkânların kapıları yenilenerek ceviz rengine boyanmıştır. Tüm bu çalışmalara, İmparator ve maiyetinin güvenliği ve rahatı şimendifer idaresi tarafından 1.000 Fransız lirası harcanmıştır.³²⁴ Yafa'dan Kudüs'e uzanan yolun üzerine beş altı adet zafer takı inşa edilmiştir. Birinci tak Osmanlı hastanesinin önüne inşa edilmiş olup, şehrin manzarasını İmparatorun buradan seyretmesi planlanmıştır.³²⁵

II. Wilhelm'in ilk durağı olan Hayfa iskelesi'ne, Avrupa'dan sipariş edilen, aydınlatma kapasitesi oldukça yüksek fenerlerden takılmıştır. Şehirdeki Alman tebaasının

³¹⁸ BOA, DH. MKT, 2104/46, H-23-04-1316 (1898).

³¹⁹ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1898)**, 79.

³²⁰ İkdâm, No: 1536, 19 Teşrinievvel 1898, 3.

³²¹ Tercüman-ı Hakikat, No 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

³²² Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 3.

³²³ Yasemin Avcı, **Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)**, Phoenix Yayınları, Ankara 2004, 193.

³²⁴ İkdâm, No: 1544, 27 Teşrinievvel 1898, 1.

³²⁵ İkdâm, No: 1540, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

evleri Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenmiştir. Buraya da büyükçe bir zafer takı inşa edilmiş olup Hayfa-Yafa arasındaki bozuk yolların tamiri için hayli zaman harcanmıştır.³²⁶

Son sürat hazırlıkların yapıldığı, seyahatin merkezi olacak olan Kudüs şehrinde de İmparator ve İmparatoriçeyi layığıyla karşılayıp, ağırlayabilmek adına hazırlıklara girişilmiştir. Şehrin içinde ve dışında tamir edilmedik yer bırakılmamıştır.³²⁷ Kudüs'te tamiri gerekli görülen yollar için hükümet tarafından 6.000 lira gönderilerek, bu işle görevlendirilen Abdürrahim Paşa ve Mühendis Loyand'ın hemen işe başlaması istenmiştir. Az zamanda, çok iş görülerek Kudüs-Eriha, Kudüs-Beytüllahim-Halilürrahman, Kudüs-Yafa, Yafa- Hayfa arasındaki yol ve köprüler tamir edilmiş daha sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Kudüs'ten Tur Dağı'na uzanan toprak yol, kum ve çakıl dökülerek yeniden yapılmıştır.³²⁸

Kudüs hükümet konağının tamiratı için, Sultan tarafından altmış 63.000 kuruş tahsis edilerek, hükümet konağı yenilenmiştir. Mescid-i Aksa tamir edilmiştir. Kudüs ve civarında sur içi gibi تنها bölgelerin aydınlatılması adına buraya ve çevresine fenerler takılmıştır.³²⁹ Kudüs'te karşılama ve önemli günler için tercih edilen yer çoğunlukla şehrin ana kapısı olan Yafa Kapısı'dır. İmparator II. Wilhelm'de şehre at sırtında bu kapıdan girmek istemiştir. Eskiden bir şehre ana kapısından, at sırtında yalnızca fetheden kişi girebildiği için II. Wilhelm'in bu isteği başta pek mümkün görülmemiştir. Ancak İmparatoru gücendirmemek adına Yafa Kapısı'nın yanına yeni bir kapı açılarak II. Wilhelm'in bu kapıdan şehre girmesi sağlanacak ve böylece ne gelenekler bozulacak ne de İmparator gücendirilmiş olacaktır.³³⁰ Ziyaret için özenle hazırlanmış olan Alman ve Osmanlı bayrakları da şehrin ana kapısı yani Yafa Kapısı üzerine asılmış ve kapının üzerine "Hoş geldiniz" yazılı bir tabela asılmıştır.³³¹

Kudüs ahalisinden Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Musevilerin hemen hepsi II. Wilhelm'i heyecanla beklemekle birlikte, herkes ziyaret için hazırlık yapmakta, evlerini Alman bayraklarıyla donatmaktaydılar. Kudüs Belediye Reisi tarafından şehir ahalisi adına, İmparatora takdim edilmek üzere şık ve kıymetli bir kutu hazırlanmıştır. Kutu Beytüllahim sakinlerinden bir zanaat erbabına yaptırılmıştır.³³² Yine İmparator II. Wilhelm'e takdim

³²⁶ İkdam, No: 1545, 28 Teşrinievvel 1898, 1.

³²⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

³²⁸ Avcı, **Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)**, 185-186.

³²⁹ Avcı, **Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)**, 228.

³³⁰ Demirkol, **Kudüs ve II. Abdülhamid**, 145.

³³¹ Avcı, **Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)**, 252.

³³² Tercüman-ı Hakikat, No: 6279, 19 Teşrinievvel 1898, 2.

edilmek üzere hazırlığı yapılan bir diğer hediye de Kudüs Rum Patriği'nin, Kudüs'te bulunan Rum kiliseleri ve manastırlarının tasvirlerinin bulunduğu bir albümdür.³³³ Kudüs ve çevresiyle ilgili Alman gazetelerinde yayınlanan ve Osmanlı gazetelerinin birçoğunun sayılarına taşıdığı habere göre bir diğer hazırlık da, Filistin topraklarında su sıkıntısı yaşanabileceğinden yeni çeşmeler, pınarlar yapılmıştır.³³⁴

Hayfa, Yafa, Kudüs, Beyrut, Şam ve civarındaki karanlık, kör noktaların tamamı aydınlatılarak ortaya çıkabilecek sıkıntıların önüne geçilmek istenmiştir. Ayrıca güvenlik adına İmparatorun ikamet edeceği yerlerin yakınına karakollar oluşturulmuştur. Seyahat programında yer alan, yerlerin tamamı bilhassa Yafa ve Kudüs arasındaki demir yolunun, Beyrut'tan Lübnan'a oradan Şam'a uzanan demiryolu ve tünellerin tamamı güvenlik önlemleri kapsamında fevkalade korunaklı hale getirilmiştir.³³⁵ Beyrut Valisi Reşid Bey, civar yerlerde yapılan hazırlıkları yerinde incelemek için Hayfa ve diğer şehirleri tek tek ziyaret etmiştir. Hayfa'da Alman mahallesinde yapımı biten taş köprüye demir direkli fenerleri, bizzat kendi kontrolünde diktirmiştir.³³⁶

İmparator II. Wilhelm'in Kudüs, Yafa ve Hayfa ziyaretleri sırasında, Filistin Alman cemiyeti tarafından düzenlenecek merasim ve şenliklerde kullanmak için Avrupa'dan aldıkları maytap, fener ve havai fişek gibi ürünlerin, Osmanlı gümrüklerinden ücretsiz geçirilmesini istemişlerdir. Bu istek, Osman Hükümetinin aldığı kararla kabul edilmiştir.³³⁷ Alman İmparatorunun Filistin seyahatinde emrinde bulunan çalışanların tüm giderlerinin karşılanması adına kişi başı 60 frank ödenirken, hizmetlilere de 50 frank ödenmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in II. Wilhelm ve maiyetindeki kişilerin giderlerini karşılamak için, Cook şirketiyle 82.110 franga anlaşmış olması, yapılan yeni yol, köprü, bina ya da tamiratlar, hazırlanan hediyeler için harcanan abartılı paraları çok fazla bulan Mehmet Tevfik Bey, hazırlıkların diğer devlet adamlarına yapıldığı gibi orta düzeyde bir karşılama yapılmasının daha iyi olacağını söyleyerek eleştirmiştir.³³⁸

³³³ İkdam, No 1539, 22 Teşrinievvel 1898, 3.

³³⁴ İkdam, No 1534, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

³³⁵ Bostancı, "Almanya'nın Filistin Bölgesine Yönelik Politikası ve Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Bölgeye Ziyareti", 559.

³³⁶ Servet, No: 126, 17 Teşrinievvel 1898, 1.

³³⁷ Kış, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Haçlı Rüyası ve 1898 Kudüs Seyahati", 495.

³³⁸ İhsan Satış, "243 Kutsal Topraklara Yolculuk: Bazı İmparator, Veliht Prens ve Devlet Adamlarının Kudüs Ziyaretleri (1855-1901)", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (13), 2015, 249.

2.1.2. Seyahat Programı

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in doğu seyahatinin ilk ayağı olan İstanbul ziyareti, 22 Ekim Cumartesi günü Dolmabahçe rıhtımından hareketleriyle sonlanmış olup, seyahatin asıl kısmını oluşturan Kudüs ayağı 26 Ekim Çarşamba günü Hayfa Limanı'na varmalarıyla başlamıştır. Alman İmparatorunun kutsal topraklardaki seyahat programına dönemin gazetelerinden, Sabah gazetesinin 29 Ekim tarihli sayısı ve Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 3 Kasım tarihli sayısının birinci ve ikinci sayfalarında yer verilmiş olup, muhtevası aşağıda ki gibidir.

Tablo 10

Alman İmparatorunun Kutsal Topraklardaki Seyahat Programı

Tarih	Mevki
26 Ekim Çarşamba	Hohenzoller Vapuru'yla, maiyetleriyle birlikte Hayfa Limanı'na varan İmparator ve İmparatoriçe, Osmanlı memurları ve Ruhani liderler tarafından karşılanacaklardır. İskelenin her iki tarafında da İstanbul'dan Hayfa'ya gönderilen Ertuğrul Alayı askerleri olacaktır. İmparator ve İmparatoriçe iskeledeki karşılamadan sonra, kendileri için hazırlanan zafer takımının altından geçerek Alman konsolosluğuna gideceklerdir. II. Wilhelm'in geçeceği tüm cadde ve sokaklarda piyade ve süvari askerleri olacaktır Konsolosluğun bahçesinde Alman tebaa tarafından karşılanacaklardır. Konsoloslukta Alman ileri gelenlerini, ruhanilerini huzuruna kabul ettikten sonra Hayfa'dan kendileri için hazırlanan arabalara binerek önce Tantura'ya gidip öğle yemeğini burada yedikten sonra Kayseriye'ye giderek, geceyi burada kurulan çadırlarda geçireceklerdir. ³³⁹
27 Ekim Perşembe	Geceyi Kayseriye'de geçiren İmparator ve maiyeti Yafa'ya gitmek üzere arabalara binerek buradan ayrılacaklardır. Yafa'da kendilerini Alman tebaa ve Osmanlı memurlar gösterişli bir karşılama merasimi ile karşılayacaklardır. Yafa'da görülecek yerler gezildikten sonra kendileri için hazırlanmış olan Otel Du Park'a giderek geceyi burada geçireceklerdir.
28 Ekim Cuma	Geceyi Yafa'da geçiren İmparator ve İmparatoriçe, bugün buradan ayrılarak Natruna'ya gideceklerdir. Maiyetiyle birlikte geceyi burada kendileri için hazırlanan çadırlarda geçireceklerdir.

³³⁹ İkdam, No: 1545, 28 Teşrinievvel 18989, 1.

Tablo 10 (Devamı)

Tarih	Mevki
29 Ekim Cumartesi	Natruna'dan Kudüs'e gitmek üzere ayrılacaklardır. Kudüs'e girmeden önce Remle'de bir müddet dinlenerek öğle yemeğini burada yedikten sonra İmparator II. Wilhelm atla, İmparatoriçe Augusto Victoria da arabaya binerek yola devam edecek ve şehre yürüyerek girecektir. Karşılama merasiminden sonra, ilk uğrak yeri Kamama Kilisesi olacaktır. Ardından Alman Konsolosluğunu ziyaret ederek burada bazı Osmanlı memurlarını ve ruhani liderleri huzuruna kabul edecektir. ³⁴⁰
30 Ekim Pazar	Öğlenden önce Beytullahim ziyaret edilip ayine katılacaklardır. Daha sonra çadırlarına geçerek öğle yemeklerini yiyip, bir müddet dinlendikten sonra Zeytin Dağı'na giderek burada da ayine katılacaklardır.
31 Ekim Pazartesi	Sabah saat dokuz buçukta yeni kilisenin açılış töreni gerçekleştirilecektir. Öğlenden sonra saat bir buçuk sıralarında Rahme Dağı'nın eteğinde çadırlarda kalacaklardır.
1-2 Kasım Salı, Çarşamba	Sabah erkenden araba veya atla Bahr-i Lut'a, oradan da Asi Nehri'ne gidilecektir. Rus Manastırı ziyaret edilecek ve o gece çadırlarda kalınacaktır.
3 Kasım Perşembe	Arabalarla Kudüs'e dönülerek burası gezilecek, Suriye yetimhanesi ziyaret edilecektir.
4 Kasım Cuma	Atlarla Marsaba Manastırı'na giderek Yahudilerin ağlama duvarını ziyaret edecektir. Buraya kadınlar giremediği için İmparatoriçe de o sırada Hazreti Süleyman'ın kabrini ziyaret edecektir.
7 Kasım Pazartesi	Sabah sekizde arabalara binilerek Hayfa'dan hareketle Nasıra'ya gidilecektir. Nasıra'da kahvaltı edildikten sonra saat ikide Tur Dağı'na varılacak ve burada çadırlarda kalınacaktır.
8 Kasım Salı	Sabah saat sekizde Tur Dağı'ndan yine atlara binerek ayrılan İmparatorun kfilesi öğlene doğru Taberiye'ye varacaklardır. Burada hazırlanmış olan çadırlarda kahvaltılarını yaptıktan sonra, Taberiye Gölü'nü ve çevresini gezeceklerdir. Bu geceyi buradaki çadırlarda geçireceklerdir. ³⁴¹
9 Kasım Çarşamba	Sabah yine erken kalkan İmparator ve İmparatoriçe tıpkı geldikleri gibi aynı güzergâhla Taberiye'ye oradan da Nasıra'ya döneceklerdir. Burada yemeklerini yedikten sonra Hayfa'ya dönülecektir.

³⁴⁰ Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁴¹ Tercüman-ı Hakikat, No:6294, 3 Teşrinisani 1898, 1-2.

Tablo 10 (Devamı)

Tarih	Mevki
10 Kasım Perşembe	Hayfa'da vapurda kalınacaktır.
11 Kasım Cuma	Hayfa'dan vapurla hareket edilerek Beyrut'a gelinecektir. Geceyi vapurda geçirdikten sonra sabah şehre çıkacaklardır. Beyrut'ta kısa bir gezinti yaptıktan sonra trenle Şam'a doğru hareket edeceklerdir.
12-13 Kasım Cumartesi, Pazar	Şam şehrine varan İmparator ve İmparatoriçe burada Besravi Otelinde kalacaktır. Ertesi gün şehri gezen İmparator ve İmparatoriçe akşam kendileri için hazırlanan ziyafetlere iştirak edeceklerdir.
14-15 Kasım Pazartesi, Salı	Şam'dan hareketle Maalka'ya gelinecek ve sabah kahvaltısı burada yapılacaktır. Öğlene doğru Baalbek'e gelinecektir. Geceyi Baalbek harabelerine kurulan çadırlarda geçirecek ve ertesi sabah harabeler gezilecektir. Hava kararmadan Maalka'ya oradan da trenle Beyrut'a dönelecektir. ³⁴²
16 Kasım Çarşamba	Beyrut'tan Mısır'a gidilecek, orada yaklaşık on gün kalındıktan sonra Hohenzoller Vapuru'yla Berlin'e dönelecektir. ³⁴³

Kaynak: Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1.

* Alman İmparatorunun seyahat programı.

** İmparatorun Kudüs Seyahati için hazırlanan günlük program.

İmparator ve İmparatoriçe kendileri için hazırlanan bu programa ekseriyetle uymakla birlikte, havanın aşırı sıcak olması ve bulaşıcı hastalıklar nedeniyle Nasıra ve Taberiye'yi seyahat programından çıkarmıştır.³⁴⁴

Hatta görüldüğü gibi başlangıçta Mısır'da seyahat programında yer almış, ancak II. Wilhelm'in Alman milli meclisinin açılışında bulunması gerektiğinden Mısır seyahatinden vazgeçmek zorunda kalmış ve böylece seyahatlerini beklenenden önce sonlandırmıştır.³⁴⁵

³⁴² Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁴³ Bostancı, "Almanya'nın Filistin Bölgesine Yönelik Politikası ve Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Bölgeye Ziyareti", 560.

³⁴⁴ Servet, No: 145, 5 Teşrinisani, 12

³⁴⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Y. PRK Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (EŞA.), 31/81, H-23-05-1316(1898).

2.2. ALMAN İMPARATORUNUN KUTSAL TOPRAKLARI ZİYARETİ

2.2.1. Alman İmparatoru II. Wilhelm Hayfa'da

Hayfa, Akdeniz dağlarının yamaçlarında kurulmuş, tarih boyunca birçok devletin uğrak yeri olmuş bir liman ve ticaret şehridir. Birçok devletin egemenliği altına giren Hayfa, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonrasında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı topraklarına katılan Hayfa'nın harabe bir halde olup verimsiz topraklarının olduğuna kaynaklarda yer verilse de bu şehir kısa zamanda gelişme göstermiştir. 1887 yılında kaza haline getirilen Hayfa, Beyrut vilayetinin Akka sancağına bağlanmıştır. Zaman içinde iktisadî, ziraî, alanlarda ilerleme kaydeden Hayfa II. Wilhelm'in doğu seyahati için bambaşka bir çehreye kavuşturulmuştur.³⁴⁶

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Hayfa'ya gelmesinden önce bölgeye ilk olarak Osmanlı Devleti'nin gönderdiği Mekke-Medine vapurlarıyla Abduh Paşa'nın kumandasındaki Ertuğrul alayından beş bölük, bir mızıkacı takımı sağlıklı ve rahat bir şekilde ulaşmıştır. Bu vapurda bulunan yaklaşık 600 asker bizzat İmparatorun hizmetinde bulunacaktı. Söz konusu vapur, şehre vardığı an içerdeki mızıkacı takımı çalmaya başlamış ve müziği duyan kasaba halkı sahile akın ederek askerler güverteye çıktıkları anda "Padişahım çok yaşa" diye bağırmağa başlamışlardı. Ertesi gün ilk olarak Abduh Paşa ve sırasıyla emir ve zabitanlar vapurdan çıkarak Hayfa hükümet konağına gelmişlerdir. Askerler, konağın önüne sıra halinde dizildikten sonra dualar okunmuş, yine üç kez "Padişahım çok yaşa" diye bağırılmışlardı. Kısa süren törenden sonra tüm askerler Alman mahallesinde kendileri için kurulan çadırlarına gitmişlerdir.³⁴⁷

Alman İmparatoru II. Wilhelm, eşi Agusta Victoria ve maiyetleri Hohenzoller Vapuru'yla; Marshall, eşi ve Alman sefarethanesi memurları Loreley Vapuru ve Osmanlı memurları, basın mensupları İzmir vapuru ile 22 Ekim günü İstanbul Limanı'ndan ayrılmışlardı. Üç günlük yolculuğun ardından Hohenzoller Vapuru 25 Ekim Salı günü, kutsal topraklar ziyaretinin ilk uğrak yeri olan Hayfa'ya varmıştı.³⁴⁸ Burada İmparatorun ilk işi Sultan II. Abdülhamid'e telgraf çekerek Hayfa'ya vardıklarını, sağlık durumlarının iyi olduğunu haber vermek olmuştur. Sultan, cevap olarak gönderdiği telgrafta kendilerinin

³⁴⁶ Mustafa Bilge, "Hayfa", *DİA*, C. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, 2.

³⁴⁷ Servet, No: 141, 1 Teşrinisani 1898, 1.

³⁴⁸ Tercüman- Hakikat, No: 6288, 28 Teşrinievvel 1899, 1.

İstanbul'dan ayrılmış olmalarından duyduğu üzüntüyü dile getirdikten sonra, bundan sonraki seyahatlerini huzur ve sıhhatle devam ettirmelerini temenni etmiştir.³⁴⁹

İmparatorun bulunduğu Hohenzoller Vapuru ufukta görününce, yeni iskelenin üzerinde kendilerini karşılayacak olan Suriye Valisi Hüseyin Nazım Paşa, Beyrut Konsolosu, Filistin Konsolosu, Abduh Paşa, Beyrut Valisi Reşid Bey, Hayfa Kaymakamı Ahmed Şükrü Bey, Akka Mutasarrıfı Hüseyin Bey, Beyrut Maarif Müdürü Mahmud Celaleddin Efendi ve daha birçok memur ve İngiliz Konsolosu resmî, şık üniformalarıyla hazır beklemekteydiler. Hohenzoller Vapuru demir attıktan sonra İmparator II. Wilhelm ve Agusta Victoria kendileri için hazırlanan kayığa binerek iskeleye varmışlardı. Bu sırada kaleden 21 pare top atışı yapılmış, askerler resmî selam durmuş, bu sırada mızıka Alman milli marşını çalmıştı. Tüm şehir Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenmiş halde kıymetli misafirlerini karşılamıştı. İskelenin her iki tarafına Ertuğrul askerleri dizilmişti. R Karşılama töreni sırasında İmparator kendisini görkemli şekilde karşılayan memurların hepsinin ellerini sıkmak suretiyle kendilerine teşekkür etmişti.³⁵⁰

İskeledeki karşılama merasimi sonrası II. Wilhelm, Hayfa Kaymakamı Ahmed Bey'e dönerek "Memleketiniz küçük olduğu halde gerçekten güzeldir" diye söylemesi üzerine mutlu olan Ahmed Bey "Evet memleketimiz küçüktür, fakat sizin bu ziyaretinizle büyüyecektir Majesteleri" yanıtını vermiştir.³⁵¹ Konuşmanın akabinde İmparator hazretleri şehri gezmeye çıkmış ve ilk olarak Hazreti İsa'nın makamının bulunduğu Karmel Dağı'na gitmiştir. Dağdaki kutsal mekân ziyaret edildikten sonra, aşağıdaki manzarayı bir müddet seyretmiş ve tekrar şehre dönmüşlerdir. II. Wilhelm şehirde yaptığı kısa gezintide Alman tebaasının refah içinde olduğunu görmüş ve bunun için kendisine eşlik eden Osmanlı memurlarına teşekkür etmiştir. Mızraklı askerlerin yerleştirildiği yollardan geçerek tekrar Hohenzoller Vapuru'na dönen İmparator, kutsal topraklardaki ilk günü şerefine vapurunda akşam bir ziyafet tertip etmiştir.³⁵²

Akşamki yemeğe, karşılamada bulunan bölge ileri gelenleri ve ruhani liderler katılmıştır. Hayfa ahaliyi yemeği seyredebilmek için iskeleye akın etmiştir.³⁵³ Yemek sırasında II. Wilhelm siyasi konulara da değinmiş, özellikle Hüseyin Nazım Paşa'yla Ermeni

³⁴⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6288, 28 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁵⁰ İkdâm, No: 1550, 2 Teşrinisani 1898, 1.

³⁵¹ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1898)**, 71.

³⁵² İkdâm, No: 1549, 1 Teşrinisani 1898, 2.

³⁵³ Sabah, No: 3204, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

Meselesi ve Girit olaylarını uzun uzun konuşmuşlardır. İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı adına çevirdiği dolapları bildiğini söyleyen II. Wilhelm, her zaman Osmanlı Devleti'nin yanında olacağını söylemiştir. Bunun üzerine Hüseyin Nazım Paşa da bir konuşma yapmıştır.³⁵⁴ Konuşmasında çarpıcı açıklamalarda bulunan Nazım Paşa, devletin aleyhine içte ve dışta dönen tüm dolaplardan haberdar olduğunu söyledikten sonra, İmparatorun Kudüs ziyaretinin çarpıtılarak farklı noktalara çekildiğini söylemiş ve II. Wilhelm'in neden bir Müslüman mabedi değil de Protestan kilisesinin açılışını yapacağını söyleyenlerin bu söylemleriyle, seyahati propaganda malzemesi haline getirdiklerini ifade etmiştir. Bu konuşma Osmanlı basınına yansımadağı için hakkında çok daha fazla malumata sahip olamıyoruz.³⁵⁵

Yemeğin bitiminde misafirlerini bizzat uğurlayan İmparator, geceyi Hayfa Limanı'nda Hohenzoller Vapuru'nda geçirmiştir. Ertesi sabah iskeleye çıkan İmparator ve İmparatoriçeyi Nazım Paşa, Reşit Bey karşılamıştır. Mızıkça çaldığı milli havalarla karşılamaya eşlik etmiştir. Karşılama sonrası yoğun sevgi selinin yaşandığı Hayfa sokaklarından geçerek, Alman konsolosluğuna gidilmiştir. Konsolosluğun bahçesinde Alman Katolik cemaatinin ileri gelenlerini ve Protestan Templer cemaati liderlerini huzuruna kabul ederek, kendileriyle bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme sırasında II. Wilhelm'e bir teşekkürnâme hediye edilmiştir.

Alman İmparatoru gördüğü ilgi alaka ve hediyeden pek memnun olarak bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında bölgede yaşayan Alman halkına hitaben "Her ne kadar Almanya dışında yaşasanız da bilin ki her zaman Majestelerinin koruması altındasınız" diyerek özellikle Protestanların yanı sıra Katoliklerin de himayesini üstlendiğini söylemiş, onların güvenini almayı ihmal etmemiştir.³⁵⁶ Zaten Alman İmparatorunun bu tarz söylem ve davranışları seyahati boyunca sık sık karşımıza çıkmıştır. Daha sonra İmparator ve İmparatoriçe konsolosluğu girmiş ve burada Alman Okulu öğrencileri tarafından karşılanmışlardır. Öğrenciler kendilerine çiçek takdiminde bulunmuşlardır.³⁵⁷

Konsolosluk ziyaretinden sonra İmparator ve maiyeti İlyas Aleyhisselamin medresesini ziyaret etmiştir. Medresenin duvarlarındaki şekiller II. Wilhelm'in ilgisini bir

³⁵⁴ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1989)**, 73.

³⁵⁵ Savaş, **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti (1989)**, 73.

³⁵⁶ Bayram Soy, "Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in İkinci Doğu seyahati", **İki Dost Hükümdar Sultan II. Abdülhamid- Kaiser I. Wilhelm**, İlona Baytar (Ed.), TBMM Milli Saraylar Yayınları, İstanbul 2010, 144.

³⁵⁷ İkdâm, No: 1549, 1 Teşrinisani 1898, 2.

hayli çektiğinden bunları bir müddet incelemiştir. Daha sonra dağın eteğindeki Hızır Aleyhisselamın makamının bulunduğu, Carmelite Manastırı ziyaret edilmiştir.³⁵⁸ İmparator ve İmparatoriçe 26 Ekim Çarşamba günü öğlene kadar Hayfa'da konsolosluk ve çeşitli yerleri ziyaret ettikten sonra, öğlenden sonra Yafa'ya gitmek üzere Hayfa'dan ayrılmışlardır. Trenle gitmeleri mümkünken II. Wilhelm'in isteği üzerine yolculuğu atla yapmışlardır. Bu geceyi Yafa'da geçirme niyetinde olsalar da bu mümkün olmamıştır.³⁵⁹

İmparator ve İmparatoriçe Hayfa-Yafa arasındaki Kayseriye³⁶⁰ şehrine varmışlardır. Burası daha ilk anda II. Wilhelm'i tarihî dokusu ve manzarasıyla etkilemiştir. Burada kendileri için hazırlanan ziyafete iştirak ettikten sonra, şehrin tarihî mekânlarını, harabelerini gezmişlerdir. Maruna Ovası'nı gezip burada hayli vakit geçirdikten sonra, hazırlanan program gereği Yafa'ya gidilmeliydi ancak programa uyulmamış ve o geceyi Kayseriye'de kendileri için hazırlanan çadırlarda geçirmişlerdi.³⁶¹ Hayfa ziyaretinin ilk gününde İmparator'un mihmandarları ve basın mensupları yanlarında olamamıştır. Çünkü mihmandar ve basın mensuplarının bulunduğu İzmir vapuru kendilerine yetişemediğinden ancak bir gün sonra buraya varmışlardı. Bu nedenle Osmanlı basın mensupları, Hayfa ziyaretine dair gazetelerine pek bir malumat verememiş İzmir vapuruyla direk Yafa'ya geçmişlerdir. İmparator mihmandarlarının büyük çoğunluğu da Hayfa'da kalmayarak vapurla doğrudan Yafa'ya geçerken İkdam gazetesinin verdiği bilgiye göre Şakir Paşa, Kayseriye ziyareti sırasında İmparatora eşlik etmiştir.

2.2.2. Alman İmparatoru II. Wilhelm Yafa'da

Denizden yaklaşık 37 metre yüksekte bulunan Yafa, Selçuklu komutanı Emir Atsız tarafından Fatimilerden alınmıştır. Haçlı Seferleri sırasında etkin rol oynayan Yafa, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Zamanla gelişerek Kudüs'ün en önemli liman şehirlerinden biri haline getirilmiştir.³⁶²

Servet gazetesi yazarı Ahmet Rasim, gazetenin 28 Ekim tarihli sayısında yayınlanan yazısında, okuyucularına Yafa'yla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

Burası Beyrut'un güney tarafında olup 160 kilometre, Kudüs'ün ise kuzey tarafında olup 40 kilometre uzağındadır. Şehirde meşhur bir belediye vardır.

³⁵⁸ Sabah, No: 3220, 4 Teşrinisani 1898, 1.

³⁵⁹ İkdam, No: 1550, 2 Teşrinisani 1898, 1-2.

³⁶⁰ Hayfa ve Yafa arasında bulunan, Milattan 25 yıl evvel kurulduğu bilinen kadim bir şehir (İkdam, No: 1544, 27 Teşrinievvel, 1).

³⁶¹ İkdam, No: 1549, 1 Teşrinisani 1898, 2.

³⁶² Ebru Altan, "Yafa", *DİA*, 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, 171-174.

Avrupalılar tarafından Jafa diye bilinen şehrin, bazı rivayetlere göre asıl ismi Joba imiş. Yafa'nın tarihi çok eski zamanlara uzanmakla birlikte, bazı tarihçilere göre tufandan önce de burası vardır. Gemicilikteki ünleriyle tanınan Yafa şehrine dair bir diğer rivayetse, Nuh Aleyhisselamın gemisinin burada yapıldığıdır.³⁶³

Şehrin o günkü durumuna da değinen Ahmed Rasim, limanın yavaş yavaş büyüyerek Suriye'nin en büyük limanı olma yolunda ilerlediğini yazmıştır. Ahmed Rasim yazının devamında şunları yazmıştır:

Dışarıdan bakılınca şehrin manzarası pek güzeldir. Sokakları dar olsa da yapılan çalışmalarla daha iyi duruma getirilmiştir. Yafa Limanı, Kudüs'e gidecek kişilerin ilk uğrak yeri olması nedeniyle her daim seyyahlarla doludur. Şehrin ticareti, diğer şehirlerden gelen ürünlerle dönmektedir. Yafa'nın en meşhur ürünü olan portakallar, büyüklüğüyle yaptığı nam dışında, ticareti yapılan en önemli üründür. Şehir halkının büyük çoğunluğu bu şekilde portakal ticaretiyle geçimlerini devam ettirmektedir. Şehrin etrafı yaklaşık 500 adet portakal bahçesiyle çevrilidir.³⁶⁴

Ahmet Rasim şehrin tarihi ve ticaretine dair bu bilgileri verdikten sonra, Yafa'nın, Alman İmparatorunun ziyareti için yapılan yeniliklerle bambaşka bir surete bürünmüş olduğunu belirtmiştir. Bu sırada İmparator geceyi Kayseriye yakınındaki Buruç mevkiinde kendileri için hazırlanan çadırlarda geçirmiş ve sabah erkenden uyanarak yollarına devam etmişlerdir. İmparatorun üzerinde general üniforması, İmparatoriçenin ise beyaz bir elbise vardır. Üç atlı bir arabaya binerek Yafa'ya doğru yola çıkan İmparatorun güvenliği Ertuğrul Alayı askerleri ve süvariler tarafından sağlanmaktaydı.³⁶⁵

Sabah saat dokuzu çeyrek geçe, Kudüs sınırlarında, Yafa'ya varmadan Kudüs Mutasarrıfı Tevfik Bey, Kumandan Hacı Hayri Paşa ve beraberlerindeki Osmanlı memur ve askerleri İmparator ve İmparatoriçeyi karşılamışlardır. Yol üzerindeki karşılamayı gören İmparator arabaları durdurmuş ve İmparatorun teşrifatçısı tarafından resmî takdim gerçekleştirilmiştir. Mutasarrıf Bey ve Kumandan Paşa İmparatora yaklaşarak, teşriflerinden dolayı kendilerine minnettar kaldıklarını ve seyahat boyunca emirlerini yerine getirmekle görevlendirildiklerini, şeref ve nezaketle dile getirmişlerdir.³⁶⁶ Karşılama sonrası İmparator "Seyahatimiz sırasında çok güzel kabul görmekteyiz. Padişah Hazretlerinin hakkımda

³⁶³ Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

³⁶⁴ Servet, No: 131, 22 Teşrinievvel 1898, 2.

³⁶⁵ İsmail Zühtü Bey "Kudüs Hatıraları", **İkdam**, No: 1553, 5 Teşrinisani 1898, 2.

³⁶⁶ İsmail Zühtü Bey "Kudüs Hatıraları", 2.

gerçekleştirdiği hazırlık, iltifat ve muhabbetten dolayı kendilerine müteşekkire olduğumu işte sizlere karşı da tekrar ediyorum” demiştir.³⁶⁷

Konuşmanın akabinde II. Wilhelm, Mutasarrıf Bey ve Kumandan Hakkı Paşa'nın ellerini sıkarak arabalarına geçmiş ve yollarına devam etmişlerdir. Bu sırada kendilerinden bir gün sonra Filistin topraklarına varan mihmandar heyetinden Komphoevener Paşa, Tevfik Paşa, Ahmed Ali Paşa, İbrahim Paşa, Sami Bey, Onur Bey ve İsak Paşa Yafa'dan kendileri için hazırlanan arabalara binerek, yolda İmparator ve maiyetini karşılamışlardı. İmparator, kafilesine dâhil olan mihmandar heyeti ile hep birlikte Sarona'ya vardıkları anda yine büyük bir coşkuyla karşılanmışlardır. Kendilerini görmek isteyen kalabalık “Yaşa” ve “Hurra” diye bağırıp, sevinç gösterilerinde bulunmuştur.³⁶⁸

Sarona'da Alman tebaası tarafından gerçekleştirilen karşılama merasimi, kendisine gösterilen saygı ve misafirperverlik üzerine İmparator II. Wilhelm, Sultan II. Abdülhamid ile arasındaki dostluk ilişkileri sayesinde Osmanlı topraklarındaki tüm Almanların sahip olduğu hamiyet ve saadetten dolayı, tarifi mümkün olmayan duygular içerisinde olduğunu ve çok memnun kaldığını ifade etmiştir. Kendileri adına hazırlanan yemeği yedikten sonra, maiyetleriyle birlikte tekrar Yafa'ya doğru yola çıkmışlardır. İmparator yol üzerindeki birçok köy ve kasabayı ziyaret etmiş ve bu sırada icra edilen karşılama merasimlerinden son derece memnun kalmıştır.³⁶⁹

Öğlenden sonra Yafa'ya varan İmparator ve İmparatoriçe oldukça gösterişli şekilde karşılanmıştır. Şehre girildiği sırada toplar atılmaya başlanmış, şehrin her yeri Osmanlı ve Alman bayraklarıyla baştanbaşa donatılmıştı. İmparatorun etrafında Tüfengi Bölüğünden Yese ve Abdülkadir efendiler ve İstanbul'dan Yafa'ya kadar hep İmparatorun maiyetinde bulunan Hasan ve Mahmud Bedevi efendiler, Sarıklı Zihaf efradı bulunmaktaydı. Güvenlik önlemleri fevkalade surette icra edilmekteydi.³⁷⁰ Yafa halkı büyük bir coşkuyla İmparator ve İmparatoriçeyi karşılamıştı. Şehirdeki tüm evlere çeşit çeşit bayraklar asılmıştı. Belediye binasının üzerine asılan bir levhaya büyük harflerle Almanca “Hoş geldiniz” yazısı yazılmıştı. Aynı günün akşamı bu görkemli belediye binası aydınlatılarak görenleri hayran bırakmıştır.³⁷¹

³⁶⁷ İsmail Zühtü Bey “Kudüs Hatıraları”, , 2.

³⁶⁸ Sabah, No: 3220, 4 Teşrinisani 1898,1.

³⁶⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6297, 6 Teşrinisani 1898, 2.

³⁷⁰ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 2.

³⁷¹ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 2.

Şehirdeki yolların her iki tarafı da güvenlik önlemleri kapsamında askerler tarafından tutulmuştu. Şehre giriş yapan II. Wilhelm ve eşi, karşılama merasiminin ardından kalabalık Yafa sokaklarında sevinç ve coşkuyla karşılanıp “Yaşa” “Hurra” sesleri eşliğinde ikametleri için özenle hazırlanmış olan Otel Du Park’a gitmişlerdi. İmparator ve İmparatoriçe otele vardıkları sırada onlarca Osmanlı askeri resmî selam vaziyeti alırken, beklemekte olan mızıka Alman havalarını çalmaya başlamıştı. Ayrıca bahçeye sıra halinde dizilen Alman mektebi öğrencileri “Yaşa”, “Hurra” diye bağırıyorlardı. Otelin önüne büyük bir Alman bayrağı asılmıştı. Otelde de aynı sevinç ve ihtiramla karşılanan II. Wilhelm ve Augusta Victoria, otelin bahçesinde bir müddet gezdikten sonra odalarına çıkarak istirahat etmişlerdi.³⁷² Akşam kendileri için hazırlanan şenlikleri izlemişlerdi. Şehrin istisnasız her yeri pek güzel şekilde aydınlatılmıştı.

Seyahati yakından takip etmek için görevlendirilen İkdam gazetesi yazarı İsmail Zühtü Bey’in gazetede “Kudüs Hatıraları” adıyla 5 Kasım tarihinden itibaren yayınlanan yazılarında yer verdiği bilgilerden öğrendiğimiz kadarıyla, II. Wilhelm’in ziyareti sebebiyle şehir çok kalabalıktır. Hatta İsmail Zühtü bu aşırı kalabalık nedeniyle kalacak yer bulamadığını ve bu sebeple Rum Manastırında ikamet ettiğini belirtmiştir. İsmail Zühtü Bey yine aynı şekilde Yafa’nın aşırı kalabalık olduğunu bu nedenle otel ve araba fiyatlarının çok fazla yükseldiğini yazmıştır. Hayfa’dan Yafa’ya gidip gelmek isteyen birinin yaklaşık 35, 40 lira araba ücreti ödediği gibi Yafa’da bir gecelik yatak ücreti de bir buçuk, iki İngiliz lirasına yükselmiştir.³⁷³

Alman İmparator ve İmparatoriçesi otelde bir müddet dinlendikten sonra akşam bahçeye inmişlerdi. Bahçeye Alman mızıka heyeti gelerek Alman milli havalarını çalmışlardı. Kendileri de bu sırada bahçeyi gezip, güzelliklerini seyretmişlerdir.³⁷⁴ Bu otelin güzelliği bir yana, bahçesinin güzelliği adeta her göreni tesiri altına almaktaydı. Çok eski tarihlerde Yafa’da ortaya çıkarılan heykellerden bazıları bu bahçenin en nadide parçalarını oluşturuyordu. Bahçe resmen bir tabiat harikasıdır. Portakal ve hurma ağaçlarının görüntüsü bahçeye farklı, bir o kadar da güzel bir hava katmıştır. İmparator ve İmparatoriçe gördükleri doğa harikası denilebilecek bu bahçeden pek hoşlanmışlardı. II. Wilhelm heykellerin

³⁷² Tercüman-ı Hakikat, No: 6297, 6 Teşrinisani 1898, 2. İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 2.

³⁷³ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 2.

³⁷⁴ Tercüman-ı Hakikat, No: 6293, 2 Teşrinisani 1898, 2.

yanında durarak bir müddet incelemiş, bahçedeki gezintilerini sonlandırdıktan sonra otele geri dönerek adlarına düzenlenen ziyafete iştirak etmişlerdi.³⁷⁵

Ziyafet sonrasında odasına çekilen II. Wilhelm, Sultan II. Abdülhamid'e bir telgraf çekerek, nail oldukları iltifat ve misafirperverlikten dolayı teşekkür ederek gerek Hayfa'da gerek Yafa'da ahali ve Osmanlı memurları tarafından gösterilen saygı ve güzel karşılamadan duyduğu memnuniyetini dile getirmiştir. Özellikle de Yafa belediye binasının aydınlatmasını çok beğendiklerini söyledikten sonra, duyduğu memnuniyeti tekrar tekrar dile getirmiştir.³⁷⁶ Geceyi otellerinde geçiren İmparator ve İmparatoriçe sabah erkenden Kudüs'e gitmek üzere hareket etmişlerdi. Sabah otelden çıkmadan önce Şakir ve Tevfik paşaları huzuruna kabul eden II. Wilhelm, hal ve hatırlarını sorduktan sonra kendilerinden pek memnun olduklarını dile getirmişlerdi.

Yafa'dan ayrılışları da tıpkı buraya gelişleri gibi gösterişli olmuştur. Her şeyde fevkalade bir düzen ve mükemmeliyet görülmektedir. II. Wilhelm ve Augusta Victoria otelin kapısında görünür görünmez etrafta toplanmış ahali birkaç kez "Yaşa" ve "Hurra" diye bağırmıştır. İmparator ahaliye tebessüm ederek, elleriyle selamlamışlardı. Bu sırada İmparator Berlin'de bu seyahate özel hazırlattığı üniformalardan birini giyerken, İmparatoriçe de kırmızı ve beyaz renklerinden oluşan bir ceket ve elbise giyinmişti. Her ikisinin de başlarında güneşten korunmak için şapka vardır. İmparator ve İmparatoriçenin otelden çıkmasıyla limanda bulunan Hela ve Herta vapurlarından toplar atılmıştı. Top sesleriyle, ahalinin sevgisi ve heyecanı daha da artmış "Yaşa" ve "Hurra" diye soluksuzca bağırmaya devam etmişlerdir.³⁷⁷

Bu sırada İmparatorun otelden çıkması ve Yafa'dan ayrılması tıpkı bir geçit edasındadır. En önde İmparatorun maiyetinde bulunan Alman askerler ve başlarında resmî üniforması ile komutanları General Shull bulunuyordu. Askerlerin ardından İmparator II. Wilhelm sağda, İmparatoriçe Augusta Victoria solda olacak şekilde yavaş yavaş Yafa'nın çıkışına doğru ilerlemişlerdi. İmparator ve İmparatoriçenin etrafı Alman saray erkânı, damdonörler, generaller, amiraller ve memurlarla çevrilmişti. Askerî mızıka Alman marşını çalıyordu. İmparator ve İmparatoriçenin bindiği atlardan sonra iki memur ellerinde Alman Devleti'ne ait bayraklarla büyük caddeden geçerek, Kudüs yoluyla Laturin'e doğru

³⁷⁵ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

³⁷⁶ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", **İkdam**, No; 1554, 6 Teşrinisani 1898, 2.

³⁷⁷ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

ilerliyorlardı.³⁷⁸ Burada kendilerini bizzat Mutasarrıf Tevfik Bey, Kaymakam Vekili Zühtü Bey ve memurlar yolcu etmişti.

At sırtında Laturin'e doğru hareket eden İmparator, "Mihmandarlarımın hepsi yorulmasınlar, rahatsız olmasınlar trenle gitsinler. Kendilerine fevkalade müteşekkirim" dediği için yolda kendisine sadece Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Tevfik Paşa, Ahmed Ali Paşa, İsak, Onur ve Yusuf beyler eşlik etmiştir.³⁷⁹ Şehrin dışındaysa Ertuğrul Alayı İmparatorun kafilesine dâhil olarak bir kısmı önde ilerlerken bir kısmı arka tarafın güvenliğinden sorumlu olarak ikiye ayrılmıştı. Tüfengi bölüğünden Yese, Mahmud Bedevi, Hasan ve Abdülkadir Efendiler de bir arabada bulunmaktaydılar. Arabalarda seyahat sırasında lazım olabilecek, Cook şirketine ait çadırlar ve bazı gerekli ihtiyaç malzemeleri bulunmaktaydı.

Yafa'dan ayrıldıktan kısa süre sonra çoğunlukla Yahudilerin ikamet ettiği Mikveh'e ulaşılmıştır. Burada II. Wilhelm'i hazır bekleyen Yahudi mektebi öğrencilerinin başında, bir önceki bölümde İmparatorla mülakatı izah edilen ve kendisine Kudüs seyahatine katılma sözü verilen Theodore Herzl bulunmaktadır. Herzl İmparator'dan hızlı çıkarak çok daha önce kutsal topraklara gelmiş, bölgenin her yerini karış karış gezip fikir sahibi olmuştur. Yoğun kalabalık içerisinde, at sırtında bulunan II. Wilhelm, Herzl'i görünce anında tanımıştır. Herzl, İmparatorun yanına gitmiş ve aralarında şu konuşma geçmiştir.

- Nasılsınız
- Teşekkür ederim Majesteleri, memleketi ziyaret ediyorum. Majestelerinin seyahatleri şimdiye kadar nasıl geçti?
- Çok sıcak, fakat bu ülkede istikbal var.
- Şu an için hastadır Efendim.
- Suya ihtiyacı var. Suya çok ihtiyacı var.
- Evet, Majesteleri, büyük ölçüde de kanalizasyona.
- İstikbali olan bir ülke.

Konuşmanın akabinde, II. Wilhelm fazla oyalanmadan gitmesi gereken yöne doğru atını sürerek, yolculuğuna devam etmiştir. Daha sonra Herzl'le son bir kez de Kudüs'te görüşecek olup o an için yapılan konuşma bundan ibarettir.³⁸⁰

II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın bulunduğu kabile akşam üzeri Remle'ye varmıştır. Kendilerini burada Nahiye Müdürü Mahmut Bey, ruhani liderleri ve kasaba ileri

³⁷⁸ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

³⁷⁹ Sabah, No: 3220, 4 Teşrinisani 1898, 2.

³⁸⁰ Göze, **Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar**, 170.

gelenleri karşılamıştır. Kalabalık ve coşkuyla karşılanan İmparator ve İmparatoriçeyi gören kalabalık “Yaşa” diye bağırmıştır. Memnun ve mesut oldukları gözlerden kaçmayan İmparator ve maiyeti kendileri için hazırlanan çadırlarda bir müddet istirahat ettikten sonra II. Wilhelm, Mahmud Bey’i huzuruna çağırarak, Emeviler döneminden kalma bir eser olan Beyaz Camii hakkında bilgi almıştır. Beyaz Camii hala yıkılmamış, ayakta olsa da buranın eski şekil ve heybetinin, ufak tefek tamiratla mümkün olmadığı kendisine söylenmiştir. Söylenenlerden tatmin olmamış gibi görünen II. Wilhelm, Mahmud Bey eşliğinde camiye gitmiştir. Bu sırada İmparatoriçe çok yorgun olduğu için kendisine eşlik edememiştir.³⁸¹

Camiye varan II. Wilhelm, etrafı seyrettiği sırada en çok dikkatini çeken şey caminin minareleri olmuştur. Yarım saat kadar etrafı seyreden İmparator, dikkatini çeken minarelerin üzerine çıkarak iyice inceledikten sonra, bir müddet dinlenerek Laturin’e doğru yeniden yola çıkmıştır.³⁸² Akşamüzeri Laturin’e varan İmparator ve maiyeti hiç vakit kaybetmeden Cook şirketine ait çadırlarını kurmuş ve yemeklerini yedikten sonra çadırlarına çekilerek istirahat etmişlerdir. Yol boyunca uğranılan her yer son derece düzenli ve takdire şayan olup, Alman İmparatorunu herkes çok güzel karşılamıştır.³⁸³ Sabahın ilk ışıklarıyla İmparator Hazretleri, Laturin’den Kudüs’e gitmek üzere yola çıkmışlardır.

Bir müddet yolculuğa devam ettikten sonra Laturin ve Kudüs arasındaki Ebu Gavş köyüne gelmişlerdir. Burada II. Wilhelm ve maiyeti, Şeyh Selim Efendi tarafından karşılanmışlardır. Karşılama ve tanışmalardan sonra Selim Efendi tarafından hazırlanmış olan oyunlar, II. Wilhelm ve Augusta Victoria için sergilenmiştir. Bu oyunları 150 kadar süvari cirit oynayarak sergilemişlerdir. Askerlerin gösterisi takriben bir saat sürdükten sonra, II. Wilhelm çok memnun ve beğenmiş olarak, yeniden Kudüs’e doğru yola çıkmıştır.³⁸⁴ İmparatoriçe çok fazla yorgun oldukları için arabayla yola devam ederken, II. Wilhelm başladığı gibi at sırtında devam etmiştir.

İmparatorun Yafa ziyareti sırasında, bölgede bulunan Tercüman-ı Hakikat gazetesi yazarı, tıpkı İsmail Zühtü Bey gibi Yafa şehrinin aşırı kalabalık olduğunu, dünyanın birçok yerinden seyyahların bölgeye akın ettiğini yazarken o da aşırı pahalılıktan yakınmıştır. Aynı zamanda Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 1 Kasım tarihli sayısında yayınlanan habere göre

³⁸¹ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, **İkdam**, No: 1557, 9 Teşrinisani 1898, 1.

³⁸² İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1.

³⁸³ İsmail Zühtü, “Kudüs Hatıraları”, 2.

³⁸⁴ Sabah, No: 3214, 29 Teşrinisani 18989, 1.

Cenova'dan gelen bir İngiliz vapurunda çok sayıda seyyah bulduğu bunların neredeyse tamamının Alman İmparatorunun seyahati için bölgeye geldiği yazılmaktaydı.³⁸⁵

Cenova vapuruyla Yafa'ya gelen yabancı yazar ve gazeteciler bölgeyi bilmedikleri için Yafa hakkında ayrıntılı bilgi almak için yöre halkından bir Müslüman'la anlaşmışlardı. Halil Hilmi isimli bu kişinin, Almancaya fevkalade vakıf bir oğlu vardı ve ondan aldıkları bilgilerle haber ve eserler kaleme almışlardır.³⁸⁶

2.2.3. Alman İmparatoru II. Wilhelm Kudüs'te

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in doğu seyahatinin asıl mevkii olan Kudüs şehrinin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Tercüman-ı Hakikat gazetesi 2 Kasım tarihli sayısında yayınladığı yazısında kadim şehir Kudüs'le ilgili güzel bilgiler vermiştir. Bu bilgilere göre Latinler tarafından Jerusalem diye bilinen şehre, Araplar tarafından mukaddes anlamına gelen el-Kudüs adı verilmiştir. Birçok devletin himayesine giren Kudüs tepeler üzerine kurulmuştur. Bu tepeler şimdiki şehrin doğu tarafında olup tepeler ile zeytinlik arasında etrafi gayet güzel bir manzara ile çevrilidir. Eski zamanlarda Kudüs ahalisi 2.500.000 kişilik bir nüfusa sahip olmakla birlikte, şu an hâlâ kalabalık halini korumaktadır. Eskiden kalma dar sokaklara sahip olan şehrin, kale ve istihkâmları güzel bir manzara teşkil etmektedir. Şehrin kuzey tarafında cennet misali bağ, bahçeler vardır. Buralar Herodot zamanında duvarlarla çevrilmiştir.³⁸⁷

Kudüs üç sur içindedir. İlki Hazreti Davud ve Hazreti Süleyman zamanında inşa edilmiş olup diğer iki sur çeşitli zamanlarda yapılmıştır. Şehir zamanla tahrip olduğundan aralıklarla yeniden yapılandırılmış olup 130 senesinden sonra burada Romalılar oturmuştur. Şehir yenilediği zaman Jüpiter Mabedi ve birtakım yapılar, kiliseler, manastırlar da inşa edilmiştir. 637 yılında Hazreti Ömer tarafından Kudüs fethedildiği zaman birçok cami, mescit inşa edilmiş, şehir İslam mimarisine göre yeni baştan imar edilmiştir.³⁸⁸

Alman İmparatoru 29 Ekim Cumartesi günü, Kudüs'te olacağından artık hazırlıklar bitmiş durumdadır. Kudüs'te bulunan Osmanlı gazetecilerinin ifadelerine göre o günler Kudüs'ün görüntüsünü tasvir etmek çok zordur. Özellikle İmparator ve İmparatoriçenin ikametleri için hazırlanmış çadırların dışarıdan görüntüsü adeta Kudüs'ün yeni kurulmuş bir

³⁸⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6292, 1 Teşrinisani 1898, 1.

³⁸⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6292, 1 Teşrinisani 1898, 1.

³⁸⁷ Tercüman-ı Hakikat, No: 6294, 3 Teşrinisani 1898, 1. İkdam, No: 1563, 15 Teşrinisani 1898, 2.

³⁸⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6293, 2 Teşrinisani 1898, 2.

yerleşkesi gibidir. Bu çadırlar bir Alman vatandaşının tasarrufunda olan büyükçe bir bahçeye kurulmuştur. Çadırların etrafı yüzlerce fenerlerle aydınlatılarak takdir edilecek manzaralar ortaya çıkarılmıştır. İmparator maiyetinin çadırları da altı noktada kurulmuştur. İmparatorun mirahoru tarafından Berlin'den getirilen atlar için de bir ahır inşa edilmiştir. Aşçılar, hizmetliler ve diğer çalışanlar için 80 adet çadır hazırlanmıştır. Çadırların önüne fenerleri asabilmek için sütunlar hazırlanmış olup, hepsine ait olduğu fenerler takılınca zarif bir görüntü ortaya çıkmıştır. Ayrıca İmparator ve İmparatoriçe için büyükçe bir kabul salonu da hazırlanmıştır.³⁸⁹

Cumartesi günü II. Wilhelm'in bu ziyareti için uzak diyarlardan gelen seyyahlar, bölge ahalisi, genç, yaşlı herkes ellerindeki bayrak ve mendillerle sokaklara akın etmişlerdir. Kudüs şehrindeki otel, hastane, belediye binası, evler kısacası her yer, her köşe bayraklarla donatılmıştır. Özellikle İmparatorun geçeceği mahallerdeki sokaklar, evler, oteller daha farklı, daha güzel şekilde süslenmiştir. Şehirdeki en güzel süslenmiş yerlerden biri de Hazreti Ömer Camiidir. Burada bir hayli eski eserler, II. Wilhelm için sergilenmiştir. Aynı şekilde belediye dairesi de güzelce süslenip, aydınlatılmış ve pek kıymetli halılarla döşenmiştir.³⁹⁰

Cuma gecesini Laturin'de geçiren İmparator ve İmparatoriçe sabahleyin erkenden Kudüs'e doğru hareket etmişti. O sırada yol üzerinde birçok köye uğramışlardı. Babü'l-Vadi, Abuguş ve Katunya köylerinde durarak bir müddet istirahat etmişler, buralardaki karşılmalarda çeşitli şenlikler ve oyunlar icra edilmişti. Bu sırada Yusuf Efendi'nin rehberliğinde bir alay sabah saatlerinde Kudüs'ten ayrılarak Şeyh Bedir denilen mevkie gelerek İmparatoru beklemişlerdi. Şeyh Bedir vaktiyle İsrailoğulları hükümdarına özel olan tüccarların dinlendiği bir yerdir ve dua okunması adettir. Adet olduğu üzere Yahudiler, bu kez bunu II. Wilhelm için yapmak istemişlerdi. İmparator ve İmparatoriçe buraya varır varmaz Mutasarrıf Tevfik Bey, memurlar, patrikler, ruhani liderler ve konsoloslar resmî uniformalarını giyinmiş vaziyette, kıymetli misafirlerini çok güzel karşılamışlardı. Hatta Alman tebaa Kudüs'e kadar bekleyemeyerek, buraya kadar gidip karşılama merasiminde hazır bulunmuşlardır. Askerler selamlama merasimi ifa ederken, mızıkada da Alman milli marşını çalmıştır. Etraftaki kalabalık "Hurra" diye bağırmıştır.³⁹¹

³⁸⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6294, 3 Teşrinisani 1898, 1. Çadırların kurulduğu bölgenin ve çevresinin görünümü için ayrıntılı bilgi bkz. İkdâm, No: 1563, 15 Teşrinisani 1898, 2.

³⁹⁰ Tercüman-ı Hakikat, No 6294, 3 Teşrinisani 1898, 1.

³⁹¹ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", İkdâm, No: 1563, 15 Teşrinisani 1898, 1.

Sonra iki haham tarafından konuşmalar yapılmıştır. Konuşmalardan ilki şöyledir: “İmparator ve İmparatoriçe Hazretlerinin Beni İsrail tarihinde sahip olduğu ehemmiyet-i kudsiyeyi payan-ı tasvir edemeyen bu şehr-i mukaddese teşriflerini Musevi halkı tebrik eder.” İkinci haham ise

Bugün büyük sevinç ve iftihar ile teşrif eden Haşmetpenahlarını tebrik etmek için Hıristiyan kavmi içinden Musevilerin dahi bu şereften hissesini almasına müsaade buyrulmasını istirham ederiz. Dünyanın her tarafında dağınık bir halde bulunan Museviler de sevgili padişahlarına karşı kalben sahip oldukları sadakat ve kullukla istiğbal ediyorlar demiştir.³⁹²

Konuşmaları dinleyen II. Wilhelm, akabinde hahamlara teşekkür etmiştir.

Karşılama son bulduktan sonra Kudüs’e yaklaşık bir saatlik mesafede bulunan ve kendileri için hazırlanmış olan karargâhlarına gitmişlerdi. Burada dinlenip, yemeklerini yedikten sonra İmparator at sırtında, İmparatoriçe de arabaya binerek Kudüs’e doğru yola koyulmuşlardı.³⁹³ Yollarda büyükçe taklar, batı mimarisine uygun bir tarzda inşa edilmişti. Her taraf çiçeklerle süslenmiş Alman bayrakları, armaları asılmıştı. At sırtında olan İmparator Yafa Kapısı’na gelince attan inerek yaya olarak, İmparatoriçe de yine arabada olarak kapıdan geçmiş ve böylece Kudüs’e girmişlerdi.³⁹⁴ Yollara güller serilmiş, eşine benzerine rastlanması kolay olmayan coşkulu anlar yaşanmıştı.

Şehre giriş anında yapılan karşılama ve selamlamalardan sonra Belediye reisi Yese Efendi tarafından bir konuşma yapılmıştır.

Padişahımız, Şevketlü Efendimiz Hazretlerinin misafir-i muhteremleri olan İmparator ve İmparatoriçe Hazretlerinin beldemize teşrif buyurmalarından dolayı hatırımda ilelebet bir yâd-ı cemil bırakacak olan bu mesut günün ahalinin kalbinde hâsıl eylediği sevinç ve bu sevinci Haşmetpenahlarına arz etmekten şeref duyuyorum

Konuşmayı Tevfik Paşa’nın tercüme etmesi üzerine II. Wilhelm

Zat-ı Şevketsiamad Hazreti-i Padişahî ile aramızda mevcut olan dostluğumuz bu defaki ziyaretim üzerine teyit etmiştir. Padişah hazretlerinin hakkımda gösterdiği sevinç-i samimaneye bütün memleket-i Osmanî ahalsinin iştirak eylediğini gördükçe sevinç ve mutluluğum artıyor. Kudüs ahalsine bil mukabelede teşekkürler ederim.

³⁹² İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1.

³⁹³ Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1.

³⁹⁴ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1-2.

Dedikten sonra II. Wilhelm, İmparatoriçe ve maiyetleriyle birlikte Kamama Kilisesi'ne (Kutsal Mezar) gitmek için Kudüs sokaklarında ilerlemiştir. Hazreti Ömer Camii'nin önüne gelince burası ziyaret edilmiş ve ardından Kamama Kilisesi'ne geçilmiştir.³⁹⁵

Kilisenin kapısında kendilerini Suriye Valisi Nazım Paşa, Kudüs Mutasarrıfı, Osmanlı kumandanları, Rum, Ermeni ve Latin patrikleri büyük bir saygıyla karşılamıştır. Karşılama merasiminin ardından kiliseye geçilmiştir. Kilisenin ayrıntılı biçimde gezildiği sırada II. Wilhelm kilisenin genel halinden, gördüklerinden pek memnun olmamıştır. Osmanlı basınına yansımaya da İmparatorun ilerleyen günlerde bu durumu telgrafla Rus Çarına bildirmesi her şeyi özetler mahiyettedir. Kamama Kilisesi'nden ayrılan II. Wilhelm, bölgedeki bir diğer Protestan kilisesini ziyaret etmiştir. Bu kilisede de sevinç ve saygıyla karşılanmış ve kendilerine çiçekler takdim edilmiştir. Hatta II. Wilhelm burada bir konuşma yaptıktan sonra kiliseyi gezmiş ve Alman konsolosluğuna gitmiştir.³⁹⁶

II. Wilhelm konsolosluğa vardığında burada kendilerini Mutasarrıf Tefik Bey, Fuad Efendi, Kumandan Paşa, Hanefi Müftüsü Tahir, Şafi Müftüsü Yusuf, Belediye Reisi Yese Efendi beklemekteydiler. İmparator, kendisini karşılayan dinî liderler ve Osmanlı memurlarının ellerini sıktığı sırada Kudüs'te gördüğü saygı, sevgi ve güzel karşılamalardan dolayı memnun olduğunu, Sultan II. Abdülhamid'e duyduğu derin muhabbet ve dostluğu dile getirmiştir. Daha sonra Kamama Kilisesi'nde kendisini karşılayan Latin Patriği Kardinal Piavi, Rum Patriği Damianos ve Ermeni Patriği Vehabedyan'ı huzuruna kabul ederek bir müddet onlarla sohbet etmiştir. Sohbet sırasında dinî liderlere sık sık iltifatta bulunurken, kendilerine nişanlar takdim etmiştir.³⁹⁷ Hatta Protestanları sahiplenip koruyuculuğunu üstlendiği gibi Katoliklere de aynı hislerle bağlı olduğunu göstermek adına Katoliklerin ruhani reisi Kardinal Piavi'ye en yüksek Alman Nişanı olan "Rother Adlerorden"i takdim etmiştir. Buna karşılık Katolik reisleri İmparatorun bu tarihi toprakları şerefliendirmesinden kıvanç duyduklarını ve gelecek için umutlarının arttığını söylemişlerdir.³⁹⁸

Alman konsolosluğundaki işlerini hallettikten sonra yine geldikleri güzergâhla karargâhlarına dönmüşlerdi. Dönüş sırasında yollar, evlerin balkonları İmparatoru görmek isteyen insanlar tarafından hınca hınç doldurulmuştu. Ahalinin sevgi dolu hallerine karşılık, İmparatoriçe tebessüm ederek ellerini sallamışlardı. Karargâhlarına dönen II. Wilhelm ve

³⁹⁵ Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1. İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

³⁹⁶ Sabah, No: 3214, 29 Teşrinievvel 1898, 1. İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

³⁹⁷ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", **İkdam**, No 1564, 16 Teşrinisani 1898, 1.

³⁹⁸ Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, 86.

İmparatoriçe bir müddet istirahat ettikten sonra, akşam kendileri için icra edilen şehir ayinini seyretmişlerdi. Gördükleri yoğun ilgiden ve her şeyin muazzam derecede kusursuz olmasından duydukları memnuniyeti, Sultan II. Abdülhamid'e bir telgraf çekerek şu cümlelerle bildirmiştir: “*Memalik-i Mahruse-i Şahanelerinin her tarafındaki ahalinin gösterdiği ihtiramdan dolayı arz-ı teşekkür ediyoruz.*”³⁹⁹ Ayrıca İmparator, kiliseyi ziyareti sırasında kilisenin genel durumuyla ilgili gördüklerinden pek memnun olmadığını dile getiren bir telgrafta Grandük I. Friedrich'e yazarak “Daha önce çok pislik gördüm, ama bu kadar büyük bir yığını hiç görmemişim” diyerek memnuniyetsizliğini bu cümlelerle özetlemiştir.⁴⁰⁰

İmparator II. Wilhelm 30 Ekim Pazar sabahı çok erkenden uyanarak, karargâhlarından çıkmış ve Alman Kilisesine gitmişti. Saatin çok erken olması nedeniyle İmparatoriçe kendilerine eşlik etmemişti. İmparator, beyaz bir ata binerek, beraberinde Alman jandarmalarıyla, süvari askerleri ve en önde dört bedevi süvarisi ellerinde kargıları olduğu halde ilerlemişlerdi. İlk önce Alman Kilisesine giderek pazar ayinine katılıp, dualar ettikten sonra Alman yetimhanesine geçmişlerdi. Yetimhanedeki kısa süren ziyaretin akabinde Beytüllahim'e gidilmişti. Beytüllahim kapısında kendilerini bekleyen askerler tarafından selamlama töreni ifa edilmiştir. Bu sırada İmparatoriçe de arabayla Beytüllahim'e varmıştı. Beytüllahim'e girilmeden evvel, hazırlanmış büyükçe bir takın altından geçilerek Latin Kilisesi ve Ermeni Mabedi ziyaret edilmişti.⁴⁰¹

Ermeni Patriği mabedin önünde, İmparator ve İmparatoriçeyi karşılayarak birlikte içeri geçmişlerdi. Kilisede edilen duaların ardından, ruhanilerle bir müddet sohbet edilmiş ve sonrasında kiliseden ayrılacakları sırada Beytüllahim belediye reisinin kızı İmparatoriçeye güzel bir çiçek buketi takdim etmiştir.⁴⁰² Kiliseden ayrılan İmparator ve İmparatoriçe Beytüllahim'e geçmiştir. Evvela Hazreti İsa'nın doğduğu yer ziyaret edilmiş ve İmparator burada bir müddet kalarak dua etmiştir. Dua sonrasında Hazreti İsa'nın doğduğu odadan ayrılarak, bir başka odayı ziyaret etmiştir. En son Hazreti Meryem'in odası ziyaret edilmiştir. Odaların tamamının girişinde birer kandil yakılmış, kapıların önüne birer nöbetçi asker konulmuştur. Beytüllahim'den ayrılmak üzere buranın Rum kilisesine bakan Babü'l-Kebir kapısından çıkan II. Wilhelm, Rum kilisesine uğramayı da ihmal etmemiştir.

³⁹⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6294, 3 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁰⁰ Soy, “Kudüs'teki Erlöserkirche'nin Açılışı: II. Wilhelm'in İkinci Doğu seyahatinden Dini Motifler”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**, 6, 2007-2008, 133.

⁴⁰¹ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1-2.

⁴⁰² Sabah, No: 3227, 15 Teşrinisani 1898, 1-2.

Burada da Rum Patiği tarafından karşılanan İmparator, içeriye geçerek kiliseyi detaylı biçimde gezmiştir.⁴⁰³

Artık Beytullahim'den ayrılma vakti gelen II. Wilhelm ve Augusta Victoria henüz kahvaltı yapmadıkları için Alman yetimhanesine ikinci kez giderek hem kahvaltılarını burada yapmışlardır hem de İmparatoriçe sabah ziyaret edemediği yetimhaneyi ziyaret etmiştir. Kahvaltının son bulmasının ardından yetimhaneyi teferruathı şekilde gezmişlerdir. Yetimhaneden İmparator yine at ile İmparatoriçe de arabayla ayrılarak Alman mahallelerini gezmiş hatta bazı Alman vatandaşlarının evlerine dahi konuk olmuşlardı. Burada Alman tebaası tarafından kendilerine ufak tefek hediyeler ve çiçekler takdim edilmişti. Alman Mahallesinin ziyareti tamamlandıktan sonra Cebel-i Tur'a gitmişlerdi.⁴⁰⁴

Cebel-i Tur'a giderken kendilerine mihmandarlarından Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Ahmed Ali Paşa, Tevfik Paşa, Miralay Mustafa, Binbaşı İsak, Kolağası Necip beyler eşlik etmiştir. Cebel-i Tur'a varan İmparator, Rus kilisesini ziyaret etmiştir. Kendisini burada Rus memurları ve ruhanileri karşılamıştır. Karşılama sonrası kiliseye geçilmiştir. Kilise, İmparatorun ziyaretinin şerefine fevkalade süslenmişti. Rus memurları II. Wilhelm'e ziyaretleri münasebetiyle bazı hediyeler ve çiçek takdim etmişlerdi. Ziyaretin ardından tekrar karargâhlarına dönmüşlerdi.⁴⁰⁵ Öğlen yemeklerini çadırlarında yiyen İmparator ve İmparatoriçe Kudüs ahalisinden müteşekkil bir grubu huzurlarına kabul etmişlerdir.

Zühtü Bey'in "Kudüs Hatıraları" yazı dizisinde yer verdiği bilgiye göre, bu sırada İmparatorun görüştüğü kişilerden birisi de Kudüs Belediye Reisi Yese Efendi'dir.⁴⁰⁶ Yese Efendi, ay yıldız simgeli çadırda İmparator tarafından kabul edilerek, Tevfik Paşa'nın tercümanlığında II. Wilhelm'e takdim edilmiştir. II. Wilhelm'e takdimi sonrası Yese Efendi Kudüs ahalisi adına bir albüm hazırlandığını ve bunu kabul etmelerini istirham etmiştir. Takdim edilen albümün içerisinde Kudüs'ün çeşitli manzaraları bulunmakta olup, Osmanlı gazetecilerinin malumatına göre albümün kabı 1400 parça sedef kullanarak hazırlanmıştır. İmparator hazretleri albümü kabul ettikten sonra "Bu resmî kendi müzemde muhafaza edeceğim" demiştir. Yese Efendi, İmparatoriçeye de bir hediye takdim edeceğinden onun huzuruna çıkmak istediğini beyan etmiştir.⁴⁰⁷

⁴⁰³ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

⁴⁰⁴ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

⁴⁰⁵ Sabah, No: 3227, 15 Teşrinisani 1898, 1-2.

⁴⁰⁶ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

⁴⁰⁷ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

Yese Efendi kabul salonunda İmparatoriçenin huzuruna kabul edilmiştir. Yalnız İmparatoriçe çok yorgun olduğu için Yese Efendi'yle fazla kalamamıştır. Yine İkdam gazetesi muhabirinin verdiği malumata göre Yese Efendi'nin yanında beş altı yaşlarında bir kız çocuğu olduğunu, bu çocuğun Kudüs Maarif Müdürü İsmail Bey'in kızı olduğu bilinmektedir. Bu kız bizzat kendisinin, iplerle işlenerek yaptığı Osmanlı Arması ve bir demet çiçeği İmparatoriçeye takdim etmiştir. Hediyeleri çok beğenen İmparatoriçe küçük çocuğu sevip saçlarını okşamıştır.⁴⁰⁸ Yese Efendi ile bir müddet sohbet eden Augusta Victoria yeniden dinlenmek için müsaade istemiştir. Yaverlerinden biriyle kız çocuğuna üzerinde kendi isminin bulunduğu kıymetli bir broş hediye etmiştir. İmparator da Kontes Brokdorof aracılığıyla bu çocuğa ipek mendile sarılı şekerlemeler göndermiştir.

31 Ekim Pazartesi günü II. Wilhelm için artık büyük gündür. Onu Berlin'den alıp, kutsal topraklara kadar getiren, çıkarlarına hizmet eden, Osmanlı-Alman ilişkilerini zirveye taşınmasına ön ayak olan Alman Protestan Kilisesinin (Erlöserkirche) açılış günüdür. Bunun için erkenden uyanıp Alman askerleri, maiyeti ve mihmandarlarından müteşekkil bir alayla kiliseye doğru yola çıkmıştır. İmparator II. Wilhelm'in başını çektiği alay Hazreti Davud'un kabrinin karşısındaki Halilür-Rahman kışlasından biraz ötede bulunan manastır önünde bindikleri attan, İmparatoriçe Augusta Victoria da arabadan inerek kiliseye yürüyerek gitmeyi tercih etmişlerdir.⁴⁰⁹

İmparator ve İmparatoriçeyi Şakir Paşa, Ahmed Ali Paşa, Tevfik Paşa, Nazım Paşa, Mutasarrıf Bey ve kumandan paşalar takip etmekteydi. Kilisenin ana kapısına kadar yaya olarak yürüyen İmparator ve İmparatoriçeyi, beklemekte olan askerler selam dururken, başrahip büyük bir ihtiramla kıymetli misafirleri karşılamıştır.⁴¹⁰ Kilisenin kapısının önüne tam ortaya, bayrakların asılması için büyük bir sütun dikilerek etrafına iki bahriye askeri yerleştirilmiştir. Sütunun hemen karşı tarafına Herta ve Hela vapurlarının komutan ve askerleri dizilmiştir. İmparator burada büyük bir saygı ve sevgiyle karşılandıktan sonra bir konuşma yapmıştır.⁴¹¹

Konuşmanın akabinde verdiği işaret üzerine bahriye askerleri söz konusu sütuna Alman bayrağını çekmişlerdir. Ardından verilen ikinci bir emirle mızıka Alman ve Hamidiye Marşını çalmaya başlamıştır. Mızıkanın çaldığı marşları dinleyen II. Wilhelm,

⁴⁰⁸ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

⁴⁰⁹ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", **İkdam**, No: 1565, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴¹⁰ Sabah, No: 3228, 16 Teşrinisani 1898, 1.

⁴¹¹ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1.

Şakir ve Tevfik Paşa'ya dönerek duydukları mutluluk ve memnuniyeti dile getirmiş ve ardından konuşmasına bahriye askerlerine, bando ve mızıkacı takımına teşekkür ederek devam etmiştir. Konuşmada adı geçen gruplara Kudüs hatırası olması adına hazırlanan madalyalar dağıtılmıştır.⁴¹²

Konuşmalar ve madalya töreni sona erdikten sonra, çan sesinin duyulmasıyla anahtar teslim töreni yapılmıştır. Kilisenin anahtarları II. Wilhelm'e verilerek asıl giriş kapısı olan batı kapısına yönelerek başrahabin yardımıyla kapı açılmış ve kiliseye girilmiştir. Konsololar, eşleri, Hohenzoller, Herta, Hela vapurlarının mürettebatı, Alman tebaasının hepsi diğer kapıdan kiliseye girmişlerdir.⁴¹³ II. Wilhelm kiliseye girince kimsenin beklemediği, herkesin tuhaf bakışlarına sebep olan o ünlü yönelişini yaparak mihraba yüz sürmüş ve ardından hazırladığı konuşmasını yaparak, dua etmiştir. II. Wilhelm yaptığı konuşmasında, kendisine böyle bir fırsat verdiği için tanrıya sonsuz şükretmiştir.⁴¹⁴

Açılış sonrası Alman Katolik misyonerleriyle, rahipler İmparator hazretlerine takdim edilmiştir. Hepsine teker teker iltifatlarda bulunan II. Wilhelm, kiliseden ayrılarak başka bir kiliseyi ziyaret etmiş akabinde ise Servet gazetesinin 16 Teşrinievvel tarihli sayısında okuyucularına bildirdiği, Sultan tarafından kendilerine hediye edilen arsa gezilmiş ve İmparator burada bir de konuşma yapmıştır. O gün, gün boyu Kudüs'ün her yanında kilisede çalan çanlar yankılanmıştır. Ayrıca kilisenin açılışına binaen İstanbul, Almanya, İngiltere gibi birçok yerde kiliselerde dualar okunmuştur. Beyoğlu'ndaki Aynalı Çeşme'de bulunan Alman Protestan Kilisesinde, Alman sefarethanenin memurlarının katılımıyla dualar edilmiştir.⁴¹⁵ Karargâhlarında bir müddet dinlenen İmparator ve İmparatoriçe maiyetleriyle birlikte Hazreti Davud'un türbesini ziyaret etmişlerdir.

İsmail Zühtü Bey'in verdiği malumata göre burası sırf bir türbeden ibaret değildir. Burada türbe dışında büyük bir Camii ile bir de özel daire bulunduğundan İmparator camii ve bu daireyi de ziyaret etmiştir. Burada buldukları sıra Şeyh Kemal Efendi İmparatora hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında,

Zat-ı Haşmetpenahlarının şu mahall-i mübareği ziyaretleri esnasında hizmetlerinde bulunduğumdan dolayı kendimi bahtiyar addeylemekteyim.

⁴¹² İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1.

⁴¹³ Sabah, No: 3228, 16 Teşrinisani 1898, 1.

⁴¹⁴ Soy, "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İkinci Doğu Seyahati", 148; Soy, "Kudüs'teki Erlöserkirche'nin Açılışı: II. Wilhelm'in İkinci Doğu Seyahatindeki Dini Motifler", 134. İmparatorun kendisine hediye edilen arsayı gezdiği sırada yaptığı konuşma için bkz. Karacagil, "II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü (1898)", 84.

⁴¹⁵ Sabah, No: 3218, 2 Teşrinisani 1898, 1. Servet, No: 125, 16 Teşrinievvel 1898, 1.

Seyahat-ı Haşmetpenahlarının kemal-i sıhhat ve afiyetle devam etmesini ve merkez-i hükümetlerine selamete dönmelerini cenab-ı Hak'tan niyaz ve istirham ediyorum.⁴¹⁶

İfadelerini kullanmıştır. Hazreti Davut'un türbesinin ziyaret edilmesinin ardından İmparator ve İmparatoriçe bir arabaya binerek Mariaka Kilisesi'ni ziyaret etmişlerdir. Yarım saat süren kilise ziyaretinden sonra yine karargâhlarına dönmüşlerdir.

İmparator ve İmparatoriçenin Kudüs'e gelmeleriyle birlikte her gece ziyafetler tertip edilmiştir. İşte Pazartesi gecesini de yeni bir ziyafet için her taraf donatılmış, aydınlatılmıştır. Havai fişekler eşliğinde mızıkça bazen Alman havalarını, bazen de Osmanlı havalarını çalmıştır. Bu gece İmparatorun karargâhında tertiplenen ziyafete Suriye Valisi Nazım Paşa, Şakir Paşa, Tevfik Paşa, Protestan din adamları ve Alman ileri gelenleri katılmıştır. Yemekler yenildikten sonra, II. Wilhelm ve eşi bahçeye çıkarak gösterileri ve şehrin aydınlatılmasını seyretmişlerdir. Gördüklerinden son derece memnun olan II. Wilhelm, Mülazım Rıfat Efendi'ye nişan takdim etmiştir.⁴¹⁷

İmparator ve İmparatoriçe 1 Kasım Salı sabahı arabayla Zeytin Dağı'na Rus Manastırını ziyarete gitmişlerdi. Rus Patrikleri kendilerini kilisenin dışında karşıladıktan sonra içeri geçmişler ve İmparatoru bir an olsun yalnız bırakmamışlardı. Kilisenin tamamını gezip bilgi alan II. Wilhelm, daha sonra Hazreti Meryem'in mabedini ziyaret etmiştir. Buraya kırk ayak merdivenle inen II. Wilhelm, içeriye girmiş ve ortamın havasından ve düzenlenişinden çok etkilenmiştir. Mezarın dört bir yanı altın ve gümüş şamdanlarla aydınlatılmış olup tavana asılan avizelerle fevkalade parlak ve güzel bir atmosfer yaratılmıştır.⁴¹⁸ Öğlen yemeğinin ardından II. Wilhelm ve Augusta Victoria Alman yetimhanesini ziyaret etmişlerdi.⁴¹⁹ Yetimhanede gördüklerinden, mevcut durumdan gayet memnun olarak günü noktalamışlardı.

II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria Kudüs ziyaretlerinin sonuna yaklaşırken 2 Kasım Çarşamba gününün büyük bir kısmını Müslümanların kutsal mekânlarına ayırmışlardır. Sabah erkenden İmparator atla, İmparatoriçe arabayla maiyetleriyle birlikte karargâhlarından ayrılmışlardı. İlk uğrak yerleri Harem-i Şerif olduğundan Kudüs'e gidilmiştir. Harem-i Şerif'te kendilerini Şakir Paşa, Nazım Paşa ve Harem-i Şerif Kadısı Şeyh Abduh Efendi karşılamış, askerler resmî selam durmuştu. İlk olarak Sahratullah ve

⁴¹⁶ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2. **İkdam**, No: 1566, 18 Teşrinisani 1898, 2.

⁴¹⁷ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

⁴¹⁸ **İkdam**, No: 1566, 18 Teşrinisani 1898, 1.

⁴¹⁹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6295, 4 Teşrinisani 1898, 1.

civarı ziyaret edilip, seyredildikten sonra doğu tarafındaki kapısından içeri ziyaretgâha geçilmiştir. Kible tarafına gidilerek Mescid-i Aksa ziyaret edilmiş, Hazreti Süleyman'ın makamı görülmüş ve bu sırada Tevfik Paşa tarafından ziyaret edilen yerlerle ilgili bilgiler verilmiştir.⁴²⁰ Buradaki ziyaretlerini tamamlayan II. Wilhelm ayrılırken atına bindiği sırada, elini Nazım Paşa'nın omzuna koyarak bir müddet kendisiyle sohbet etmiştir.

Mescid-i Aksa'dan ayrılan İmparator Latin mektebine giderken, Augusta Victoria Alman hastanesini ziyaret etmiştir. Latin mektebinde öğrenciler ve birçok kişi tarafından karşılanan II. Wilhelm, buradaki ziyaretini tamamladıktan sonra Rum Patrikhanesine gitmiştir. Rum patrikleri tarafından güzel bir şekilde karşılanan İmparator, kabul salonuna geçmiş ve burada bir kendisi adına konuşma yapılarak şampanya ikramında bulunulmuştur. Salonun ortasına İmparatora özel konulan sandalyenin üzerine Osmanlı tuğrası ve Alman arması işlenmiştir. Patrik Efendi tarafından II. Wilhelm patrikhanenin birkaç yüz yıllık kitapların bulunduğu kütüphaneye götürülmüş, kendisine birkaç eski kitap hediye edilmiştir. II. Wilhelm patriğin bu davranışından son derece memnun olmuştur.⁴²¹

İmparator ve İmparatoriçe günün ilk yarısını yaptıkları ziyaretlerle geride bırakarak karargâhlarına dönmüşlerdir. Öğlen yemeklerini çadırda yedikten sonra, Fransız konsolosuyla küçük bir görüşme yapıp kendilerine iltifatlarda bulunmuşlardır.⁴²²

Fransız konsolosundan sonra kendisiyle İstanbul'da sözleşip, Yafa'da karşılaşmanın akabinde Kudüs'te de Theodore Herzl ve Siyonist delegasyonu huzurlarına kabul etmişlerdir. Herzl hazırlamış olduğu konuşmasını yapmış ve Yahudilerin yurt edinmesi için Sultan'dan izin istenilmesini II. Wilhelm'den talep etmiştir. Çok uzun sürmeyen hatta Herzl'e göre pek iç açıcı geçmeyen görüşme sonlandıktan sonra, Herzl'in umduğunu bulamayacağı kesindi. Bu görüşmeye hatıralarında yer veren Herzl'in dikkat çektiği bir diğer nokta da Alman basınında bu görüşmenin hiç geçmemiş olması ve sadece Alman İmparatorunun Yahudi bir heyeti huzuruna kabul ettiği yazılırken, II. Wilhelm'in Yahudi heyetle yaptığı "*Filistin'de ziraatın gelişmesi için girişilen her türlü çalışmayı Türk İmparatorunun hayrına ve Sultanın hükümdarlık hukukuna tam hürmetle tasvip ve takip edeceği*" konuşmaya yer verilmiş olmasıdır.⁴²³

⁴²⁰ Sabah, No: 3228, 16 Teşrinisani 1898, 1.

⁴²¹ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", **İkdam**, No: 1566, 18 Teşrinisani 1898, 2.

⁴²² Tercüman-ı Hakikat, No: 6297, 6 Teşrinisani 1898, 1. Servet, No 148, 8 Teşrinisani, 1898, 2.

⁴²³ Göze, **Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar**", 182.

Fransız konsolosu, Theodore Herzl ve Siyonist delegasyon ve Kudüs'te bulunan bazı Alman ricaliyle görüşmeler yapan II. Wilhelm daha sonra general üniformalarını giyinip, cins bir ata binerek, İmparatoriçe de üzerlerinde maşallah, başlarında keyfiye olduğu halde fotoğraflarını çekirmiş ve çadırlarına çekilerek bir müddet istirahat etmişlerdir. Bir müddet sonra İmparator, Alman ahaliyi ziyaret edip, onlarla sohbetler etmiş ve tekrar karargâhlarına dönmüştür.⁴²⁴

Kudüs'te son günleri olan II. Wilhelm ve Agusta Victoria 3 Kasım Perşembe günü karargâhlarından ayrılarak Kudüs'e gelmişlerdir. İmparatoriçe bugün eşlerine ayak uydurarak atla ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Sırasıyla Ermeni, Katolik kiliselerini ziyaret edip, İngiliz yetimhanesine konuk olmuşlardır. İngiliz yetimhanesinden ayrılan II. Wilhelm Zeytin Dağı'nda bulunan İslam mezarlığını ziyaret etmiştir. Buradan şehrin manzarası çok güzel görüldüğü için bir müddet, at sırtında Kudüs şehrini seyretmiştir. Zeytin Dağı'ndan ayrılan II. Wilhelm İngiliz metropoliteninin evine giderek, bahçede bir müddet oturmuşlardı. Metropolite yaptığı konuşmasında Sultanı yâd eden II. Wilhelm, kendilerine müteşekkir olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁵

Sultan II. Abdülhamid tarafından, İmparator ve İmparatoriçenin Filistin seyahatleri sırasında maiyetlerinde bulunmaları için Tüfengi Bölüğünden Yese, Mahmud, Hasan ve Abdülkadir efendilerin görevlendirildiği daha önce izah edilmişti. Bu kişilerin görevlerini yerine getirirken göstermiş oldukları sabır ve askeri terbiye II. Wilhelm tarafından sık sık takdir edilmiştir. İsmail Zühtü Bey'in İkdâm gazetesinin 19 Kasım sayısında yayınlanan "Kudüs Hatıraları" yazı dizisinde yer verilen malumata göre İmparator II. Wilhelm'in perşembe günü, İmparator dairesi önünde Yese ve Mahmud efendilerin nöbet tuttuğunu görmesi üzerine kendilerine iltifat etmiş ve birer sigara verilmesini emretmiştir.⁴²⁶ Berlin Ateşemiliteri Enver Bey aracılığıyla, İmparatorun emri yerine getirilmiştir. Ancak İmparatorun bu nazik davranışına teşekkürle mukabelede bulunarak, İmparatorun dairelerinin önünde, bilhassa vazifeleri esnasında sigara içemeyeceklerini söylemişlerdir. Hatta Yese Efendi "Padişahımız Efendimiz hazretleri bizi İmparator ve İmparatoriçe hazretlerinin maiyetine memur buyurdular. Bu vazifenin ifası hakkındaki sebatımızın mazur

⁴²⁴ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

⁴²⁵ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", **İkdâm**, No: 1567, 19 Teşrinisani 1898, 1.

⁴²⁶ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

görülmesini istirham ediyoruz” demiş ve bu söylemden çok memnun kalan II. Wilhelm, kendilerini bir kere daha tebrik etmiştir.⁴²⁷

Alman İmparatoru ve İmparatoriçesi 4 Kasım Cuma sabah saat dokuzda karargâhlarından son kez ayrılarak Kudüs’e gelmişlerdi. Doğu seyahatlerinde Kudüs’e ayırdıkları sürenin sonuna gelen II. Wilhelm ve Augusta Victoria tıpkı ilk gün karşılandıkları gibi şimdi uğurlanıyorlardı. Tercüman-ı Hakikat gazetesinin Kudüs’te bulunan muhabiri 6 Kasım tarihli sayıda o günün manzarasını çok güzel tasvir etmiştir:

İmparatorun karargâhından tren garına kadar uzanan sokaklar ahali ile hınca hınç dolmuştu. Mümkün merteye şehrin dört bir yanı, Osmanlı ve Alman bayraklarıyla donatılmıştı. Askerler görevini yerine getirmek için hazırlanırken, İmparatorun maiyetinde bulunan bir bölük süvari askeri de aynı şekilde hazır beklemektedir. Tüm memur, asker ve birçok dinin ruhani temsilcisi, tren garında II. Wilhelm’i beklemektedir. Aşırı kalabalık sokaklardan geçip, yoğun ilgi alaka içinden sıyrılarak gara ulaşan İmparator ve İmparatoriçenin geldiğini gören askerler selamlama görevini ifa ettikten sonra, burada bulunan memur ve ruhani liderleri selamlayarak veda etmiş ve kendileri için özenle hazırlanmış trene binerek Yafa’ya doğru hareket etmişlerdir.⁴²⁸

İmparator ve İmparatoriçeyi taşıyan tren, akşam üzeri Yafa’ya varmış, kendilerini İstasyonda Suriye Valisi Nazım Paşa ve yine birçok memur karşılamıştır. Yafa şehrinin dört bir yanı bayraklarla donatılmış, cadde ve sokaklar insanların oluşturduğu kalabalıkla dolup taşmıştır. İmparatorun geçeceği güzergâhlarda daha gösterişli hazırlıklar yapılmıştır. Tren istasyonundan, rüsumat dairesine kadar olan bazı mahallere halılar serilmiştir. Buradaki iskele Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenirken yakın mesafeli iki büyük zafer takı yapılıp defne dallarıyla donatılmıştır. II. Wilhelm tren istasyonundaki karşılamadan ardından kendileri için hazırlanmış olan arabaya Tefik Paşa eşliğinde binerek, iskeleye gelmişlerdir. İskeleye varan II. Wilhelm etraftaki ahaliye veda ederek, Hohenzoller vapuruna geçmişlerdir. Bu sırada Hela ve Herta vapurlarından ve kaleden toplar atılmıştır. Mihmandar heyetini ve basın mensuplarını taşıyan İzmir Vapur-ı Hümayununa Alman ve Osmanlı bayrakları çekilmiş, asker “Hurra” diye bağırırken, ahalinin tuttuğu alkış sesleri eşliğinde İmparatorun vapuru yavaş yavaş Beyrut’a doğru hareket etmiştir.⁴²⁹

⁴²⁷ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1-2.

⁴²⁸ Tercüman-ı Hakikat, No: 6297, 6 Teşrinisani 1898, 1.

⁴²⁹ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 1-2.

2.2.4. Alman İmparatoru II. Wilhelm Beyrut'ta

Doğu Akdeniz'de bulunan Beyrut gelişmiş bir liman şehridir. Tarihi milattan önceki zamanlara dayanan bu kadim şehir, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Hazreti Ömer zamanında Müslüman topraklarına katılan Beyrut, bu tarihten sonra İslam medeniyeti ve mimarisine uygun bir yapıya kavuşmuştur. Emeviler zamanında önemli bir liman şehri haline getirilmiş olan Beyrut Limanı, zamanla bölgenin dışarıya açılan büyük bir kapısı halini almıştır. Hayfa ve Yafa şehirlerinde olduğu gibi burası da 16. yüzyılda Yavuz'un Mısır seferi sonrasında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. 18. yüzyılda Avrupalı devletlerin en şiddetli çıkar çatışmalarının yaşandığı yerlerden biri olan Beyrut, siyasî, ekonomik birçok bakımdan Avrupalılara cazip gelen kadim bir şehir olarak şimdi II. Wilhelm'in ziyareti için hazırlanmıştır.⁴³⁰

Cuma akşamı Yafa'dan yola çıkan İmparator, İmparatoriçe ve maiyetleri cumartesi günü Beyrut'a ulaşmışlardır. Hohenzoller Vapuru Beyrut Limanı'na geldiği anda toplar atılmış, Asar-ı Tefik, Orhaniye, İclaliye zırhlıları ve Mekke-Medine, Babil vapurları ilk karşılamayı gerçekleştirip resmî selam durmuş ve tüm gemiler, vapurlar alay sancaklarıyla donatılmıştır. Bu sırada II. Wilhelm, yapılan ilk karşılamayı Hohenzoller güvertesinde temaşa etmişti. Alman vapurları da Osmanlı bayraklarını çekerek, Hela ve Herta vapurlarından top atışı yaparak karşı hamlede bulunmuştu.⁴³¹ Beyrut Limanı'na ulaşan Hohenzoller Vapuru'na Vali Reşid Bey ve Alman konsolosu giderek ilk önce Konsolos Bey ve ardından Reşid Bey İmparatorun huzuruna kabul edilmiştir. İmparatora "Hoş geldiniz" deyip, iyi dileklerini sunduktan sonra, Reşid Bey'in vapurdan çıkıp çıkmayacaklarını sorması üzerine II. Wilhelm çok yorgun olduklarını, yemeklerini vapurda yiyip dinleneceklerini söylemiştir. Böylece Reşid Bey ve konsolos tekrardan memnuniyet ve iyi dileklerini arz ettikten sonra vapurdan ayrılmışlardır.⁴³²

O gün Alman İmparatorunun gelişi münasebetiyle rıhtım süslenmiş, iskelenin ortasına kadar kıymetli halılar serilmiştir. Osmanlı askeri iskelenin iki tarafına da yerleştirilmiş, mızıkla Alman ve Osmanlı havalarını çalmıştır. Yine o gece II. Wilhelm ve Augusta Victoria vapurdan iskeleye çıkmasalar da güverteden kendileri için icra edilen şehrin aydınlatmasını seyretmişlerdir. Dört bir yandan fişekler atılarak, fenerler yakılmıştır. Tarifi

⁴³⁰ Davut Dursun, "Beyrut", **DİA**, 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, 181-182.

⁴³¹ Sabah, No: 3229, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴³² İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 1-2.

mümkün olmayan bu manzara II. Wilhelm ve eşini fevkalade memnun etmiştir.⁴³³ Aynı zamanda II. Wilhelm ve Augusta Victoria'nın Beyrut'ta olmaları münasebetiyle Sultan II. Abdülhamid kendilerine bir telgraf çekerek, hal ve hatırlarını sormuş ve sağlıklı bir şekilde seyahatlerine devam ediyor olmalarından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

II. Wilhelm ise Sultan'ın bu ince telgrafına karşılık verdiği cevapta

Payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye vuku bulan ikinci ziyaretimiz ilelebet hatıramızda kalacaktır. Kudüs-i Şerif'te nail olduğumuz hüsn-i kabul dahi şayan-ı teşekkürdür. Padişah hazretleri sayesinde seyahatimizin muvaffakiyetle icrası müyesser olacağından eminiz. Zat-ı Şahanelerinin devletlerine uzun ömürlü olmalarını, tüm iyi dileklerle temenni eylemekteyiz.⁴³⁴

Yazmışlardır. İmparator ve İmparatoriçe Cumartesi gecesini Hohenzoller Vapuru'nda geçirdikten sonra, Pazar günü sabah Vali Reşid Bey ve Belediye Reisi Abdülkadir Bey Hohenzoller Vapuru'na giderek, şehirlerini ziyaretiyle şerefli misafirlerine bazı hediyeler takdim etmişlerdir. Bu ince hareket üzerine çok memnun olan II. Wilhelm teşekkür ederek kendilerine nişanlar takdim etmiştir. Seyahati boyunca attığı her adımda sevgi, saygı ile karşılanan II. Wilhelm, bir aralık bir seyahatname kaleme alıp, tüm hatıra ve izlenimlerini kaydedeceğini kendilerine söylemiştir. Hohenzoller Vapuru'nda huzuruna kabul ettiği misafirleriyle birlikte kahvaltı yapan İmparator II. Wilhelm, İmparatoriçe ve maiyetindekilerle birlikte filikaya binerek iskeleye çıkmışlardır.⁴³⁵

İskelede kendilerini Alman Konsolosu ve mihmandarları karşılamıştır. Tercüman-ı Hakikat gazetesi yazarının aktardığına göre kendilerinin isteği üzerine, iskele üzerinde öncekiler gibi büyük bir karşılama yapılmamıştır. Askerî mızıka ve Asar-ı Tefvik zırlısının mızıkası Alman ve Hamidiye marşlarını çalmıştır. Beyrut rüştiye öğrencilerinden Fatma Zehra Hanım ve Matmazel Betulp İmparatoriçeye çiçek takdim etmişlerdir. İskeledeki ufak karşılama töreninden sonra arabalara binerek Alman Hastanesine gitmişlerdir.⁴³⁶ İmparator ve İmparatoriçenin bindiği arabaların etrafında Tüfengi Bölüğü askerleri, Alman ve Osmanlı memurları bulunmaktadır. İskeleden Alman Hastanesine uzanan güzergâhta birçok insandan başka, Hıristiyan ve İslam okul öğrencileri dizilerek saygı duruşunda beklemişlerdir.

⁴³³ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

⁴³⁴ Tercüman-ı Hakikat, No: 6299, 8 Teşrinisani 1898, 1.

⁴³⁵ Tercüman-ı Hakikat, No: 6299, 8 Teşrinisani 1898, 1.

⁴³⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6299, 8 Teşrinisani 1898, 1. Sabah, No: 3231, 19 Teşrinisani 1898, 1.

Hastanenin aşağısındaki sokakta Alman Okulu öğrencileri caddeye dizilmişlerdi. Çocukların ellerinde birer demek çiçek, bellerinde de Alman milli renklerinden bir kemer vardır.⁴³⁷ Hastaneye varan II. Wilhelm ve eşi birçok yerde olduğu gibi burada da büyük ihtiramlarla karşılanmıştır. Şehrin en gözde sağlık kuruluşlarından biri olan hastane ayrıntılı biçimde gezilmiş, hastaların yanına bizzat gidilerek sağlık durumları hakkında bilgi alınmıştır. Buradan ayrıldıktan sonra İmparatoriçe Agusta Victoria Alman okulunu ziyaret ederken, İmparator da kışlayı ziyaret etmiştir.⁴³⁸

Kışlaya varan II. Wilhelm, fevkalade surette karşılanmış, toplar atılmış, mızıka Alman marşını çalmış ve asker resmî selam görevini yerine getirmiştir. Karşılama töreni sonrasında Alman İmparatoru yanlarında bulunan Reşid Bey ve Komutan paşalarla birlikte, Osmanlı askerleri tarafından hazırlanan mükemmel bir geçit törenini temaşa etmiştir.⁴³⁹ Geçit sona erdikten sonra kışlada ufak bir gezinti yaparken, bazı hükümdarların fotoğraflarının bulunduğu bölümü gören İmparator, kendisinin de at üzerinde çekilmiş fotoğraflarından birinin çıkarılıp bu salona asılmasını istirham etmiştir.⁴⁴⁰ Kışla ziyaretini tamamlayan II. Wilhelm, yanındaki Tevfik Paşa ve Şakir Paşa ile birlikte arabalarına binerek Fıstıklı mevkiine gitmişlerdir.⁴⁴¹

II. Wilhelm, Fıstıklı mevkiine varıp buradaki bahçeleri gezmeye başladığında İmparatoriçe henüz Alman Okulundan dönmemişlerdir. Şakir Paşa ve Tevfik Paşa bahçe kapısında sohbet ederken, Tüfengi bölüğünden Yese Efendi de nöbet tutmaktaydı. İmparatoriçe gelince o da bahçeye İmparatorun yanına gitmiştir. Bahçedeki ziyaretleri hayli uzun süren İmparator ve İmparatoriçenin ziyaretlerini tamamlaması üzerine maiyetleriyle birlikte Hohenzoller Vapuru'na geri dönmüşlerdir.⁴⁴² Tıpkı şehre geldikleri günün gecesi olduğu gibi Pazar gecesi de II. Wilhelm ve eşi Hohenzoller'in güvertesinden şehrin aydınlatılmasını seyretmişlerdir.⁴⁴³

Ertesi sabah, 8 Kasım Pazartesi günü yine Hohenzoller'den ayrılan İmparator ve İmparatoriçe sandallarla iskeleye çıkmışlardır. İskelede asker resmî selam dururken, şehrin memur ve ruhani reisleri resmî üniformalarını giyinmiş halde kendilerini karşılamıştır.

⁴³⁷ İsmail Zühtü Paşa, "Kudüs Hatıraları", 2.

⁴³⁸ Sabah, No: 3229, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴³⁹ Sabah, No: 3229, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁴⁰ İkdam, No: 1577, 29 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁴¹ İkdam, No: 1567, 19 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁴² İkdam, No: 1567, 19 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁴³ İkdam, No: 1567, 19 Teşrinisani 1898, 1.

Karşılama bulunan şehrin ileri gelenleri Alman konsolosu tarafından II. Wilhelm'e takdim edilmiştir. Takdimden sonra kışlalardan top atışı yapılmış, Hela ve Herta vapurlarından da cevap gecikmemiştir. Bir anda her yeri karşılıklı atılan top sesleri ve mızıkânın çaldığı Alman ve Osmanlı marşlarının sesi kaplamıştır.⁴⁴⁴ Karşılama merasimi son bulunca, İmparator hazretleri kendileri için hazırlanan arabalara binerek Kışla-yı Hümayun, Buruç, Kum Meydanı istikametinden tren istasyonuna gitmişlerdi. Tren istasyonunda kendileri için her yan defne dalları ve Osmanlı, Alman bayraklarıyla donatılarak süslenmiştir.

Hazırlanan trende mihmandarlar dışında, Sefaret-i Seniyye Ateşemiliteri Sami Bey ve muavini Enver Bey, Şûrâ-yı Devlet memurlarından Neşet Bey ve Zaptiye Nezareti Heyeti Tahkikat Reisi Hüsnü Bey bulunmaktaydı. İmparator ve İmparatoriçenin her ikisinin de üzerlerinde maşallah, başlarında da keyfiye bulunmaktaydı.⁴⁴⁵

2.2.5. Alman İmparatoru II. Wilhelm Şam'da

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şam 16. yüzyılda Osmanlı topraklarına katılmış, ancak 18. yüzyılda sükûnete kavuşabilmiştir. İbn-i Battuta gibi birçok seyyahın seyahatnamesine konu olan Şam, verimli ve zengin olarak bahsedilmiştir. Şam şehri, asıl şanına Asımzâdelerin göreve getirilmesiyle kavuştuğu söylenebilir. Asımzade Esad Efendi'nin çalışmaları sonucunda şehir, daha modern bir görünüme sahip olmuştur. Şam, ticaretin merkezi olması nedeniyle Avrupalı birçok devletin ilgi odağı olmuş, hatta Fransızlar bu hususta çok kere problem yaratmıştır.⁴⁴⁶ Birçok devlet adamının uğrak yeri olan Şam işte şimdi Alman İmparatoru II. Wilhelm ve İmparatoriçe Augusta Victoria'nın Doğu seyahatlerinin son kısmı olarak seçilmiştir.

7 Kasım Pazartesi günü Beyrut'tan Şam'a doğru hareket eden II. Wilhelm ve maiyetinin ilk uğrak yeri Lübnan'ın Aliye köyü olmuştur. Köyde yerlere, yollara halılar serilmiş, etraftaki ağaçlar Osmanlı ve Alman bayraklarıyla donatılmıştır. Köye varan İmparator ve maiyetini Lübnan Mutasarrıfı Nazım Paşa, eşi ve bazı memurlar karşılamıştır. Karşılamadan sonra ağaçların altında yaklaşık on beş dakika dinlendikten sonra köy halkı tarafından kendilerine şampanya ve şerbet ikram edilmiştir.⁴⁴⁷ II. Wilhelm'den müsaade isteyen Bedeviler, İmparator ve İmparatoriçenin huzurunda kılıç, kalkan oyununu oynamışlar, oyuna davul zurna eşlik etmiştir. Gösterileri çok beğendiğini dile getirip

⁴⁴⁴ Sabah, No: 3229, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁴⁵ İsmail Zühtü Bey, "Kudüs Hatıraları", 2.

⁴⁴⁶ Ş. Tufan Buzpınar, "Şam", **DİA**, 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, 316.

⁴⁴⁷ Sabah, No: 3230, 18 Teşrinisani 1898, 1.

teşekkür eden İmparator ve İmparatoriçe yeniden trene binerek yollarına devam etmişlerdir.⁴⁴⁸

Şam'a doğru yeniden yola çıkan, İmparator hangi istasyona varsa aynı sevinç ve saygıyla karşılanmış, yerlere kıymetli halılar ve çiçekler serilmiş, etraf Osmanlı ve Alman bayraklarıyla, taklarla süslenmiştir. İmparatorun bu uzun yolculuktaki ikinci durağı Mahtulaliye olmuştur. Burada yine trenden inen İmparator ve İmparatoriçeyi İskender Bey, Şuf Kazası Kaymakamı Mustafa Aslan Bey ve köy halkı karşılamıştır. İnşa edilmiş büyükçe bir takım altında oturan II. Wilhelm, mızıka tarafından çalınan hoş havaları ve okul öğrencilerinin okuduğu Almanca şarkıları dinlemiş, ikram edilen şampanya ve şerbetleri içmiştir. Batılı bir müzisyen tarafından İmparator ve İmparatoriçe dahi dinleyen herkesi mest eden nağmeler çalınmıştır. İmparator bu nağmeyi tekrar tekrar çaldırmıştır. Bedeviler yine kılıç, kalkan oyunlarını sergilemiştir. İmparator buradan ayrılmak üzere trene binerken “Bu hoş manzaraları hiçbir zaman unutmayacağım” demişler ve yeniden iltifatlar ederek trene binmişlerdir. Hatta istasyondaki büyük coşku ve heyecandan çok memnun kalarak, yanlarındaki mihmandarlarına dönerek “Nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum” demiştir.⁴⁴⁹

Alman İmparatorunu taşıyan trenin Şam'dan önce vardığı son istasyon Maalka İstasyonu olmuştur. Varılan her yeni istasyon adeta bir öncekini geride bırakmıştır. Tren, İmparator ve beraberindekiler için hazırlanan çadırların önünde durunca sırasıyla İmparator, İmparatoriçe ve mihmandarlar inmiştir. Kendilerini burada Suriye Valisi Nazım Paşa, 5. Ordu Kumandanı Hakkı Paşa, Defterdar Emin Ali Bey ve vilayet memurları karşılayarak “Hoş geldiniz” demişlerdir. Karşılamanın akabinde hazırlanan çadırlara geçilerek öğlen yemeği yenilmiş ve sonra Sersuk Ailesine mensup Matmazel Hovert İmparatoriçeye bir çiçek demeti takdim ederek, Fransızca bir konuşma yapıp, şiirler okumuştur. Maalka istasyonundaki bir saatlik molanın ardından Şam'a gidilmiştir.⁴⁵⁰

İmparator ve İmparatoriçenin bulunduğu tren salı günü akşam saat beşte Şam istasyonuna varmıştır. Kendilerini burada Suriye Valisi Nazım Paşa, Cevad Paşa, Osmanlı memurları ve birçok kesimden insan karşılamıştır. Dört bir yandan toplar atılıp, askerler resmî selam durmuştur. Karşılamanın ardından İmparator beyaz bir ata binerek İmparatoriçe de bir arabaya binerek şehre doğru ilerlemişlerdir.⁴⁵¹ İmparatoru karşılama esnasında ve

⁴⁴⁸ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, **İkdam**, No: 1567, 19 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁴⁹ Sabah, No: 3231, 19 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁵⁰ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 1.

⁴⁵¹ Tercüman-ı Hakikat, No: 6303, 12 Teşrinisani 1898, 1.

sokaklarda develere binen bazı kişiler, mahirane şekilde kılıç kalkan oyunları oynamışlardır. Bu gösterilerde izlendikten sonra doğruca kendileri için hazırlanmış olan dairelerine gitmişlerdir. Şam aylardır bu ziyaret için hazırlanıyordu, keza hakkını da vermişti. Evler, dükkânlar, sokaklar renk renk kandillerle aydınlatılırken dört bir yan bayraklarla donatılmıştır. Osmanlı ve Alman bayrakları şehrin dört bir yanına asılmıştır. Caddeler, sokaklar Suriye’yi temsil eden çiçeklerle süslenmiştir. Şehir halkı ellerinde ki meşalelerle dolaşmış, havai fişekler atmışlardır. Şenlikler dur durak bilmeden devam etmiştir.⁴⁵²

İmparatorun ikametine tahsis edilen dairenin üzerine büyükçe hükümdarlara mahsus bir bayrak asılmış, dört bir yan olağanüstü bir aydınlığa sevk edilmiştir. Kendileri için hazırlanan daireye varan İmparator ve İmparatoriçeyi merdivene dizilmiş şekilde İslam Asar Mektebi öğrencileri karşılamıştır. İçlerinden bir öğrenci öne çıkarak İmparatoriçeye bir çiçek demeti takdim etmiştir. Bu demeti bir arada tutan kurdele Alman bayrağının renklerindedir. Demetin üzerine Arapça, Türkçe ve Almanca olarak ayrı ayrı şöyle yazılmıştır. “Misafir-i müfahhamımız Haşmetli İmparatoriçe Augusta Victoria Hazretlerine Şam Asar Mekteb-i İslamiyesi namına kemal-i ihtiram ile takdim olunur.”⁴⁵³ Çiçeği alan İmparatoriçe çocuğun yanağını okşadığı çocuğa iltifatta bulunmuştur.

Kendileri için hazırlanan dairelerine geçip, bir müddet dinlenen İmparator ve İmparatoriçe hemen dairelerinin karşısında bulunan Kırklar Dağı’nın süslenip, aydınlatılmasını seyretmişlerdir. Dağ asıl suretinden sıyrılıp, insanı tesiri altına alan fevkalade bir görüntüye kavuşturulmuştur. Bu dağın üzerine İmparatoriçe ve İmparatorun isimlerinin baş harfleri kandillerle güzelce yazılmıştır. Atılan havai fişekler farklı bir atmosfer oluşturmuştur. Tüm bu olanlara kayıtsız kalamayan II. Wilhelm yanında bulunan Şakir Paşa’ya dönerek yine ünlü sözlemlerinden birini yapmış ve “Osmanlı ahali bir hükümdara nasıl riayet edileceğini pekâlâ biliyor” demiştir.⁴⁵⁴ Ardından bir müddet dinlenen İmparator ve İmparatoriçe kendileri için hazırlanan yemeğe iştirak etmişlerdir.

Yemek salonu Kilerci Tefvik Bey ve kızı tarafından gayet şık bir şekilde hazırlanmıştır. Yemekte kullanılan sofrta takımları, araç, gereç birçok şey Sultan Abdülhamid tarafından Yıldız Saray’ından gönderilmiş olup, yemekler, içecekler de yine İstanbul’dan gönderilen Osman Bey ve Tefvik Bey tarafından hazırlanmıştır. Hiçbir eksiğe

⁴⁵² Sabah, No: 3231, 19 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁵³ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 1-2.

⁴⁵⁴ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 1-2.

mahal vermeden hazırlanan bu ziyafetin tertip ve düzeni son derece takdire şayan olmakla birlikte, İmparator Wilhelm yemek sırasında Sultan II. Abdülhamid'e bir kere daha teşekkür etmiştir.⁴⁵⁵ Toplam 64 kişinin katıldığı ziyafette hazırlanan yemeklerin listesi aşağıdaki gibidir.

Tablo 11

Şam'daki Yemek Menüsü

Çorba	Dana Külbastısı
Börek	Tavuk
Tereyağlı Taze Fasulye	Hindi
Ceylan Kebabı	Osmanlı Pilavı
Elmalı Kaymaklı Börek	Balık
Magnolya Lokması	Dondurma ve Meyve

Kaynak: İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, **İkdam**, No: 1569, 21 Teşrinisani 1898, 1.

* İmparator için Şam'da tertiplenen ziyafetin menüsü.

** İsmail Zühtü Bey'in “Suriye Hatıraları” yazı dizisinde yer alan Şam seyahatine dair ilk ziyafetin menüsü.

8 Kasım Salı sabahı İmparator II. Wilhelm ata, İmparatoriçe de arabaya binerek tarihi Emevi Camii ziyaret edilmiştir. İmparatoriçenin bir tarafında Nazım Paşa, diğer tarafında Zaptiye Nazırı Şefik Efendi ve Neşet Bey bulunmaktadır. Emevi Camii ve sonrasında yine bazı makam-ı mukaddes ziyaret edilmiş ve Selahaddin Eyyübi'yi de unutmuyarak kabrine çiçek gönderilmiş ve Müslümanların kalbini bir kere daha kazanmayı başarmıştır. Daha sonra Asımzâdelerin konağına gidilmiştir.⁴⁵⁶ İsmail Zühtü Bey'in Suriye Hatıraları yazı dizisinde aktardığına göre Asımzâdelerin konağı, Şam şehrinde oldukça meşhurdur. Konağın mimarisi, tezyinatı o civardaki hiçbir yerde görülmemiştir.⁴⁵⁷ Mozaik taşlardan kolanları, fiskiyeler, havuzlu odalar hakikaten büyük bir letafete sahiptir. Bu konağı çok beğenen İmparator ve İmparatoriçe konağa dair her şeyin fotoğrafının alınıp bir albüm oluşturulmasını rica etmiştir. Mabeyn-i Hümayun ressamlarından Miralay Zekayi Efendi söz

⁴⁵⁵ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, **İkdam**, No: 1569, 21 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁵⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6301, 10 Teşrinisani 1898, 1. Berlin'e dönen II. Wilhelm, Selahaddin Eyyübi'nin kabrine özel olarak yaptırdığı hediye göndererek, bu hediye'nin törenle kabre yerleştirilmesini Sultan II. Abdülhamid'den rica etmiştir. Ayrıntılı Bilgi için Bkz: Kış, “Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Haçlı Rüyası ve 1898 Kudüs Seyahati”, 499.

⁴⁵⁷ İkdam, No: 1557, 9 Teşrinisani 1898, 1.

konusu albüm için çalışmalara başlamış ve bitirir bitirmez Marshall aracılığıyla II. Wilhelm'e ulaştırılacaktır.

İmparator ve İmparatoriçe konağın her yerini gezmiş ve ilgilerini çeken en ufak noktanın dahi malumatlı biçimde bilgisini edinmişlerdir. Daha sonra konağın bahçesinde bir müddet oturarak bir yandan ikram edilen kahve ve sigaraları içmiş, diğer yandan Arapların kılıç, kalkan oyunlarını ve danslarını temaşa etmişlerdir. Bu sırada İmparatoriçe her yerin ve oyunların fotoğraflarını bizzat almıştır.⁴⁵⁸ Asımzâdelerin konağının ziyareti tamamlandıktan sonra buradan ayrılan İmparator ve İmparatoriçe Sadık Efendi'nin konağını ziyaret etmişlerdir. Tıpkı Asımzâdelerin konağı gibi burası da en az onun kadar İslam mimarisinin en güzel örneklerindedir. Burada da İmparatoriçe hazretleri tarafından birçok fotoğraf alınmıştır. Sadık Bey, eski ve bir o kadar da kıymetli porselenlerden yapılmış, pembe renkli iki fincan ve tabağını İmparatora hediye etmiştir. Buradan ayrılan II. Wilhelm ve Augusta Victoria büyük pederleri Friedrich'in Şam ziyareti sırasında kaldığı evi de ziyaret etmişlerdir. Hatta II. Wilhelm, babasının kaldığı odaya girince şapkasını çıkarıp dua etmiştir. Buradan sonraki istikametleriyse Alman konsolosluğu olmuştur.⁴⁵⁹

Konsoloslukta bir müddet kaldıktan sonra buradaki ziyaretlerini tamamlayarak ikametlerine dönmüşlerdir. II. Wilhelm bir müddet dinlendikten sonra Kışlaya geçerek kendileri için hazırlanmış geçit törenine katılmıştır. Kışlaya varan II. Wilhelm çok güzel karşılanmış, asker resmî selamını vermiş, mızıka Alman marşını çalmıştır. Karşılama merasimi son bulunca geçit töreninin yapılacağı yere geçilmiştir. Mükemmel surette hazırlanmış olan tören oldukça gösterişlidir. 6.000 kadar Osmanlı askeri, Nuri Paşa'nın kumandasında ve denetimi altında oldukça başarılı bir gösteri ortaya çıkarmıştır. İmparator da adeta katıldığı bu törenin azametinden haberdarmış gibi askerî üniformasını giyinmiş, nişanlarını takmıştır.⁴⁶⁰

Geçit töreninin başlamasıyla evvela Osmanlı piyade askerleri hareket etmiş, ardı sıra süvari ve topçu askerleri yürümeye başlamıştır. Son olarak da bir bölük bedevi askerinin yapmış olduğu hareketlerle geçit son bulmuştur. II. Wilhelm'in, bu tören sırasında en çok hoşuna giden şey bedevi askerlerinin atlar ve develerin sırtında cübbeler giyinmiş, ellerinde mızraklarla İmparatorun önünden geçerek mükemmel bir hızla çeşitli hareketleri yapması

⁴⁵⁸ İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", 1.

⁴⁵⁹ Sabah, No: 3229, 17 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁶⁰ Tarik, No: 4619, 13 Teşrinisani 1898, 1. Tercüman-ı Hakikat, No: 6323, 3 Kânunievvel 1898, 1.

olmuştur. Bu gösteriyi tam iki kez tekrarlatarak izlemiştir. Bu başarılı geçit resminden ziyadesiyle keyif alan İmparator, tüm görevlilere teşekkür ederek memnun bir vaziyette “Yaşa”, “Varol” sesleri eşliğinde kışladan ayrılırken 5. Ordu Komutanı Hakkı Paşa'nın elini tutarak “Böyle askerlerle iş görülür” demiştir.⁴⁶¹

Kışladan ayrılan II. Wilhelm, Şam valisinin konağına misafir olmuştur. Konakta Sanai Mektebi öğrencilerinden müteşekkil bir mızıka takımı hazır bulunmakta olup İmparatoru görünce Alman marşını çalmışlardır. Burada Nazım Paşa'yla uzun uzun sohbet eden II. Wilhelm şehre dâhil olduklarından, bu ana kadar yapılan her şeyden dolayı teşekkür ederek kendisine birinci rütbeden bir nişan takdim etmiştir. Vali konağındaki ziyareti son bulan İmparator dairelerine geri dönmüştür. İmparatoriçe Augusta Victoria da bu sırada Kontes Brokdorof'la öğlen Dummar'a giderek bir müddet burada kalmış ve bu nedenle geçit törenine katılamamıştır.⁴⁶² Bedevilerin gösterisini göremeyen İmparatoriçenin ricası üzerine gösteriler yeniden icra edilmiştir.

Tüm ziyaretlerini tamamlayarak dairelerine dönen İmparator ve İmparatoriçe bir müddet istirahat ettikten sonra, akşam yemeğe katılmışlardır. Akşam yemeği listesi şu şekildedir.

Tablo 12

İmparatorun Şam'daki İkinci Gün Menüsü

Et Suyu	İtalyan Usulü Yumurta
Hindi Kızartması	Tavşan Yahnisi
Soğuk Et	Komposto

Kaynak: İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 2.

* İmparator için Şam'da tertiplenen ikinci gün menüsü.

** İsmail Zühtü Bey'in “Suriye Hatıraları” yazı dizisinde yer alan ikinci gün menüsü.

Yemekten sonra İmparator ve eşi dairelerine çekilerek günü sonlandırmışlardır.

Ertesi 9 Kasım Çarşamba günü İmparator ve İmparatoriçe hazretleri maiyetleriyle birlikte Kırklar Dağı'nın eteğindeki Hamidiye Köyüne gitmişlerdi. Şehrin buradan manzarasını temaşa etmek istemişlerse de yoğun sis nedeniyle amaçlarına ulaşamamışlardır. Akşam olmadan sisin dağılması üzerine o latif manzarayı gönüllerince temaşa edebilmişlerdir. Akşama doğru buradan ayrılarak şehrin çarşıları gezilmiş, Bedeviler

⁴⁶¹ Tarık, No: 4619, 13 Teşrinisani 1898, 1. Tercüman-ı Hakikat, No: 6323, 3 Kânunievvel 1898, 1.

⁴⁶² Tercüman-ı Hakikat, No: 6301, 10 Teşrinisani 1898, 1.

tarafından icra edilen şenliklere katılıp ve gezdikleri hemen her yerin fotoğraflarını almışlardır. Daha sonra dairelerine dönerek bir müddet istirahat etmişlerdir.⁴⁶³

Çarşamba akşamı Şam belediyesinin salonunda mükemmel bir ziyafet tertiplenmiştir. Tevfik Bey ve Osman Bey belediye salonunu fevkalade surette donatıp süslemiş, yerlere kıymetli halılar sermişlerdir. İmparator ve İmparatoriçe için özel olarak hazırlanan sandalyelerin tam karşısına Osmanlı ve Alman armaları asılmıştır. Dairelerinden hazırlanıp çıkan II. Wilhelm atla, İmparatoriçe arabayla belediye binasına gelmişlerdi. Askerlerin ellerinde meşalelerle yollar aydınlatılmıştı. Kapı önüne yığılan kalabalığın arasından alkış sesleri eşliğinde içeriye girilmiş, burada büyük bir saygıyla karşılandıktan sonra yemek salonuna geçmişlerdir.⁴⁶⁴

İkdam gazetesi ziyafetin 60 kişilik olduğu yönünde bilgi verirken, Sabah gazetesi yazarı İbrahim Bey 50 kişilik olduğunu yazmıştır. Bu da yine seyahatin İstanbul bölümünde olduğu gibi, bu bölümde de gazeteciler arasında bazı konularda ufak da olsa bilgi farklılığı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. O geceki ziyafete katılanların bazıları şunlardır. Şakir Paşa, Komphoevener Paşa, Nasır Paşa, Abdullah Paşa, Tevfik Paşa, İbrahim Bey, Abdürrahim Paşa, Şerif Paşa, İzzed Paşa, Şam eşrafından Şeyh Mahmud Efendi, Şeyh Hasan Efendi ve hükümet memurları. Yemek başlamadan önce Suriye halkı adına el- Kezerî ve Hasan Efendi konuşma yapmışlardır. Konuşmaları Miralay Sadık Bey Almancaya tercüme etmiştir.⁴⁶⁵

Konuşmaları dinleyen II. Wilhelm, kalabalığa hitaben meşhur konuşmasını yapmıştır. İmparator,

Sultan II. Abdülhamid'e, gösterdiği bu misafirperverlikten dolayı teşekkür etme imkânı bulduğumdan dolayı mutluyum. Majesteleri Sultan ve Halifelerine saygı duyan yeryüzündeki 300 milyon Müslüman, şundan emin olabilirler ki; Alman Kayseri her zaman onların dostu olacaktır. Majesteleri Sultan II. Abdülhamid'in sıhhatine içiyorum demiştir.⁴⁶⁶

⁴⁶³ İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", 2.

⁴⁶⁴ İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", 2.

⁴⁶⁵ Sabah, No: 3231, 19 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁶⁶ Tercüman-ı Hakikat, No: 6302, 11 Teşrinisani 1898, 1. Bu konuşma İkdam gazetesinin 10 Teşrinisani 1558 sayılı nüshasında "İstanbul'dan Şam'a kadar olan seyahatim süresince Osmanlı Devleti'nin göstermiş olduğu hizmetler için teşekkür ediyorum. Kahramanların yaşadığı bu şehre karşı her zaman ayrı bir hissiyat içinde olmuşumdur. Büyük kahraman Selahaddin Eyyübi'nin yaşamış olduğu şehir daha başka nasıl olabilirdi ki. Sultan II. Abdülhamid Han'a ayrıca teşekkür ve şükranlarımı sunarım. Onun bana ve milletime olan samimi muhabbetinden ve güzel iltifatlarından her zaman gurur duymaktayım. Unutulmamalıdır ki bu dostluk her zaman baki kalacaktır. Dünyanın her tarafında hilafet makamına bağlı olan 3 yüz milyon Müslümana Alman İmparatoru sonsuza dek dost kalacaktır.", 1.

II. Wilhelm'in yapmış olduğu bu konuşma tüm dünyada yankı bulmuş, özellikle Müslümanların sevgisini kazanmasına sebep olmuştur. Ertesi gün birçok Avrupa gazetesinde Alman İmparatorunun yaptığı konuşmaya yer verilmiş ve bu konuşmasının tamamen siyasî amaçlarla yapılmış olduğunu ve iki ülke arasındaki siyasî ve ekonomik ilişkileri fevkalade artıracığı yönünde yorumlar yapılmıştır.⁴⁶⁷

II. Wilhelm'in konuşması son bulunca hemen yemeğe geçilmiştir. O gün için özenle hazırlanan yemeklerin listesine dönemin gazetelerinden sadece İkdam gazetesinin 21 Kasım tarihli sayısında yer verilmiştir. Hazırlanan yemeklerin listesi şu şekildedir.

Tablo 13
Belediye Dairesinde Tertiplenen Yemeğin Menüsü

Batujal İran	Börek
Bezelye	Koyun Kaburgası
Pilav	Biftek
Salçalı Keklik	Dondurma, Meyve

Kaynak: İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 2.

* Şam'da İmparatorun son gecesi şerefine düzenlenen ziyafetin menüsü.

** İsmail Zühtü Bey'in “Suriye Hatıraları” yazı dizisinde yer alan son ziyafet menüsü.

Yemeğe çaldığı hoş ezgilerle mızıka takımı eşlik etmiştir. Yemek sona erince İmparator ve İmparatoriçe bir müddet dinlenmiş, ardından dinlenme odasının penceresinden dışarıdaki şenlikleri, coşkulu kalabalığı seyretmiş ve mendil sallayarak tüm kalabalığı selamlamışlardır. Bir müddet sonra belediye dairesinden ayrılmak üzere dışarı çıkan İmparator, merdivenlerde Vali Nazım Bey'in elini sıkarak her gün bir başka ve birbirinden güzel şekilde kendileri için icra olunan etkinliklerden son derece mesut ve minnettar olduklarını ve teşekkürlerini Sultan'a iletmelerini kendisinden istemiştir.⁴⁶⁸ Ayrıca İkdam gazetesinden edinilen bilgiye göre İmparatoriçe, Mustafa Natık Bey, Cevat Paşa, Rıza Bey, Ahmed Bey, Necip Bey ve Abid Bey'e imzalı ve çerçevesi fotoğraflarını takdim etmiştir.

Belediye dairesinden ayrılarak, ikamet ettikleri daireye gelen II. Wilhelm, Şam'daki bu son gecelerinde Rus Çarına bir telgraf yazarak kutsal topraklardaki kilise ve manastırların yönetilme biçiminden yakınmıştır:

⁴⁶⁷ Tarık, No 4624, 18 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁶⁸ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 2.

Kutsal şehirlerden ayrılırken kişisel olarak Müslümanlara karşı derin bir utanç duyuyorum. Eğer buraya inançsız biri olarak gelseydim muhakkak ki Müslüman olurum. Kudüs'te anlaşıldığı şekliyle Hıristiyanlık, hiçbir zaman Müslüman'ın Hıristiyan olmasını sağlayamaz. Bir ağacın büyümesini, yeni bir kuyunun açılmasını da sağlayamaz. Korkarım ki Kudüs'teki din, ruhbanlar tarafından politikanın bir aleti ve aracı olarak kullanılmakta. Bu çok yanlıştır ve Hıristiyanlara büyük zarar vermektedir. Müslümanlar da bunun farkındalar ve bize ona göre davranıyorlar.⁴⁶⁹

Şam'daki bu son gününde İmparatoriçeyi yasa boğan, üzücü bir haber Osmanlı gazetelerine yansımıştır. Daha önceki başlıklarda Kudüs Belediye Reisi Yese Efendi'nin yanında bir küçük çocukla İmparator ve İmparatoriçeyi ziyaret edip hediyeler takdim ettikleri yazılmıştır. Zühtü Bey'in aktardığına göre bu çocuk vefat etmiştir. Hem de feci bir şekilde. Bir gece şehir ayininin olduğu bir vakit, bu çocuk güzelce giydirilerek dışarı çıkmıştır. Hatta göğsünde İmparatoriçenin hediye ettiği broş bulunmaktaymış. Sokakta yanmakta olan kandillerden birine elleyerek oynamak istemiş, işte ne olduysa o an olmuştur. Çocuğun önce elbisesi tutuşmuş, etraftakiler imdada yetişip kızı kurtarmışlar ve çocuk evine gitmiştir. Çocuk korktuğu için eve gidince yatağa yatırılmış, ancak kimsenin fark etmediği, çocuğun iç giysisinin de tutuşmuş olması sonucu bu güzel çocuk yattığı yataktan bir daha kalkamayarak, feci şekilde can vermiştir. Bu haber İmparatoriçeye bildirilince, ilk önce inanmamış sonra da duyduğu üzüntüden kendini daha fazla tutamayarak ağlamıştır. Hemen Kudüs konsolosluğuna bir telgraf çekerek, çocuğun ailesine kendisi adına taziyelerin iletilmesini istemiştir. Hatta gazetenin yazarı dahi bu elem verici olayı bildirirken bir an evvel konuyu geçiştirerek, fena olduğunu dile getirmedi.⁴⁷⁰

10 Kasım Perşembe sabahı, artık Şam'dan ayrılma vakti gelen İmparator ve İmparatoriçe dairelerinden çıkarak arabalarla tren istasyonuna gitmişlerdir. Sokaklar yine saatin erken olmasına aldırmayan ahali tarafından tıklım tıklım doldurulmuştur. Şam valisi, İmparatoru Baalbek şehrinde karşılayacağı için şehirden ayrılmış, bu nedenle İmparator ve İmparatoriçeyi Naib Bey, Defterdar Ali Bey, ruhani reisler ve vilayet ileri gelenleri uğurlamışlardır. Her yerden “Yaşa”, “Varol” sesleri yükselirken, II. Wilhelm kendisini yolcu etmeye gelen ricalin ellerini sıkarak, vedalaşmış ve trene binmişlerdir. Öğlene doğru Maalka'ya varan İmparator, İmparatoriçe ve maiyetini Vali Nazım Paşa ve kumandan

⁴⁶⁹ Soy, “Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İkinci Doğu seyahati”, 146.

⁴⁷⁰ İsmail Zühtü Bey, “Kudüs Hatıraları”, 2.

paşalar karşılamıştır.⁴⁷¹ Karşılama töreninden sonra hazırlanan çadırlara geçip bir müddet istirahat etmişlerdir.

Bu sırada Maalka halkından on iki genç kadın ve Sersuk ailesinden Necip Efendi'nin küçük kızı, kırmızı, siyah ve beyaz renkli kurdelelere sarılı bir çiçek demetini İmparatoriçeye takdim etmiştir. Çiçeğin takdimi sırasında uzunca bir konuşma yapılmış olmakla birlikte konuşmanın muhtevası bilinmemektedir. Konuşma sonrasında çocuğa madalya takdim edilmiştir.⁴⁷² Huzuruna kabul ettiği misafirleri gittikten sonra bir müddet istirahat eden İmparator ve İmparatoriçe, çadırda yemeklerini yedikten sonra maiyetleriyle birlikte, arabalara binerek Baalbek'e doğru hareket etmişlerdir.

Baalbek kasabası fevkalade güzel bir tabiata sahiptir. Şehrin girişinde çok eski tarihten kaldığı düşünülen bir sütun bulunmakta olup, Araplar buna Hacer Habili adını vermişlerdir. Bu sütun 24 metre boyunda, dört metre eninde olup zamanla bulunduğu yerden taşınmıştır. Kasaba içinde buna benzer sütunlarla desteklenmiş üç mescit bulunmaktadır. Kasabanın nüfusu 5000 kişiden ibaret olup, yaklaşık bin kişisi Hıristiyan olan nüfusun 4000 Müslüman'dır. Kasabada biri rüştiye, üçü İptidai olmak üzere dört Müslüman mektebiyle, İngiliz ve Katoliklere ait okullar bulunmaktadır. Maalka istasyonu, Baalbek arasındaki mesafe üç buçuk saat kadardır. Yolun iki tarafı bağ ve bahçelerden ibaret olup çok az ev vardır. İmparator ve İmparatoriçenin ziyaretleri münasebetiyle bu evler Osmanlı ve Alman bayraklarıyla süslenmiştir.⁴⁷³ İmparatorun geçeceği düşünülen yollara çıkan ahali, büyük kalabalıklar meydana getirmiştir. Yine yolların çevrelerinde Arap süvarileri yerleştirilmiştir.⁴⁷⁴

İmparatorun ziyareti için inşa edilmiş olan zafer takımının üzerine, Osmanlı ve Alman bayrağı asılmıştır. Perşembe günü öğlenden sonra Baalbek'e varan II. Wilhelm ve Agusta Victoria, kaza ileri gelenleri, memurlar ve bölge halkı coşkulu bir şekilde karşılamıştır. Karşılama sırasında atların üzerindeki süvariler kılıç kalkan oyununu sergilemişlerdir. Gösteriler sona erince Baalbek Kalesi sınırlarına kurulmuş olan çadırlarına giderek, bir müddet dinlendikten sonra kaleyi gezmeye çıkmışlardır.⁴⁷⁵

---

⁴⁷¹ Sabah, No: 3232, 20 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁷² İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", **İkdam**, No: 1571, 23 Teşrinievvel 1898, 2.

⁴⁷³ İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", 1

⁴⁷⁴ İsmail Zühtü Bey, "Suriye Hatıraları", 1

⁴⁷⁵ Sabah, No: 3232, 20 Teşrinisani 1898, 1.

Kale ve etraftaki harabeler fevkalade surette aydınlatılmış, ortaya çıkan görüntü hemen herkesi tesiri altına almıştır. Bu güzel manzaralara mızıka, Alman milli marşını çalarak eşlik etmiştir.⁴⁷⁶ Alman İmparatoru, cuma günü ziyaretlerinin hatırası olması adına hazırlanmış olan levhayı yerleştireceklerdir. İmparator hazırlanmış olan levhayı görünce, “Zat-ı Şevket simat-ı hazret-i padişahî hakkımda bu suretle iltifat etmiş oluyorlar. Bizce yerine getirilecek bir vazife varsa o da bu iltifata karşı teşekkürle beraber levha için münasip yer aramaktır” şeklinde bir konuşma yapmıştır. Levha için uygun yer araştırmasından sonra, en uygun yerin Jüpiter Mabedi’nin yanında bulunan duvarın birinin sağ tarafı olmasına karar verilmesi üzerine temel atma törenine geçilmiştir.

İmparator ilk kazmayı kendileri vurmak istediklerinden, kendisine kazma kürek verilmiş ve böylece kendisi temelin ilk kazmasını vurmıştır. Hatta kullandığı kazma, küreğin kendisine hediye edilmesinden duyacağı memnuniyeti “Bu kazma ve küreği bizzat hususi müzeme koymak isterim” sözleriyle dile getirmesi üzerine bu kazma ve kürek kendisine hediye edilmiştir. II. Wilhelm bu kazma ve küreği yanındaki memurlarından birisine vererek “Bunları saklayıp, Berlin’e gönderiniz” demesi üzerine kazma ve kürek bir sandık içine konularak, Berlin’e gönderilecek eşyaların içine konulmuştur.⁴⁷⁷ Temel atma töreninin son bulmasının ardından, İmparator ve İmparatoriçe Baalbek kasabasının, tarihi eserlerini gezdikten sonra, artık doğu seyahatlerinin son ziyaretgâhı olan Baalbek’ten ayrılarak Maalka’ya doğru hareket etmişlerdir.

Alman İmparatoru II. Wilhelm’in seyahatleri boyunca güvenliğe çok fazla dikkat edildiğini yeri geldikçe izah etmiş olmakla birlikte, İmparatorun çadırlarının ve ikamet ettikleri dairelerin yakınına güvenlik karakolları kurulmuştur. Güvenlik karakolları çeşitli güvenlik tedbirleri almış olmakla birlikte en faal şekilde çalıştığı alan telgraflar ve İmparatorun karargâhlarına giriş, çıkışları konusu olmuştur. İmparatorun yanına, huzuruna giriş çıkışlarda bizzat İmparatorun belirlediği parolalar kullanılmış olmakla birlikte muhtevası aşağıdaki tablodadır.

---

⁴⁷⁶ İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 2.

⁴⁷⁷ Servet, No: 172, 2 Kânunievvel 1898, 1.

Tablo 14

Güvenlik Karakollarında Kullanılan Parolalar

Şifre	Bölge	Tarih
Wilhelm-Abdülhamid	Burj	26 Ekim 1898
Kudüs-Asar	Vadi-i Âli	27 Ekim 1898
Vadi-i Âli-Ömer	Vadi-i Âli	28 Ekim 1898
Beytullahim-Beni Davud	Kudüs	29 Ekim 1898
Şifre	Bölge	Tarih
Kayser-Abdülhamid	Kudüs	30 Ekim 1898
Cebel-i Zeytun-Ertuğrul	Kudüs	31 Ekim 1898
Babülmendeb-Ömer	Kudüs	1 Ekim 1898
Kudüs-İmparator	Kudüs	2 Ekim 1898
Baalbek-Selahaddin	Baalbek	3 Ekim 1898

Kaynak: Karacagil, “II. Wilhelm’in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa’nın Günlüğü (1898)”, 91.

* İmparator II. Wilhelm için alınan güvenlik önlemleri kapsamında kurulan güvenlik karakolları.

** Kurulan güvenlik karakollarında kullanılan parolalar.

2.3. ALMAN İMPARATORUNUN SEYAHATİNİN SON BULMASI

Alman İmparatoru II. Wilhelm, Augusta Victoria ve maiyetleri Baalbek’teki ziyaretlerini tamamlayarak, Cuma günü saat beşte Maalka’ya doğru hareket etmişlerdir. Baalbek’den ayrılışları da tıpkı karşılanmaları gibi kalabalık ve eğlence dolu olmuştur. Maalka’ya varan İmparator öğlen yemeklerini Cook şirketine ait çadırlarda yiyip, bir müddet dinlenmişlerdir. Bu sırada Emir Abdülkadir Ali Paşa İmparatorun huzuruna kabul edilerek, kendilerine cins görkemli bir at hediye etmiştir.⁴⁷⁸ Görüşme sonrasında trene binilerek Beyrut’a doğru hareket etmişlerdir.

Yolda Aliye istasyonunda mola veren İmparatorun trenini, Lübnan Mutasarrıfı ve eşi karşılamıştır. İmparator, Naum Paşa’yı içeri trene davet ederek birlikte çay içmiş daha sonra hep birlikte İmparatoriçenin bulunduğu kompartımana gitmişlerdir. Bu sırada Naum

⁴⁷⁸ İkdâm, No: 1571, 23 Teşrinisani 1898, 2.

Paşa'nın eşi de İmparatoriçe ile birlikte olup, İmparatoriçe kendisine kıymetli bir bilezik hediye etmiştir. Bileziğin üzerinde İmparatoriçenin tasviri kabartma olarak işlenmişti. Bileziği takdim eden İmparatoriçe “Bırakınız bu bileziği bizzat elinize takayım” demiştir.⁴⁷⁹ Hatta İkdâm gazetesinin 13 Aralık tarihli sayısında yer alan habere göre bu görüşme sırasında İmparatoriçe, Naum Paşa'nın eşinden, kendisi için bir Bedevi kıyafeti yaptırılmasını rica etmiştir.⁴⁸⁰ Trendeki kısa görüşme ve vedalaşmanın ardından tren yeniden Beyrut'a doğru hareket etmiştir.

Beyrut'a doğru yol alan İmparator hemen her istasyonda yine mükemmel bir şekilde karşılanmış ve kendileri kalabalığa doğru el sallayarak veda etmişlerdir. Beyrut'a varıldığında ise maytaplar, havai fişekler atılmıştır.⁴⁸¹ Beyrut istasyonunda Vali Bey, vilayetin kıdemli memurları, konsolos ve ruhani liderler İmparator ve İmparatoriçeyi karşılamışlardır. Karşılamanın ardından arabalara binilerek rıhtıma gidilmiştir. Geçilen tüm sokaklar, rıhtım özenle yeniden İmparatorun gelişi için bezetilmiştir. Daha önceden inşa edilen taklar, rengârenk kandiller, Osmanlı ve Alman bayraklarıyla donatılmıştır. Ciddi bir kalabalık oluşturan ahali hep bir ağızdan “Yaşa”, “Hurra” diye bağırarak, mızıkça Alman milli marşlarını çalmıştır.⁴⁸²

Kalabalık yollardan, sokaklardan geçerek rıhtıma varan II. Wilhelm, mihmandarlarına göstermiş oldukları ihtiram ve sabırdan dolayı teşekkür ederek, bu seyahatin hafızalarından asla silinmeyeceğini ellerini sıkarak söylemiştir. Osmanlı topraklarındaki son geceleri olması münasebetiyle, Hohenzoller Vapuru'nda tertip edilen ziyafete tüm mihmandar ve şehrin ileri düzey memurlarını davet ettikten sonra Hohenzoller'e gitmek için sandala binmişlerdir. İşte tam bu sırada yine hep bir ağızdan “Yaşa”, “Hurra” sesleri yükselmiştir. Akşam Hohenzoller'deki davete iştirak edildiği sırada II. Wilhelm ziyaretleri boyunca, Osmanlı topraklarında kendilerine gösterilen ihtiramdan dolayı duydukları memnuniyetin tarifinin olmadığını, bundan dolayı da Sultan'a teşekkürlerinin iletmesini Nazım ve Şakir paşalardan rica etmiştir.⁴⁸³

Yemekten sonra ise İmparator tarafından Şakir Paşa'ya bir sigara ağızlığı ve kibrit kutusu, Tevfik Paşa'ya imzalı ve çerçevesi bir fotoğraflarını, Nazım ve Reşid paşalara da

⁴⁷⁹ İkdâm, No: 1585, 5 Kânunievvel 1898, 2. Tarık, 26 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁸⁰ İkdâm, No: 1591, 13 Kânunievvel 1898, 1.

⁴⁸¹ Sabah, No: 3232, 20 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁸² İsmail Zühtü Bey, “Suriye Hatıraları”, 2.

⁴⁸³ İkdâm, No: 1571, 23 Teşrinisani 1898, 2.

çeşitli hediyeler takdim edilmiştir.⁴⁸⁴ Hediyelerin takdiminden sonra misafirlerinin tek tek ellerini sıkarak, vedalaşmıştır. Sabah gazetesinin 20 Kasım tarihli sayısında Hohenzoller'deki bu ziyafetin Şakir, Komphoevener ve Tevfik paşalar adına tertip edildiğini söylese de diğer gazetelerde böyle bir malumata verilmemiştir.⁴⁸⁵

Ziyafet sonrasında vapurda bulunan Osmanlı ricali İmparator ve İmparatoriçeyle vedalaşıp Hohenzoller'den ayrılırken, Alman memurlarından bazıları da İstanbul'a gidip oradan Berlin'e geçeceklerinden onlar da Hohenzoller Vapuru'ndan ayrılmıştır. Hohenzoller Vapuru gece saat birde Beyrut Limanı'ndan hareket etmiştir. Hohenzoller beraberinde Hela ve Herta vapurları ile hareket etmişti. Alman vapurlarından atılan toplara kaleden atılan toplarla karşılık verilmiştir.⁴⁸⁶ Hohenzoller bu şekilde Beyrut Limanı'nda aheste aheste ilerlemesiyle, yaklaşık 30 gün önce başlayan doğu seyahati sonlanırken, geride seyahatin yıllarca sürecek yankıları ve Osmanlı Alman ilişkilerinde açılan yepyeni sayfa kalacaktır.

Kudüs seyahati boyunca İmparatorun maiyetinde bulunan Marshall, Binbaşı Morgan, Konet, Hususî Kalem Müdürü Von Lokanus da İmparator'dan az önce İstanbul'a dönmek üzere kutsal topraklardan ayrılmışlardı. II. Wilhelm, Sultan II. Abdülhamid'e iletilmek üzere yazdığı telgrafı Marshall ile göndermişti. Mektupta II. Wilhelm

Memalik-i Mahruse-i Şahaneleri toprağından ayrılıyorsam da ikametimiz boyunca, İmparatoriçe Augusta Victoria ile beraber hakkımızda ibraz olunan hazırlıklardan ve beraberimizdeki tüm misafirlerimiz fevkalade-i malikânelerinin gayr-ı kabul-i feramuş hatırasını beraberimde götürüyorum. Kudüs'te, Beyrut'ta, Şam'da hâsılı gittiğimiz yerlerin tümünde hakikaten sadık olan memurların gösterdiği hüsni kabul ve ihtiramı asla unutmayacağım. İmparatoriçe ile beraber kalbimizde büyük bir tesir hissettiğimiz halde ayrılıyoruz. Bu bâbdaki teşekkürlerimizin kabul buyrulmasını temenni ediyoruz.⁴⁸⁷

ifadelerine yer vermiştir.

İmparator, İstanbul'da buldukları süre zarfında mihmandarları arasında bulunan Said Paşa'dan çok memnun kaldıkları için Marshall ile kendilerine de bir hediye göndermiştir. Hediye altından yapılmış bir sigara kutusudur. Kutu üzerine İmparatorun

⁴⁸⁴ İkdâm, No: 1571, 23 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁸⁵ Sabah, No: 3232, 20 Teşrinisani 1898, 1.

⁴⁸⁶ İkdâm, No: 1571, 23 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁸⁷ İkdâm, No :1591, 13 Teşrinisani 1898, 1.

tasviri işlenmiş, elmaslarla süslenmiştir. Ayrıca bu hediyeyle birlikte teşekkürlerini de Paşa'ya iletmesini Marshal'dan istemiştir.⁴⁸⁸

Hohenzoller Vapuru Beyrut'tan ayrıldıktan sonra, mihmandarlık görevini ifa eden Osmanlı memurları da İzmir Vapuru ile Pazar günü İstanbul'a dönmek üzere Beyrut'tan ayrılmışlardır.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁸ İkdam, No: 1571, 23 Teşrinisani 1898, 2.

⁴⁸⁹ İkdam, No: 1562, 14 Teşrinisani 1898, 1.

SONUÇ

Alman İmparatorluğuna, III. Friedrich'den sonra II. Wilhelm'in geçmesiyle beraber Almanya'nın siyasî politikasında yaşanan değişimler ve sonrasında Osmanlı topraklarına gerçekleştirilen ziyaretle (1889) Osmanlı-Alman ilişkileri şimdiye kadar hiç olmadığı kadar samimi bir hal almıştı. İmparator II. Wilhelm, Sultan II. Abdülhamid'in Avrupa devletleri karşısında kendisine duyduğu zaafi anlamış olmakla birlikte, ilk seyahati sonrasında elde ettiği siyasî ve ekonomik ayrıcalıklarla bu düşüncesini iyice pekiştirmiştir. Bu sebeptendir ki İmparator, Kudüs'te çok önceden inşa edilmiş olan Protestan Alman Kilisesinin zaman içerisinde maruz kaldığı tahribat sonucunda yeniden inşa ediliyor olmasını fırsat bilerek, kilisenin açılışını bizzat gerçekleştirmek adına Osmanlı topraklarını ikinci kez 1898 yılı sonlarında yeniden ziyaret etmiştir.

İmparator II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarını İkinci kez ziyaret edecek olması daha en baştan büyük ses getirmiş, ülke genelinde heyecana sebep olmuştur. İlk seyahate nazaran daha kapsamlı ve uzun soluklu olan bu seyahatin basın tarafından özenle takip edilmesi, aşama aşama her şeyin hem okuyuculara hem de Avrupa'ya duyurulması amaçlanmış ve Sultan tarafında da desteklenmiştir. Bu sebeple daha İmparatorun seyahati başlamadan çok önce İkdam, Sabah, Servet, Tercüman-ı Hakikat ve Tarik gibi birçok Osmanlı gazetesi bu hususta haberler yayınlamaya başlamıştır. Hemen her gazete Alman İmparatorunun seyahatini yakından takip etmek adına en güvendiği muhabirini bu işten sorumlu tutmuştur. İkdam Gazetesi Muhabiri İsmail Zühtü Bey, Sabah Gazetesi Muhabiri İbrahim Bey, Servet Gazetesi Muhabiri Ahmed Rasim, Mustafa ve Tahir beyler Kale-i Sultaniye'de başlayan seyahat serüvenini, Filistin ziyaretinin sonuna kadar takip ederek gerek mektuplarla gerek özel başlıklar kullanarak hazırladıkları yazılarını gazetelerine göndermişlerdir.

Gazetelerin ismi zikredilen muhabirleri 17 Ekim Pazartesi günü Kale-i Sultaniye'deki karşılama töreninden, 22 Ekim Cumartesi Dolmabahçe rıhtımında gerçekleştirilen uğurlama törenine kadar, beş gün süren İstanbul ziyaretinin en sıkı takipçisi olmuş ve her şeyi ayrıntılarıyla gazetelerinde yayınlamışlardır. İmparatorun İstanbul'dan ayrılması üzerine kendileri de ardı sıra İzmir Vapurunda, mihmandar heyetiyle birlikte kutsal topraklara doğru hareket etmişlerdir. Bu yolculuk sırasında, gördüklerini, yaşadıklarını ajanslarına rapor etmeyi de ihmal etmemişlerdir. Gerek seyahatin İstanbul ayağında gerek yolculuk sırası ve Kudüs ziyaretlerinde muhabirlik görevinin hakkını veren, okuyucusuna

doyurucu bilgiler sunan ve seyahatin ikinci kısmına dair en ayrıntılı bilgileri veren gazete şüphesiz İkdam gazetesi olmuştur.

Gazete seyahati takip etmesi adına muhabirlerinden İsmail Zühtü Bey'i görevlendirmiştir. İsmail Zühtü Bey görevini büyük hassasiyetle yerine getirirken, bazen yanlış ya da eksik haber yapan Servet ve Sabah gazetelerine yalan haber ithamında bulunarak eleştirmekten geri durmamıştır. İmparatorun İstanbul'a vardığı gün yayınlanan sayısında tarih boyu süren Osmanlı-Alman dostluğundan bahseden İsmail Zühtü Bey, Alman İmparatorunun, Sultan II. Abdülhamid ile arasında devam eden dostluğun nişanesi olarak İstanbul'u ikinci kez ziyaret ettiğini yazmış ve Alman kavminden övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Seyahatin İstanbul ayağında Almanlara ve Alman İmparatoruna bu tarzda iltifatları bolca yapan gazete, içilen çaydan yenilen yemeğe, giyilen kıyafetlere kadar hemen her hususu detaylıca izah etmiştir.

İzmir Vapuruyla Filistin topraklarına seyahat eden İsmail Zühtü Bey, yolculuk sırasında gözlemlerine de yer verirken, İmparatorun ziyaretinin ilk durağı olan Hayfa'dan başlayarak gazetesine "Ajans Telgrafları" dışında "Kudüs Hatıraları", "Suriye-Beyrut Hatıraları" ve "Suriye Hatıraları" adıyla toplam 12 adet mektup göndermiştir. Bu mektuplardan ilk dokuzu "Kudüs Hatıraları" adıyla gazetede yayınlanmış olup, Hayfa'dan Kudüs seyahatinin sonuna kadar her şey İsmail Zühtü Bey'in objektifinden, tüm çıplaklığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Mektuplardan onuncusu "Beyrut ve Suriye Hatıraları" adıyla yayınlanırken on bir ve on ikinci mektuplar da seyahatin son günlerinin geçtiği Şam şehri anlatılarak "Suriye Hatıraları" adıyla yayınlanmıştır.

İsmail Zühtü Bey mektuplarında sık sık Osmanlı'nın kadim dostu Almanlar ifadesine yer verirken, bölgedeki diğer Avrupalı devletlerinin muhabirlerini de eleştirmekten geri durmamıştır. Hatta bir mektubunda yabancı muhabirleri hedef alarak, yabancısı olunan bir yerde, bölgeye vakıf olmayan bir yabancıнын verdiği malumatların ne kadar faydalı olabileceğini sorgulamış, onların verdikleri bilgilerin sadece yabancısı oldukları kültürün giyim kuşam ve yaşam tarzı olabileceğini söylemiştir. Hatta bunları söylerken Türk muhabirleri kastederek bizim bunlara ihtiyacımız yok, bizim araştırmamız çok daha başkadır, diyerek inceden inceye kendilerini de övmüştür.

İkdam gazetesi dışında seyahatten bahseden bir diğer Osmanlı gazetesi de Servet'tir. Günler öncesinden seyahate dair haberler yapan gazete, bu konuyla bizzat ilgilenmesi için Ahmed Rasim Bey'i görevlendirmiştir. Ahmed Rasim Bey, seyahatin İstanbul ayağını gayet

titiz bir şekilde takip etmiş, çeşitli sayılarında Alman kavminin üstünlüğüne dikkat çekmekten geri durmamıştır. Gazete İdam gazetesi kadar ayrıntılı bilgiler vermeyi başaramasa da seyahatin ilk bölümü için okuyucularına güzel bilgiler sunmuştur. İzmir Vapuru'yla kutsal topraklara giden Ahmed Rasim, gözlemlerini "Hususi Telgraflar" başlığıyla gazetesine rapor etmiştir.

Servet gazetesi adına bölgeye Ahmed Rasim Bey dışında Mustafa ve Tahir beyler de gönderilmiştir. Özellikle Tahir Bey burada bulunduğu zaman zarfında "Leyli Veda" isimli bir yazı yayınlamıştır. Tahir Bey bu yazısında, bir yemek sırasında Osmanlı mihmandarlarından Şakir, Tefvik ve Komphoevener paşaların yaptıkları konuşmalara yer verirken, hepsinin Almanları asil ve yüce kavim olarak adlandırdığını, Almanların Osmanlıların asil dostu olduğunu ve iki milleti birbirine bağlayan şeyin Sultan ve İmparator arasındaki dostluk olduğunu dile getirmişlerdir. Genel olarak Servet gazetesinin seyahate dair verdiği bilgiler bu şekilde olmakla birlikte, yayınladıkları fotoğraflarla bu konu için zengin görsel kaynak sunan tek gazete olmuştur.

Seyahati inceleyen bir başka gazete de Sabah gazetesidir. Sabah gazetesi de tıpkı diğer gazetelerde olduğu gibi bu iş için muhabirlerinden İbrahim Bey'i görevlendirmiştir. İbrahim Bey seyahate dair verdiği bilgilerin dışında, gazetesinde Alman ve Osmanlı ilişkilerine dair çarpıcı açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin Ekim 1898 tarihli bir sayısında İmparatorun yapmış olduğu bu seyahati Osmanlı-Alman ilişkilerinin en zirve noktaya ulaştığı an olarak tanımlarken, iki devlet arasındaki resmîyetin yerini samimiyet ve arkadaşlığa bıraktığını söylemiştir. Hatta sadık, çalışkan Osmanlı halkının, soylu Alman kavminin Müslüman ahaliyi himaye etmekten başka emeli olmadığını bildiğini söylemiştir.

Her iki tebaanın da hükümdarlarına bağlı ve sadık oldukları izah edilmiştir. Ayrıca İmparatorun ziyareti boyunca Osmanlı tebaasının, bilhassa Müslüman tebaanın gösterdiği sevinç ve memnuniyetin asıl sebebinin Osmanlı-Alman dostluğunun ebediyen süreceğine ve İmparatorun Müslümanları daima koruyacağına duyulan inanç ve güvenden kaynaklandığı yazılmıştır. Tüm bu bilgilerden anlaşıldığı üzere diğer muhabirlerin gazetelerinde üstü örtülü yaptığı ilanı, Sabah gazetesi Osmanlı Devleti'ni yalnızlığa mahkûm eden Avrupa'ya karşı, Almanya'yı açıkça Osmanlı'nın yeni hamisi yapmıştır.

Alman İmparatorunun doğu seyahatini ciddiyetle ve kararlılıkla takip eden gazetelerden biri de Tercüman-ı Hakikattir. Gazete seyahatin birinci kısmında verdiği bilgilerdeki detaycılığı, ikinci kısımda devam ettiremese de "Havadis-i Dâhiliye" başlığıyla

yayınladığı yazılarla okuyucularını bilgilendirmiştir. Gazetenin seyahat süresince yayınladığı en çarpıcı, en farklı malumat bir Alman gazetesinde yayınlanan “Dostlarımız Osmanlılar” isimli makaleyi bizlere sunması olmuştur. Bu makalede İmparator ve İmparatoriçenin Osmanlı milleti tarafından sevgiyle karşılandığı izah edildikten sonra, Osmanlıların ne kadar yüce bir kavim olduğu ve dinlerine düşkün olduklarından bahsedilmiştir.

Bu makalede Osmanlıların, Almanlara karşı hakiki bir muhabbet taşıdıkları yazılırken, yıllarca evvel Anadolu’yu dolaşan seyyahların eserlerinde Osmanlılar hakkında yazdıkları soylu bir millet oluşu, insaniyetli olduğu ve Osmanlıların içinde yaşayan bir Hıristiyan’ın Osmanlı olmanın kıymetini takdir ettiği gibi Türk sever sözlerin hepsinin çok haklı olduğu yazılmıştır. Seyahat sırasında pek aktif olmasa da son günlerine dair güzel bilgiler veren son gazetemiz Tarik gazetesidir. Seyahatin ilk kısmı olan İstanbul ziyareti ve Hayfa, Yafa, Kudüs ziyaretleri hakkında gazete sayılarında herhangi bir malumata rastlanmazken, seyahatin son dört, beş günü olan Beyrut ve Şam ziyaretlerine dair bilgiler okuyuculara aktarılmıştır.

Genel olarak Osmanlı gazetelerinin seyahati ele alışı bu şekilde olmakla birlikte hemen hepsi Misafir-i Has (Özel misafir) olarak adlandırdıkları Alman İmparator ve İmparatoriçesinin tercüme-i hallerine sayılarında yer vermiş ve Almanların çok yüce bir soya sahip olduğundan bahsetmişlerdir. Alman İmparatorunun bir aylık seyahati boyunca hiçbir Osmanlı gazetesinde ne seyahate dair ne de Almanların geneline dair tek olumsuz bir cümleye, habere yer verilmemiştir. Zaten Sultan II. Abdülhamid daha en başında böyle bir olumsuz haberle, yayınlara karşılaşmamak adına tüm basın mensuplarına Almanya ile olan dostluğunu hatırlatarak, bu dostluğu zedeleyebilecek söylem ve haberlerden kaçınmalarını bizzat kendilerine bildirmiştir. Ayrıca gazetelerde yer verilen haberlerin geneline bakacak olursak Alman Devleti, yedi düvele karşı alenen Osmanlı Devleti’nin hamisi, dostu olarak tanıtılmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT.)**, 2104-46, 2125-119, 2109-121, 2109-95, 2109-72.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şebenderlik ve Ateşemiliterlik (Y. PRK. EŞA.)**, 31-8.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Meşihat Dairesi Maruzatı (Y. PRK. MŞ)**, 7-84.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Posta, Telgraf Nezareti Maruzatı (Y. PRK. PT.)**, 18-15.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Şehremaneti Maruzatı (Y. PRK. ŞH.)**, 8-48.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), **Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa Nezareti (Y. PRK. HH.)**, 30-70.

Gazeteler

İkdam

Sabah

Servet

Tarik

Tercüman-ı Hakikat

Diğer Kaynaklar

Akcan, E. , (2015), “Colmar Von Der Goltz Paşa’nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi”, **Atatürk Dergisi**, 4 (1), 13-35.

Albayrak, M. , “Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu’nun Yapımı”, **OTAM**, 6 (6), 1-38.

Alkan, M. N. , (2015). “Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 34, 35-48.

- Alkan, N. , (2008). “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm’in 1898 Şark Seyahati”, **Osmanlı Araştırmaları**, 31, 9-53.
- Altan, E. , (2013). “Yafa”, **DİA**, 43, İstanbul, 171-174.
- Armaoğlu, F. , (2017). **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914**, (16.Basım). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Atun, A. ve Aya, Ş. S. , (2013). “Osmanlı-Alman İlişkilerinde Siyasi, Ekonomik ve Askeri Alanlarda Farklı Düşünceler”, **Eğitim ve Sosyoloji Dergisi**, 5 (2).
- Avcı, Y. , (2004). **Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs**, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Ayyıldız, N., (2008). **II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri**. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Baykal, B. S., (1943). “Bismarck’ın Osmanlı İmparatorluğunu Taksim Fikri”, **AÜDTCFD**, 1 (5), 3-34.
- Beşirli, M., (2004). “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16, 121-139.
- Beydilli, K., (1985). **Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVIII. Yüzyılda Osmanlı –Prusya Münasebetleri**. İstanbul: Güray Matbaacılık.
- Beydilli, K., (2007). “Prusya”, **DİA**, 34, İstanbul, 354-358.
- Bilge, M., (1898). “Hayfa”, **DİA**, 17, İstanbul, 41-43.
- Bostancı, I. I., (2010). “Almanya’nın Filistin Bölgesine Yönelik Politikası ve Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Bölgeye Ziyareti”, **16. Türk Tarih Kongresi**, 4, 554-563.
- Buzpınar, Ş.T., (2010). “Şam”, **DİA**, 38, İstanbul, 320-325.
- Colmar, Von Der Goltz, (2012). **Yirminci Yüzyılın Başlarında Osmanlı-Alman İlişkileri “Golç Paşa’nın Hâtırâtı”**, Haz. Faruk Yılmaz, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Demiray, G., (2010). “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri ve Alman İmparatorunun Ziyafetleri”, **Kültür-Sanat-Tarih Dergisi**, 6, 125-134.
- Demirkol, E., (2017). **Kudüs ve II. Abdülhamid**. İstanbul: Taşmek Yayın Atölyesi.

- Demiryürek, H. ve İsmail E., (2009). “II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ni Ziyaretinin İngiliz Basınına Yansımaları”, **I. Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu**, 188-201.
- Deniz, Ö. ve İmamoğlu, V., (2014). “Osmanlı-Alman Ticari İlişkilerinin Niteliksel Analizi: 1890 Ticaret Anlaşmasının Öncesi ve Sonrası”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 30, 338-355.
- Dursun, D., (1992). “Beyrut”, **DİA**, 6, İstanbul, 81-84.
- Engin, V., (2017). **Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid**, (4.Basım). İstanbul: Yeditepe.
- _____, (2017). **II. Abdülhamid ve Dış Politika** (6.Basım). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- _____, (2017). **Pazarlık** (21.Basım). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Eyice, S., (1989). “Alman Çeşmesi”, **DİA**, 2, İstanbul, 506-507.
- Fulbrook, M., (2014). **Almanya’nın Kısa Tarihi** (2. Basım). çev. Sabri Gürses, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Gencer, M., (2015). **Jöntürk Modernizmi ve “Alman Ruhı”** (3.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Georgeon, F., (2018). **Sultan Abdülhamid** (5.Basım). çev. Ali Berktaş, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gezgor, V. İ., (1993). **Yıldız Sarayı Şale Kasr-ı Hümayunu**. Ankara: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları.
- Göze, E., (2017). **Siyonizm’in ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herzl Hatıralar** (4. Basım). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gözeller, A., (2005). **Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansıması: Sabah Gazetesi Örneği (1889-1895)**, İstanbul.
- Helmuth Von Moltke, (2017). **Moltke’nin Türkiye Mektupları**, (5.Basım). çev. Hayrullah Örs, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnan, U., (2015). **Osmanlı Devlet’inde Almanların Protestan Misyonerlik Faaliyetleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Karacagil, Ö. K., (2013). “Alman İmparatoru İstanbul’da (1917)”, **Akademik Bakış**, 6 (12), 111-133.
- _____, (2014). “II. Wilhelm’in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa’nın Günlüğü (1898)”, **Türkiyat Mecmuası**, 24(2), 73-97.
- _____, (2015). “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Hereke Fabrikasını Ziyareti”, **Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu II**, 913-914.
- Kış, S., (2017). “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Haçlı Rüyası ve 1898 Kudüs Seyahati”, **SUTAD**, 42,487-506.
- Kirel, S. Ve Kasap Ortaklan, O. , (2018). “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Ziyareti (1917)”, **Sinecine**, 9 (11), 113-158.
- Koloğlu, O., (2017). **Avrupa’nın Kiskacında Abdülhamid**, (6.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurtaran, U., (2015). “Osmanlı-Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Rexin’in Faaliyetleri”, **Uluslararası İlişkiler**, 13 (47), 115-131.
- _____, (2020). “Heinrich Friedrich Von Diez’in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 75 (1), 127-162.
- Kütükoğlu, B., (1989). “Ahmed Resmî Efendi”, 2., İstanbul, 121-122.
- Mercan, M., (2004). “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in 1898 Yılı İstanbul ve Filistin Seyahatinin Teşrifat Programı”, **Günay Çağlar Armağanı**, 120-134.
- Orhan, S., (2018). “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Weltpolitik Siyaseti Çerçevesinde Osmanlı Topraklarını İkinci Ziyareti (1898)”, **Tarih, Kültür, Sanat Araştırmaları Dergisi**, 7 (5), 651-665.
- Ortaylı, İ., (2018). **Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu** (17.Basım). İstanbul: Kronik Yayınları.
- Osmanoğlu, A., (2019). **Babam Sultan II. Abdülhamid** (14.Basım). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özgüldür, Y., (1995). “Yüzbaşı Helmut Von Moltke’den Müşir Liman Von Sanders’e Osmanlı Ordusunda Alman Askeri Heyetleri”, **OTAM Dergisi**, 6, 297-349.

- Ratmann, L., (2001). **Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi** (3.Basım). İstanbul: Belge Yayınları.
- Rilke, A. G., (2017). **Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Hoş Bir Sada**, (2. Basım). çev. Deniz Banoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Satış, İ., (2015). "243 Kutsal Topraklara Yolculuk: Bazı İmparator, Veliht Prens ve Devlet Adamlarının Kudüs Ziyaretleri (1855-1901)", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarih Peşinde**, 7 (13), 241-265.
- Steinberg, J., (2015). **Bismarck**. çev. Hakan Abacı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Savaş, M., (2018). **Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Filistin ve Suriye Ziyareti** (1898), İstanbul.
- Soy, H. B., (2000). "Anadolu ve Bağdat Demiryolu Çerçevesinde Osmanlı-Alman Yakınlaşması", **Yeni Türkiye Dergisi**, 31, 309-316.
- _____, (2007-2008). "Kudüs'teki Erlöserkirche'nin Açılışı II. Wilhelm'in İkinci Doğu Seyahatindeki (1898) Dini Motifler", **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**, 6, 117-141.
- _____, (2009). "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İkinci Doğu seyahati (1898)", İlon Baytar (Ed.), **İki Dost Hükümdar –Sultan II. Abdülhamid, Kaiser II. Wilhelm**. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 141-171.
- _____, (2014). "Almanya'nın Osmanlı Ermenilerine Yönelik Siyaseti", **Yeni Türkiye Dergisi**, 61, 1163-1183.
- Şahsuvaroğlu, H. Y., (1954). **Tarihi Odalar**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Tahsin P., (2017). **Sultan Abdülhamid'in Sırdaşı Tahsin Paşa'nın Yıldız Sarayı Hatıraları**, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Tepekaya, M., (2002), "Osmanlı-Alman İlişkileri (1870-1914)", **Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji Özel Sayısı**, 1-28.
- Türk, F., (2012). **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Wallach, J. L., (1985). **Bir Askeri Yardımın Anatomisi**. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

- Yasame, F. A.K., (2018). **Abdülhamid'in Dış Politikası Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı (1878-1888)**. çev. Yusuf Selman İnanç, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Yazıcı, N., (2009), “Türk-Alman Dostluğunun Hatırası ‘Nişanesi’ Sultanahmet'teki Alman Çeşmesinin İnşa Süreci ve Bir çizimin Düşündürdükleri”, İlon Baytar (Ed.), **İki Dost Hükümdar-Sultan II. Abdülhamid, Kaiser II. Wilhelm**. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 173-197.
- Zonaro, F., (2008). **Abdülhamid'in Hükümdarlığında Yirmi Yıl Fausto Zonaro'nun Hatıraları ve Eserleri** (2. Baskı). çev. Turan Alptekin, Lotto Romano, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

EKLER

Resim 1

Servet gazetesinin 127. nüshasında yer verdiği Alman İmparatoru II. Wilhelm.

Kaynak: Servet gazetesinin 127. nüshasında, 18 Teşrinievvel 1898, 1.

Resim 2

Servet gazetesinin 126. nüshasında yayımlanan Alman İmparatoriçesi Augusta Victoria ve Doğu Seyahatinin yapıldığı Hohenzoller Vapuru.

Kaynak: Servet, 17 Teşrinievvel, 1.

Resim 3

İkdam gazetesinin, 1553. nüshasının birinci sayfasında yayınladığı Alman İmparator ve İmparatoriçesinin tercüme-i halleri.

1553
 اقلادامزئمنا
 1898

سفر خاص لخاص حضرت شهبازی رانا

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

مسلک تالیبة این مملوای حاکمانه
 (تاریخ حیات تالیبة این مملوای حاکمانه)

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

تالیبة این مملوای حاکمانه
 انگریز و ملہ حضرت عالی

Kaynak: İkdam, 18 Teşrinievvel 1898, 11.

146

Resim 4

Osmanlı Mihmandar Heyetinin Alman İmparatorunu Kale-i Sultaniye'de İzzeddin Vapuru'ndan selamlaması.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 5

Servet gazetesi 128. nüshasında yayımlanan İmparator ve İmparatoriçeyi Dolmabahçe rıhtımında karşılayan Osmanlı memurlarından bazıları.

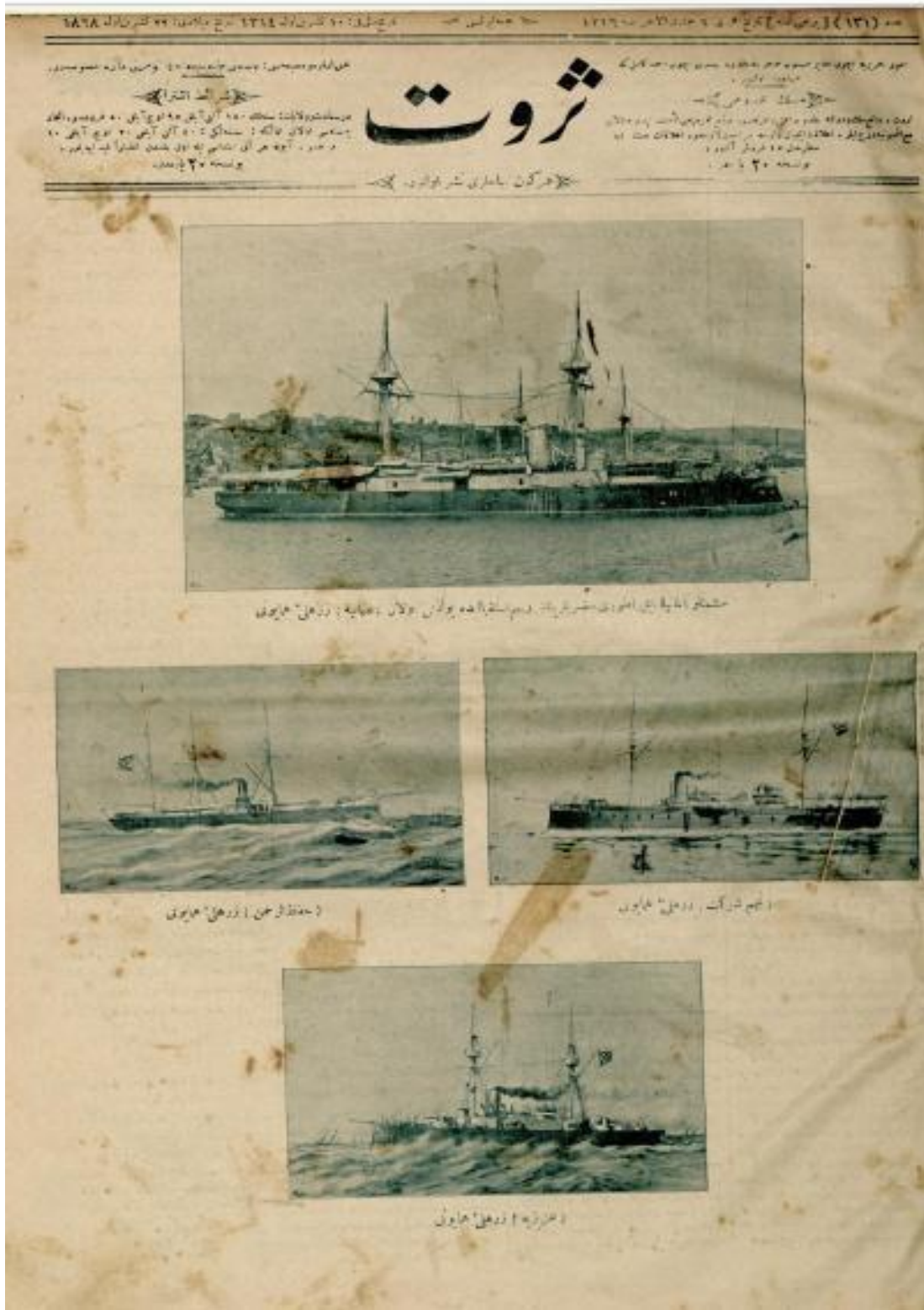

Kaynak: Servet, 19 Teşrinievvel 1898, 1.

Resim 6

Servet gazetesi 131. nüshasında yer verilen Alman İmparatorunu karşılayan Hafız el-Rahman, Necim Şevket, Aziziye vapurları.

Kaynak: Servet, 22 Teşrinievvel 1898, 1.

Resim 7

İmparatoru karşılamakla görevlendirilen Asar-ı Tefrik zırhlısının Alman imparatorunu selamlaması.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 8

Servet gazetesi 129. nüshasında yer verilen 18 Ekim Çarşamba Akşamı İmparatorun şerefine yemek tertiplenen Sultaniye Vapurunun içinden bir görüntü.

Kaynak: Servet, 20 Teşrinievvel 1898, 1.

Resim 9

İmparator ve İmparatoriçenin İstanbul'u ikinci kez ziyaretlerinin şerefine hazırlanan geçit töreninden bir görüntü.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 10

İmparator ve İmparatoriçenin Filistin seyahatleri kapsamında ziyaret ettikleri Hayfa'dan ayrılışları.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 11

İmparator ve maiyetlerine ait vapurların Yafa İskelesine varışları.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 12

İmparator ve maiyetinin Filistin seyahati sırasında kalacağı çadırlardan bir görüntü.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Sultan II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 13

İmparator ve İmparatoriçenin Filistin seyahatleri sırasında ikamet ettikleri çadırdan çıkarken.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 14

İmparator ve İmparatoriçenin seyahatlerinin asıl sebebi olan Kudüs'ün girişinde kendileri için hazırlanan takım altından geçerken.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 15

İmparator II. Wilhelm'in Kamama Kilisesini ziyareti.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 16

İmparator ve maiyeti Kudüs Beytullahim'e giderken.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 17

İmparatorun Beytullahim’de bulunduğu sıra gerçekleştirdiği kilise ziyareti.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 18

İmparatorun Kudüs seyahati sırasında ziyaret ettiği Tur Dağı'ndan bir görüntü.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 19

İmparator II. Wilhelm'in gerçekleştirdiği, Protestan Kilisesinin (Erlösekirche) açılış merasimi.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 20

Protestan Kilisesinin açılışı sırasında yapılan anahtar teslim töreni.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 21

Kudüs'te açılışını yapılan Protestan Kilisesinin dış görüntüsü.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 22

Protestan Kilisesinin içerden bir görüntüsü.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 23

İmparatorun Mescid-i Aksay'ı ziyareti.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 24

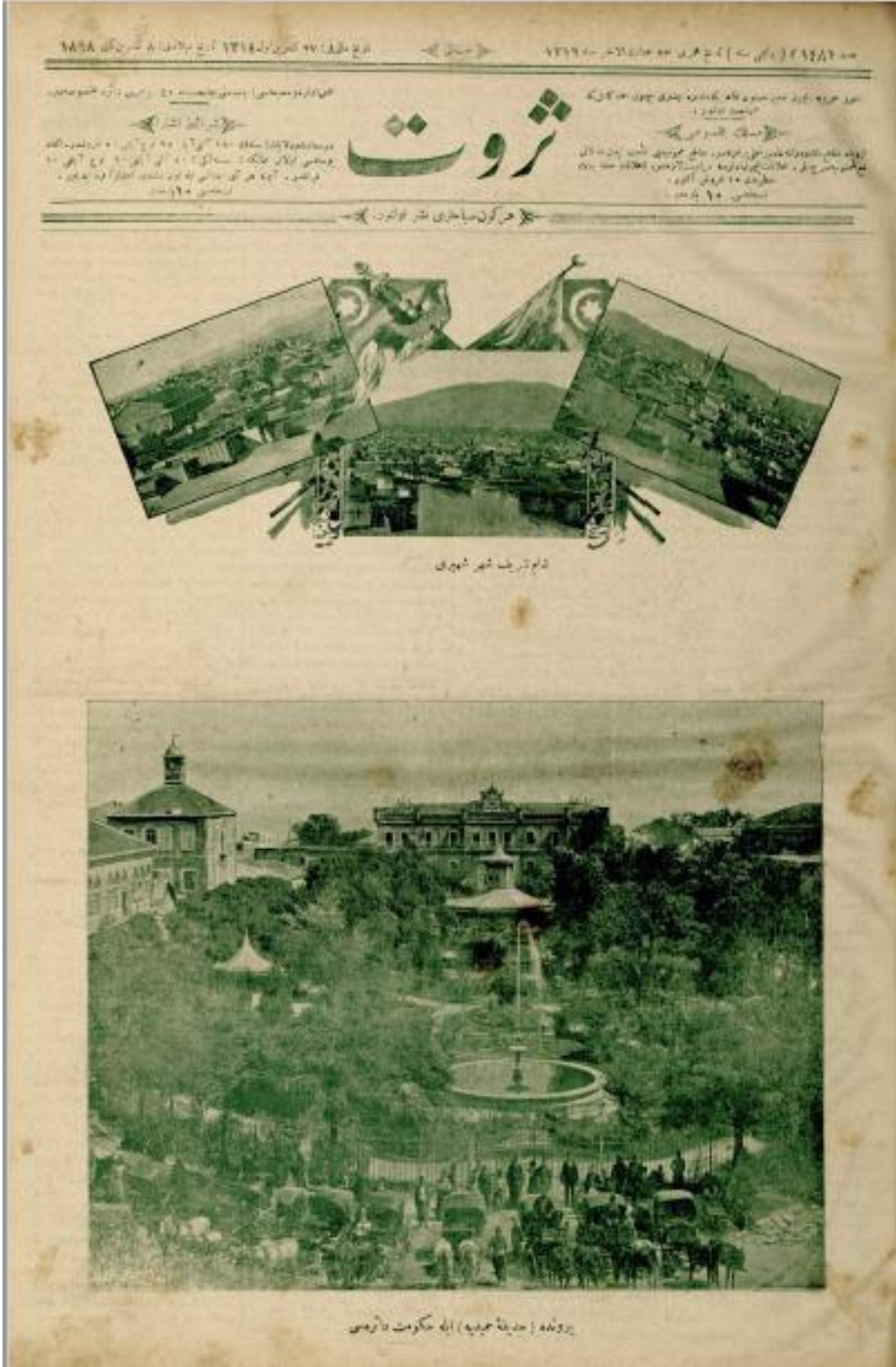
İmparator II. Wilhelm'in Harem-i Şerif ziyareti.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri.

Resim 25

Servet gazetesi 148. nüshasında Alman İmparatorunun ziyareti münasebetiyle yayınladığı Şam ve Beyrut şehirleri.

Kaynak: Servet, 8 Teşrinisani 1898, 1.

İkdam gazetesi yazarı İsmail Zühtü Bey'in, Alman İmparatorunun Kudüs seyahatine dair yayınladığı "Kudüs Hatıraları" yazı dizisinden ilki.

Kaynak: İkdam, 4 Teşrinisani 1898, 1.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 6297. nüshasından itibaren yayınlamaya başladığı, İmparatorun Kudüs seyahatine dair bilgilerin yer aldığı Havadis-i Dâhiliye başlıklı yazı dizisinden ilki.

Kaynak: Tercüman-ı Hakikat, 6 Teşrinisani 1898, 1.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Hatice ÇELİK

Doğum Tarihi ve Yeri :

e-mail :

Eğitim

Derece : **Üniversite** **Mezuniyet Yılı**

Yüksek Lisans : Erzurum Teknik Ü 2020

Lisans : Atatürk Üniversitesi 2014

Lise : Aşkale İMKB Lisesi 2010

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyetler

Proje : :

Makale :

Kongre :

Sempozyum :

İş Deneyimi

:

Çalıştığı Kurumlar

Staj :